eső

irodalmi lap 2020/4. tél

BAKOS GYÖNGYI - BALÁZS IMRE JÓZSEF - BALLA ZSÓFIA
BALOGH RÉKA - BÁNKI ÉVA - BENEDEK SZABOLCS
DARVASI LÁSZLÓ - DÉRCZY PÉTER - FEKETE VINCE
FERDINANDY GYÖRGY - FILIP TAMÁS - FÜZI LÁSZLÓ
HAÁSZ JÁNOS - HAKLIK NORBERT - HÁY JÁNOS
HERVAY GIZELLA - HORVÁTH BENJI - IMRE ESZTER
IRLANDA KRISTÓF - IZSÓ ZITA - JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA
KALI ÁGNES - KARAP ZOLTÁN - KARDOS G. GYÖRGY
KISS NOÉMI - KONTRA FERENC - KÖTTER TAMÁS
LACKFI JÁNOS - MAJOROS SÁNDOR - MAROS ANDRÁS
MARKÓ BÉLA - PAPP-FÜR JÁNOS - PETŐCZ ANDRÁS
RENTZ MÁTYÁS - SIMON FERENC - SZABÓ T. ANNA
SZALAI ZSOLT - SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY
SZŰCS SÁNDOR - TAMÁS ZSUZSA
TOROCZKAY ANDRÁS - VARGA MELINDA
VÖRÖS ISTVÁN - ZALÁN TIBOR

VEREBES GYÖRGY *festménye, grafikái*

2020. tél
XXIII. évfolyam 4. szám
Megjelenik negyedévente
Főszerkesztő: Jenei Gyula
Szerkesztő: Molnár H. Magor
Munkatárs: Benedek Szabolcs
Szerkesztőbizottság:
Fekete Marianna, Simon Ferenc, Verebes György
A szövegeket gondozza: Varga Sándor
Lapterv: Cselle Judit
Tördelés: Herczeg Eszter
Alapító kiadók: Vass Lajos, Várszegi Tibor

Szerkesztőség levélcíme: 5000 Szolnok, Verseghy u. 7/a;
telefon: 30/270-1774; ímél: jeneigyula@chello.hu
Szerkesztőségi titkár: Fekete Marianna;
telefon: 30/153-0768; ímél: fekete968@gmail.com
Honlap: www.esolap.hu
Kiadó: Max-kontír '99 Bt., 4461 Nyírtelek, József Attila u. 14.
Felelős kiadó: Fekete András
Készült az All in One Nyomda Kft. üzemében, Szolnokon
ISSN: 1419-7987

EGYSZER MINDEN JÓ LESZ

3 LACKFI JÁNOS
A hulladékfüggőség zsoltára
5 ZALÁN TIBOR
A Gyuriék könyvtára
13 SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY
Vérszegény történet öreg Móré házáról, Titiről, egy betörésről és egy festményről
20 PETŐCZ ANDRÁS
Egyszer minden jó lesz
23 HÁY JÁNOS
A néni háza
25 RENTZ MÁTYÁS
Kevesen voltunk
32 FILIP TAMÁS
Kék és arany; Nulladik nap; Ős- -honos
33 IRLANDA KRISTÓF
Borongó; Vadászat
34 DARVASI LÁSZLÓ
Halhatatlanok
36 IZSÓ ZITA
Önarckép a sokadik ébredés után
37 PAPP-FÜR JÁNOS
Csigaház; Tudósítás a főtérről
38 VARGA MELINDA
Kéken ég; Mindent a világról; A csend térdén
39 KONTRA FERENC
A holló éneke
45 KARAP ZOLTÁN
Mi a francot kerestem Párizsban?
48 BAKOS GYÖNGYI
Ginza line
50 JÁNOKI-KISS VIKTÓRIA
Vodkaszóda
58 KÖTTER TAMÁS
Számokba fojtva
62 MAROS ANDRÁS
Visszatartani
65 MAJOROS SÁNDOR
A könyvjelző
71 VÖRÖS ISTVÁN
A múltmásoló; Az ember és a felhő; Alfred Nobel a pokolban; A semmi himnusza
73 TOROCZKAY ANDRÁS
Horogkereszt a hárson; Spárga; Békét hagynak
76 FERDINANDY GYÖRGY
Katonák
77 KISS NOÉM
Barátnőim a gardróbból
78 TAMÁS ZSUZSA
Szakadék
81 KARDOS G. GYÖRGY
Béke

INTERJÚ

82 BENEDEK SZABOLCS
A papa nagyon sokat írt
(*Beszélgetés Kardos Dániellel*)
88 HAÁSZ JÁNOS
Mindig is azt gondoltam, hogy író vagyok
(*Beszélgetés Vámos Miklóssal*)

KÖPÖNYEG

96 HERVAY GIZELLA
Előszó
98 BALÁZS IMRE JÓZSEF
Ez a pipa nem pipa
100 BALLA ZSÓFIA
Egy versre
102 MARKÓ BÉLA
Maszkok
103 HÁY JÁNOS
A veszély bérence
105 HORVÁTH BENJI
Magyar átiratok: Előszó
107 KALI ÁGNES
Visszhangod
108 SZABÓ T. ANNA
Szembeköpés helyett
110 FEKETE VINCE
Halálgyakorlatok
111 BÁNKI ÉVA
Utószó

OLVASÓ

114 DÉRCZY PÉTER
Az elbeszélő hazatér
(*Jászberényi Sándor: A varjúkirály*)
118 IMRE ESZTER
Mélyről búgnak az elmének harangjai
(*Szilágyi István: Messze túl a láthatáron*)
120 SZALAI ZSOLT
Szaggass ki dimenziótlanságomból, Papíruram!
(*Zalán Tibor: Papírváros – négy, szétszaggatva*)
124 SIMON FERENC
Lakozás az otthontalanban
(*Filip Tamás: Nulladik nap*)
128 SZŰCS SÁNDOR
Tudósítások a frontról
(*Kötter Tamás: Férfiak fegyverben*)
131 BALOGH RÉKA
Hétköznapi triptichon
(*Tamás Zsuzsa: Tövismozaik*)
Megalkuvás nélküli emlékezet
(*Kiss Noémi: Balaton*)
Diétás debütálás
(*Bakos Gyöngyi: Nyolcszáz utca gyalog*)

139 FÜZI LÁSZLÓ
A politikában sok minden lehetséges, kedves Ernő
(*Spiró György: Sajnálatos események*)

142 HAKLIK NORBERT
Vészterhes novellák
(*Kontra Ferenc: Lepkefogó*)
Újradűlőzni a határt. Búcsúajándék Téreytől
(*Térey János: Boldogh-ház, Kétmalom utca*)



LACKFI JÁNOS

A HULLADÉKFÜGGŐSÉG ZSOLTÁRA

Uram, bemegyünk a te templomodba,
de nem csak mi megyünk ám be,
visszük a napok hordalékát,
talpunkon sarat, galambpiszkot,
pufikabátból pihetollat,
ruhánkra tapadt falevéltörmeléket,
hajunkba ragadt pókhálót,
mi szemetet hordunk be
a te szent helyedre, a takarítónő
a megmondhatója, ki jó esetben
segélykérő fohásszal emlegeti
az összes szenteket, és nem kárhoztatva,
nem átkokat kívánva az összes puccos
templomi népek árva fejére.
És mennyi szemét jön be velünk,
a Rezső lakbére, hogy mi lesz vele,
teljesen gyógyszerfüggő, elhagyta magát,
mi meg nem lehetünk mindenki Teréz anyái,
ott vannak a gyerekeink, miért mi pengessünk
szegény magatehetetlen rokonunk helyett,
hal helyett hálót kéne neki adni,
de arra is csak bámulna ki a nagy,
sötétséggel teli fejéből,
mit tegyünk, jaj, Uram!
És jön be velünk a dszn, dszn,
I am a single lady, dszn, dszn,
we are the champions, a dszn, dszn,
I know, I'm not the only one,
még ha tudjuk is, hogy veled sosem
vagyunk egészen szinglik,
a bajnok is te vagy igazából,
és te egészen hűséges vagy hozzánk,
mi vagyunk a te only one-od,
nyolcmilliárdan, egyenként,
teljes valónkban, hibáinkkal,
erényeinkkel, vágtatsz felénk,
a dombon át szaladsz, és szépségünkről
zengsz ősi dallamokat, gránátalma
gerezdje a mellünk, szájunk mint puha füge,

szemhéjunk illata almagerezdé,
de hát ezeket nehezen hisszük
el neked, előbb a fülünkbe mászik
a slágerlisták macskanyivákolása.
Mit kezdesz, Uram, lelki szemeteinkkel,
a bunyózós videókkal és ugratós videókkal,
a pedofil esetekről és a tüntetésekről
szóló híradásokkal, mit kezdesz
az agyunk zugaiban megbúvó
divattanácsokkal és trendi lakberendezési
ötletekkel, a főzős trükkökkel,
a rokonság bosszantó beszólásaival,
a legújabb autómodellek karaktervonalaival,
melyeken elménket túráztatjuk,
míg igéd édessége árad az oltáron.
Van valahol hulladékledobód, Uram,
itt, a templomon belül?
Jó, tudom, ott a gyóntatószék,
de ez a soha le nem bomló,
nem teljesen bűnös szemét, a világ uszadéka,
mellyel tele vannak belső folyamaink,
ezek hova kerülnek?
Hiszen a sztárpletyó
kis mértékben csak nem vétek,
a sportközvetítések nem kezdik ki
a jó erkölcsöt, a hajstílusokról
és a szemhéjárnyalatokról
csak muszáj tájékozódnunk,
és már miért lenne szégyen
minőségi búvárórával járni,
vakuljanak, akik értenek hozzá…
Elplanírozod ezt a sok hulladékot,
melyet behordunk magunkkal
a templomhajóba, termőfölddel túrod be,
és ültetsz rá valami szépet?
Stukkóvirágokat és festett eukaliptuszokat,
színes girlandokat és ablakrácsokat,
Bach-toccatákat és Mozart-futamokat
nevelgetsz a tetején, csipetnyi gregoriánnal,
frissen morzsolt zsoltárokkal behinted,
ízlés szerint tálalva kész?
Vagy szereteted erőterében
ellobban az egész, és csak még több
forróságot fejleszt gigászi hőerőműved?
De mi van, ha a kijáratnál visszakérjük

az összes limlomot, kikérjük magunknak,
hogy elégesd, mint kacatot, hogy újrahasznosítsd?
Megyünk boldogan tescós szatyrainkkal,
benne a világ ócskasága,
s te megint teremthetsz mosolyogva,
hisz már hozzá vagy szokva,
a semmiből szent művészetet.

ZALÁN TIBOR

A GYURIÉK KÖNYVTÁRA

1. Az apa

A kislány halkan kopogott, a kopogtatás valójában alig volt hangosabb két-három szapora lélegzetnél, és türelmesen ácsorgott a dolgozószoba tölgyfa ajtaja előtt. Nem tapintatból nem akart hangosabb jeleket adni belépési szándékának, hogy meg ne zavarja az apját a munkájában, sokkal inkább a félelem tartotta vissza a határozottabb bejelentkezéstől, lehet-e ilyen apróságga, éppenséggel butasággal zavarni a bent dolgozót. Aki nem dolgozott éppen, hanem az íróasztala előtti karosszékben hátravetve magát, a tetőablakon bámult kifelé, nézte a felhők lassú vonulását, mint mindig, amikor nem jutott az eszébe semmi. Ez persze így nem igaz vagy túlzás, mert az embernek a gondolattalanságai közben is vannak gondolatai, legfeljebb azok a gondolattalanság körül keringenek tanácstalanul, az agy tehát sohasem pihen, sem vélt kikapcsolásokkal, sem szerekkel nem befolyásolhatóan perpetuum mobile működésű. Nem pihent, mert aznap még nem dolgozott semmit, a reggel a felhőkkel kezdődött, és azokkal is folytatódott. Mégis, vannak olyan állapotok, amikor az ember egyedül akar maradni, nem önmagával elsősorban, hanem a semmivel, ami örök kísérlete a gondolkodásra hajlamos egyedeknek.

– Come in! – mondta szórakozottan, amikor elhatolt a tudatáig a félénk kopogtatás, és a felhők szemlélését ekkor sem szakította félbe.

A kislány óvatosan benyitott, mindig oroszlánbarlangnak tartotta az apja dolgozószobáját, ahol belépéskor sohasem lehetett tudni, mi várja, nyájas fogadtatás, kellemetlen morgás vagy egyértelmű elutasítás. Most sem csukta be maga után az ajtót, minden lehetőségre készen, a küszöböt is éppen csak átlépte, és az apját bámulta, aki pedig az eget bámulta.

– Mondjad! – mondta végre az apja, aki nem tudta, inkább csak érezte, hogy a kisebbik lánya akar tőle valamit, de még nem tudott kilépni előző révedezéséből.

– Apa, szeretnék – kezdte akadozva a gyerek –, valamit szeretnék kérni tőled, apa, neked nem nagy dolog, de nekem igen, és ne haragudj…

Az apa végre el tudta vonni magát a felhők magasából, és a lánya felé fordult. Szőke, takaros kiskamasz, élénk kék szemekkel és az örökös megszeppenéssel az arcán,

amikor valahányszor ide belép. Nem tudni, miért és mikor alakult ez így, hogy a dolgozószoba valami érinthetetlen szigetté vált az életükben, a munka helyévé, amit tiszteletben kell tartani, és kímélni kell azt, aki benne dolgozik. Ráadásul az esti beszélgetések. A család élete a nappaliban zajlott, az alsó szinten étkezések, beszélgetések, közös játékok. Ide csak este volt meghívásuk a gyerekeknek, pontosabban annak a gyereknek, aki épp valami rossz fát tett a tűzre aznap. Az apának az volt a pedagógiai elképzelése, később rájött, mennyire nem működött ez sem, hogy nem akkor kell a gyereket *nevelni*, amikor valami rosszat tesz, a bajban lévő baját nem kell még szigorral vagy büntetéssel fokozni, hanem akkor, amikor már túl van ártatlan kis rossz- vagy gonosztette felismerésének a sokkján, amikor már megnyugodott, amikor már ő is elemzés tárgyává tudja tenni a cselekedetét. Így aztán olykor egy egész napon keresztül szorongtak a gyerekek, miután az apjuk nem büntette meg vagy oktatta ki őket a ballépésük után vagy közben, hanem csak annyit mondott derűsen és kegyetlennek is tűnhető nyugalommal, *este majd gyere be a dolgozóba, szeretnék veled beszélgetni*. Nincs és nem lehet jó gyereknevelés, állapította meg jóval később az apa, az ember csak akkor okosodik meg, amikor már túl van mindenen, a gyerekei felnőttek, és nincs szükségük sem rá, sem a nevelési elveire.

– Apa, neked olyan jó kapcsolataid vannak kiadókkal, szerkesztőségekkel – kezdte el bátortalanul a kislány.

– Talán félreismersz, kislányom – szakította félbe tűnődve és némi meglepetéssel az apa. Mert valóban nem voltak jó kapcsolatai kiadókkal és szerkesztőségekkel, ami nem azt jelentette, hogy egyáltalán, inkább azt, hogy nem túlzottan. Nem járt szerkesztőségekbe, főleg pedig kiadókba nem. Ismert embereket rövidebb-hosszabb ideig, akik és amíg a melóit vagy a könyveit megjelentették vagy kiadták, de ezeknek a közös munka közben kialakult barátságoknak a nagy része az írások megjelenése után kihunyt, és a hosszabb-rövidebb ideig megőrződő emlékek közé tolódott. – Nincsenek jó kiadói kapcsolataim. De miért is kellenének, ha lennének?

– Nagyon nagy kérésem van, apa – vett hatalmas lélegzetet a kislány –, és csak te tudsz rajtam segíteni.

Ez jólesett neki. Hogy a lánya úgy véli, csak ő tud segíteni rajta. Ez nyilván minden apának jólesik. Ilyenkor halványan feldereng benne, hogy talán nem is olyan túl jó papa, mint gondolja, talán nem is törődik olyan sokat a gyerekeivel, mint kellene, és ez is érdekes, olyankor jutnak eszébe ezek a gondolatok, amikor éppen segítségért fordulnak hozzá a gyerekei.

– Ha tudok, segítek – bólogatott kicsit gyámoltalanul az apa, mert nem tudta, mi vár rá, panasz vagy vallomás, kérés vagy szertelen gyermeki fantáziálás, amelyet az ő segítségével szándékozik megvalósítani, avagy neki kell leszerelnie az elszabadult gyermeki képzeletet. – Csak mondjad, ne kímélj!

A gyerek hallgatott. Azután fölvetette a fejét, és minden bátorságát összeszedve elmondta végre, mit akar.

– A Harry Potter első kötetét kéne megszerezned nekem! A többi mind megvan. És az első. Senkinek sincs meg az osztályban. Elaludtunk. Amikor megjelent. És most mindenki Harry Pottert olvas. És gondoltam, hátha te. Mert neked talán mégiscsak vannak kapcsolataid a kiadókkal és szerkesztőségekkel. Hogy megszereznéd, esetleg – mondta egy szuszra a lányka, és egy lépéssel beljebb került közben az apjához.

Nem az zavarta, hogy nem az ő könyvére kíváncsi a gyereke, hiszen számos gyerekkönyv szerzője is már ekkor, azokat feltehetően olvasta, vagy a felesége felolvasta őket elalvás

előtt a gyerekeinek. Hiába voltak már nagyok, a régi szokás, hogy elalvás előtt az ágyuk szélére ül valamelyikük, ő vagy a felesége, régen inkább ő, mostanában inkább a felesége, és mesél nekik – fejből vagy könyvből olvasva –, mindmáig megmaradt. Nem az. Hanem ez a Harry Potter!

Emlékeibe tolakodott a régi kép, ül ugyanitt, a dolgozószoba örökösen homályosnak tetsző csöndjében, és kibontja az aznapi postát. Egy könyv volt benne, a kiadója levelével. A levélben pedig arról volt szó, hogy ez a regény Európában már arat, és világsikernek ígérkezik, és neki ajánlják fel először Magyarországon, hogy írjon a könyvről (mint nagy lehetőséget, tette hozzá magában gonoszul és önérzetesen elvigyorodva). Azért megnézte a nem túl szép borítóval megjelentetett könyvet, a szerző angolnak vagy amerikainak tűnt fel a neve alapján, valami nő volt, a cím pedig egy név, ami nem vall túl nagy fantáziára, bár Dickens Copperfield Dávidja is csak egy név, és mégis, de ezen aztán nem töprengett sokat. Kinyitotta a könyvet, beleolvasott ez első oldalakba, és unalmasnak tartotta azt, amit olvas. Ja, világhír, mormogta magában, világhír. Ez egy szar. És a könyv már repült is nagy ívben a dolgozószoba leghomályosabb sarkába, számos kézirat és könyv közé, amelyek összedobálva hevertek ott egy rakáson.

Ez az ív jutott most eszébe. A repülő könyv íve, a landolást nem követte a szemével, de a csattanására még emlékezett. Másként ad hangot az a könyv, amelyik kinyílik repülés közben, és másként, amelyik összecsukódva esik le. A kemény fedelű Harry Potter összecsukódva, rendben eshetett le annak idején. Évekkel ezelőtt. Azóta sem tud róla. Valójában nem is hatolt el a tudatáig a létezése. És éveken keresztül rakódtak rá, pontosabban: hullottak rá a könyvek és kéziratok, csinos és tekintélyes halmot képezve a sarki homályban, de leegyszerűsítve azt is mondhatnánk, a rút kinézetű irodalmi szemétdombon. Ja, az ív!

– Ülj le – mutatott a dolgozószoba heverőjére az apa. – És ne szólj semmit!

Azzal a könyv- és kéziratkupachoz térdelt, és szakavatott guberálóként kezdte el bontani a rettenetes halmot. Volt benne gyakorlata, hiszen számos esetben gondolta meg magát, és kereste vissza a kidobott folyóiratot, könyvet vagy kéziratot ebből a különös, nem túl elegáns *raktárból*. De most nagyon mélyre kellett ásnia. És ásott, és lapátolt, és a kislányt először meglepte, utána mulattatta a látvány, és az jutott eszébe, hogy az apja olyan, mint egy vakondok, amelyik két kézzel ássa előre magát a földben, és ezt olyan jó volt gondolnia, és ahogy ezt így gondolta, nagyon közel érezte magához az apját. Az apját, aki már félig el is tűnt az összehányt papírok most széthányt kettős halma között. Nagy sokára az apa fölemelkedett, és a kezében tartotta a Harry Potter első kiadását.

– Ne szólj semmit – mondta a lányának –, nesze, vidd, a tiéd.

A kislány nem titkolt áhítattal vette a kezébe a könyvet, nézte, ilyenkor azt illik írni, hogy bepárásodott szemmel, és lehet, hogy be is párásodott a tekintete, de ez végső soron olyan mindegy is, ráadásul az ő dolga. Magához szorította a zsákmányát, és úgy sompolygott kifelé, mintha attól félne, hogy az apja meggondolja magát, és visszaveszi a könyvet. Az ajtóban, amely még mindig résnyire nyitva maradt, egy pillanatra megállt, és mintha csak évődne, visszaszólt az apjának, *apa, te egy isten vagy*, és gyorsan becsukta maga mögött az ajtót.

Elfelejtette megköszönni, gondolta az apa, a kis maflája, annyira örült, hogy elfelejtette megköszönni. Ismét hátravetette magát a karosszékben, és kifelé bámult a tetőtéri ablakon. Kint a felhők ugyanúgy vonultak, mint az előbb, ha nem is ugyanazok a felhők. Apa, te egy isten vagy, visszhangzott fejében a gyerek hangja. Hogy örült! Annak a szarnak. Azért leg-

alább elolvashatta volna, ismerte el magának. Most már mindegy, lényeg, hogy megvan! Hogy imponálni tudott a gyerekének. És valóban csak úgy tudott imponálni, hogy nyilván jó kapcsolata volt – ha személyes nem is – a könyv kiadójával. Különben nem nézték volna ki éppen őt a magyarországi könyvbevezetés rangos megírójának, nem küldték volna el neki a könyvet megjelenés előtt. Büszke volt magára, most kimondottan büszke, ami nem azonos az öntudattal, ami azért csak-csak megvolt benne a kötelező szerénység máza alatt. Furcsa érzés volt ez a büszkeség, amire pedig nem is szolgált rá. Nézte a felhőket, és bár nem volt szokása, most hangosan kimondta, amit gondol.

– Mégiscsak vittem valamire!

2. Az egyetemista

Tudta, érezte, hogy nem lenne szabad elvállalnia ezt a felvételi előkészítő tanfolyamot. Vagy táborszerűséget. Kedvenc tanára beszélte rá, hasznos elfoglaltság, mondta, maga úgyis kilépett a KISZ-ből, ha majd bántani akarják miatta, elmondhatja, hogy közösségi munkát azért végzett. Meg valami kis pénzt is kap érte. Ebben tévedett a tanár, de az előzőekben nem. A még hátralévő két évben gyakran hivatkozott erre a nyárra, az előkészítőre, és valamiért ezt mindig értékelték. De most még egyszerűen csak rosszul érezte magát. Piás korszakban voltak éppen a barátaival, szivacsoknak nevezték magukat, értve ezen, hogy minden folyékony anyagot magukba szívtak, amin megérezték az alkoholszagot. Most tanárt kellett eljátszania, ***a*** tanárt, aki tud, okos, segít és viselkedik. Nem olyan könnyű szerep ez, majd meg fogja tapasztalni élete során a tucatnyi iskolában, ahol tanít, ahol felmondanak neki, vagy ahol ő mond fel. Sehol sem maradt tovább négy-öt évnél, ami elméletben ideális, a gyakorlatban azonban inkább kínos és kellemetlen.

Az első előadása után kiborult, annyira, hogy el kellett mennie inni a sarki presszóba. Berzsenyi Dánielről tartott előadást a gimnazistáknak az auditórium maximumban, ami kurva nagy aréna emelkedő padsorokkal, ahová eskütételkor az egész évfolyam befért. Jellemzően már akkor sem az ünnepi szertartás érdekelte, hanem az ismeretlen csajokat figyelte, és azon tűnődött, vajon melyikkel sodorja majd ágyába a szél. Berzsenyi egy tehénszarszagú Vas megyei falucskában született, éppenséggel Egyházashetyén, kezdte a Berzsenyi-szemináriumot tartó tanára emlékezetes nyitó mondatát fölidézve magában, majd a költőről és költészetéről beszélt. Miközben beszélt, két dolog járt az agyában. Az apja most nagyon büszke lenne rá, hiszen mindenkinek elújságolja, hogy tanár lesz a fia, az első értelmiségi az egész családban, de ezt már nem az apja mondja, hanem ő teszi hozzá. A második, hogy nagyon fogy az anyag, amit le tud adni, az idő pedig állni látszik, nem akar véget érni a kétszer negyvenöt perc egyben, ahogy nagyképűen meghirdette. Szemben szorgalmasan és fegyelmezetten jegyzeteltek a gimnazisták, jegyzetelitek a semmit, gondolta keserűen, és mondta, mondta, a végén talán már azt sem tudta, hogy mit. *Vért, verejtéket, könnyeket.* Már csak a könnyek hiányoznak, gondolta, mert a vért verejtékezés profán krisztusi stációja megvan.

Persze, minden dupla negyvenöt perc letelik egyszer. És letelt ez is.

A presszó üres volt még így késő délután is, leült, és rumot kért, rögtön dupla adagot és sört. Az elsőt, hogy a kudarcérzést csillapítsa magában, a másodikat, hogy a sok beszéd okozta szomjúságot valamelyest enyhítse. Annyira már nem volt balek, hogy ne tudta volna, a sör hosszabb távon nem oltja, inkább fokozza a szomjúságot, de hideg szénsavas érzetre vágyott, mert forrónak érezte a homlokát és fölkavarodottnak a lelkét. Szar tanár lesz belőle, töprengett, aki nem készül fel az óráira, ugyanúgy, ahogy most sem készült fel

Berzsenyiből, a diákok a háta mögött majd összenevetnek, a tanári kar pedig tudja, hogy a kötelező fehér köpenye belső oldalára zseb van varrva, amelyben egy laposüveg várja a megnyitását, ami meg is történik, amikor az osztályterem hátsó falához támasztja a hátát, előtte a diákok valami feladat alatt görnyedeznek, csak a hátukat látja. Mindezt, természetesen, nyitott ablaknál, mert a pálinka szaglik. Megint az apja járt a fejében, hogy azért mégiscsak büszke lenne rá az öreg vájár, aki nem is olyan öreg, a tanár fiára, aki már egyetemistaként is előadásokat tart az auditórium maximumban.

– Leülhetek? – kérdezte a lány, akit nem ismert, de az arca valahonnan ismerős volt.

– Persze – mondta zavartan, de legszívesebben inkább a szégyenével és a gondolataival küszködött volna. Talán jobb is így, mindjárt kiderül, hogy a lány mit akar.

– Nagyon élveztem az előadásodat – nézte a lány az üres rumospoharat és a sörösüveget, amelyik mellől hiányzott a pohár, akkoriban ugyanis még meg merte tenni, hogy bárhol üvegből ivott, nem pohárból. – Olyan jó voltál… olyan nemtanáros, nem úgy, mint a többiek… olyan jó voltál… olyan… laza.

Ez jólesett, bár nem tudta, mennyi belőle az igazság, és mennyi a Berzsenyiben járatlan lélek nemismereti rajongása. Kezdetnek jó! A lány sört kért, és rágyújtott. Ő még egy dupla rumot sörrel, és nem gyújtott rá. Valahogy nem kívánta a nikotint, elég volt most neki a lány kifújt dohányfüstje.

– Te honnan? – kérdezte, hogy valamivel elindítsa a beszélgetést, mert nyilván el kellett indítania valahonnan.

– Kis falu, Monostorpályi, nem hiszem, hogy tudod, hol van – mondta mintegy szabadkozva a lány, akit később Emmának kellett szólítania, ami benne valami disszonanciát keltett, kis falu és Emma. – Nem fontos, nem szeretek ott – folytatta a szabadkozást a lány –, azért is jöttem ide. Ez mégiscsak egy város, ha nem is a nagyváros.

Nagy város vagy nagyváros, töprengett, amíg a lány beszélt, és észrevette, hogy valami tájszólás keveredik a beszédébe, finoman, hálószerűen, de olyan állandósággal, hogy ez a lány soha nem tudja elhitetni majd Pestre kerülése után senkivel, hogy ő echte fővárosi. Mert arról beszélt, hogy az egyetem csak ugródeszka lesz, ha lesz, ha bejön, és utána irány Pest, és a Pestet úgy mondta, mintha Párizst mondana, New Yorkot mondana, szóval ilyesmiket.

– Apád mit csinál? – szakította félbe majdnem nyersen a lány csacsogását.

– Apám melós – sütötte le a szemét a lány –, nem jövünk ki egymással, bunkó szegénykém. De nem rosszindulatú. Csak bunkó.

Valamiért hálás volt azért, hogy nem kérdezett vissza a későbbi Emma, hogy az ő apja mit csinál, valahogy jobb volt így neki, ahogy a katedrán is jó volt eljátszania a tanárt, ha nem is tudott belül megbirkózni a feladattal. Hogy a lány feltételezi, hogy az ő apja nem melós, hogy ő több annál, mint akinek egy melós apja lehet. Hogy ez a vadászathoz tartozott-e, vagy valóban le akarta fedni magában azt, hogy nem egy komoly polgári család komoly leszármazottja, később sem tudta megfejteni. Vagy nem akarta. Vagy csak nem merte. Vagy csak szégyellte. Hogy a származását-e, vagy azt, hogy nem akar a származásával szembenézni, aligha eldönthető kérdés. Nincs is sok döntenivaló rajta.

A vadászösztön azonban beindult. Nézte a lányt, akit eddig tulajdonképpen nem nézett meg jobban. Magas vagy inkább nyúlánk teremtés, az ő korának megfelelően hosszú, vörösesbarna haj, kereknek tűnő mellek, az ujjai szép hosszúak, a szeme barna, az ajkai teltek, a combja hosszú, melyet a kis presszóasztalnak köszönhetően alaposan szemügyre vehetett, minden rendben volt rajta. Emma bejött neki. Arra gondolt, hogy pár egyetemi

társának gimnazista csajai vannak és voltak, hogy nem olyan nagy dolog ez, és hogy a korkülönbség sem olyan nagy. Persze, nem feltétlenül tisztességes eljárás egy tanítvány elcsábítása, vagy éppen a csábításának az elfogadása egy tanár részéről, bár erre is számtalan példát látott az egyetemen, számos esetről tud, akár a saját csoportjában is. Valami mégis visszatartotta attól, hogy lépjen. Holott Emma észrevette, hogy érdeklődése az egész testét bejárta, és nem is tett úgy, mint aki naivan nem vesz tudomást erről. Hogy mi, azt nem tudta. Valami nem lenne rendben, ha most elkapná ezt a kiscsajt, és fölvinné a szobájukba, ahol Gyurival, a történész szakos sráccal laknak együtt, egy kacsintásba kerülne csak, és Gyuri lefalcolna, és akkor Amerika! De nem, valami nem stimmelt. Talán túlságosan kiszolgáltatottnak érezte Emmát, neki, a nagy egyetemistának, vagy a finom tájszólás vont áthatolhatatlan függönyt közéjük, nem működött a szerkezet, pedig ment a megszokott szöveg, ment automatikusan, és Emma olvadozott már, mint a mézeskalács.

Ittak még egy sört, ő még egy dupla rumot, azután elindultak a kollégium felé, ahol most mindketten laktak. Érezte, hogy a lány vár tőle valamit, egy érintést, egy csókot vagy még annál is többet, de nem, valami nem működött a *tanár úrban*. Na, ezért tanítsak, hogy közben még impotens is legyek, mosolyodott el magában. Az utcán megnézték őket, az ismerősei cinkosan rámosolyogtak, micsoda kiscsajt szedtél össze megint, barátom, de most nem ájult el ettől különösebben. Ahogy attól sem, hogy a folyosó elágazásában – Emma az épület ellenkező szárnyában kapott szállást, mint ők Gyurival – a lány megölelte, ami szokatlan volt számára, mármint hogy nem ő kezdeményezett, puszit is adott neki, ami véletlenül a szájára csúszó csukott ajkakkal adott csóknak is volt tekinthető, és elringott a szobájuk felé. A távolodó arcán nem tudott eligazodni az egyetemista, lehetett rajta rajongás éppúgy, mint lenézés vagy megvetés a gyávasága és tutyimutyisága miatt, megbántottság, hogy nem élt a fickó a felkínált lehetőséggel, vagy csalódás magában, lehet, nem is olyan jó nő, hogy az ilyen menő pasikat csak úgy fel tudja szedni. Hogy ő csak egy vidéki liba. Minden lehetett.

Gyuri az asztalnál ült, épp a szemüvegét törölgette. Olyan szemüvege volt, mint Trockijnak lehetett. Előtte két pálinkás üveg, az egyik üresen, a másik még bontatlanul.

– Látod ezt – rikoltotta, amikor belépett –, látod ezt, baszd meg! Amíg te csajozol a presszóban, láttalak, nincs mit tagadnod, jó a bula, már én is kinéztem magamnak, de legyen a tiéd, én nem vagyok pinairigy, de nem ez a lényeg, látod ezt, fekete címkés cseresznye, apám, épp jött, amikor Gyuri bácsi a boltban volt, vettem kettőt, reméltem, hogy te is hozol majd egyet valahonnan, na, az elsőt már bepusziltam, a másodikkal megvártalak, mert én egy fasza gyerek vagyok. Hozzál poharat, aztán igyunk, hogy legyen hugyunk.

Így mondta, rövid u-val, hogy a ritmus kijöjjön. Poharat hozott, Gyuri félig töltötte, ittak. Aztán megint, azután megint. A szivacs bírja a nedvességet. Azután előkerült a harmadik üveg is, Gyuri jó tréfának szánta, hogy csak kettő van, mert hármat vett. És lassan ráesteledett az ivókra. Hogy miről beszélgettek, később sem tudta visszaidézni, nem a pálinka miatt, hanem mert nyilván nem beszéltek túl sok értelmes dologról. Csajokról meg a nyárról. Gyuri néha kitért arra, hogy teljesen értelmetlen dolog ez a felvételi előkészítő, mert úgysem lesz ezekből semmi és senki, de aztán nem taglalta, hogy mire gondol, és miért semmi és senki. Arra figyelt inkább, hogy Gyurinak volt egy sajátos pesti akcentusa, amit nem echte pestinek nem lehet eltanulnia. Talán ez imponált neki Gyuriban a legjobban. Ez a pesties beszéd. Amúgy amolyan tank típusú fickó volt, hájas és ennek megfelelően túlzottan közvetlen, okos és ravasz. Meg volt benne valami szintén eltanulhatatlan nagyvonalúság,

ahogy a világ dolgait kezelte. Amúgy kisstílű fasz volt, és az egyetemista biztos volt abban, hogy másnap el fogja kérni tőle a pálinkák árának a felét.

Gyuri az órájára pillantott. Ideje menni, mondta, most mi vagyunk soron! Ez azt jelentette, hogy takarodót kell fújni a gimnazistáknak, minden szobába be kell nézniük (ha szerencsés a benyitás, valamelyik bula éppen vetkőzik, vagy bugyi nélkül mászkál a szobájukban, vigyorgott ilyenkor elindulás előtt Gyuri), és megkérni őket, csendesedjenek el, kapcsolják le a villanyt, és ne mászkáljanak a folyosón. (Nincs koedukáció, emelte fel az ajtóban az ujját Gyuri valahányszor, otthon baszhattok eleget, itt nekünk vigyáznunk kell rátok – és mi vigyázunk!)

– Maradj – fogta vissza a karjánál fogva Gyuri az egyetemistát –, elbírok velük egyedül is!

Azzal kiment, ő pedig maradt, és a gyufásskatulyát pöckölgette az asztal közepére helyezett pohárba. Nem volt minden szándék nélküli ez a pöckölgetés, ugyanis esti kocsmázásokkor rendszeresen fogadást kötött az asztaltársaival, és rendszeresen megverte őket pohárba pöckölésben, ami többnyire biztosította neki az ingyen piálását. Otthonról már régen nem kért pénzt, tudta, mennyire megterhelő az öregei számára az élet nélküle is. A szocializmus gondoskodik rólunk, melósokról, mert nem halaszt bennünket éhen, mondogatta az apja, bár nem szoktak otthon politizálni, ezt sem társadalomkritikusan mondta, hanem egykedvű beletörődéssel, de ügyel arra is, hogy el ne hízzunk, mert akkor nem férünk el a járatokban. Ezen sokat töprengett. Vajon az apja metaforikusan használta a járat szót, amelybe a kövér melós nem fér bele, vagy csak a munkájára reflektált. Eldönthetetlen volt számára, többnyire az utóbbi mellé tette le a voksát. Amikor viszont nem, akkor belegondolt abba, hogy mennyire nem ismeri az apját, és ez szégyennel töltötte el, és tehetetlenséggel. Persze, azután sem tett semmit, hogy közelebb kerüljön hozzá. Valahogy nem voltak eszközei. Vagy a módszerre nem jött rá. Vagy be kellett ismernie, hogy egészen más régiókban mozog az agyuk, a gondolkodásuk, és a napi szinten való érintkezésen túl nem nagyon vannak közös témáik, megbeszélni való dolgaik. Ő nem járatos az apja világában, az apja nem ismerheti az övét. Széttartó párhuzamosok.

A folyosó felől nyugtalanító zajok szűrődtek be. Valaki kiabált, de bentről nem lehetett érteni, hogy mit. Kelletlenül feltápászkodott, az ajtóhoz billegett, az üveg pálinka és a megkezdett második, no meg a három dupla rum a sörökkel már éreztette a hatását, de még nem támadta meg az egyensúlyérzékét. Kilépve döbbenetes kép tárult elébe. A folyosón kint álltak a gyerekek, előttük vagy velük szemben Gyuri, aki láthatóan részegen hadonászott mindkét kezével, és ordítozott velük.

– Hiába tolongtok itt, basszátok meg, ez nem segít rajtatok. Menjetek haza a picsába, a kis falvaitokba, a kemence vagy inkább a tehén fara mellé. Értsétek már meg, hogy nem lesz belőletek senki. Nem viszitek semmire, még akkor sem, ha elvégzitek az egyetemet. Az esélytelenek nyugalmával utazhattok haza innen. Mikor lesz nektek otthon hétszáz kötetes könyvtáratok, amivel el lehet indulni egy embernek ebben a kibaszott életben? Hétszáz kötetes könyvtáratok, halljátok? Mert az a minimum. Anélkül baszhatjátok! Semmi esélyetek azokkal felvenni a versenyt, akiknek van. Akik hétszáz kötetes könyvtárból vágnak neki a világnak. Parasztok maradtok, prolik maradtok akkor is, ha elvégzitek ezt a kurva egyetemet. Soha nem lesz értelmiségi belőletek…

Gyuriból ömlött a szó, mintha átkozódott volna, holott csak az észt osztotta azok fölényével, akik hétszáz kötetes könyvtárból és Pestről érkeztek a vidéki porfészekbe. Az egyetemista érezte, hogy az arcát elönti a vér, egészen váratlanul félelmet érzett, és megma-

gyarázhatatlan szorongást, mint akit lelepleztek, mint akit tolvajláson kaptak. Később sem értette, miért nem sietett a gimnazisták segítségére, miért nem védte meg őket, holott ő megvédhette volna a riadt és összezavart kis szerencsétleneket, önkéntelenül visszahúzódott az ajtóból, és most már üvegből folytatta a piálást.

A ricsaj még sokáig nem maradt abba, valószínűleg néhány önérzetesebb gimnazista nem bírta, és beszólt Gyurinak, akinek több se kellett ahhoz, hogy folytassa a gyerekek lealázását, már hányinger kerülgette, de ivott, maga sem tudta, hogy miért. Aztán megjött Gyuri, elégedett volt, és kellően részeg, hallottad, kérdezte, mi történt odakint, és ő szemrebbenés nélkül azt hazudta, hogy nem, nem hallotta, megmondtam nekik, hogy hol lakik az úristen, most már tudják, és az egyetemista bólogatott, mi vagyunk az úristen, hát nem, emelte meg a poharát Gyuri, és ő erre azt mondta, igen, mi vagyunk az úristen, Gyuri.

– Baszd meg, amíg én kint rendet tettem, te bent majdnem az összes piát megittad – méltatlankodott, és az üres üveget a szoba távolabbi sarkában árválkodó szemetes felé dobta. Persze nem talált bele.

– Megittam – válaszolta fakón és egyszerűen –, megittam, és kész. Mindjárt lemegyek, és szerzek valahonnan egy másik üveggel.

Gyuri ekkor rejtélyes mosollyal a szekrényhez kacsázott, valamit a háta mögé dugott, és széles mosollyal visszatért az asztalhoz.

– Hogy mondta a nagy Eötvös? Van másik!

Azzal egy újabb üveget húzott elő, letekerte a kupakját, és félig töltötte a vizespoharakat. Egs, rikoltotta, igyunk arra, hogy mi vagyunk az isten, azok vagyunk, csatlakozott hozzá az egyetemista, mi az, hogy azok vagyunk, kezdett el kötözködni Gyuri, azt is mondd meg, hogy mik vagyunk, és ő megmondta, mi vagyunk az isten.

Koccintottak, és ittak tovább.

3. Az író

A felhők tompa egyhangúsággal úsztak továbbra is a tetőablak fölött, ez egy ilyen nap volt, az úszó felhők napja az égen. Az apa fölült a széken, és a csukott ajtót bámulta. Különösebb szándék nélkül. Csak úgy bámulta. Azután végighordozta tekintetét a faltól falig, faltól plafonig könyvespolcokon, amelyek kétsorosan rájuk pakolt könyvek terhe alatt roskadoztak. Réka bútor, bírja, gondolta, és nem jött rá, honnan a fenéből jutott eszébe a bútor márkája. Régen vették, már nem is emlékszik, mikor. Több ezer könyv lehet a falon, tűnődött. Felét sem olvastam. Csak vettem, csak vettem őket, mert valami kényszer, valamilyen éhség rájahajtott a vásárlásra, és csak vettem őket. Ezt mind ő szerezte, a saját pénzén, olykor a saját éhezésén. Vagy inkább szomja rovására. Aki ide belép, az rögtön tisztába kerül azzal, hogy komoly ember dolgozószobájába lépett. Akkor is, ha nem tudja, hogy kétsorosan vannak felrakva a könyvek. Na és? Az én gyerekeim könyvek között nőttek föl. Ritkán gondolt erre. Versenyképesek, ők már értelmiségi családból jönnek ki. Mennek el. Esélyesek az esélyesek közé. A karácsonyok jártak az eszében, amikor a fa alatt mindig volt egy könyv. Egy legalább. Általában Verne Gyula. A keresztanyjától kapta, de az anyja vette meg neki, az ő nevében. Az *Utazás a Holdba* címűre határozottan emlékezett. Még a borítójára is. Jules Verne, javította ki magát kényelmetlen és tolakodó belső mosollyal. Ő általában Molnár Gábor-könyveket vásárolt a zsebpénzéből a szüleinek, amelyeket azután nyilván csak ő olvasott el. Azóta sem tud sem a karácsonnyal, sem az ajándékozással mit kezdeni. Nem képes belehelyezkedni a másikba, képtelen ráérezni az ízlésére, a vágyaira, képességeket meghaladó feladat ez olyannak, aki mindig csak magára tud gondolni ilyenkor, csak magából tud kiindulni.

De az is lehet, hogy a gyerekeinek már nem kellenek majd ezek a könyvek, ahogy a könyvek sem kellenek majd senkinek, helyükbe lép a számítógép, vagy lehet, akkorra a számítógép helyére lép valami más, amit még most nem lehet tudni. Akkor meg minek csinálta? Mi ad magyarázatot az állandó könyvvásárlásra? Hogy a gyerekei ne érezzék azt a szégyent, amit akkor érzett, ott, a felvételi előkészítőn, amikor Gyuri róla is beszélt, hozzá is beszélt, anélkül hogy tudta volna. És mi van, ha tudta, ha szándékos volt, ami aligha valószínű, a szégyen azonban ma is, most is létező jelenvalóság. De miért szégyen? Ennek a hatalmas könyvtárnak az alapját az a néhány könyv képezi, amelyek talán itt sincsenek. Az anyja előfizetett valami vigécnek a ruhaüzemben, aki sorozatokat sózott rá, és ő havi részletekben törlesztette az adósságát, mert egy összegben nem tudta volna kifizetni az összes könyvet. Dumas, A Világirodalom Remekei, Zola, ilyesmik voltak a szeretetcsomagban. Legalább tizenöt-húsz könyv. Ami azért mégsem hétszáz. És akkor most itt van ő, akinek az jutott az előbb az eszébe, pontosabban az hagyta el a száját, hogy mégiscsak vitte valamire. De így van-e ez? Pontosabban, lehet-e ez így? Leküzdhető vagy örökös az indulás hendikepje? Lehet, hogy tényleg már gyermekkorban, a gyermekkorral kell felszívni azt a kultúrát, azt az előnyt, amit csak a hétszáz kötetes könyvtár tud nyújtani? Valóban csak a hétszáz kötetes könyvtár adhat belépést a szellemi felső tízezer kasztjába? Zénón paradoxonjai jutnak eszébe. Akhilleusz valóban soha nem tudja megelőzni a teknőst, amelynek előnye van vele szemben? És utolérni sem tudja! És a fa felé hajított kő tényleg nem éri el a fát soha? Fáradtan dobja vissza magát a tetőablak bámulásához szükséges testhelyzetbe, és arra gondol, mennyi mindent nem tud még így, férfikora teljességében sem a világról; az élet legegyszerűbb dolgaira sem tud választ adni. És ezért nincs is kit okolnia. Nem tehet senkinek semmiért szemrehányást. Miért is tenne? Teknősbéka, fa, amelyet nem érhet el a kő! Ott rohadjon meg mind a kettő! Harry Potter! Vigye, ha megnyerte!

És a felhők és a gondolattalanság, amelyik most is, mint mindig, teli van nyugtalanító, alakjukat soha meg nem lelő érzetekkel. A szégyen emlékezete erősebb az örömnél.

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY

VÉRSZEGÉNY TÖRTÉNET ÖREG MÓRÉ HÁZÁRÓL, TITIRŐL, EGY BETÖRÉSRŐL ÉS EGY FESTMÉNYRŐL

Az volt a híre, hogy kísértetek járják. Lakatlanul állt a falu szélén, az erdő alatt. Jól megépítették, mert az öreg Móré már rég elpatkolt, de a ház még mindig épségben állt a csukott zsalugátereivel.

Alkonyodott, amikor elindultunk. Az erdőszélen kerültünk a nyálkás őszi avarban szanaszét heverő lyukas lavórok, rozsdás konzervdobozok, korhadt olajoshordók között. Nem szerettük volna, ha bárki észrevesz. Derengett még, amikor a ház fölé értünk. Leültünk egy kidőlt fatörzsre, rágyújtottunk, méregettük odalent a ház megfeketedett, mohás cserepeit. Vártuk, hogy besötétedjen.

Öreg Móréról keveset tudtunk, de az is sok volt. Gonosz és aljas, talán gyilkos is. A háború idején zsidókat bújtatott a pincéjében. Kicsalta az értékeiket, aztán feljelentette őket. Vénségére megzavarodott, lelkifurdalás gyötörte: arany ékszereket, régi ezüstpénzeket osztogatott az utcán a gyerekeknek.

Így beszélték.

Ahogy a hold feljebb mászott az égen, leereszkedtünk a hűvös sötétségbe. Lábunk alatt avar zizegett, gally roppant. Körbejártuk a házat, lenyomtuk a kilincset, bekopogtunk a zsalukon, aztán az erdő felőli oldalon felmásztunk a tetőre, a padlásablak mellett megbontottuk a cserepet, benyúltunk, kiakasztottuk a záróvasat, felnyitottuk a fémkeretbe foglalt, drótszálas üveget, még egyszer körülpillantottunk, aztán bemásztunk a nyíláson. A padlás szinte üres volt. És mégis tele. Egyszerre szellős és fullasztó, mint minden padlás. Átjárta a levegő, mégis már egy másik világ tartozéka, ami elkülönül mindentől, ami nem az a ház, nem annak a tere és ideje, nem annak a múltja. Hallgatóztunk, majd a tenyerünkkel takart lámpák fényénél görnyedten elindultunk a gerendázat alatt arra, amerre a lejárót sejtettük. A meredek falépcső a kamrába vezetett. Én mentem elöl. A lépcső is szinte üres volt, néhány rozsdás egérfogó, egy kosárban poros dió. Lent a szokásos: polcokon üvegek, mérleg és súlyok, gyúródeszka, zsírosbödön, a magasan lévő, apró ablakon holdfény derengett. A ház belsejébe nyíló ajtó előtt elbizonytalanodtam: innen még visszafordulhatnánk, elhihetnénk, hogy nem történt semmi, mögöttünk a lépcső, a padlás, a nyitott ablak, az erdő, az ég…

A kilincs sem, az ajtó sem nyikordult. A konyha tágas volt. Középen asztal és székek, a sarokban konyhaszekrény, elhúzható üvegének vájatába tűzve fényképek, az átellenes falon tűzhely, ládában tűzifa. Az udvarról nyíló bejárat mellett fogas, rajta hosszú, súlyosnak látszó bőrkabát, szalmakalap, esernyő, a földön cipők, egy pár kopott bakancs. Jobbra és balra egy-egy üvegezett, elfüggönyözött ajtó nyílt a szobákba. Szájon nem, csak orromon vettem a levegőt: zavart a szag, az idegenség, az elmúlás szaga, idegen életeké és idegen haláloké, idegen félelmeké, a régieké, holtaké és elfeledetteké. Nem ijedtem meg, mégis majdnem visszafordultam, mert elillant a bizonyosság, hogy dolgunk van ott, valami felderítenivaló, ami ránk vár. De nem lehetett visszafordulni. Végig kellett csinálni, bármi sül ki belőle. Addig attól féltem, hogy lelepleződünk, észrevesznek, betörőnek néznek, végül is azok voltunk, vagy belebotlunk egy hullába. Akkortól viszont a homályban felsejlő sorsokat éreztem fenyegetőnek. A múltat.

A hátsó, az erdő felé eső szobába nyitottunk be. Dupla ágy. Két éjjeliszekrény. Az ágy bevetve. A gobelintakarón súlyos, komor díszpárnák. A fal hosszában két ruhásszekrény. Az egyiknek félig nyitva az ajtaja…

Ha érdekes ez a történet, akkor innen az. Eddig mi történt? Két kölyök valamikor, valamiért betört egy évek óta üresen álló házba. Felelőtlen, nyughatatlan, kalandvágyó kölykök. Ne mérlegeljük cselekményük súlyát, veszélyességét a társadalomra. Ez minket nem érdekel. A félig nyitott szekrényajtó. Az igen. A fogason lógó bőrkabát. Az is. A bakancs. A naptár a falon: 1968. A párnák az ágytakarón.

Nem akarózott beljebb mennem. Ijesztő volt a rend. A rendetlenség tűnt volna rendjén valónak. Az a szoba olyan halott volt, amilyen halott csak lehet valami. Kilátástalan és sivár. Elhagyatott. Semmi nem tartozott senkihez, csak volt. A díszpárnák, a hold, az erdő, a csillagok. Az élet egyetlen jele, maradéka a félig nyílt ajtó. Vonzza a szememet. Nem lehet belátni, de nem is akarok. Tudom, mi van benne. Fehér és rózsaszín ágynemű, összehajtogatott lepedők, párna- és paplanhuzatok, fehérnemű. Lehet, hogy valaki valamikor elrejtett alájuk valamit, pénzt, betétkönyvet, ékszereket. De megbizonyosodni nem akarok róla. Nem aka-

rok semmit, csak visszamenni a konyhába, benézni a másik szobába, mert nem lehet, hogy ne nézzünk be, ha már egyszer belemásztunk ebbe az egész szarba, akkor végig kell csinálni, bármi sül ki belőle, minél hamarabb túl kell lenni rajta, aztán húzni a picsába.

– Megnézzem a zsebét?

Kinek vagy minek a zsebét? Nem értem. Megfordulok. Titi a bőrkabátra világít. Hosszú, barna bőrkabát, derekán övvel.

– Lehet, hogy ávós volt az öreg?

– Csak az ávósoknak volt ilyen?

– Mit tudom én. De nekik volt.

Közelebb lép, kikerüli az egyik széket, megáll a fogas előtt, végigpásztáz a fénnyel a kabáton.

– Lehet, hogy pisztoly van a zsebében?

– Kézigránátok. Meg egy aknavető.

Behúzom az ajtót, botorkálok a homályban, megállok a konyha közepén. A bakancs olyan, mint anyám régi bakancsa: tömpe és kerek orrú, a szárán félkörben ujjnyi vastag kötött hurka. Az asztalon viaszosvászon terítő szilva-, eper-, alma-, körte-, szőlőmintával. Megkerülöm, a konyhaszekrényhez lépek. Mérleg, mozsár, kávédaráló. Az üveg mögé tűzött fekete-fehér képek széle cakkos. Közel hajolok, az egyiken fiatal nő sílécen. Hosszúnadrágban, de csak bikinifelsőben. Pöttyös bikinifelsőben. Felém, vagyis a fényképező felé fordul, a háta mögött havas, napsütött hegyoldal. Egy másikon ugyanaz a nő izmos, inas fiatal férfival ül egy kőpadon, szinte pucérak mindketten, fürdőruhában vannak, mögöttük homályos szoboralak, talán valami szökőkút vagy csobogó részlete, a férfi átkarolja a nőt, fejük összeér, úgy mosolyognak a kamerába. Szép nő. Vagy kedves. Kedvesnek látszik.

A másik szoba felé indulok. Az ajtaja előtt elbizonytalanodom. Nem félelem, túl vagyok azon, hogy valaki bujkálna a házban, attól sem tartok, hogy múmiába, összeaszalódott hullába botlunk. Zavarodott vagyok. Mi a fenét csinálunk itt, ahol semmi keresnivalónk? Kezem a kilincsen. Lenyomom. Ellenáll, aztán tompa kattanással mégis enged. Belépek, tenyeremmel takarom a fényt… más a szag… kevésbé hideg… a padlón török szőnyeg… szemben, a szoba túlsó végén bástyányi íróasztal… karosszék hajlított fából… az ablak előtt sötétzöld függöny… gondosan behúzva… Beljebb lépek. Jobbra keskeny dívány, török párnák, színevesztett falvédő… kastély és park… tollas kalpagú lovagok… Fordulok. A másik falon zsúfolt könyvespolc, előtte asztalka… két fotel… újságtartó… festmény a falon… Megállok a szoba közepén a török szőnyegen. Kicsit megnyugszom. Ha más körülmények közt járok itt, akár otthonos is lehetne. Úgy világítok, hogy minél többet lássak… az íróasztalon zöld tányérú banklámpa… fekete táskaírógép… hamvveder… az asztal zöld posztója szürke a portól... a függöny zöldjében arannyal hímzett egzotikus madarak és pálmalevelek… Visszafordulok a könyvespolc felé. A könyvek előtt dísztárgyak… szobrocskák, zsebóra, emlékpohár… fotel mellett állólámpa… az újságtartó tele… Találomra kihúzok egy újságot… Film Színház Muzsika… 1968. május… a címlapon „Geraldine Chaplin *Az idegen a házban* női főszerepében"…

– Baszki, mennyi könyv! Ez nem ávós volt, ha mindet elolvasta.

Titi mellettem áll, egészen közel, vállamhoz ér a válla.

– Valami értelmiségi volt. Tudós. Vagy író, mint apád.

Elfordul. Ahogy körbepásztáz, eddig észre sem vettem, amerikai üvegkályha nikkelén csillan a fény a sarokban… a falvédőn a lovagok hárman vannak… vezetőjük előrehajol a nyeregben, gótikus süvegű úrhölgy kelyhet nyújt felé…

Titi a hátam mögött az íróasztalhoz megy, az írógép fölé hajol… Felemeli a jobb kezét… aztán mégsem üti le a billentyűket. Rám pillant.

– Megnézzem a fiókokat?

Megrántom a vállam. Ahogy visszaejtem az újságot a tartóba, a fény úgy rebben, hogy észreveszem a nőt. Engem néz. Ráirányítom a fényt. Olajfestmény. Portré. Közel életnagyságú. A könyvespolc mellett lóg a falon. Ismerős, de nem tudom, honnan, aztán hirtelen felismerem: ugyanaz, aki a fényképeken. Festve nem is a szépsége az, ami vonzza a tekintetemet. Inkább kedves. Mintha ismerném. Közöm lenne hozzá…

– Ide süss!

Titi egy hosszúkás tárgyat mutat felém.

– Mi az?

Nem felel, hóna alá szorítja a valamit, csisszenő hangot hallok, és a pengén felragyog a fény.

– Sasos. A markolata.

Hadonászik, a levegőbe döf.

– Megmondtam? Én megmondtam. Pisztoly is lesz.

Visszacsúsztatja a pengét a tokjába, leteszi a tőrt a zöld posztóra, a kihúzott fiók fölé hajol.

– Pipák – mondja. – Egy csomó pipa.

Tompa zörrenéssel belemarkol a fiókba… ahogy kiemeli a kezét, ujjai közt pipafejek és szárak meredeznek.

– Meg dohány. Old English.

Újra a nőt nézem. Vonzza a tekintetem. Sötét haj, sötét szem, nyaka, válla meztelen. Úgy képzelem, ruhátlanul állt modellt. Tizenöt éves vagyok, a képzeletemben minden szép nő meztelen. Nem néz rám; elnéz mellettem. Valahová a sötétbe, a hátam mögé. Követem a tekintetét a fénnyel is… a faliszőnyeg… a dívány… közelebb lépek… a középső lovag jobbjával a nyeregkápát markolja, baljával a serlegért nyúl… megfordulok, a festményre irányítom a fényt… még mindig nem tökéletes… leülök a dívány szélére, halkan nyiszognak a rugók… felpillantok, a nő a szemembe néz…

Titi megtalálta a pisztolyt is. Nem azt, amit remélt, hanem egy kovás török pisztolyt ezüstberakásos markolattal. De mindez megint nem érdekes. Egy óra múlva már kilométerekkel odább, a kórház kazánházának lapos tetején cigarettáztunk. Jegenyék sötét árnyai rajzolódtak az égre, a hold fehéren világított a fejünk fölött, a kórház macskái gyanakodva figyelték a mozdulatainkat. Titi a tőrt és a pisztolyt az övébe tűzte, és elhozta az egyik pipát is.

– Menj a picsába. Nem vagyunk tolvajok.

Röhögött.

– Nem is. Betörők vagyunk.

Én megúsztam, de Titi évekkel később valóban az lett: betörő. Voltak kisebb-nagyobb balhéi, aztán belekeveredett egy képrablásba, ami irgalmatlan nagy vihart kavart, elkapták őt is, és évekre lesittelték. Régen nem voltunk már barátok, mégis úgy éreztem, meg kell látogatnom a börtönben. Nem fogadott, azt üzente egy sanda pofájú smasszerrel, hogy nem ismer, nem tudja, ki vagyok, hagyjam békén, vagy mondjak csak egyetlen érvet, mi haszna belőle, miért jó neki, ha szóba áll velem. Ilyet nem tudtam, így hát nem találkoztunk. Újra eltelt egy évtized, vagy több is, amikor ismét hallottam felőle: egy osztálytalálkozón, egy kiábrándítóan sokadik évfordulón említette valaki, hogy meghalt.

– Hogyan?

A mesélő, egy elvált asszony, akinek a testéről esténként sokszor képzelődtem réges-régen, elnevette magát.

– Ahogy élt.

– Miért, hogy élt?

Úgy bámult bele az időbe, mint egy amnéziás, aztán rám nézett a világoskék szemével, ami semmit sem változott.

– A te barátod volt. Ha valaki tudja, te tudod.

Megvontam a vállam.

– Elköltöztünk, és többé nem találkoztam vele.

Elmosolyodott.

– És addig? Jó kis páros voltatok. Az ikrek. Tudtad, hogy így hívtak a hátatok mögött a tanárok? „Már megint az ikrek!" „Az ikrek hol vannak?" Hülyék voltatok: mindig együtt hiányoztatok.

Valami nagyszabású dolgot vártam, medvéket, fegyvercsempészést vagy ilyesmit, de Titi valóban úgy halt meg, ahogy élt: agyonlőtte magát egy üresnek hitt fegyverrel, amire engedélye is volt.

Mindezt nem mesélném el, talán soha eszembe sem jut, ha a napokban nem történik velem valami. Titi azon az éjszakán öreg Móré házából megfújta, amit megfújt, de én sem jöttem el üres kézzel. Nem tudom megmondani, mire számítottam, miért jutott eszembe, hogy betörjünk az évek óta elhagyottan álló, erdőszéli házba. Mert tagadhatatlanul én voltam a felbujtó. Azt hiszem, tudni szerettem volna az igazságot. Az árulóról és elárultakról, a bűnösről, aki beleőrült a lelkifurdalásba. El tudom képzelni, hogy titkon azt reméltem, megkínzott emberek oszladozó hulláira és csörömpölő csontvázakra bukkanunk a pincében, amije különben nem is volt a háznak. Kifelé Titi ment elöl. Már a padláslépcsőn járt, amikor én még visszaléptem a kamrából, és a konyhaszekrény üvege mögül kiemeltem az egyik fényképet. Hogy miért, ne kérdezzék. Zsebre dugtam, és sem Titinek, sem másnak nem mutattam, soha nem is beszéltem róla. Öreg Móré házát rég elfelejtettem, a faluban sem jártam időtlen idők óta, ám néhány nappal ezelőtt egy antik bútorokkal és régiségekkel kereskedő bizományi áruház galériájában megláttam a festményt. Nem ismertem fel azonnal. A sok-sok kép, tájképek és csendéletek, a kirakatokon bezúduló napfény, a körút zsivaja… azon az éjszakán csönd volt és sötétség… Megnéztem, aztán tovább sétáltam a mediterrán kisvárosokat, pipacsos alföldi réteket, vadászjeleneteket nézegetve. De valami megfogott, mert néhány perc múlva visszatértem, alaposabban is szemügyre vettem a képet, és akkor már derengeni kezdett.

Milyen felszínes így: „valami megfogott". Mi az a valami? A szépsége? A képé? A lányé? Egyáltalán szép az a lány? Csontos arc, határozott vonások. Igen, nekem szép. És ez is milyen üres. Mi az, hogy szép? Bájos? Kecses? Kívánatos? Titokzatos? Mi az, hogy titokzatos? Nem csak attól titokzatos, hogy nem ismerem a történetét? Hogy találhatnám meg a megfelelő szót, ha még azt is képtelen vagyok megfogalmazni, hogy mit érzek? Mi vonz benne? Mit látok rajta? A halált? A szerelmet? Bárcsak a szempár mögé láthatnék. A barna szemén, a festék rétegein át az agyába, a vásznon át a falba, a vakolaton és a téglákon át az időbe, hogy megtudjam, mire gondolt, mit érzett. Hogy megtudjam, mi történt akkor és előtte és utána. Mert ez már nemcsak az ő történetük, akik nincsenek, a szerelmes lányé, akiről semmit sem tudok, de legalább láthatom őt, és egy férfié, akiről még a semminél is kevesebbet tudok, nemcsak az övék, hanem az enyém is.

A mahagónipult védőbástyája mögött gubbasztó kontyos, ősz hölgyhöz fordultam, aki udvariasan köszöntött, amikor a helyiségbe léptem, ám azóta ki sem emelte az orrát egy tenyérnyi vastag katalógusból. Valósággal felvillanyozódott.

– Jó a szeme, kedves uram – lelkendezett, és meglepően fürgén búvt elő erődje robusztus fala mögül. – Ez egy jó kép.

Orrára biggyesztette szarukeretes szemüvegét, mely láncon függött a nyakában, és leplezetlen elismeréssel nézett fel rám; okos szemét ijesztően felnagyították a vastag lencsék.

– Megmondom őszintén, kíváncsian vártam, hogy ki lesz az, akinek feltűnik a sok… – köhintett, tekintete végigrebbent a kikötői részleteken, muskátlis ablakokon – …egyéb között.

Mindent szerettem volna tudni, neki pedig elfelhősödött a homloka, és már-már pironkodva ismerte be a kudarcát.

– Uram, minden kérdésére ugyanazzal a válasszal szolgálhatok: nem tudom. Nem tudom, ki a festő. Nem tudom, ki a modell. Nem tudom, ki volt a megrendelő. Egyet tudok csak, azért viszont fél évszázados szakmai tudásommal felelősséget vállalok: a kép nagyon jó. Hogy úgy mondjam: kvalitás. Vérbeli festő festette. És tudok még valamit. Hetven évnél biztosan régebbi, száznál viszont fiatalabb. Ha óhajtja, részletesen is kifejtem, hogy miért.

Sóvár tekintetét látva nem lehetett kétséges, hogy örömet szereznék neki, ha óhajtanám, így hát meghallgattam rövid és meggyőző szakmai értékelését, mely a festés technikáján, az ecsetkezelés módján kívül a festékanyag és a keret elemzését is magában foglalta. Valamit valamiért, gondoltam, és merészen nekiszegeztem a kérdést, hogy vajon megtudhatnám-e, ki hozta be a képet.

– Ezzel kezdtem volna – nézett rám megrovóan –, ha nem tudnám bizonyosan, hogy a… – köhintett – …a személy, aki hat héttel ezelőtt letette a pultra, nem az igazi eladó.

– Azt mondja, feltehetően lopták?

Három végtelen másodpercig úgy nézett rám, mint aki éppen ráébred, hogy elvesztette a pénztárcáját, aztán összeszedte magát.

– Feltehetően – mondta. – Úgy is mondhatjuk.

Felnézett a képre, a fiatal lányra, majd anélkül, hogy akár csak a szája sarka is a leghalványabb mosolyra húzódott volna, megkérdezte:

– Nos, uram? Komolyak a szándékai?

Péntek volt. A zsebem sem dagadt a pénztől, azt meg sosem tudom, hogy a kártyám hogy áll, hétfőig félretettettem a képet. Délután lótottam-futottam, influenza elleni oltás, zárás előtti búcsúbuli lengyel almaborral a Kispolszkiban, később néhányan leléceltünk, hogy az elvitelre átállt piaci kocsmában – ahol bort nem mértek, de műanyag kávéspohárban száraz martinit igen – közös barátnőnk frissen született ikreire koccintsunk… Mire hazaértem, szinte megfeledkeztem a képről, de amikor eszembe jutott, akkor eszembe jutott a fotó is, amit a konyhaszekrény elhúzható üvege mögül emeltem ki, és tettem zsebre.

Megtaláltam. Könnyű dolgom volt, tudtam, hol keressem. Ha megvan, egy helyen lehet, gondoltam: a régi pénzek, világháborús kitüntetések meg más hasonló, özönvíz előtti relikviák között. Kihúztam az komódfiókot, és elszontyolodva vettem kézbe a kötegnyi milpengőst, a Signum Laudist és a Károly-keresztet, apai dédanyám gyűrűjét, a sárgaréz pecsétnyomót a nyillal átlőtt medvével meg a többi biszbaszt, amit valaha, még a történelem előtti időkben, a gyerekkoromban olyan nagy becsben tartottam. Gyerekkoromban, ami most, kezemben hajdani kincseimmel, megdöbbenésemre egészen közelinek tűnt. Az volt az érzésem, hogy az idő összezsugorodott, vagy inkább egymásra tolult, összemosódott, ami sok-sok éve volt, az mintha tegnap lett volna, ami tegnap történt, az meg eltávolodott. Nem tudtam, örüljek-e ennek, és azt sem, hogy nincs-e mindig így, ám nem mindig vesszük észre, csak azokban a kivételes pillanatokban, amikor kibillent valami, és az érzéke-

lésünk kiteljesedik, képesek vagyunk felfogni, hogy az idő nem egymásutániság, hanem egyidejűség, és olykor megtörténhet, hogy ami elmúlt, az előttünk van, ami mögöttünk van, az a jövő.

A fénykép ott volt. Négyzet alakú, cakkos szélű fotó. Azt reméltem, találok a hátán valami feliratot, évszámot vagy legalább egy keresztnevet, aminek régen nem tulajdonítottam jelentőséget. De a kép hátán semmi sem volt. A bikinis lány, akit annak idején felnőtt nőnek láttam, mosolyog, jobb kezében síbotot tart, a bal kezével int. Én nézem, tehát nekem int, nem a halottnak, aki egyszer a helyemen állt. Vagy ült. Néztem a lányt a napsütött, havas domboldal előtt, és fájt, hogy amit a kezemben tartok, az csak egy darab papír. Belöktem a komód fiókját, bementem a dolgozószobámba, bekapcsoltam a számítógépet, a fényképet nekitámasztottam az öklömnyi folyami kavicsnak, amit nehezéknek használok, és írni kezdtem…

Jól ment, éjfél is elmúlt már, amikor kidőltem, és bekalapáltam a gépbe az aznapi utolsó mondatot – „Jól ment, éjfél is elmúlt már, amikor kidőltem…" –, aztán bezuhantam az ágyba. Nem vesztegeti az időt, már itt is az álom. Alkonyodik. Az erdőszélen járok, lyukas lábosok, roncsolt tűzhelyek közt csúszkálok a nyálkás, rothadó avarban. Tudom, hol járok, és nem akarom átélni ugyanazt. Nyomaszt ez az álom. Mit szól apám, ha lebukunk? Szigorúan néz. Kegyetlenül. Száját pengevékonyra húzza a harag. Rég halott, de már sokszor találkoztunk azóta. Álmodok. Kicsit megnyugszom. Reménykedem, hogy nem is áll a ház. Rég lebontották. Sötét van. Ronda, fekete sötétség. A padláson vagyok. Ablak csukva, a tető sehol sincs megbontva. Titi is halott. Fejbe lőtte magát a fasz. Rádöbbenek, hogy egyedül vagyok. Bazdmeg, nekem mindenkim halott! A szüleim. A gyerekkori barátaim. Alattam valami nagyon rossz van. Kérgesre száradt vértócsák. Megkínzott emberek hullái a pincében. A csontváz jobb lenne. A csontoktól nem félek. A hulla rosszindulatú. Még szinte él, van, bűzlik, oszlik. A csontváz halott. Száraz és kopog. Nincs is pince, mondja Titi. Hülye vagy? Nem emlékszel? Emlékszem. Hogyne. A hullák mégis ott vannak. Véres hullák. Áldozatok. A lányé is. Vérben ázik a pincében. Véres ékszerek az íróasztalfiókban. Apa megnyúz, ha megtudja. Arany ékszerek. Amiket osztogat az öreg. Megzavarodott. Beleőrült. Így beszélik. Miért nem kérdeztem meg apámtól? Mindent tud. Azt is tudta, hogy az öreg Poós testőr volt. Tengerimalacokat tenyészt a kísérleti labornak. Száz és száz tengerimalac. Mennyezetig tornyosuló ketrecekben. Mindet ki akarjuk szabadítani. Hogy ne öljék meg, ne kínozzák őket a laborban. – Apa, az öreg Poós hóhér volt? – Eszed tokja hóhér. – Azt beszélik, hogy hóhér volt. Szadista hóhér. – Eszed tokja szadista. Testőr volt a palotában. – A királyi palotában? – Ott. – Milyen királyi palotában? – A budaiban. A várban.

Álmodok, álmomban is tudom, hogy álmodok, és szomorú vagyok, mert tudom, hogy ha felébredek, szomorú leszek, hogy csak álom volt, hogy már soha nem találkozhatok apámmal, csak ilyenkor, álmomban. Nem szeretnék lemenni, jól vagyok itt a padláson, kivárom a sötétben, amíg felébredek

– Gyerünk – löki meg a vállam Titi. – Ne szarj be, ez egy vérszegény történet!

PETŐCZ ANDRÁS

EGYSZER MINDEN JÓ LESZ

Azt mondták neki, hogy egyszer minden jó lesz.

Ezt még a szülei mondták. Valamikor, nagyon régen.

Talán nyolcvan évvel ezelőtt. Akkor tízéves volt éppen.

Akkoriban azt gondolta, hogy majd híres lesz. És emiatt sokan fogják szeretni. Híres lesz, olyan, akire tisztelettel néznek az emberek. Akkoriban még szeretett volna híres lenni. Valamit elérni. Valamit létrehozni.

Most csak a napokat szeretné túlélni. Még csinálja a feladatait. Felkel minden reggel, teát főz, reggelizik, mert tudja, hogy ezt kell tennie. Aztán sétálni megy.

Sétálni még szeret. Legalábbis azt gondolja, hogy szeret.

Pedig csak azért csinálja, mert nem akar meghalni. Mert nagyon fél a haláltól.

Kilencvenéves. Kilencvenéves öregasszony. Néha magamagát is öregasszonynak nevezi. De nem tudja elviselni, ha valaki nyíltan a szemébe mondja, hogy ő öreg. Hogy ő öregasszony. Azt nem tudja elviselni.

Egyébként pedig soha nem gondolta volna, hogy valaha is elmondhatja magáról, hogy ő kilencvenéves. Nem is remélte. Meg nem is nagyon akarta. Akkor. Amikor még fiatal volt.

Reggel van. Kimegy a konyhába, hogy csináljon magának reggelit. Zabpehely, gluténmentes, valamint corn flakes, mindez narancslében. Valaki azt mondta, hogy ilyet még nem látott. Narancslében zabpehely. Hogy ez az ő specialitása. Így mondta az a valaki. Hogy ez *különleges*.

Akkor, amikor még jött hozzá az a valaki.

Amikor még egyáltalán jött hozzá valaki.

Teát is, kávét is iszik.

És persze beveszi a gyógyszereit. A vérnyomáscsökkentőt, elsősorban, meg a vitaminokat, vasat, magnéziumot, B-vitaminokat (B1, B6, B12), beveszi a Q10 tablettát, azt mondják, az jó a szívnek, meg egy kis D-vitamint is, így télvíz idején az is nagyon fontos. Már túl van a reggeli vérnyomásmérésen, ma reggel minden rendben van, 109/62, vagyis alacsony, a pulzusszám 59. Folytatódik az élet, reggeli után mehet sétálni, vagy beszélgethet a szomszédokkal.

A szépen összehajtogatott ruháját kiveszi a szekrényből, hosszú, fekete ruha, szereti a fekete színt, olyan, mintha gyászolna, úgy érzi, illik az egyéniségéhez, meg a világot is maga körül olyannak értékeli, amihez a fekete való a leginkább, mellé piros sál és sapka, valamint kabát. Meleg kabát, nem akar megfázni. Nincs kint hideg, de akkor is. Vigyázni kell. Az ő korában.

A cipő felvétele nem olyan nagyon egyszerű. Egyedül van, kilencvenéves, lehajolni nehezen tud. Van egy cipzáros fekete csizmája, azt szereti úgy igazán, abban indul el minden reggel.

Ahogy kilép a társasház ajtaján az utcára, először a kutyás nővel találkozik. A kutyás nő meg a spánielje mindig percre pontosan ilyenkor mennek a házuk előtt. Fél 10-kor, reggel, egészen pontosan 9 óra 29 perckor. Az öregasszony, aki magamagát olykor öregasszonynak nevezi, az órájára néz. Van a csuklóján egy „okosóra". Ha baj

van, akkor jelez az ügyeleten. De az időt is mutatja. *Digitális,* azt mondta az orvos, amikor feltette az öregasszony csuklójára a rendelőben. Digitális óra. *Ha ezt felteszi, Karolina néni, akkor tudjuk, hogy ha például elesik, vagy ha valami egyéb baj van, mert az óra jelez. És rögtön megy is a mentő. Úgy bizony, Karolina néni!*

Így beszélt az orvos. Nem szerette különösebben ezt az orvost, meg azt sem szerette, ha Karolina néninek szólítják. Soha nem szerette a nevét. Gyerekkorában sem. De így, ebben a formában különösen utálta. Akkor már inkább Karola. Legyen Karola, ha lehet. És semmi néni. Akkor már inkább „mama". Igen, legyen mama. *Karola mama.* Az arra emlékezteti, hogy vannak neki gyerekei, meg unokái is vannak. Igaz, hogy nem nagyon tud róluk semmit, de nem baj. Akkor is vannak, valahol a világban. Külföldön. Azt mondta az egyik unokája, amikor utoljára látta, hogy mivel nem tudnak gyakran jönni, ezért messengeren kellene tartani a kapcsolatot. Meg skype-on. És ahhoz nem kell más, csak számítógép. Ezt mondta az egyik unokája.

Aztán mégsem lett számítógépe. Minek? Nem is tudná még bekapcsolni sem.

Kilép a társasház ajtaján, fogadja a kutyás nő köszönését. Elindul az erdő felé. Van a társasház közelében egy erdő. Itt a városnak ezen a részén, a várost körbeölelő dombok és hegyek lábánál már igazi, sűrű erdők vannak. Az erdő felnyúlik a hegyre, *természetvédelmi terület,* hirdeti a turistaút elején egy tábla, ami ott van, egészen közel az öregasszony által lakott társasházhoz. Az erdőben néha még vaddisznók is feltűnnek. Vaddisznók meg őzek. Az öregasszony azt szokta mondani, hogy mindegyikkel jóban van. *Ismerem az összes állatot itt a közelben. Szelídek ezek mind. Még a vaddisznók is,* ezt szokta mondani. A szomszédoknak is ezt szokta mondani, ha kérdezik, hogy nem fél-e egyedül ott az erdőben. Hogy nem fél-e attól, hogy rosszul lesz, vagy valami ilyesmi.

A kutyás nő már elment. Most szembejön majd a *sportman.* Aki kocog. Kék, zizegős melegítő van rajta. Mindig éppen akkor kocog szembe a sportman, amikor ő az erdő szélére ér. Ilyenkor szertartásosan üdvözlik egymást, ő meghajol, a sportman pedig magasra emeli a kezét, úgy int neki, mintha valami híresség lenne, akit nagy mozdulatokkal kell üdvözölnie.

Amikor a sportman elfut mellette, éppen akkor lép be az erdőbe. A kis ösvény a sűrű bozótos felé vezeti, oda, ahol a vaddisznókkal szokott találkozni. Ritkán találkozik a vaddisznókkal, igazából ez még csak kétszer fordult elő vele. Egyszer azon a tavaszi napon, amikor megtudta, hogy dédnagymama lett. Aznap született meg a dédunokája, és erre a hírre muszáj volt kicsit sétálni menni az erdőbe. Emlékszik, felhívta őt az unokája, a Zoli, hogy megvan a baba. És hogy örüljön, mert már dédinek hívják majd ezentúl. Azon a napon elsétált az erdőbe, be a szokott ösvényre, és a bozótosnál egyszerre két vaddisznó is megjelent. Ijesztően nagy vaddisznók. Nem tudott ilyesmit megítélni, de úgy gondolta, hogy azok a vaddisznók, szóval, azok mázsásak is lehettek. Kissé megálltak vele, az öregasszonynyal szemközt, nézték, álltak, megint nézték, aztán hangos röfögéssel odébb mentek.

Az öregasszony nem ijedt meg ettől. Semmi ilyesmitől nem ijedt meg. Mindig azt mondta, hogy az állatok senkit nem bántanak feleslegesen. Mivel ő, az öregasszony sem bánt senki, ezért nincs oka félelemre. Semmi oka.

Az erdőben, a megszokott ösvényen, ahol sétálni szokott, megtesz vagy két kilométert. Nem kevés. Két kilométer az erdőben, keskeny kis ösvényen, egyedül. Kilencvenéves. Bármikor rosszul lehet. Ha elájul, nem találja meg senki.

A célja a *nagy fa* elérése. Pontosabban annak a sziklának a megpillantása, amely előtt ott áll a nagy fa. Nem, a szikláig soha nem megy el. Tudja, hogy a szikla alatt mély völgy kezdődik, és azt is tudja, hogy a völgyben, ha a szikláról beleesne, még nyughelye is lenne – a sűrű aljnövényzet meg a falevelek gyorsan elrejtenék. De nem vágyik semmi ilyesmire. Mert még élni akar.

Ezért csak a nagy fáig megy el. A nagy platánfáig. Hogy hogyan került ide, ebbe az alapvetően tölgyfákkal sűrűn benőtt erdőbe egy platán, azt nem tudja az öregasszony. Csak azt tudja, hogy ekkora platánfát ritkán látni. Hárman sem érnék körbe a törzsét, olyan vastag. És végeláthatatlanul nyúlik a magasba.

Ahogy szokott, megáll a platánfa előtt. Felnéz rá. Aztán felnéz egészen az égig. Vagyis oda, ahol az égboltot sejti. Kicsit imádkozik. Nem nagyon, csak kicsit. Csak annyit mond, hogy *„köszönöm, Uram, hogy segítesz, Uram, segíts minket továbbra is”.* Ennyit mond, azt is inkább csak magában. Hogy a „minket” alatt mit ért, azt talán ő sem tudja pontosan. Talán a fiát meg saját magát. A fiát, akit évek óta nem látott. Akit nem látott vagy tíz éve.

Aztán megsimogatja a fát. Háromszor simogatja meg, szeretettel. Érzi a fa kérgét a tenyere alatt. Jólesik a kéreg érdessége.

Miután megsimogatta a fát, visszafordul. Elindul újra az ösvényen. Visszafelé. Ilyenkor már sokkal nyugodtabb. Megvolt a napi penzum. Teljesítette azt, amit teljesítenie kellett. És imádkozott is. Most már minden jó lesz.

Amikor kiér az erdőből, akkor jön szembe a postás. Borotvált arcú, kopasz, hatvan év körüli férfi. Nagy, barna táska lóg a vállán. Abban hozza a küldeményeket.

– Jó napot, Karolina néni! – mondja a postás, és szalutál hozzá. Az öregasszony csak biccent. Nem szereti, ha így szólítják. Akkor inkább már Karola mama, ez jobban tetszene neki.

A lakása bejárati ajtajánál sokáig matat. Nehezen teszi be a kulcsot a zárba. Ez minden esetben gond. De aztán mégis sikerül.

A fiára gondol, akit évek óta nem látott. Aki fontos tisztséget tölt be valamilyen fontos intézménynél. Az öregasszony nem tudja pontosan, hogy hol. Fontos helyen, az biztos.

Aztán arra is gondol, hogy neki még gyerekkorában azt mondták, egyszer majd minden jó lesz. És hogy akkoriban azt is gondolta, majd híres lesz egyszer. És emiatt sokan fogják szeretni. Híres lesz, olyan, akire tisztelettel néznek az emberek. Gyerekkorában még szeretett volna híres lenni. Valamit elérni. Valamit létrehozni.

Most már csak a napokat szeretné túlélni. Ezeket a látszólag üres napokat. Túlélni mindent, és nap mint nap megcsinálni mindazokat a feladatait, amelyek a túléléshez elengedhetetlenül szükségesek.

HÁY JÁNOS

A NÉNI HÁZA

Két hét, mondta a telefonba, legfeljebb egy hónap. Azt már nem mondhatta, hogy nemsokára, mert azt már korábban mondta. A szomszéd átlesett a kerítésen, de nem köszönt, azt gondolta, nem látják, a feleségének szólt hátra, hogy a gyerek jött haza. Sokat jár mostanában, mondta a feleség. Miért jön annyit? Nem tudom.

A gyereknek nevezett férfi, már hatvan fölött volt, közben kinyitotta az utcaajtót, be volt zárva, de belül volt a kulcs, csak át kellett nyúlni a rácson, ment a fal mellett, bekopogott a konyhaablakon. Csókolom, mama, mondta. Épp gondoltam, mondta a mama, hogy milyen jó lenne, ha most jönnél, mert csináltam káposztát. Nem vagyok éhes, mondta a gyerek. De azért eszel, kérdezte az anya. Persze, mondta. Gondolta, ha közösen esznek, akkor könnyebb lesz az egészet újra előhozni.

A mamának nevezett néni egyedül élt a házban, már tizenöt éve. Megművelte a kertet, nem volt nagy, a nagyot, ami kint volt a határban, már odaadta a testvére gyerekének. Valakinek művelni kell. Nem kért érte semmit, egy kis gabonát, hogy annak a néhány tyúknak legyen mit enni. Már csak néhány volt. A fiát nem érdekli a föld. Szolnokon lakik. Ahogy lehetett, elköltözött, ott van munka, meg kényelmesebb is egy olyan lakás, amiben minden van, de nincs kert, ahonnét az ember behordja a sarat. Lemegy az utcára, már mindenkit ismer, néha cserélődnek az emberek, de azokat is megismeri. Az ember nincs egyedül, ez a jó a lakótelepben.

Neki olyan ház nem kellene, amiben felnőtt Abádszalókon, minek a föld, mindent megvesz olcsón az Aldiban vagy a Lidliben, másnak meg kell, pestieknek. Nem tud mindenki a Balaton mellett venni házat, a befektetők felnyomták az árakat. Mindenki tudja, hogy a horvát tengerpart olcsóbb, mint a magyar tenger partján hozzájutni akár csak egy kis kalyibához. Kiszorultak a vásárlók, s hát persze megtalálták a Tisza-tavat, mert a Balaton után az a legnagyobb vízfelület. Az ember csak ránéz a Magyarország-térképre, és ott a tó. Ráadásul ez még olyan, hogy lehet rajta motorcsónakkal is menni, meg jetskivel, de mindezek ellenére egy ökológiai paradicsom. Itt a környezetszennyezés és a környezetvédelem még kéz a kézben jár. Aki a Tisza-tónál nyaral, két hét után úgy tér haza, mint egy kis természetbúvár, olyan szavakat használ, hogy szárcsacsalád, morotva meg dankasirály, amikről korábban nem is hallott. A szürke gémet nem mondja, mert arról azt hiszi, korábban is ismerte, pedig nem, az valami másik madár volt, amit az állatkertben látott, és tulajdonképpen nem is szürke volt.

Egyesek szerint a Balaton elrablói készítik a Tisza-tavat reklámozó filmeket, hogy ezt a vásárlói réteget távol tartsák a Balatontól, nehogy titokban mégis összegyűjtsenek annyi pénzt, hogy eséllyel indulhassanak egy ingatlan megszerzéséért, valamint hogy ezzel kárpótolják őket a budai szintű négyzetméterárakért. Negyven az új harminc, Tisza-tó az új Balaton. Nemsokára a Nyelvtudományi Intézet engedélyezni fogja, hogy egybeírják. Persze ennek következtében a Tiszató környékén is megélénkült az ingatlanforgalom, elkezdtek emelkedni az árak, minden ház ára, az olyanoké is, amelyek pár éve még csak romoknak voltak tekinthetők, nem pedig egy leendő boldog család nyaralóhelyének. Most érdemes eladni.

Finom, kérdezte az anya a gyereket. Finom, mama, szeretem ezt a lucskos káposztát, nincs tele minden szarral, csak egy kis hús. Elég az. A néni örült, hogy pont jókor és jót főzött. Hogyhogy nem dolgozol? Szabadságon vagyok. Mért? Mert el akartam jönni, hogy átbeszéljük, amit a múltkor mondtam. De én azt nem akarom. Ez nem olyan, mama, hogy akarja az ember vagy nem. Ilyen az élet, én se tudok mindig jönni, ott meg van minden. Ha nem vagyok ott, akkor is. Orvos is. Nem messze van tőlünk, a gyerekek is be tudnak nézni. Ide nem jönnek. Oda se fognak. De fognak, mert az közel van. Nem azért nem jönnek, mert messze, mondta az anya. Mindegy, mama, ez már el van döntve, és az a szolnoki egy olyan hely, hogy nem várnak hónapokig a lakókra, mindjárt beáll egy másik a sorba, ha valamelyik kimarad. Most még fenntartják, mert a karbantartóval haverok vagyunk, csak azért. De akkor mi lesz a házzal, kérdezte a néni. Eladjuk. Hogy nem lesz? Minek lenne, minden megvan ott az otthonban.

Az anya nézte a fiát. Ő az egyetlen rokona, mindenki meghalt már, akire számíthatna. A testvére gyerekei, á, nem, csak a földet akarták, amúgy hónapszám rá se nyitják az ajtót. Nézte a gyereket, és látta, azt kell tennie, amit mond, mert nincs megengedve neki, hogy mást tegyen, ahogyan a gyereknek, milyen régen volt, ő sem engedte meg, hogy a haverjaival lemenjen a Tiszára, mert veszélyes, persze leszökött, de neki, most úgy látszik, nincs hová szöknie. Majd hétvégén lesz nálunk ebéd, az Ilonka főz, meg a mama is főzhet, ha akar. Nem lehet, hogy, mondta az anya. Nem, mondta a gyerek, s hogy akkor egy hónap, mert addig tartják fenn. Nekem ez nagyon gyorsan van, mondta az anya. Már egy éve beszélünk róla, mondta a gyerek, az nem lehet gyors. Az anya eltette a fazekat a sparheltre, már nem volt meleg. És hogy lesz. Csak ami fontos, azt visszük. Befér a csomagtartóba.

Az anya nem szólt semmit. Korábban már mindent elmondott, hogy mi fontos neki. Tudja, hogy veszélyes az ő életkorában egyedül, de inkább meghal otthon egyedül, mert senki nem hív orvost, mint egy otthonban orvosi felügyelet alatt. Mert még mindig itt van például ez a káposzta, ezt is ő csinálta, még mindig annyi paradicsom van, hogy a szolnokiaknak is jut. És mennyi emlék, nemcsak az ő emlékei, hanem azokéi is, akik már nem élnek, és a gyereké is. Ki fogja azokat őrizni. Száraz volt a szeme, amikor a gyerek végül elköszönt, mintha kiégették volna. Pedig még tél volt.

A szomszéd átlesett a kerítésen. Elment, szólt hátra a feleségének. Nem volt sokat. Nem, mondta a szomszéd. A férfi beszállt az autóba, elővette a telefont, biztosította a vevőt, hogy egy hónapon belül birtokba vehetik a házat, még egyszer átbeszélték az árat és a fizetési határidőket. Ha megkapom, gondolta, akkor már kihajtott a főútra, elköltözök otthonról, már elegem van abból, ami otthon van, az állandó baszogatásból. Kicsit átszámolta, hogy mi mennyibe kerül Szolnokon. Vagy veszek egy új autót.

RENTZ MÁTYÁS

KEVESEN VOLTUNK

Manóhadak, ezt a szót morzsolgattam mióta már, Anyunak is megmutattam az ötletemet, hogyan fog a novella, mint a lavina, erre a szóra összegyűlni: manóhadak. Egy este aztán megmutatta a tabletjéről Wim Wenders *Berlin fölött az ég* című filmjét, ami fekete-fehér, pedig nem is annyira régi. Az angyalhadakban túl sok az a hang. Persze, mondta Anyu, mert magányos mesterség az angyalé, és illusztrációképpen megmutatta Ajtósi Dürer komor, angyalos rajzát.

Soha életemben még ennyi fekete-fehéret nem láttam, mint Wim Wenders angyalos filmjében. Közben Anyu a másik ágyon Hugival szkájpolt valakiről. Mi lesz, ha az a valaki leesik lábról. Ez a Wim, mint valami ősrégi videóklip a múlt századból, egy JúTú.

Legyen olyan angyal, mint Háy János manói, csak sapó nélkül, és akkor kettő az egyben, meglesz a manó is. Egy angyal pedig a szárnyáról tud úgy leesni, ahogy ember lábról.

Anyu szerint minek a szárny az angyaloknak, amikor leginkább légüres térben közlekednek, meg gondolattal. Hipp és hopp.

A rajzalkalmazásban levettem a sapkát egy Háy-manóról, azonban Anyu nem figyelt, éppen pityergett, levéve a hangot a szkájpról, amin Hugi eléggé nevetségesnek látszott, mert éppen rikácsolt valamin. Mi lesz egy manóval manósapka nélkül? Az emberek nem akarják megismerni, ahogy az angyalokat sem szárnyak nélkül. Ezért vacakolnak az angyalok a szárnyakkal. A hiúságuk, mint orvosoknak a fonendoszkóp.

Aztán felvették a hangot, és a dögről vitatkoztak össze, a Bátyóról. Jóval idősebb, mint Anyu vagy Hugi, és idült alkoholista, ami azt jelenti, hogy menthetetlen, már nem érdemes rehabra sem bedugni. Hugi egyik pasija orvos, ő azt mondta, hogy már az is haladás lehetne, ha rá lehetne venni, hogy csak bort igyon. Ez a doki nagyon értett a piáláshoz, mert kigyógyult alkoholista. Hugi mindig ilyeneket fog ki. Egy másik pasija egészen cuki, viszont az meg drogos. Még nem az a zombifázis, mert teli van pénzzel, és megengedheti magának a jó minőségű anyagokat. Az anyag szót is Anyutól szedtem, az ő korában úgy mondták a drogozást: anyagozik. Anyu is megpróbálta az anyagozást egy Kontroll Csoport-koncert után, amikor még Pesten élt.

Maminál csak annyit szerettem lenni, amíg nem kell vécére menni, mert az nincsen neki, ilyen falusi budija van, ami pottyantós, és amióta Bátyó odavette magát, végképpen nincsen kedvem kimenni, mindenszentekkor pedig már nincsen annyira jó idő, hogy a Woodstock az Ugaron szerzett tapasztalataimat ez ügyben hasznosítsam.

Az ilyen mondataimat emelte ki Éva néni, a magyartanárnőm, hogy anakronisztikus a humorom, mintha a huszadik századból jöttem volna. Miatta határoztam el, hogy író leszek, és először persze csak egy novellával próbálkozom.

Ez lett volna a manóhadas.

Ráírtam Éva nénire, aki érettségi után sem tegeződik velünk, mint a többiek. Na, ha így, akkor viszont én néninek fogom szólítani. Azt írta vissza a manóhadas ötletemre, hogy az a békahadakra rímel, valamint gyerekes. Mint apunak a napja, a gyerekes nap, ezen nevettem is, mert nem esett le, hogy ez a másik gyerekes, ami az infantilis.

Összeírt nekem egy listát, hogy kiket kéne olvasnom ahhoz, hogy jó novellát írhassak aztán, de mindegyik íróról, akiket küldött, beírtam a neveiket a Wikire, kiderült, hogy száz-százhúsz évesek lennének legalább, ha élnének. Még Hemingway tetszett volna, csak Anyu túl nagy körítéssel adta ide a kötetét. És hát ez a Hemingway is alkoholista volt. Aztán Éva néni meg Anyu összekaptak a *Bérgyilkosok*on, mert az Éva néni szerint nem komoly, csak paródia, vagyis vicc.
Anyu aztán rákeresett a Wikin, és kiderült, Éva néni jól tudta, és anyu jóformán az életében egy olyan novelláért volt oda, amit csak gúnyolódásból írtak.
Rá is jöttem így, mi a bajom nekem Hemingwayjel. Sose tudom, mikor hülyéskedik, és mikor komoly.
Anyunak mindig zseniális ötletei vannak, mire jó a net, arra is, hogy pillanatok alatt ellenőrizhet az ember egy ötletet, kiknek volt már meg. A *deres avarban tojást rakni lekucorodó angyalok*nál elkuncogtam magam, Anyu a meseolvasós, gömbölyű hangján olvasta, nekem inkább a falusi budik miatti undoruk következtében a bokrok alá szanaszét kakiló lányok jutottak eszembe a Woodstock az Ugaron-ról. „Ezt lássák meg a leszbisátorból, baszki!" – nevettük Rékuccal.
Karácsony után aztán valamikor Hugi és Anyu egyszerre bömböltek egymásnak a szkájpon arról, aki leesett lábról, és még az is lehet, hogy pelenkázni kell, éppen megfagyott bennem a vér a felismeréstől, a Mami az, amikor a dögön csaptak össze, hogy ki kellett volna rakni a házból. Én a sírástól egy darabig nem tudtam figyelni, aztán átmentem a szobámba, hogy ráírjak Médikére, az unokahúgomra, mit tud ő, mert őt Hugi nem úgy kezeli, mint Anyu engemet, hanem egyenrangú partnerként, mint egy igazi felnőtt nőt, nem tanítgatja meg okítja állandóan, és nem titkolózik előtte.
Anyámnak mindenre van valami okossága, erre például az, hogy nem is Médikét tekinti felnőttnek, csupán Huginak nincsen több esze a lányáénál. Retardált.
Médike, ahogy számítottam, persze mindent régen tudott, Mamit pár nappal mindenszentek után érte a szél, és ne keressek rá, a sztrók az, arra se keressek, agyvérzés érte a Mamit. A dög persze be volt állva, órákkal később hívta a mentőket, azaz hívta volna, de Mami falujából nem lehet mentőket hívni csak úgy, először az orvost kell kihívni, az orvos pedig hiába mondta a sztrókot, először esetkocsit küldtek, és azzal mennyi idő ment el, majd az esetkocsi asszisztense vagy kicsodája hívhatta a rohammentőt. A kórházban az orvosok persze Hugival kiabáltak, hogy diplomás létére ennyit nem tud, hogy sztrók esetében minden perc számít.
Huginak volt egyszer egy jogász pasija is, azzal gyorsan felmelegítette a viszonyt, de a jogdoki azt mondta, hogy egyelőre hiába írnának adásvételit Mami és valaki között, a Bátyó azt megtámadhatná a Mami jelenlegi beszámíthatóságára tekintettel.

Hugi volt közülük a politikus, Anyám a naiv, a művész, a dög, hát az meg csak a dög, elég jól kiszámítható, fiatal korában rockzenekarokban dobolt. Hugi azt találta ki, hogy beosztjuk a heteket, és úgy beszélünk a döggel, mint jó testvérrel, neki is közre kell működnie, és hiába lakik a Maminál, lesz majd szabadnapja, amikor mi megyünk.

Anyu pedagógusnak is művész, ő találta ki azt a motivációmat, hogy engem is bevon, és akkor autóval egyedül kell mennem a Mamihoz. Van egy alkalmazásom, ami statkózza az eddigi összes vezetésemet, addig 1275 km-t vezettem, és méghozzá 57 km/óra átlagsebességgel, meg hasonlók. Minden héten vezethetek 88 kilométert meg egy kicsit. Hamarosan több lesz a lakott területen kívüli vezetésem, mint a városi forgalomban. Így hárman leszünk az egy ellen, a dög magától el fog menni, inkább, mintsem az anyját ápolni kelljen, közben meghirdetjük a házat, a pénz egy részéből befizetjük Mamit egy valamilyen Alkonyba.

Az az igazi politikában is úgy szokott lenni, hogy közben az élet nem úgy alakul. Mégiscsak testvérek, kiderült, hogy a Bátyó még a Huginál is jobb politikus, elkezdett kevesebbet piálni, vagy legalábbis vigyázott. Szerzett egy tolókocsit, és látványosan toligálni kezdte a faluban Mamit, jó hírét keltve magának, a húgait pedig fikázta a közvélemény előtt. Mondjuk, Hugit nem is kellett reklámoznia, mert ő a faluban csak egyszerűen a pesti kurva, és kész.

Hárman kevesen voltunk a Maminál lakó Bátyó ellenében. Erre anyu azt a megoldást találta ki, hogy hárman egy héten két-két napot vállalunk, és akkor Bátyóra csak egy nap jut.

A jogdoki közben ráírt Hugira, hogy jó lesz, ha vigyázunk, mert többet ugyan, a részleteket nem árulhatja el, de egy baráti irodánál jelentkezett a dög az eltartási miatt.

Anyunak sem tetszettek a tojásrakó manók, akikre ráadásul vadásznak. Kár volt neki megmutatni a novellát, egészen elbasztam a kedvét vele, napokig azzal mászkált a házban, hogy mi lesz így a magyar irodalommal. Rákeresett a neten az írócsaj portfóliójára, és kiderült, hogy egy igazi könyvkiadónál egy egész könyve lett ilyen kakimanókról, akikre aztán egyáltalán nem meglepő módon vadásznak is. Úgy magyarázta ezt nekem, hogy afféle ez az ötlet, mintha csárlifrizurában meg selyem bútorkárpitból varrott, húszcentis válltömésű blézerekben kezdenének el avázni az *Éjjel-nappal Budapest*ben. Vagy vannak a most divatos bítzenekarok, ezek táncdalfesztivál stílusban nyomják antik, drága antik hangszerekkel, mint a Kvalitonsz.

Képtelen vagyok a szó ritmusáról leszakadni, manóhadak, de anyu azt mondta erre, hogy a verseket végképpen hagyjam, nagyon erősen lefedett piac, minden rést betömtek már, irtó nehéz lenne olyant kitalálni, ami még nem volt.

Hugi mindig csak kioktat, anyu viszont kérdezve tanít, megkérdezte, mikor láttam én valahol valamilyen angyalt. Van az a nagyon vacak film, annyira régi, még a Nicolas Cage arca mozogni tudott, öregebb a film, mint én, az én manóim viszont legyenek deviánsak, sújtsa valami átok őket, például legyenek akkorák, mint bárki más.

Ez tetszett: Behemót manók, mint az Egyedi Péter.

Közben Hugi csak kisakkozta, melyik lehet a jogdoki baráti irodája, anyu szerint viszont egyszerűen csak leszippantotta a jogdokit az infóért. Talált, süllyedt, mondjuk annyira nem nehéz azt kitalálni egy városban akár leszippantás nélkül is, ahol egy utca valódi neve az Ügyvédek utcája.

Ha nekem nem lehet, akkor anyunak sem kell mindent tudnia, például ma már ez a leszippantás egyáltalán nem az a cucc, mint az ő gimis korában volt.

Ez a különbség Anyu és Hugi között, nekem Anyu azt mondta, amikor a leszippantásról kérdeztem, hogy egy anyának mindenhová nem kell a lányát elkísérnie, vannak tapasztalatok, amiket az embernek magának kell megszereznie, neki úgy konkrét tapasztalatai arról nincsenek, mint a Huginak, de nem osztaná meg velem, ha lennének, sem. Hugi viszont Médikének megmutatta a mutatóujján, Médike szerint nagyon csikis.

Szertartásnak neveztük, mert Mamit eleinte fel kellett öltöztetni. Értelme nem volt, mert maradt ülve az ágyában. Ez volt a dög mesterérve, hogy mi megérkezünk, és maradunk két órát, pedig volt az négy, sőt hétvégén hat is. A Maminak biliznie viszont bármikor kell.

Hugi közben beszélt három sétálóasszonnyal, akik vállalnak otthoni betegápolást, heti harmincezer, de annyiért csak éppen ránéznének a Mamira párszor egy „hogy teccik lenni"-vel, és bevásárolnak. Bátyótól hamarabb tudtuk meg anyuval, mielőtt ez ügyben Hugi anyura ráírt. Cserébe a sétálóasszonyok is bemosták a Bátyót, azzal, hogy nősülésen jár az esze, persze csak amolyan balkézi, amit anyu élettársi kapcsolatnak fordított. Fiatalabb ko-

rában a nő tényleg a csaja volt Bátyónak, vagyis inkább csak együtt piáltak. Anyu fölött járt két évvel az általánosban.

Anyu dagadtra bőgött arccal jött haza a napjáról Mamitól, nekem kellett beállnom a garázsba, mert rohant be rendesen kibőgni magát. A Mami eldöntötte, hogy aláír a Bátyónak, megkötik az eltartásit, és övé lesz a ház a haszonélvezeti joggal. Kap még egy sztrókot Mami, és a dög célegyenesben lesz. Jó, hogy a Mami háza kicsi, és ezért könnyen eladható, viszont óriási nagy a kert, ami miatt úgy sem veszik meg, hogy ki van adva az egész a parasztnak szántani. Hat-hét millát remélhetünk az egészért, és egy budapesti Alkonyban legalább tízmillát kéne letenni, vagy többet. A falubeli Alkony négymillát kér, ha úgy néz ki, hogy már nem sokáig élhet az öreg. Ilyen volt Czilaher bácsi, az agromókus, mennyit nevettünk a dédin, amikor így mondta az agronómusokra.

Egy ilyen pepita sapkás agromókus beleférne a novellámba is a behemót manók közé. Közben felgyorsultak az események, a kórházból hívták Anyut, hogy a Mami a hármas belen fekszik, én vezethettem, amivel lett plusz 102 kilométerem, elérve a 72-es átlagot, és anyu se szólt bele állandóan.

Kiderült, hogy az egyik dokinő anyu baricsajszija volt a gimiben, ő mutatott egy megoldást, amivel kézbe vehetjük a dolgot, mindössze hetvenezerért háromhetente meghosszabbítható a rehab. De ez nem olyan rehab, hanem még a régi, csak ma már inkorrekt elfekvőnek hívni. A dög nem fog beutazni hetente többször is a kórházba, ezzel mi, az autósok előnybe kerülünk a Maminál, viszont a dög úgy, hogy nem lesz annyit szem előtt Maminál, piálni fog, és méghozzá jó sokat.

A Mami ettől a szótól bélga lett. Kiderült, hogy Papi eredetileg hajdú-bihari volt, és ott a beszédhibásat mondják bélgának. Most már nem annyiból állt Maminál, hogy néha egy-egy szót nem talált, az volt a ritka, ha egyre eltalálta, mit akar mondani.

Például Mami a varrókészletét kérte, elsőre azt vágta ki, hogy ciromkalot, másodjára tevőszúravalahom, aztán rá gyorsan a tűpárnát, és abból kitaláltam a varródobozát.

Hamar megtanultuk, bármit mond, az az ő bélgájáról magyarra fordítva azt jelenti, vigyük haza, otthon akar lenni. Van azon az osztályon egy főnővér, akit anyu ténsasszonynak nevezett el, és szerinte a valódi főnök lehet, a fődoki főmacája. A hetvenezret neki is le lehet tenni. Azt mondta, kezdjünk valamit a nénivel, mert ahhoz túl sok a baj vele. Értsük meg, itt nem lehetnek események. A százezret eltette, de azzal, hogy így lesz nyugodt három hónapunk, hogy kitaláljunk valamit.

Anyu nagyon jól ért bélgául, még veszekedtek is Mamival, viselkedjen jól, akkor nem szedálják le annyira, hogy csak mutogatni tud.

Hugi szedett föl azzal, hogy anyu annyira sír, csak azt tudta kivenni, hogy nem találta Mamit az ágyában, átadta a volánt, mert piás volt, azzal a tök szar autójával, mire beértünk, kiderült, hogy csak megint egy újabb sztrók. Hugi piás doki pasija kezdett el gondolkodni a sztrókokon, és intézett egy nagy vérlabort a Maminak, ami kimutatta, hogy rákos. Veserák, a vesehomok okozza a calvaria hajszálereiben az apró sztrókokat. A veserákot pedig a nyugatnémet menő hajfestékek, amikkel a Mami festette a haját, amikor anyuék még kislányok voltak. A dög szerint a rendszernek két esetben van gondja a betegekkel, ha fiatalok, miért akarnak még betegek lenni, ha pedig öregek, akkor meg már minek.

Közben én is megtanultam annyit bélgául, hogy értsem, mit akar Mami a dobozzal, otthon meghalni és koporsós temetést. Öt percig nem értettem, mit akar Ferivel. Hát ő a Papi! Nekem ez így soha nem jött le, hogy a Papi Feri is lehet. A másik mondata az elsőt erősítette,

nem akar meghalni a kórházban, és az, hogy ne kerüljön a kórházi hullapincébe, akkor inkább a kutyákkal etessük meg, ez nem bélgául, ez a régi mamiul volt, és persze, mint régen, azt hitte, hogy vicces. A kommunista papot viszont bélgaságnak hittem, de kiderült aztán, az is Mami-humor, és azt jelenti, hogy polgári szertartás.

Anyu nem akart már Mamihoz bejárni. Egyre többször adta át a napját. A múlt hónap elején aztán üresen találtam az ágyát, de üresen az éjjeliszekrényét is. Szólt a nővér, ne ijedjek meg, csak a rákosztályra vitték át, elmagyarázta, hogy jutok oda.

Mami már nem kísérletezett a bélgával, hanem a telómat tartatta oda billentyűzetre állítva, és az e-re meg a t-re bökött. Negyedikes voltam, amikor gyomorvérzést kapott, és akkor játszottunk ET-set a kórházban. ET mondta mindig azt, hogy haza, haza. Ezt értettem, ezt még bélgául magyarázta el, ha valahogy hazajutna, és otthon halna meg, nagyobb esélye lenne, hogy ne hamvasszák el. Azt mondta a hamvasztásra, hogy az ugyanaz, mint a kórházi hullaház, csak kékben. Ez egy szófordulat a szocializmusból, magyarázta Anyu, amikor a választék a színekből állt, és abból volt kettő, lehetett választani, mint Trabantból a trabantszürkét meg a neptunkéket.

Neptunkék hullaház. Ha megírtam a manós novellát, utána egy komolyat fogok írni.

Dédi halála óta mindig volt Maminál egy a dédi vagy száz horgolt nagykendőjéből. Felült az ágyon, és magára terítette, ülve mutatott a kezével egy tolókocsilökést. Hirtelen megláttam Mami kislánykori arcát, amikor rosszalkodott, csillogott a szeme. Kerültem egyet a folyosón, jaj, mert közben bebaszott a járvány megint, és csak azért engedtek be, mert a végső stádiumosokat szabad látogatni egy személynek. Az autót betöltötte az a szag, amit, így utólag kiderült, már a rehabosztályon is éreztem, de a rákosztályon nagyon. Bent az autóban azonban semmi mást nem lehetett érezni, csak azt a szörnyű szagot. A kapuőr egyből hátrakerült, kinyitottam neki a csomagtartót. Mami mindent csak mutogatott, például hogy a plédet dupla-duplán tegyem alá.

Közben a dög elég rendesen kirámolta a házat, rendelt a neten például egy dobszerelést. Mami szobáját lelakatoltuk meg lepecsételtük, természetesen mindent feltört, és a szobát feldúlta, Mami ágyát teljesen szétdobálta a pénz után. Kezdtem magam úgy érezni, mint amikor először utaztam egyedül Budapestre, vagy magam autóztam Kecskemétre. Most az én kezemben vannak a dolgok. A dög valahol piálni volt. Megágyaztam Maminak, és a konvektort is be tudtam gyújtani.

Padlóváza!, kiáltotta Mami alig hallhatóan, rég nem hallottam tőle ennyire hosszú szót pontosan azzal, amit mondani akar. A padlóvázákban voltak a porfogók, a poros kórókra annyira dühösen mutatott, mint egy őrült japán karmester, ki is hajítottam, aztán szivacsok, majd újságpapír és a kövek, és a kövek alatt vastagon nejlonokba takargatva egy köteg húszezres.

A tabletemen a Ferit meg a koport böködte ki, annak a felugrója a koporsós volt. Mint egy vetélkedőben, kitaláltam nagyjából, mit akar mondani.

A temetőcsőszt a temetőben találtam, éppen egy sírkeretet maszekolt. Soroltam, mit szeretnék, egyből azt kérdezte vissza, ki halt meg. Még senki, de aki meg fog halni, még életében szeretné a biztosat tudni, elfér minden a tisztaszobában, a koporsó és a kellékek, kápé, azonnal fizetem. Félóráig értetlenkedett, végül azt mondtam neki, hogy vegyük úgy, egy rapper videóklipjéhez kellenek a kellékek, erre azzal vágott vissza, hogy amiket elsoroltam, vagy száznyolcvanezer forint, és a rendes koporsó nem fér be a hűtőbe, úgyis koporsóaljjal fogja kihozni a beteget. Temetkezési szlengben betegnek mondják a hullákat.

Különben is a betont kikeverte, és be kell használnia, most nem ér rá ilyen hülyeségekre, de ötre legyek az irodánál. Visszakunkorodtam a Mamihoz, mit hozzak neki a boltból, onnan a temetkezési irodához mentem, és persze kétszáztíz lett, mire mindent összeszedtünk, de azt holnap fizessem be az önkormányzatnál, mert a pénzt, azt ő nem kezelheti. Majd hozzam a bizonylatot, és akkor ő kiviszi Mamihoz a cuccokat. Persze ezt így megbeszélni a valóságban volt vagy hat könyvoldalnyi szöveg.

Szerintem az emberek azért szeretnek manókról novellákat olvasni, mert nem valóságosak. Egy manós történetben a Mami megtanul repülni, vagy Papival egy sírból hordják szét a testét a bogarak, a valóságban azonban intézkedés történik, ráadásul Anyám és Bátyó tökéletes együttműködésében. Visszavitték a rákosztályra, a három testvér elég hamar megegyezett, hogy a látogató Anyu legyen, de Mami már nem volt magánál, mire bejutott. Fölvette nekem videóra a Mamit, a teste még élt, és rettenetesen fújtatott, mint egy maratoni futó a célegyenesben, az izzadt és forró teste egészen kifeszült. Iszonyat energiát elégetett.

Minden ilyen esetben Anyámra mutat Bátyó és Hugi. Minden szart vagy hivatalit neki kell intéznie. Ülhettünk maszkban a halotti iroda előtt a kórházban. Jó sokan vártak ott, mert hétvégén zárva az iroda, meg többen is halnak meg. Én vezethettem, és most Anyu nem szólt bele mindenbe, ahogyan szokott. Nekem kellett bemennem a nagy szatyorért a ruhákkal, amit még Mamival készítettünk össze. Minek a temetési ruha, ha elégetik. Anyu szerint azért, mert Mami így tudta, és nem számít az, hogy elégetés előtt ráadják vagy nem adják. Majd lesz egy számla, és azon egy címszó, a végtisztesség, amiért fizetni kell. Benne van a mosdatás is. Eszembe jutott Mami forró, átizzadt teste, és az ajkain a fehér hab, ahogy fújtatott. És a hamvakért nem lehet csak úgy bemenni, arra is van egy cécó, majd amikor az önkormányzati halottas autó bent jár, hazahozza. Mondtam ezt a kommunista papos dolgot Anyunak, még el is nevette magát egy pillanatra. Eszembe jutott Julcsi néni temetése, egy tanárnő vállal ilyent, tényleg mély átéléssel, huszonnyolcezerért, számlaképesen. Végül is Mami három kívánságából a ruhák meglettek, mert a hamvait hazahoztuk. Majd a tavasszal, ha jó idő lesz, kivisszük Papihoz.

ARBOR VITAE IV.



FILIP TAMÁS

KÉK ÉS ARANY

Elefántcsontszobám a kék öbölre néz.
Egy belülről mohos szikla van a közepén.
Boldogult úrfikoromban görgettem föl ide.
Hogy miért? Talán mert volt rá erőm,
s akartam valami állandót az életembe.

Lent alvó zátonyt ébreszt a hajótörés.
Riadt halrajok közt bujdosik a halálra
ítélt tenger, lassan billegnek a tetején
a félreértett jéghegyek.

Egy aranykorra nincsen magyarázat,
csak arra, miért szakad vége egyszer.
Az aranykor maga a magyarázat
a megmagyarázhatatlan kegyelemre.

Enyém a legtöröttebb pohár, de
azért csak töltsd tele, légy türelmes,
sokáig tart, míg megtelik, de arra már
nem lesz idő, hogy felhajtsam
a borrá változtatott vizet.

NULLADIK NAP

Az álom hagymázas, a mocsár miazmás.
Hát legyen, megszoktam már.
Ám lelkem szittyósainak
holtvizét igyekszem lecsapolni,
és abból a szokásból nem engedek,
hogy naponta újraolvasom az
Alekszandr Szolzsenyicin egy napját.
Van benne két sajtóhiba. Az egyiket
mindig megtalálom, a másikat soha.
Reggelente a meddőhányó és
a bányató között futok fehér cipőben.
Nehéz árnyékom belemélyed a földbe,
hullámot gyűr a víz színére. A semmi
gyárának kéményei füstöt nem ontanak,
de bódítják a levegőt a romlás virágai.
Egy provincia perifériáján vagyunk, tudom,
de milyen lehet most Ojmjakonban?
Ott sosincsenek fesztiválok?
Egyetlen világsztár se érkezik helikopteren,
hogy aztán medvebundában énekeljen
a szabadtéri színpadon?
Meghallgatnám, és rajonganék érte.
Míg élek, mindennap emlegetném,
hogy itt volt, de csak a neve nélkül,
mert az soha többé nem jutna eszembe.

ŐS- -HONOS

A napfény Midász király,
arannyá válik tőle a sárga függöny.
A lebbenés az ablakon bedörömböl,
a búzatáblában felébredt a szél.
Kávéillatot hoz a reggel, amit
nem érzek, klaviatúrám
hieroglifákkal tele. Fejemben
túlságosan magányos a zaj, zenével
csitítanám, de ehhez még Wagner is
halk. Pedig őshonos vendég
vagyok itt, aki egy kiadós séta során
könnyen megtalálja az összes sírt,
ahol nyugodni fog. Most még
játszótér, buszpályaudvar,
virággal teleültetett ágyás
a körforgalom közepén. Hirtelen
eszembe jut, hogy mit
szeretnék kérni az Úrtól, küldöm is
gyorsan, le ne maradjon
az imák versenyén. Hadd igya
a szavaimat ő, aki emberekre
szomjazik, neki a túléléshez kell,
nekem a vérem, abból meg van elég.

IRLANDA KRISTÓF

BORONGÓ

Elloptam egy boldog ember szemét.
Kíváncsi voltam, mit nem veszek észre.
Becsavartam üregembe, napokig nem
láttam vele semmit, aztán egy reggel
arra ébredtem, hogy beborít a belső sugárzás.
Pupillám összepréselődött a vakító fényben.
Kerestem a formát, a dolgok helyét az ürességben.
Napokig matattam hasztalan magamban, mire ráébredtem:
nem is másé, sajátom volt, és ki sem nyitottam egészen.

VADÁSZAT

A menekülés és az üldözés ingere ugyanaz.
Amikor a prédára veti magát a vadállat,
amikor elrohansz, és utolér, és vérbe fagysz.
Te is csak megfelelsz egy szabálynak.
Telítődsz, és szétcincálnak.
Ami fogak között történik, fogak között marad.
Egy és ugyanazon térben cinegefütty,
csikorgás, ahogy a húson át a csontig harap.
Ahogy csavar rajta egyet, ahogy összeesik,
ahogy férgek nyílnak a tetem alatt,
ahogy a nyelve a puskacsőhöz tapad,
ahogy elvéti, ahogy célra tart,
ahogy szagot fog, ahogy nyomot hagy.
A mozdulatban válik eggyé kiásott és betemetett gödör,
ekképpen lesz azonos fészek lakója: undor és gyönyör.

DARVASI LÁSZLÓ

| regényrészlet |

HALHATATLANOK

Elfütyült néhány nap, rájuk szaladt a komisz, kegyetlen hideg, sütni kezdett a bádog. Szépen leszakította a mutatóujj bőrét, ha az rátévedt a csalogató, tompakék felületre. A szél sebzett. Lett egy derengő kék réteg a síkosan terülő hó fölött. Fehérre fagyott a rókadög, a nyest. Ő meg kereste a hadnagyot, lihegett utána, megbolondult, az az igazság, hogy igencsak elment az esze. Van az embernek fasza, és van lelke. Mind a kettő meg tud bolondulni. A faszát is szégyelli a férfi, a lélek meg azt csinál, amit akar. Ő ölni akart. Vért kívánt! Meglátta az embert, de azt a következő pillanatban el is nyelte a köd, a pára, a hó, a hideg. Az ott a Don folyó, meg van fagyva. Ott téblábolnak az oroszok, bujkálnak a szédelgő, csenevész nyírfák között, a fehér szüntelenségében. Ott, a nagy, cserepes háznál a németek állomásoznak, pattogás hallatszik, Beethovenre lőnek le embereket. Amott a munkára kötelezett zsidók toporognak, vitáznak, mint a hülye gyerekek. Hanem hogy itt volt ez az ember. Úgy nevezik, hogy Lehel, ez a becsületes neve. Hullt a hó, szakadt, kavargott ferdén, mintha idáig tolta volna a fagy rettenete, állt a semmiben egy gazdátlan ló. Majd nyilván meg lehet enni. Milyen érdekes, hogy van hidegebb hó, mint amit ismer. A hideg változatai. Ez a hideg itt hidegebb volt, mint a magyar, az alföldi vagy a pesti hó.

Lehel.

Így hívják. Ez a hadnagy pattogó, fürge kis ember volt, gyáva, mint a hígított szar, akármerre elfolyik.

Megtalálta egy kátránnyal lekent tetejű bódé mellett, szívta a mahorkát. Errefelé szegények laknak, olyan emberek, akik a morzsát is számolják. Orosz parasztok, akiknek a kéreg a tenyerükben gyémánt. Kámzsás, nehéz csizmás muzsikok, a szakállukra fagy a dara. Sokan a társai közül barbárokat mondanak. Disznóval, tehénnel, szárnyassal a házban, így élnek, különösen télen együtt szarnak az állattal.

Lehel hadnagy elpöckölte a csikket, szállt, mint a repülő csillag, egy világló folt, minden volt, semmi lett gyorsan. Ömlött a kicsi férfi szájából a lélegzet, gomolygott belőle a kibaszott félelem.

Hadnagy úr, figyeljen csak, megfogta a karját, de jó erősen.

Hogy micsoda?!, rántotta volna a hadnagy, de nem tudta elvonni a tagját.

Ha nem hagyja ezt abba, meg fog halni. Suttogott az arcába, mint egy füstölő, eleven parázs. Szétverik a kurva fejét a hadnagy úrnak, törésig verik, a velő sárgája takarosan mutat a szűz havon, tudja-e, remegve fagy meg.

Kiverem a fejedből az agyad, hát nem hiszed?!

Látszott, hogy a másik nem akarja elhinni ezt az atrocitást, képtelenségnek tartja, ide-oda szaladt a tekintete, megfúlt a nézése a hó fölött, de ha segítségért kiáltott volna, vagy ha szégyenszemre megalázkodik, az aztán végleg megtépázta volna a megítélését, milyen egy gyáva elöljáró az ilyen. Egy szar! Egy lófaszjóska! De hát egyedül hogyan intézze el? Kérdés maradt. Harmonika szólt a közelből, milyen érdekes hangszer, mindig dadog. A hegedű szél. A zongora eső. A trombita micsoda?

Szétbaszom a kurva fejed, ha meg lelövetsz, más bassza szét, érted?

Ezt mondta neki, rendesen, érthetően.

Egy tizedes katona, a Barát nevű faszi jégcsapokat tördelt a muzsikház eresze alól, talán beivott, mert hadonászott, kardozni akart velük, a kar nagyságú jégrudakkal. Árpád vezér! Mátyás király! Rákóczi! Recsegett alattuk a hó. Mindenki röhögött, aki csak látta.

Szétbaszom a kurva fejed, érted?

Ezt mondta megint a hadnagynak Lackó Sándor.

Még mindig markolta Lehel a karját. Kitapogatta a kezét, az ujjait. Többen vannak, ezt mondta neki, ennek az elcsöndesült, halálra rémült baromnak. Többen vagyunk. Ha vele bármi történik, ha neki baja esik, másnapra a hadnagy úrra gurul a teherautó, a szívére esik a lőszeres láda, az idáig hurcolt vassín töri szét a gerincét. Vagy eltűnik a fényes, lakkos, kibaszott csizmája. És akkor? Mezítláb hazamenni, ezer kilométer?! Hajaj, elég bajos lenne.

Ide figyelj, kisfaszom! Küldd ezt haza sürgősen.

A hadnagy tétován, de ellenkezés nélkül átvette a borítékot, meg sem nézte. Mit is nézett volna rajta. Félt, remegett, eltette.

Csak egy levél. Egy fiú írta, a kis hülye Nózi, tisztelettel, bólintott Lackó Sándor. Már nem él. Küldd haza, neked el fog menni, neked oda fog érni, ahová írták!

Most meg mit csinálsz?, és már húzta volna vissza a kezét, vinnyogott a hadnagy úr.

Poros havat fújt az arcukba a szél, az a Barát a muzsik házánál térdre esett. Röhögött, eljátszotta, hogy szíven szúrja magát a jéggel.

Csak megroppantom a kisujjadat, hogy komolyan vegyél. Én akkor vagyok nyugodt, ha hisznek nekem.

Nem is lehetett hallani, ahogy megadja magát a csont. Pikk, pakk és reccs. Pedig tudni való, a hó növeli a csöndet. A hó milyen hangszer? A roppanást nem lehetett hallani. A sóhajtás óriási volt. Barát nem messze tőlük vinnyogva röhögött. A hadnagy meg, mint egy elromlott hangszer, némán tűnődött a fájdalmán.

IZSÓ
ZITA

ÖNARCKÉP A SOKADIK ÉBREDÉS UTÁN

A családi ebéd után
a sötétben vezetsz haza.
Arra gondolsz, hogy bár időben,
évekkel ezelőtt elindultál,
mégsem tartasz sehol.
Nem sokkal később
megállít egy rendőr,
és azt mondja,
megbüntet gyorshajtásért,
mert nem vagy elég türelmes,
de előtte mondd meg, ki vagy,
igazold magad,
különben bevisz a szülészeti osztályra
a sok egyforma csecsemő közé,
és nem tudja garantálni,
ki visz majd haza.

Te viszont
csak azt tudod elmondani neki,
ki nem voltál,

amikor az anyád pulóverét vetted fel tévedésből,
a barátnőd szerelme beléd szeretett,
magadra vállaltad a büntetést a testvéred helyett,
vagy megetted a tortát,
amit az unokatestvérednek szántak.

Tudod, hogy most kellene
jó hangosan elismételned,
amiket délután
az anyád mondott neked,
hogy szép vagy,
okos és különleges,

akkor a rendőr talán azt mondaná,
most már be tud azonosítani,
folytasd nyugodtan az utadat,

mert így csak olyan vagy,
mint a kertbe kitett, elrontott szobor,
aminek a lábához egy bolond öregasszony
hordja Szűz Mária ünnepein a virágokat.

PAPP-FÜR JÁNOS

CSIGAHÁZ

nemsoká feszülethez érek. a hit mindig a beláthatatlan kanyarok íveiben van, vagy nagymamák kontyaiba fonva, eldugva ősz hajszálak közé. szememben elveszíti lángját a hold. vihar előtti zászló vagyok egy lakatlan ház tornácára tűzve. szélben kavargó élettelen tárgy, nincs kezem, ami intene, sem egy síp, ami a tenger közepén visítaná elveszett koordinátáimat. csak egyetlen ima marad tenyereim között hánykolódva. csak az ima, ami némán is hallhatóbb, mint a hangosbemondó tölcsér üvöltése. ülök a teraszon, és monoton szól a fülemben: kacsatollat, libatollat, hagyatéktollat vásárolunk, ha van, tessenek szólni, vagy kézzel inteni.

TUDÓSÍTÁS A FŐTÉRRŐL

kivégzőosztag csöndje az őszi este.
óriási árnyéka alatt vacog a tegnapi harangozásban
fuldokló templom. köd és köd mindenütt.
a vírus pásztázó tekintete kering
villódzó neonfényben. hatalmas,
nyomasztó lábnyom a főtér katonás sorban
vigyázó villanyoszlopaival. a csillogó kirakatok mögött
maszkban matató emberek vásárolnak
leértékelt holmit karanténban nőtt karácsonyfák alá.
lassan elfelejtjük, milyen egy kézfogás,
egy váratlan érintés, hirtelen ölelés
barátnak, testvérnek, gyereknek, anyának.
csak érintésmentes érintkezés, maszk alá motyogott imák,
a templom vaskos ajtaja mögött kiszáradt a szenteltvíztartó
edény, cserepesre sorvadt, akár forró lázban a szájszél.
Júdás sem adhat most csókot. mi sem a Szűz Mária-képre,
gyertyát is csak távolról gyújtunk közeli halottainknak,
pedig a hideg sírköveken nem tapad meg a vírus.
leülök egy világvégre száműzött padra,
nézem a lámpafények háromszögnyomát
a kopott térköveken. az út túloldalán
kibukik a homályból egy remegő hársfa,
angyalok motoznak az alatta felgyűlt avarban,
őket még nem érinti a kijárási tilalom.
a nedves úttest artériáján ritmusosan pulzál
a szaggatott felezővonal, lélegeztetőgépre
kötött szörcsögő tüdő a táj. egy ideje ez a természetes,
hozzászokunk, hogy ez a rend.
egyetlen tompa roppanás az éjszaka.

VARGA MELINDA

KÉKEN ÉG

Kéken ég a csend a vattaég ölén.
Tengert képzelek a hegyek köré,
havasok mögötti óceánt,
átúszom az éjszaka,
hajnali nap leszek,
pálmaágon harmat.
Tenyeredben olvadó esők,
víz, mi mindenben
ott lakik.

MINDENT A VILÁGRÓL

Egyre gyakrabban álmodom a gyermekkorommal.
Piros rövidnadrágban szaladok nagyszüleim udvarán,
és képzeletbeli barátommal, a Széllel játszom.
Nagymamám almás süteményét érzem a számban,
a mesék duruzsolását, az esti imákat is hallom.
Nagytatám munkától érdes keze megsimogatja arcom.
Friss széna illata száll a határban,
a bicikli ülésére ültet, hogy ne fáradjak el a kaszálóig,
ahol a rendet megforgatjuk, és
estefelé kis boglyákba gereblyézzük.
Ilyenkor sokat kérdezek a világról,
és neki mindenre van szava.

A CSEND TÉRDÉN

Tavasz óta egy álomban járkálok,
ahol nincsenek emberek,
csak fák, füvek és erdei rigók.
Az idő derékig érő hajjal
szalad a tölgyesben.
Esténként felmászok a domb
legmagasabb pontjára,
innen jól látszik a Kalota-hegység,
kéken égő körvonala
hasonlít a Gyergyói-havasokra.
Esőszagú a honvágy.
Ahol megszülettem,
ott ülhetek a csend térdére.

KONTRA FERENC

A HOLLÓ ÉNEKE

A többfunkciós tanári szobában láttunk mi már sok mindent. Cseppet sem adott a látszatra. Ha kopogott valaki, simán mondta, hogy bejöhetsz. Jóformán az ajtó felé sem fordult, ha a kávéját csorgatta a bögréjébe vagy éppen kortyolta az íróasztalánál szórakozottan, és arra sem ügyelt, hogy még pizsamafelsőben és -gatyában van. Eszébe sem jutott, hogy legalább a plédet összehajtogassa és a szekrénybe tegye, mert számtalanszor a kanapén aludt, ha a hajnali vonattal érkezett. A lányok persze suttogtak, hogy milyen ápolatlan, pecsétes a nadrágja, folyton levizeli a cipőjét, és megint nem borotválkozott három napja. De mi nem szagolgattuk. A bölcsészkaron amúgy sem sokan voltunk férfiemberek. Mi jó fejnek tartottuk.

Most egyedül ültem a bőrkanapén, ahol a tanár úr szunyókálni szokott egy-egy átborozott éjszaka után, és ugyanitt rágták a ceruzájukat, akik a kérdéseket kihúzták, és az ovális asztalra könyökölve próbálták megfejteni, mit is szeretne hallani tőlük. Ez a kettősség megvolt benne is, a tanítványaiban is. Vagy vágták, miről van szó, vagy elhasaltak. És Rozgonyi sem volt szívbajos. Nem érdekelte senkinek az arca, sem a ruhája. Csak akkor nézett a szemünkbe, amikor már beírta a jegyet.

Ültem a bőrkanapén, a kiszögelléssel szemben, ahova éppen befért egy kis íróasztal. A júniusi nap jutott az eszembe, amikor ott ültem, előttem mindhárom oldalról nyitva álltak a magas, karcsú ablakok, és némi vihar is éreztette a hatását, de csak könnyű nyári zápor lett, be sem kellett csukni az ablakokat. A három ablakon a szivárványt láttam körben a gesztenyefák felett. Széthajtottam a kihúzott papírlapot a feltörő napfényben, amin a kérdéseim voltak. Soha ilyen jól nem éreztem magam, mintha a korábbi évek összes szellemi nyomora elszállt volna a nyitott ablakok szellőjével. Annyira boldog voltam, hogy ilyen kivételes helyen, ennél az asztalnál készíthetem el a vázlatomat, példás tételsorral, ahogyan majd végigmondom az egészet. Ha bármi bánat ért, erre a pillanatra gondoltam, amikor tudtam, hogy senki nem előz meg, úgy éreztem magam, mint a futók a cél előtt, amikor három méterrel a mezőny előtt futnak. Magányosan és boldogan. Soha vissza nem térő pillanat. Hátranéztem.

Jöhetek?

De ezt ezúttal nem én kérdeztem, hanem Rozgonyi tanár úr, aki már maga alá húzta a széket, amin a hallgatók szoktak ülni, amin én is ültem akkor, és a legnagyobb meglepetésemre átnyúlt az íróasztala felett, kivette a kezemből a kidolgozott tételsoromat. Érdeklődéssel siklott rajta végig, aztán rám pillantott, a szemében és a bólogatásában a szokásos rutint láttam, aztán a végét is elolvasta, és a papírt magánál tartotta. Beírta az osztályzatot a leckekönyv négyzetes pecsétjébe, ahova a szigorlatjegyeket szokták.

Küldheted a következőt. Tudod, köszvényes a lábam.

Egyrészt nem volt köszvényes, hanem lerúgták a focipályán a szemem láttára. Másrészt mindössze egy nemzedékkel volt idősebb nálam.

És sejtettem, hogy miért hívatott, miért a hallgatói székre ült, miért várakoztatott meg. Tudtam, már mondta, hogy csak ketten vagyunk az évfolyamon, akiknek mindkét tárgyból valamennyi szigorlati osztályzata színkitűnő lett.

És ez számít?, kérdeztem közbe.

Ebben az esetben számít.

Milyen esetben?

Ne legyél ennyire naiv! Ismerjük egymást. Nagyon jól tudod, hogy már régen kiszemeltelek tanársegédnek.

Miért engem?

Nem foglak dicsérgetni, ezt is megszokhattad. Nem egy csacska lánykát akarok ebben a szobában látni, hanem egy normális fiatalembert, akinek nem okoznak gondot az igeidők. Tudod, hányan tennék össze a két kezüket, ha mellettem dolgozhatnának?

Akkor most azért hívott, hogy megkérdezze: vállalnám-e?

Igen.

Nem egy év múlva lesz aktuális?

Nem. Vedd komolyan! Egy évvel korábban kell leadni az adminisztrációnak a teljes anyagot a jelöltről. Ez egy nehézkes, hagyományos procedúra. Hallottál már Isten malmairól?

The mills of the gods grind slowly, but they grind exceeding fine.

Majd ezt tanítod az elsősöknek.

Azt hittem, kapok egy év gondolkodási időt, és a tanítási idő után kell eldöntenem. És annyira szeretném, ha még egyszer eljöhetnék ide, és odaülhetnék a kisasztalhoz, mert akkor az lenne az én helyem. De még van néhány akadály a pályán, mint a futóknak.

Persze, tudom, egy-egy félévig tanítod a két tárgyad, aztán államvizsgázol, és leteszed a felsőfokú nyelvvizsgát angolból. És közben konzultálunk folyamatosan, mert ezt is meg kell csinálnod.

Miért ne csinálnám meg?

Csak mondtam. Nem akarok semmit a véletlenre bízni.

Négy év középiskola és öt év egyetem külföldön, tanár úr! Maga nem szeretne hazamenni végre? Legalább megízlelni, milyen lenne ott folytatni, ahol abbahagyta?

A többiek irigyek rád! A profik, a progresszív gondolkodók nem tűrik ezt a szentimentalizmust. Szedd össze magad! Már azt is lenézik, aki vidéki, hát még azt, aki határon túli.

Tapasztaltam. Elég időm volt túllépni a problémán.

Akkor mi vonz annyira, hogy hazamenj? A honvágy?

Otthon is felajánlottak egy munkát.

Mit?

Rendezvényszervező lennék.

Ahhoz egyrészt túlképzett vagy, másrészt el fogsz süllyedni a provinciában: halászlé, borászat, népi tánc.

De kétszer annyit fizetnek érte.

Ezt nem tudom überelni.

De még gondolkodnék rajta.

Nekem ma kell egy igen vagy egy nem, mert jön a vetélytársad, és ő nem lesz ilyen lágyszívű. A lábad sem teheted be ide többé, ha visszautasítod az ajánlatom. Ezt nem én fogom megakadályozni, hanem ő.

Olyan biztos benne?

Nálad jobb emberismerő vagyok.

Amióta az eszemet tudom, folyton döntéseket kellett hoznom. Többet adtam a saját tapasztalataimra, mint a szóbeszédre. Úgyis eljön mindennek az ideje. És szerencsét akartam próbálni szeretett szülőföldemen is, mielőtt elnyel a nagyvilág.

Eleinte jólesett gyerekkorom kedves embereivel találkozni. Boldog világként élt az emlékeimben, nem gondoltam, hogy egy évtized múltán ennyit változtam, felnőttem. Ott álltam újra a megmérettetés színpadán. Mint aki mindent elölről kezd.

Nyáry Nusy megelőzte a saját korát, ő volt az első az egész járásban, aki a felvett nevén vált híressé, hiszen a férje után Szérű Anna lett volna csupán, ellenben párttitkár férje, Szérű Bendegúz hivatásához illőnek találta becses nevét. Nem is tudom, hány osztályt végzett, de hát a férje is csak az osztálytanítóságig vitte, és később, amikor már hanyatlott a párthűség presztízse, és az írástudatlan partizánveteránok is kihaltak, egyre inkább rezgett a léc, ha feltűnt egy egyetemet végzett fiatal. Akkor írták a legnyakatekertebb pályázatokat, miként lehet elsikálni a végzettség hiányát, hogy a helyükön maradjanak. Hiszen ők teremtették meg a mi jövőnket, a jólétünket, ők dolgoztak, mi pedig csak jövünk, csak jövünk a nagy diplomáinkkal, és mindent elvennénk, hiszen sem érdemeink, sem tapasztalataink nincsenek a vezetésben.

Úgy feszengtem, mint egy harakiri előtt, amit magamon kell elkövetnem, hogy a hűségem bizonyítsam. Kik előtt is? Végignéztem rajtuk, ahogy ott ültek az első sorban karba tett kézzel. Micsoda kényelmetlen lehetett így ülni a járás legnagyobb színháztermében. Mindegyikük az apám lehetett volna, és flegmán nézték az ünnepi műsort. A szocializmus arisztokráciája, odaítélt telkekkel, szőlőkkel, házakkal, lakásokkal. Mégsem ezt írtam a rovásukra. Egy fiatalember nem efféle javakra vágyik, inkább menne innen, miután megtapasztalta, hogy nincsen felfelé. A kultúrát ezek állami támogatással a népi tánc színvonalán tartják, arra kérnek és kapnak annyi pénzt, amennyit csak akarnak. Megtűrik a fiatalokat is maguk között, akiket behúzhattak maguk mellé a pincéikbe, ahol a halpaprikás mellett nótázhatnak. Aztán a szőlőhegyen pitymallatkor még énekelhetnek egy kicsit a bolmáni csatatérről is a helyi partizánok dicsőségére. Ez a hajnali részegség borította el a szülőföldemet, a mozdíthatatlan káderek életfogytig tartó dzsentrisége.

Nem lázadt senki ellene, hiszen az aranykort éltük, és a kubai szivaros főnök meghirdette, hogy minden így jó, és így is marad. Csak ilyen kivételes vezérek kaptak bronzszobrokat, utcaneveket már életükben. Nyaralónak pedig egy egész szigetet. Mindössze kilométerekre attól a szigetcsoporttól, ahova még mindig az ideológiai foglyokat szállították követ fejteni.

Nem a kölyköket néztem, ahogy járják a népi táncot. Ők még a stafétafutást is elhitték, és aki vihette a botot, különös kegyben részesült, kapott egy képet róla.

Mindenből több volt, mint kellene, a pazarlás nem került semmibe. Mögöttem lengtek a zászlók. Bokrokban lángolt a szegfűdekoráció. A nyitott ablakokon hangok és illatok formájában időnként belibbent az udvaron sercegő pecsenye, a pálinka és a bor össznépi jókedve. A poros bordó függönyök újra szétnyíltak előttem. Belenéztem a felkonf szövegébe, és rutinosan mondtam, hiszen előre tudtam, kik lépnek színpadra, és mit adnak elő. Csupa valakinek a valakije. Jön a beszédhibás elsős, jövőnk záloga, így, szó szerint, már a nagyanyja is a partizánok sebét kötözte. Akkor még ilyesmiket szó szerint el kellett mondani. Az illető pedig, ha egyáltalán el tudott jönni, akkor felállt, és megtapsolták. Voltak ilyen harcos nyugdíjasok, akik életükben nem dolgoztak semmit, csak reprezentáltak, és mások végigtapsolták az életüket. Erre vágytam, ilyen dicsőségben halni meg!

Aztán nyekergett valamit a pikuláján valami süvölvény, akinek lakatos volt az apja, és a mezőgazdasági birtokot igazgatta. Ekkor konferáltam fel Nyáry Nusyt, akit még a színfalak mögött sem szólíthattam néninek. Mindenki csodálatos Nusyja hollófeketére festette a haját, és kontyba tekerte a feje tetején, mert akkoriban minden nőnek Jovanka-frizura volt az álma, éppen olyan, amilyent a vezér felesége hordott. Olyan lefegyverző mosolya is volt, olyan csillogó szeme, hogy azt a Csingi-lingi csárda prímása is nótába öntötte. Olyan dekoltázsban vonult be, hogy a mélyzöld selyem karcosan suhogott el mellettem, édes parfümje pedig hosszú sávban lebegett még egy ideig utána. Nekem a színpad szélén kellett állnom, mint valami lakájnak. A műsorszámok között leengedtem a kezem, nehogy azt higgyék, most tanulok a dossziéból olvasni. Először pattant fel a karmesteri pálca, székek nyikorogtak a zenekari árokban, nem is tudtam, hogy ebben a porfészekben is így megadják a módját ennek a rendkívüli műsornak! Nem jártam próbákra, nekem csak kiadták parancsba, hogy konferáljak. Nem a végzettségem miatt, nem is azért, mert jóképű fiatalember voltam, ezek nem voltak előttük értékelhető adottságok, csak úgy megjegyezték, mert annyit azért tudtak, hogy a konferálásnak azért érthetőnek kell lennie, ne legyen se érthetetlen tájszólás, se suksükölés, hiszen jön a nagykövet is, ilyenkor adni kell a látszatra. Mindig csak annyit engedtek a gyeplőn, amennyit feltétlenül muszáj.

Furcsa volt eleinte, hogy minden nagykövet odajött hozzám, hogy beszélgessen velem, ki vagyok, és persze mi mást mondhattam volna egy ilyen diplomáciai társalgási panelben, mint az igazat, angol–magyar szakot végeztem, ezen először megrökönyödtek, hiszen annyi éven át fogadták elnéző, illedelmes mosollyal a helybeli elit szakmai rátermettségét, ízetlen tréfálkozásait, az amatőrök folyamatos nyomulását, hogy fehér hollónak számítottam.

Volt köztük egy vagány diplomata, akit később Kalasnyikov-ügylettel is megvádoltak, nos, ő még a többieknél is több időt töltött velem, maga mellé ültetett a vacsoránál, fittyet hányva a rosszalló pillantásokra, és alig titkolt hanghordozással megkérdezte, hogy mindenki értse: téged hogyan engedhettek fel a színpadra? Hiszen a levegőben volt az is, hogy ezek mindenkit távol tartanak a hatalomtól, a rangos meghívottaktól, még az ülésrendben is. A fiatal tehetségek vörös posztónak számítottak ebben a provinciában, ahol egy ilyen műsor után engem még a fogadásra sem túl gyakran hívtak meg; nem mintha akkora kedvem lett volna hajbókolni; nem, ők csak tudatni akarták, hogy kinek hol a helye.

Ha adtak is munkát a „fiataloknak", évekig rostokolhattak a létra alján. Valamelyik koszorúzási ceremónia után a lapfőszerkesztő kiselőadását hallgattuk arról, hogy ezek a mai fiatalok milyen degeneráltak, már szívbajuk van, már aranyerük is van, halászlét sem esznek a hagyma és a paprika miatt. Bezzeg mi olyan egészségesek voltunk, mint a makk, el sem tüsszentettük magunkat egész télen, pedig havat hánytunk, nekünk még volt vér a pucánkban.

Egy okos diplomata bármit meghallgat illedelmesen, mondta valaki mögöttem. Talán éppen nekem, nem tudhattam. Egyéb bunkóságok is elhangzottak, melyekből lerítt a fájdalom, a saját fájdalmuk, hogy azért mégsem élhetnek örökké, és ha nem is önként, majd elmúlással következik be egyszer a generációváltás, *ashes to ashes, dust to dust.* Amit én nem vártam meg. Nekem elfogyott a türelmem.

Mert Nyáry Nusy következett. Magánemberként is a teljes nevén kellett szólítani. Nem fogtam gyanút. Miért is kellett volna? Felkonferáltam, hogy a János vitéz című daljátékból a francia királylány áriáját adja elő. Hátraléptem a függöny mellé, a helyemre. Mindössze kétlépésnyire állt előttem, hatásszünetet tartott, kivárta azt a két bevezető motívumot, ami után be kellett volna lépnie – de nem lépett be, csak megköszörülte a torkát, hogy tudja a tisztelt ház, az ünnepség összes résztvevője, hogy most neki koncentrálnia kell, és mint egy

bűvész, elővarázsolta dekoltázsából aprócska hangvilláját, a füléhez emelte, nünnögött hozzá, mert hiszen nem akármilyen dalba kezd, a zenekar pedig tudta a dolgát, addig ismételte a felvezető dallamocskát, amíg csak kellett, és ez az arrogancia még az elöl-hátul mélyen dekoltált ruháján is végigfutott, húsos pucér hátán – mert kénytelen voltam nézni és látni, ez a része jutott nekem a százötven kilóból. Bevezető mozgások indították a produkciót, az apró térdhuppanásoktól a mellei kitörni készültek alig rögzített fogságukból. A merevedési zavarokat is könnyedén oldotta a látvány az első sorok veteránjainál. Az önbizalma megkérdőjelezhetetlenné tette a megjelenését, ebben is megelőzte a korát: hiszen Florence Foster Jenkins kételyekkel teli, szikár jelensége a nyomába sem érhetett. Hihetetlen önbizalmat árasztott Nusy tintorettói szélessége, melyen feszült a mélyzöld selyem, hogy ne redőzzenek egymásra a ringó hájtömegek, melyek a dallammal enyhe körözésbe kezdtek: „Óh, csak ne volnék / Gyönge leányka, / Akit a szellőtől is óvnak!"

Megállt a levegő. Mintha a hatalmas színháztermet ölelné, szétnyílt iszonyú meztelen karja, az én derekam biztosan vékonyabb volt. A púderréteg szinte szitált az intonációtól, és a reflektorfényben az apró szemcsék egyre csak hulltak alá a mélyzöld selyemre, mint amikor köd páráll alá. A gyomromból indult felfelé a kacaj, mert annyira anakronisztikus és váratlan volt, amit láttam és hallottam: a karcsú királylány helyett megjelent az ötvenes éveinek közepén járó markotányosnő, aki azt sikoltja fals hangon, hogy ő egy gyönge leányka. Aztán lefelé nyomult bennem a görcs, pillanatok alatt kellett figyelemtereléssel megakadályoznom az ősrobbanást, elvégre mégsem kaphattam a markomba, nem szoríthattam meg, hogy ne folyjék végig a színpadon, ami kitörni készült belőlem, a röhögőgörcs bekebelezett, amit csak tetézett a nézők rezzenéstelen arca, ahogy a markotányosnő alabástrom idomait nézték. Nem is akartam őt a kinézete miatt bántani, csak kiemelkedett, mint a jéghegy csúcsa egy süllyedő világ tengeréből.

Nyáladzó rókák tömegét láttam magam előtt, akik azt a pillanatot lesték, amikor kibukik a két hatalmas sajt, amit csak egy nyakon átdobott selyempánt tartott. A kelbimbó pedig izgatóan duzzadt a selyemgömb mértani középpontján. Ez a látvány feledtette a holló tökéletlen hangját. Feledtetett mindent, amihez a művészetnek köze volt.

Nem spriccelhettek szét testem váladékai az összes létező nyílásomon át. Mert még a dobhártyám is ki akart szakadni. A következő pillanatban tértem magamhoz pókerarccal, olyan elegánsan hajlítottam magam elé a függönyt, hogy fel sem tűnt, mintha így távoznék észrevétlenül, mint ahogy teszik ezt diszkréten mások is, akiknek éppen nincs dolguk a színpadon, vagy éppen másféle dolgukat intézik a műsorszám alatt. Megúsztam a botrányt. Hiszen botrány csak az lehetett volna, ha az én viselkedésemben találnak akár szálkányi kivetnivalót. Aki Nyáry Nusyt nyílt színen kiröhögi, azt a *guillotine alá viszik.*

Nem hugyoztam be. Fellélegeztem. Dühös voltam magamra, hogy hazajöttem: még nekem kell tartanom ezektől, miközben életük végéig köztiszteletben álló, élősködő káderek lesznek. Ahogy rohantam a lépcsőn lefelé, végig hallottam kihangosítva a holló rikoltozását, holott egy áriának kellett volna lennie. Ki merte volna megkérdőjelezni, hogy egy pacsirtát hallottak?

Nyáry Nusy miatt mennél a világ végére?, kérdezte volna tőlem Rozgonyi tanár úr. Dehogy, én már tudom, hogy minden kapu előtt a lernai hidra vár életem végéig, engem sehova sem engednek be, válaszoltam volna Rozgonyi tanár úrnak.

Lent, az alagsori mosdóban szerencsére senkivel sem találkoztam, mert biztosan megkérdezték volna, min hahotázom, és nem érdekelt, hogy visszhangzik tőle még a pince is. Akkor fogalmazódott meg bennem, hogy jókedvvel kell elmenni, méghozzá most azonnal, a finálé előtt.



KARAP ZOLTÁN

MI A FRANCOT KERESTEM PÁRIZSBAN?

Egy olcsó motelszobában cipőben és kabátban fekszem az ágyon. Olyan átkozott hideg van, hogy még a festményen is befagyott a tó. A *Paris Première* csatornán Charlotte kedvenc gasztroműsora megy. A vodka lassan kezd beütni. *Miért marad fenn a knédli a víz tetején?* Persze nézhetnék pornót is, ahogy Max barátom tanácsolta a nehéz időkre, de attól még nyomorultabbul érezném most magam. *A: túl sok levegő van benne. B: túl sok víz van a fazékban.* Kikapcsolom a tévét, és felveszem a gitáromat. Nem jut eszembe semmi. Visszakapcsolom a tévét. A helyes válasz a C. Ha rajtam múlik, sosem tudom meg, mi volt az, és miért. Miért van az, hogy a bolygó jelen pillanatában nem kér több utódot a családomból. A vezetéknevünk alapján megkülönböztethető DNS-mintázatok hamarosan eltűnnek a Galaxis ködében, és soha senki nem fog emlékezni ránk. Mintha nem is lettünk volna. Úgy tűnünk el a történelem vágóhídján, miként azok a hullócsillagok a semmiben, amelyeknek nem adott nevet senki, és melyek láttán senki nem kívánt semmit. Talán mert én sem kívántam igazán soha semmit? Újabban, ha beszélnek hozzám, vagy épp csak józanul próbálok elaludni, rángatóznak az izmaim. Mintha apró mobiltelefonok lennének a bőröm alatt rezgő hívásra állítva, és sehogy se tudnám felvenni őket. Mintha a párhuzamos multiverzumok egyikéből folyamatosan érkeznének a kicseszett üzenetek, de képtelen lennék elolvasni őket. Ehelyett annyit teszek, hogy társalgás közben csodálkozva a tenyerembe temetem az arcom. Vagy felbontok egy sört. Charlotte szerint ez azért van, mert rengeteg ki nem mondott sérelem halmozódott fel bennem a gitározással töltött évtizedek alatt, és ez a sok ocsmányság, sok keserűség valahogy próbál kitörni belőlem.

– Ha komolyan gondolod, ismételd meg! De figyelmeztetlek, hogy ezt a korsót kurvára hozzá fogom vágni a járólaphoz – már el is felejtettem, milyen jó érzés angolul üvöltözni.

– Szerintem ne vágd, hiszen annyira szereted – feleli franciául, de én csak azért is angolul folytatom, mintha ebben a diplomáciai hidegháborúban az angol nyelv jelentené a hátország és a front fiktív határvonalait.

– Ha komolyan mondod, ismételd meg! – A hangomat megpróbálom még erélyesebben használni, de lehetőleg nem belezuhanva a komikum csapdájába. A menyasszonyom, Charlotte lecibálja az ujjáról az eljegyzési gyűrűt, és teljes erőből hozzávágja a konyhapulthoz. Meglögybölöm a whiskyt a kezemben maradt üvegben, és a helyzethez képest mérlegelem a szavak és a tettek súlyát. Megelégedéssel nyugtázom, hogy a hétdecis üvegből alig maradt valami, vagyis a veszekedés alatt szépen benyakaltuk csaknem az egészet. Neki szándékosan nem töltök. Kussolok.

– Na, most mi van? – kérdezi, és szinte zihál a mellkasa.

Nem vagyok az a fajta, aki a veszekedésből nyert agressziót képes átvezetni szexuális energiába. Talán nem kellett volna valamikor megnéznem az imádkozó sáskák párzásáról szóló természetfilmet.

– Nem mondasz semmit? – Charlotte pont olyan zavartan provokál tovább, mintha egy színdarabban lennénk, de nekem nem jut eszembe a szöveg, a súgó pedig elaludt a takarásban. A rutinos partner ilyenkor segít. Mivel kettőnk közül ő a hivatásos színész, tőle várom a segítséget. Hiába. Leverem a maradék whiskyt, és határozottan folytatom a jelenetet:

– Megmondtam, hogy azt a gyűrűt egyszer veszed le, de akkor köztünk mindennek vége – nem szeretek westernhőst játszani, de ha ezt a szerepet osztják rám, igyekszem komolyan venni a helyzetet.

Erre ő:

– Egy hét gondolkodási időt kérek.

Erre én:

– Én pedig itt hagylak a picsában a kibaszott Párizsoddal együtt, oké?

Erre ő:

– Igazán?

Mondják, hogy bizonyos életesemények, mint pl. a házasság, a szülés, mások halála vagy épp egy lánykérés, átbarázdálja az ember agyát. A családi történetek ismeretében soha nem hittem ebben, de reméltem, hogy a természet a maga módján valóban megpróbál lépést tartani az emberi hülyeséggel. A családfánkon apám az első kulturális migráns, aki filozófia szakos tanárként diplomázott, de valójában mindig is zenész szeretett volna lenni. Egész életében hálás volt a sorsnak, hogy ha már a zenei karrierről lekésett, legalább egy zongoratanárnő férjeként élhette a szociális munkások mindennapjait. Apám világéletében hithű szocialista volt, bízott a történelem dialektikájában, a munkásértelmiségi archetípusában, és hogy az embereket meg kell próbálni művészettel nevelni. Anyám elmondása szerint apám már akkor is jazzt hallgattatott velem, amikor még meg sem születtem. Odatette a kis hangfalat anyám pocakjára, és boldogan konstatálta, hogy a lábdob ritmusára rugdosom anyám hasfalát. *Csak nehogy dobos legyen ez a kölyök.* Az esti bulik után a hajón üldögélve, jókora spanglikkal a kezemben gyakran merült fel bennem a gondolat, vajon volt-e valaha is ráhatásom a sorsomra, vagy minden pontosan előre el volt rendezve néhány megfelelő időben és hangerőn lejátszott Miles Davis-lemezzel?

Apám nem sokat bízott a véletlenre. Mindaz, ami az ő életében kimaradt, kamatostul nehezedett rám. Zeneóvoda, zeneiskola, művészeti szakgimnázium, nemzetközi versenyek, aztán persze az egyetem. Nekem csak annyi dolgom volt, hogy játsszak – megállás nélkül. Erről a lakószövetkezeti gyűléseken is jelentős mennyiségű akta született. De apámék nem tudtak és nem is akartak kiköltözni kertes házba. Állandó harcban álltunk a szomszédokkal. Emlékszem minden családi ünnepre, ahol apám és én gitározom, anyám zongorázik, a rokonok és a vendégek pedig türelmesen hallgatják. Úgy éltünk, mintha valami békebeli kor nagypolgárai lennénk. Legalábbis eljátszottuk. Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy egy filozófussal élni kissé ahhoz hasonlatos, mintha az ember egy saolin szerzetessel vagy katonai kiképzővel élne egy fedél alatt, aki minden pillanatban pedagógusként kommunikál, mert neki dolgoznia kell a dialóguspartnerén, aki nem egyszerűen a fia, hanem egyszersmind legkomolyabb tanítványa, hovatovább: élete fő műve. De kérdezem én, és kérdeztem már százszor is magamtól, miközben ablak nélküli próbatermekben, Michelin-csillagos szállodák vacsorázó hulláinak vagy épp kockás inges értelmiségieknek játszottam egy avantgárd klubban: miféle kereteket kínál a huszonegyedik század embere számára a jazz vagy épp a filozófia a világ megértésében?

Apám egész életében menekült a vidék lelkisége elől. Betonkomplexusa volt. Alkalmanként azért meglátogattuk a nagyszülőket, akiknél gyakran összegyűltek a gyerekkori barátok is. Látom apámat, ahogy kissé félrecsúszott szemüveggel leheveredik a tűz mellé, a homoki kékfrankos végigszáguld az erein, gyerekek és nemrég született kismacskák játszanak körülötte, s látom magam kábé ötévesen, meg a szomszéd lányt, Kingát, akivel egy tükör előtt állunk, és valami közös műsorszámot gyakorlunk, amit majd előadunk a felnőtteknek. Apám gyerekkori barátai hangosan nevetgélnek, az orrukat fogják, közben egymásra mutogatnak, az asszonyok a verandán aprítják a sok paprikát, paradicsomot, hagymát, a szalonna zsírja lassított felvételen csöpög a hatalmas kenyérszeletekre, mindenki mosolyog, még az égő szalonnadarabka is. Kergetem Kingát, közben meglátom apámat, és arra gondolok, talán rosszul van, de aztán lehunyja a szemét, elmosolyodik. Azt hiszem most, ez az a pillanat, amikor az időtlen öröm felülírja benne az aktuális, nagy feladatok miatti szorongást, az örökös lelkifurdalást. A terhek lecsúsznak a válláról, bele a közös tűzbe, ahol csak a lényegtelen dolgok tűnnek el; erőt vesz rajta a süllyedés metafizikája, a hangyák felmásznak a lábán, talán egy-két szúnyog is landol rajta, ami a hatodik emeleten, a gőgös panelértelmiségi elefántcsonttornyában soha nincs. Úgy képzelem, hogy ahogy ott fekszik, megbocsát mindent előre és visszamenőleg. És ahogy ez eszembe jut, mintha én feküdnék ott, erőt vesz rajtam a sorsközösség vigasza, a közös alföldi nirvána, tisztán hallom a humor és illetlenség találkozásainak kéjesen megbotránkoztató petárdáit, érzem a szerelem földközeliségét, a vidéki dialektus önfeledtségét, és minél mélyebben élem meg ezt a megbékéltséget, annál nagyobb lelkifurdalással mondok rá nemet, és mondok igent a nagyvárosok tömegmagányára, elidegenült kifinomultságára és végül, de nem utolsósorban: a jazzre.

Amikor már nagyobbacska fiú voltam, apám valahogy úgy magyarázta, hogy ha az ember nem értelmiségi családból jön, és elvégez egy egyetemet, az nagyon hasonlatos ahhoz, mint amikor valakit a szülei gyermekotthonba adnak, ahonnan majd idegenek fogadják örökbe. Szellemileg minden jó tanár örökbe fogadja a tanítványait, akik többé-kevésbé megtanulnak úgy gondolkodni, miként a tanár. A németeknél ezt a mozzanatot a Doktorvater megszólítás őrzi a legmisztikusabban. Amikor a tanítványok találkoznak a vér szerinti apjukkal (a műveletlen Darth Vaderrel), kettős szégyen keríti őket hatalomba: szégyen a Doktorvater előtt a süllyedés nosztalgiája és az örök vidékiség miatt, ugyanakkor szégyen a tulajdon édesapa előtt a Doktorvaternek minden pillanatban való megfelelni akarás miatt, s ezen olykor még a házi pálinka sem segít. A politeizmus ősforrása tárul ilyenkor minden fiatal, első diplomás értelmiségi elé. A politeizmusban pedig az a jó, hogy az istenek egyre csak szaporodnak: barátok, barátnők, feleségek, anyósok és apósok, főnökök, kollégák, politikusok és végül, de nem utolsósorban: Allah, akitől itt Franciaországban lassan ugyanúgy félünk, mint a középkorban, amikor Istenre hivatkozva az inkvizíció legálisan terrorizálta a művészeket és gondolkodókat.

Harangoznak. Mintha egy hatalmas csészében kavargatná a Notre Dame-i toronyőr a reggeli kávéját, és a cukor az égnek sem akarna elolvadni. Feltápászkodom a gitár mellől, és máris egy régi ismerős alakba botlom. Megint tíz évvel öregebb az ábrázatom. A kialvatlanságban és a másnaposságban bátran lehet bízni, ha az ember nem akar hasonlítani a gimis tablóképére. Köhögésemből ítélve hangom egy nagy terccel mélyebb, mint a tegnapi kiabálás közben. A vodka lemarta az alázat és behódolás összes csirizes árnyala-

tát a hangszálaimról. Mindent összevetve nőismerőseim általában buknak erre a karakterre. Vajon minden nő apja alkoholista? Úgy értem, minden jó nő apja? Én vajon jó apa lennék? Charlotte szerint nincsenek elvesztegetett órák, sem napok, csak kitérők. Lehetséges, hogy az egész életem egy hosszúra sikeredett kitérő? És vajon mi a franc elől térek ki? A kávé elől biztosan nem. Emlékeim szerint a recepció mellett van egy automata. A hajón töltött évek alatt tanultam meg, hogy bizonyos drogok nem kérdezik, *miért*?, egyszerűen csak arra kényszerítenek, hogy *csináld*! A kávé is ilyen drog. Főleg, ha a szarásról van szó. Általában a rokivécékbe járok, mivel sokkal tisztábbak. Azzal nyugtatom magam, hogy apám egy ideje rokkant. Nekem ez jár. Különben is: egész nap ülök. Egy rokkant és köztem csak a szexuális pózok tekintetében van minőségi különbség.

Amikor kilépek a motelből, Párizs, ez a huncut kurva, a legszentimentálisabb arcát mutatja. Hatalmas pelyhekben hull a hó, nem messze a kocsimtól egy tangóharmonikás muzsikál ujjatlan kesztyűben egy kis pékség ajtajában, a hókotrót vezető fekete férfi rám mosolyog, a szemközti oldalban fiatal egyetemista lányok dobálják egymást hógolyókkal, egy közelemben pisáló kiskutya dolga végeztén a lábamhoz szalad, de a nyakörv hirtelen megfeszül egy idős hölgy kezében, aki biztatóan tekint rám. Ahogy jobban körülnézek, buszsofőrök, melósok, apák, kismamák és nyugdíjasok, mind térdig gázolnak a libidóban. A fiatal lányok hátizsákos igyekezete az iskolába parfümfellegekkel tölti meg a várost. Egy metropolisznyi tesztoszteron lüktet körülöttem, és mint a köhögés vagy a tüsszentés, engem is hatalmába kerít. Beülök a kocsimba, és onnan figyelem a reggelt. Hihetetlen, hogy a buszsofőr még a legnagyobb hóban sem tudja kihagyni egyetlen segg megnézését sem. Látom, az apák hogyan stírolják gyerekeik osztálytársait, a vékony, csizmás lábakat, miután kiteszik őket a suli előtt. Aztán rálépnek a gázra, a kis tinik meg azonnal cigit bányásznak elő a táskából, és rágyújtanak. Ülök másnaposan és magányosan az autóban, és egyszerűen boldog vagyok. Boldog? Inkább, ahogy Cioran fogalmazott egy helyütt: nem vagyok annyira boldogtalan, hogy költő legyek, sem annyira közömbös, hogy filozófus.

BAKOS GYÖNGYI

GINZA LINE

Szerda reggel a császári palotához megyek, mert valahova mennem kell, nem ülhetek egész nap a szállodában. Vagyis ülhetek, bármennyit ülhetek, nem igaz, hogy bárhova is el kellene mennem, igazából kedvem van szétnézni. Hiába rakom ki a táblát az ajtókilincsre, köszönöm, nem kérek takarítást, akkor is bekopog a szobalány, hogy minden rendben van-e. Nem nyitja ki teljesen az ajtót, csak résnyire. Nem néz be. Udvariasan érdeklődik. Udvariasan érdeklődni tudnak legjobban a japánok. Előre megtervezem az útvonalat a császári palotához, utánaolvasok blogokon, egy fél napot el lehet ott tölteni. Ez jó. El kell töltenem valahol fél napokat, amikről nem mesélhetek neked. Te úgy tudod, hogy konferencián vagyok, ezt hazudtam. Valamit hazudnom kellett. Miért jöttem ide? Miért utaztam tizennyolc órát? Miért vagyok

itt? Nem mondhattam, hogy miattad. Pár hete írtam neked, hogy jövök Tokióba, találkoznunk kell. Azt írtam, hogy egy konferencia miatt jövök, ha már úgyis itt vagyok. Nincs kedved? Igen, összefutni. Tokióban is össze lehet futni? Persze, egy kávét igyunk meg, sőt. Tényleg Tokióba utazol? Micsoda véletlen. Egyszerűen elhitted a konferenciát, nem kérdeztél semmi mást, még a reptérre is kijöttél volna, mondtam, hogy nem kell, kollégákkal együtt megyünk, meg jön értünk transzfer, persze, mondtad, ez teljesen megszokott ilyenkor. Valójában metróval jöttem be Tokióba, egyedül, kétszer is rossz helyen szálltam le. Nem akartam erőszakosnak tűnni, első nap már ne találkozzunk, mondtam, fáradt leszek az úttól, és másnap délelőtt kezdődik a konferencia, készülnöm kell rá, mert a repülőn nem tudtam, sírt egy gyerek. Mindig sír egy gyerek. Találkozzunk másnap este. Rendben, válaszoltad. Attól féltem, hogy a konferenciáról meg a munkámról fogsz kérdezni, és fogalmam se volt, hogy mit mondjak, mert munkám az van, de egyáltalán nem izgalmas. Nem szoktam konferenciákra járni. Nem akarom, hogy karrieristának tarts, ezért majd keveset beszélek a konferenciáról. Szokásos, unalmas, ilyeneket fogok mondani neked. Különben is kilenc éve nem találkoztunk, nehogy már munkáról beszélgessünk. Tényleg kilenc éve? Szerintem több. Szerinted több? Persze a te munkád más, arról beszélgessünk. Híres séf vagy, Tokió egyik legmenőbb éttermében dolgozol. Egy felhőkarcoló ötvennegyedik emeletén találkozunk, oda viszel vacsorázni. Rég beszéltünk, mondod mosolyogva, azóta sok minden történt. Nem kérdezel a konferenciáról, semmit nem kell hazudnom, a munkámról se kérdezel. A császári palotához végül odatalálok, csak ez egy másik császári palota, nem az, ahova el akartam menni. Ennek a kertje nincs nyitva, nem lehet fél napot eltölteni. Egy közeli étteremben ebédelek, inkább kifőzde, kedves japán nénik bólogatással jelzik, hogy szabad az asztal. Képről választok valamilyen húsos tésztát. Én vagyok az egyetlen európai. Leültetnek mellém két férfit, itt szokás egymás mellé ültetni vadidegen embereket. A császári palota helyett valahol máshol kell ezt a napot eltölteni. Közben írok neked üzenetet, hogy este ráérsz-e. Nincs kedvem a konferenciavacsorához, ezt írom, bár érzem, hogy talán túlzás. Nem akarom, hogy azt hidd, veled szívesebben vagyok, mint a konferenciavacsorán. Fogalmam sincs, milyenek a konferenciavacsorák, biztos unalmasak. A japán férfiak mellettem nem beszélgetnek, evés közben a telefonjukon játszanak. Lehet, hogy nem is ismerik egymást. Mi van, ha nem fogsz válaszolni órákig, ha nem akarsz találkozni. Túlzás, nem kellett volna írnom, nem kellene erőltetnem a találkozást, ez még csak a negyedik nap, van időnk bőven. Nincs időnk, rohannak a napok, és nem történik semmi. Ráérek, válaszolod, menjünk az öbölbe. Egyik nap ki fogom hagyni a konferenciát, azt mondom majd neked, hogy már minden fontos program megvolt, lehet lazítani. Ha már itt vagyok, mutasd meg a kedvenc helyeidet, menjünk el vidékre. Talán a vidék tényleg túlzás lenne. Negyedik napja vagyok itt. Úgy tervezem, hogy két nap múlva felhívsz a lakásodra. Semmi nem túlzás.

A hatodik napon elmegyünk Akihabarába. Ezt látnod kell, mondod, e nélkül nem lehet innen hazamenni. Játszani is fogunk? Utálok játszani, mondom. Akihabarában nem kell játszani, elég nézni az embereket, akik játszanak. Bárhova elmegyek veled, erre gondolok, ezt nem mondom ki. Akihabara után beülünk egy bárba meginni valamit. Az ajtóban le kell venni a cipőt. Arról beszélgetünk, hogy a japánok nem is olyanok, ahogy elképzelik őket, például nagyon szeretik a társaságot. Munka után órákat ülnek éttermekben, bárokban, esznek, isznak, beszélgetnek. Zokniban. Az alkoholt tényleg nem bírják. Meg akarom kérdezni, hogy nálam alszol-e. Sokszor elképzeltem már, egész nap erre gondoltam. Hogy fogom feltenni a kérdést, és mikor. Előtte iszunk, nevetgélünk, esetleg néha megérintem a karod. Minden részletet lepörgettem magamban előre, elmegyek majd a mosdóba, rúzst

kenek föl, púder, a tükörben nézem magam, hideg vizet engedek a csuklómra. Melegem van, gyorsan ver a szívem. Talán azt kéne kérdeznem, hogy hazakísérsz-e, és csak a szálloda előtt felhívni a szobámba. Mint a filmekben, feljössz egy italra? Ha ott állunk a szálloda előtt, már nehezebben fogsz nemet mondani. Most rögtön meg kéne kérdezni, ahogy eredetileg terveztem, a mosdó és a rúzs után. Nem bírom kimondani. Rózsaszín, banánmintás zokniban vagy. Vissza fogsz utasítani, más dolgod van, nem érsz rá. Mi más dolgod lehetne éjjel. Korán kell kelned, messze laksz Asakusától. Igen, Asakusában van a hotel. Nagyon jó, mondtam már? Rálátni a Skytreere. Ez a világ legmagasabb tornya, mondod. Komolyan? Azt hittem, az Kínában van. A legmagasabb épület van Kínában, de ez a legmagasabb szabadon álló torony. Szóval Asakusa, te a város másik felén laksz, és itt Tokióban a város másik fele órákat jelent. Arra gondolok, hogy reggel nagyon sokat kellene utaznod, biztos nemet mondasz valami praktikus dolog miatt. Ha meg akarnál baszni, nem mondanál nemet semmilyen praktikus dolog miatt. Persze leginkább attól félek, hogy nemet mondasz, mert nem akarsz megbaszni, egyszerűen téged egyáltalán nem érdekellek. Kimegyek a mosdóba. Rúzsozás előtt pisilek, a vécében kis hangszórókból madárcsicsergés szól. A hajam igazgatom, kezet mosok. Miért izgulok ennyire. Jó lenne megmosni az arcom hideg vízzel, de elkenődne a sminkem.

Asakusa felé metrózunk, közben a munkádról mesélsz. Pár év, és abba akarod hagyni, nem lehet sokáig csinálni ezt. Negyvenévesen veszel Cipruson egy házat, és nézed a tengert életed végéig. Jó tervek. Asakusa a város másik felén van. Kijöttünk a bárból, és megkérdezted, hogy hazakísérhetsz-e, nem kéne egyedül mászkálnom éjszaka, bár Tokió a világ legbiztonságosabb városa. Nem baj, ha hazakísérlek, kérdezted. Hazakísérhetlek? Nem baj, mondom, örülnék. De nem laksz túl messze? Nem vészes, szeretek metrózni, válaszolod. Szeretsz metrózni. Haza akarsz kísérni. Velem akarsz lenni. Ginzából negyven perc, míg Asakusába érünk, Ginza Line, ez a metróvonal neve, narancs karikában egy G betű, 19 megálló, Shibuya–Asakusa. Ginza a kilencedik megálló. Mikor utazol vissza Pestre, kérdezed. Holnapután. Jó utat, mondod, szerintem addig már nem találkozunk, holnap este dolgoznom kell. Menj ki az óceánhoz. Az óceán nélkül nem lehet hazamenni. Kurva jó, hogy tudtunk találkozni, örültem, mondod, és megszorítod a kezem. A szálloda előtt állunk. Azt mondod, hogy kurva jó. Szerintem is kurva jó. Váratlanul megölellek, nem így terveztem. Beledugom a nyelvem a szádba, képtelen vagyok megkérdezni, hogy feljössz-e a szobámba.

JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA

VODKASZÓDA

Állok a konyhában, mosogatom András reggel óta elhasznált csészéit. Minden korty kávéhoz újat vesz elő, de ennyi év után már nem hadakozom vele ilyen apróságok miatt. Hallgatom, ahogy kikíséri a páciensét, becsukja az ajtót, és visszasétál a konyhába. Elöblítem az utolsó poharat, szárazra törlöm a kezemet, megfordulok.

– Indulsz a lányokért? – kérdezem.

– Igen, csak még eszem egy falatot. – Kinyitja a hűtőt, előveszi a pár napja rendelt ebédet. – Ez még jó?

– Mindjárt otthon vagytok. Miért nem vacsorázol rendesen?

Villát vesz elő, állva eszi a hideg tésztát. Inkább nem nézem, csak felbosszantana.

– Vársz még valakit? – kérdezi.

– Igen, ötre. Heteken át nyűglődtünk az időponttal. Állandóan azzal jött, hogy ő nagyon elfoglalt, fogalma sincs, mikor tudna eljutni hozzám. Mintha azt várta volna, küzdjek meg érte.

– Férfi?

– Hát persze.

– Mi az, hogy hát persze?

– Egy nő nem szokta magát így kéretni – felelem.

– Na ne mondd. És mivel jelentkezett?

– Alvászavar.

András leteszi a pultra a dobozt meg az evőeszközt.

– Akár el is mosogathatnád – jegyzem meg.

– Sietek. Tudod, hogy nem szeretik, ha megváratom őket.

Közelebb lép hozzám, megcsókol, ajkaimat bevonja az olajos paradicsomszósz.

Felkapja a táskát, kabátot vesz, indul. Amint becsukódik mögötte az ajtó, kézfejemmel letörlöm a számat. Negyedórám van az utolsó kliens érkezéséig. Dolgozni már nincs kedvem. Bekapcsolom a vízforralót, kinyitom a konyhaablakot, éppen most kapcsolták fel a Bakáts tér közvilágítását, de a felújított templomtorony még így is beleveszik a sűrű hóesésbe. Fekete kabátos emberek sietnek a járdán minden irányban, nekem is sietnem kellene, mindjárt itt a karácsony, és még semmit nem intéztem el. Jólesik, ahogy átjár a befelé zúduló hideg, szeretnék legalább egy percre megszabadulni az érzéstől, hogy a saját, jól felépített életem rabja vagyok.

Kattan a forraló, leveszem a talpról. A teáskanna fémkosarán átömlő vizet vörösre festik a szárított gyümölcsdarabok. Édes fahéjillat csapja meg az orromat, mit főzzek az ünnepekre, istenem, semmi kedvem hozzá, minden évben ugyanaz a szirupos kálvária. Rokonok, evés, mosolytól zsibbadó arcok. Valahogy helyre kell ráznom magam, hogy végig tudjam csinálni.

Tálcára teszem a teát, a cukortartót és a két bögrét. Beviszem a szobámba, elhelyezem a kanapé előtti kisasztalon. Felnyitok egy újabb doboz zsebkendőt, délelőtt mindet elhasználta egy szülés utáni depresszióval küzdő anyuka. Megigazítom a krizantémokat a komódon álló vázában. Hét elején vettem őket, és még mindig frissek, hófehérek. A férjem szerint nem jó, hogy virágot teszek a szobába, mert szükségtelen asszociációkat indíthat el a kliensben. Szakmailag talán igaza van, de szerintem meg inkább legyen virágillat, mint kajaszag, miközben beszélgetünk.

Negyed hat van, a páciens még mindig sehol. Kikeresem a számát, de épp mikor tárcsáznám, csengetnek. Megnyomom a kaputelefon gombját, mély férfihang recseg a hangszóróból. Megállok a tükör előtt, újrahúzom a szemöldökömet. Kopogtatnak. Nyitom az ajtót, magas, napbarnított arcú férfi áll előttem. Negyven körül lehet, mint én. Válla havas, rövid, fekete haja csuromvíz.

– Gál Viktor vagyok – mondja. Kezet nyújt.

– Bánkuti-Nagy Dalma – hadarom. – Jöjjön beljebb. Ide tudja felakasztani a kabátját.

– Köszönöm. Nagyon esik.

– Könnyen idetalált?

– Nem volt probléma. Hol a mosdó?

– Itt jobbra.

Percekig időzik a mellékhelyiségben, majd olyan rendezett frizurával lép ki, mint aki egyenesen a fodrásztól jött.

– Erre leszünk. – A rendelőm felé mutatok.

Belép a szobámba, körbejár, átpásztázza a könyveket, hümmög. Elhúzza a függönyt, kinéz az ablakon, zsebre tett kézzel, ráérősen, mintha nem is késett volna. Megkerüli a két széket, leül a kanapéra, keresztbe veti a lábát, karjait feltámasztja a háttámlára.

– Kér teát? – kérdezem.

– Az nagyszerű lenne – feleli, de nem mozdul.

– Gyümölcsös. Nincs benne koffein. Nyugodtan szolgálja ki magát.

Felnevet, előrehajol, tölt az egyik bögrébe. Szűk, sötétkék farmer van rajta, fényes, barna lakkcipő, vörös alapon fehér csíkos ing. Minden ruhadarabján ott a kis Tommy Hilfiger-zászló, és öltözete kétségkívül izmos, kisportolt testet takar. Én is töltök magamnak egy teát, de még gőzölög, hagyom hűlni. Leülök, ölembe veszem a jegyzetfüzetet, a szerződést és a tollat.

– Örülök, hogy eljött. Mielőtt belevágnánk, röviden ismertetem a kereteket.

Bólint, iszik.

– Elsősorban egyéni felnőttkezelésekkel foglalkozom. A kognitív viselkedésterápia módszereit gyakran kiegészítem a gestaltpszichológia technikáival. Beszélgetés közben jegyzetelek, remélem, nincs ellene kifogása.

– Nem gond – feleli. Szája elé emeli a kezét, ásít.

– Amennyiben a találkozó végén úgy dönt, elkezdi a terápiát, ezt a szerződést kell aláírnia.

– Átnyújtom neki a papírt, orromat megcsapja parfümjének üde, narancsos illata. Elveszi a lapot, bele se néz, leteszi maga mellé. Visszaülök a helyemre, keresztbe teszem a lábamat, megigazítom térdemen a szoknyát.

– Viktor, kérem, mondja el, miért van itt, és miért éppen most jött el hozzám?

– Egy ideje nem alszom jól – mondja hanyagul, mintha az időjárásról lenne szó. – Jártam mindenféle vizsgálaton, de nincs szervi problémám. Az orvosom ragaszkodott hozzá, hogy keressek fel egy pszichológust. Szerinte valami lelki oka lehet a dolognak.

– Mióta tart ez?

– Szeptemberben kezdődött, nem sokkal az után, hogy hazaértünk a thaiföldi nyaralásból. Először az időeltolódásra gyanakodtam, de pár hét múlva sejtettem, hogy nagyobb a baj. Lefekszem éjfél körül, rögtön elalszom, ezzel nincs baj. De kettő-három között felébredek, és kipattan a szemem. Olyan éber vagyok, mintha reggel lenne. Eleinte fekve maradtam, számoltam a bárányokat, csináltam a szokásos hülyeségeket, tudja. De már nem kínlódom. Felkelek az ágyból, nekiállok dolgozni, és csak hajnalban fekszem vissza, mikor már nem látok a fáradtságtól.

– Mivel foglalkozik?

Felsóhajt, elégedetten elmosolyodik.

– Ingatlanfejlesztésben utazom. Lakóparkokat, irodaházakat építek, bérbe adom őket. Kicsiben indult a dolog, egy haverommal kezdtük, még az egyetemen. Tőzsdéztünk pár hónapot, aztán vettünk két ikerházat meg egy régi csarnokot. Elég jól ráéreztünk. Múlt héten adtunk át egy Breeam Excellent minősítésű kampuszt Bécsben. Néhány hónap alatt felhúztunk hetvenkétezer négyzetméter kiadó irodaterületet. A felére tavasszal megvoltak a bérlők.

Sejtem, hogy legalább annyit tudna a cégéről beszélni, mint egy anya a gyerekéről, úgyhogy félbeszakítom.

– Hogy érzi magát, mikor felébred?

– Ver a szívem, mintha üldöznének. Csak a munka nyugtat meg. Kikelek az ágyból, és rögtön átülök az asztalhoz.

– A hálószobában van az asztala?

– Anettet zavarta az éjjeli mászkálás, úgyhogy egy ideje a dolgozóban alszom.

Felírom, hogy *a dolgozóban alszik*. Iszom a teából, még mindig forró, megégeti a nyelvemet. Visszateszem a csészét, de kicsúszik a kezemből, csörömpölve esik a tálcára. Szerencsére egyben marad, megigazítom, dobok köré néhány zsebkendőt, hogy feligya a kiömlött italt. Érzem, hogy elpirulok. – Manapság sokan küzdenek túlhajszoltsággal – mondom sietve.

– Igen, idén talán kicsit túlzásba estem. Három külföldi irodát nyitottunk tavasszal. Néha azt sem tudom, melyik országban járok. Legalább négy helyen kellene jelen lennem egy időben, hogy guruljon a szekér.

– Ez biztosan nagy feszültséggel jár. Mivel próbálja levezetni?

– Sokat edzek, és komolyzenét hallgatok az autóban. Megnyugtat az is, ha elmegyek a fiam versenyeire. Hároméves kora óta kempózik, már kettővel fentebbi korosztályban küzd. Remek fiú. De legjobban, azt hiszem, a lányom zongorajátéka lazít el. Órákig tudnám hallgatni vacsora után. Persze csak ha nincs otthon Anett.

– Ő a felesége?

– Igen.

Elfordul, kinéz az ablakon. A lámpa fénye most úgy esik az arcára, hogy szeme alatt kirajzolódnak a sötét karikák.

– Van a munkán kívül bármi, ami nyomasztja?

– Elég sok dolog.

– Fel tudna sorolni párat?

A karórájára pillant, felsóhajt.

– Irritálnak az éjszakáim, az állandó fejfájás – kezdi unottan. – Bosszant a fiam makacssága, a lányom sírógörcsei. De legjobban Anett hülyeségei dühítenek. Mindennap mást akar, veszekszik velem a gyerekek előtt. Erről persze felesleges beszélni, őt úgysem tudom megváltoztatni.

– Talán nem is kell.

Lenéz a tálcára, mutatóujját végighúzza a szemöldökén.

– Meddig is tart ez a beszélgetés? – kérdezi.

– Hatig. Ha van kedve hozzá, kipróbálhatnánk egy gyakorlatot. – Felállok, egymással szembefordítom a két széket. Érzem, hogy végigmér, miközben pakolok. – Tegyük fel, hogy itt ül Anett, ott pedig Viktor. Meg akarják osztani egymással a házasságukkal kapcsolatos gondjaikat. Kezdjük mondjuk önnel. Üljön ide, és mondja el a feleségének, miért neheztel rá.

Viktor cipője orrával az asztallábat kocogtatja.

– Tényleg szükség van erre? – kérdezi.

– Csak egy játék. Ne vegye túl komolyan.

Megkerüljük egymást, leülök a kanapéra, felírom, hogy *két szék kísérlet*.

– Mégis zavar, ha jegyzetel – mondja.

Félreteszem a tollat, figyelmesen nézek rá.

Tekintetét a függönyre szegezi, halkan belekezd.

– Anett, elegem van a soha véget nem érő kívánságlistádból, az irracionális elvárásaidból. Én nem akarok minden hónapban elutazni valahova, csak hogy ne unatkozz. Szeretek dolgozni. Egyszer te is kipróbálhatnád, milyen érzés valamiben a legjobbnak lenni. Találd ki végre, mihez kezdhetnél magaddal azon túl, hogy szórod a pénzemet! És nem értem, miért kell folyton megkérdőjelezned a döntéseimet a gyerekek előtt. Hidd el, jobban tudom, mire van szükségük, hogy később boldoguljanak. Ennyi elég?

– Mást nem akar neki mondani?

– Nem.

– Rendben. Szerintem remekül ment. Most arra kérem, legyen Anett.

Vonakodva feláll, átül a másik székre. Hosszan fészkelődik, nehezen találja a pózt, amiben bele tudná élni magát a felesége helyzetébe. Végül keresztbe veti a lábát, kezét összekulcsolja a térdén, és felszegett állal elkezdi.

– Ne bámuld már a telefonodat, miközben beszélek hozzád! Elképesztő, hogy ennyi időt sem tudsz rám szakítani. Nem vetted még észre, hogy neked a munkád a feleséged? Esküszöm, beteg vagy. Egy beképzelt fasz. Téged nem érdekel, milyen kimerültek a gyerekek, az utolsó bőrt is lehúzod róluk, csak hogy villoghass velük. Beni rég utálja azt a hülye kempót, Julcsi meg inkább biciklizne az állandó gyakorlás helyett. Ki vagy te, hogy megszabd nekünk, mivel töltsük a szabadidőnket? Az atyaúristen? Miért kell folyton azt éreztetni velem, hogy egy senki vagyok? – Kinyújtja a lábát, beletúr a hajába, tekintete elkalandozik a könyvespolcra. – Engem is érdekelt régebben a pszichológia. Majdnem az ELTE-re mentem, de két nappal a felvételi előtt apa lebeszélt.

– Ezt most maga mondja, vagy a felesége?

– Én.

Sietve felírok pár szót a füzetembe, majd leteszem a tollat.

Viktor töprengve nézi a könyveket, arca most egészen kisfiús, ártatlan.

Kint már teljesen besötétedett, a szemközti bérház ablakai sárgán világítanak. Az órára pillantok, csak néhány percünk maradt. Belenézek a jegyzetembe, három sort írtam összesen. *A dolgozóban alszik. Két szék kísérlet. Nárcisztikus személyiségzavar gyanú.*

– Sajnos lejárt az időnk, Viktor.

Kihúzza magát a széken, sugárzik róla a megkönnyebbülés.

– Véleményem szerint az álmatlansága csak egy tünet – kezdem az összegzést. – A hallottak alapján úgy gondolom, elégedett a munkájával, önmagával és a kapcsolataival, de belül bizonytalanságot érez, ami fiziológiai tünet formájában mutatkozik meg. Elképzelhető, hogy a környezete kimerült, nem tud tovább megfelelni az elvárásainak. Elég gyakori jelenség ez olyan embereknél, akik szeretik megélni saját nagyszerűségüket.

– Maga önimádónak tart? – kérdezi meglepett arccal.

– Dehogy – vágom rá. – Mindannyiunkban ott van az önmagunk iránt érzett szeretet, ez elengedhetetlen feltétele az egészséges énképnek. De valószínűleg segítene az alvásgondjain, ha terápia keretében foglalkoznánk személyiségének nárcisztikus vonásaival.

– Jobb, ha nem megyek bele jobban, nehogy elriasszam. Voltak már hasonló pácienseim. Legalább olyan nehéz őket bevonni a terápiába, mint benne tartani. – Ha nem bánja, adnék egy gyakorlatot otthonra. Általában segít az álmatlansággal küzdőknek.

Kétkedve néz rám, de nem szól semmit.

– Ma éjjel, amikor felébred, vesse papírra, ami a fejében jár! Töltsön meg legalább egy A4-es lapot!

– Mindkét oldalát?

– Igen.
– Az rengeteg. – Feláll, előveszi a telefonját, ránéz, visszacsúsztatja a farzsebébe.
– Ha végzett az írással, feküdjön vissza. Vegye úgy, hogy a papíron rajta van minden, ami felébresztette, úgyhogy nyugodtan aludhat tovább.
– Hát ez nem fog működni – mondja. – Mivel tartozom?
– Tizenötezer forint lesz.
Kikísérem az előszobába. Veszi a kabátját, szűk a hely, egészen közel állunk egymáshoz.
– Akkor egy hét múlva, ugyanebben az időpontban? – kérdezem.
– Nem probléma – feleli, de elfordul. Gyanítom, hogy most látom utoljára. Kinyitja az ajtót, gyalog indul lefelé. Az első fordulóból még visszaint, majd eltűnik a szemem elől. Megvárom a küszöbön, míg léptei hangját elnyeli a lépcsőház.

Viktor a vacsora után elköszönt családjától, és fáradtságra hivatkozva visszavonult a dolgozószobájába. Képtelen volt huzamosabb ideig egy helyiségben maradni Anett-tel. A közös családi étkezéseket még tartották, de amint felesége leszedte az asztalt, valamelyikük távozott. Mióta rosszabbra fordultak a dolgok, kimondatlan megállapodás volt közöttük, hogy felváltva vigyáznak a gyerekekre. A válást még egyikük sem hozta fel, de tetteikben már a különélésre készültek.

Leült az asztalhoz, megringatta magát a forgószékben, kinézett az ablakon. A medencét szegélyező lámpák megvilágították az udvart, és távolabb, a kerítésen túl kirajzolódtak a hármashatár-hegyi erdő fekete lombjai. Kihúzta az asztalfiókot, elővette a dobozt. Jack Harrerből és White Widow-ból tekert magának cigit, jóval több fűvel, mint dohánnyal. Átsétált a bárhoz, kinyitotta a vodkát. Háromnegyedig töltött egy öblös poharat, nyomott hozzá szódát, vágott bele két karika lime-ot, majd visszaült az asztalhoz. Bekapcsolta a számítógépét, elindította az előző napi UFC-küzdelmet, s míg a világbajnok módszeresen kifárasztotta ellenfelét földharcban, elszívta a cigit, és elkortyolgatta az italt. Szerette a ketrecharcot, az izgalmat, hogy a ringben egyetlen pillanat alatt bárkiből hős lehet, vagy eltűnhet a süllyesztőben.

A folyosóról hisztérikus zokogás hallatszott. Egy pillanatra megfordult a fejében, hogy kimegy a lányához, de tudta, hogy Anett hamar megvigasztalja. Hiába ábrándult ki rég a feleségéből, azt sosem vitatta el tőle, hogy érti a gyerekeik nyelvét, és a legjobbat akarja nekik.

Kevert még egy vodkaszódát, átfutotta a Netflix legfrissebb ajánlóit. Megnyitott egy Steakreceptek nevű mappát, amiben az Emeséről készített fotókat gyűjtötte. Egyenként megnézte az összes meztelen felvételt, de nem jött tőlük izgalomba. Hibátlan testű lány volt, de már unta. Csak azért nem szakított még vele, mert túl kimerültnek érezte magát ahhoz, hogy új szerető után fusson. Gondolatai újra meg újra visszatértek a pszichológusnőre. Jobban sikerült a találkozás, mint várta, de az a néhány odavetett szó, ami a beszélgetés végén elhangzott, idegesítette.

Elindította a böngészőt, rákeresett a nárcizmus szóra. Nem tetszett neki, amit a Wikipédia írt, még kevésbe az, amit az orvosi lapokon talált, mégis egyik cikket olvasta a másik után. Gyermekkori sérülés, szégyen- és értéktelenségérzet, dühkitörések, önzés, irigység, önutálat. Úgy zúdultak rá a kellemetlen szavak, mint megannyi fejre mért ütés, ami elől nem lehet kitérni. Eszébe jutott az apja, ahogy mezítláb áll előtte a piros tatamin, és századjára ismételteti el vele ugyanazt a dzsúdómozdulatot. Hatévesen kezdett versenyezni. Ha nyert, este bármit kérhetett vacsorára, ha csak második helyezést ért el, apja napokig nem szólt hozzá. Olyankor az anyja után koslatott, de hamar rájött, hogy nem tartóztathatja fel a házimunkában, ami – úgy tűnt – soha nem ér véget, és mindennél fontosabb.

Minél jobban elmerült a pszichológiai elemzésekben, annál több kép jelent meg előtte a múltból. A veszprémi házuk hatalmas udvara, a kapálással, gyomlálással töltött nyarak. Anyja hetekig tartó hálószobába zárkózásai, apja szigorú tekintete, amivel a kerti munkát felügyelte. Bármit megtett, hogy kicsikarjon belőle néhány elismerő szót. Lefestette a kerítést, kérés nélkül összeszedte az ágakat, lenyírta a füvet. De amint megveregették a vállát, és elhangzott a dicséret, máris újra magára maradt. Minél mélyebbre merült emlékeiben, annál magányosabbnak, becsapottabbnak érezte magát. Fél tizenkettőkor lefeküdt a kanapéra, magára húzta a takarót, és kezében a telefonnal elaludt.

A mobil képernyője 2:04-et mutatott, mikor újra kinyitotta a szemét. Éber volt, csak a feje fájt egy kicsit. Átült az asztalhoz, félretolta a hamutálat és az üres poharat. Kihúzott egy A4-es lapot a nyomtatóból, kezébe vett egy tollat.

Azt mondta, írjak, rendben, hát leírom, mire gondolok. Ez a kilencvenötödik nap, hogy felébredek éjjel, és nem tudok visszaaludni. Olyan, mint egy mesebeli átok, ami nem ér véget, míg a királyfi le nem győzi a sárkányt, csak nem tudom, melyik vagyok én, a királyfi vagy a sárkány. Hugyoznom kell. De mielőtt kimennék, azt mindenképp tudnia kell, hogy nekem nincs semmiféle személyiségzavarom. Nem értem, hogyan gondolhatta, egy vagyok a szokásos lelki nyomorékok közül, akiket gyerekkorukban elhanyagoltak. Semmit nem tud rólam. Lehet inni írás közben? Erre nem tértünk ki, pedig fontos kérdés. Töltöttem magamnak. Szóval, visszautasítom, hogy nekem bármilyen gyerekkori sérülésem lenne, azt meg főleg, hogy értéktelenségérzettel küzdenék. Sőt, őszintén szólva, többre tartom magam a legtöbb embernél. Az, hogy most kicsit megreccsentek a dolgok, csak egy próbatétel. Kiálltam már nagyobb viharokat. Elhagyom Anettet. Gyáva emberek maradnak olyan kapcsolatban, ahol nem becsülik meg őket. Nekem ennél több jár. Bánkuti-Nagy Dalma. Micsoda arisztokratikus név! Egyszer kipróbálnám, milyen együtt lenni egy okos nővel, akit nem lehet három mondattal sarokba szorítani.

Megint ittam, kell az ihlet. Egy pár leírás tényleg illik rám, amit a cikkekben olvastam. Például nem könnyű velem együtt élni, aláírom. Szeretem, ha úgy történnek a dolgok, ahogy én akarom. Gyakran parancsolgatok. Fáj a fejem, másnapos leszek, bassza meg. És vannak dühkitöréseim. Szinte mindennap leordítom valamelyik kollégát. Nem bírom a hülyeséget. Önző is vagyok, de ki nem az? Ettől még nem nevezném magam betegnek. Mindenhol ezt írják: nárcisztikus beteg. Röhej. Maga szerint beteg vagyok? Bediliztem, azért ébredek fel éjjelente? Ezt azért jó lenne tisztázni, mielőtt itthon mindent borítanék. Három óra öt van. Felhívom. Túl korai? Mindegy. Úgysem látom többet. Hol a telefonom?

Berregő hangra ébredek, sötét van, csak a mobilom világít, zörög az éjjeliszekrényen. Érte nyúlok, a kijelzőn egy név villog. Gál Viktor. Nem értem. Felülök. Fogom a készüléket, kiszaladok vele a hálószobából, becsukom magam mögött az ajtót. Egy pillanatig hezitálok, aztán felveszem.

– Halló?
– Dalma, önnel beszélek?
– Éjjel van. Mit akar?
– Ne haragudjon, de feltétlenül tudnom kell valamit.
Hallom, hogy nehezen forog a nyelve.
– Maga részeg?
– Csak egy vodkaszódát ittam. Ismeri a Belugát? Abból a legjobb.
– Most leteszem.
– Várjon! Kérem, mondja meg, beteg vagyok?

– Miért lenne beteg?
– Azt írják a cikkek. A személyiségzavarról, amit említett.
– Viktor, vissza kell mennem a családomhoz.
– Igen, de mit lehet ezzel a dologgal csinálni?
Bemegyek a fürdőbe, leülök a kád szélére, megdörzsölöm a homlokomat.
– Ahogy már elmondtam, terápiára kellene járnia. Ha megérti a saját viselkedését, tud rajta változtatni. Onnantól már egyenes út vezet a kapcsolatai javulásához.
Hosszan hallgat. Már épp letenném, mikor újra megszólal, nagyon halkan.
– De ha én megváltozom, mindent elveszítek.
Felállok, a tükör elé lépek. Nem tudom, mit válaszoljak, annyira képtelen ez az egész helyzet. Kiszárad a szám, töltök egy pohár vizet a lányok fogmosó poharába, iszom egy kortyot.
– Tudja, ez egy lassú folyamat, fokozatosan megy végbe. Nem kell tőle megijedni. Ha szeretné, hogy segítsek, jövő pénteken jöjjön el újra a rendelőmbe. És kérem, soha többet ne hívjon fel az éjszaka közepén.
Leteszem. Benézek a lányokhoz, mélyen alszanak. Visszaosonok a hálóba, lefekszem az ágyba. A mellettem fekvő test távolinak, idegennek tűnik. Sokáig forgolódom. Dühít, hogy felvettem a telefont, de mikor elképzelem magam előtt ezt a férfit, ahogy az éjszaka közepén tárcsázza a számomat, elmosolyodom. Négykor még egyszer ránézek a mobilom kijelzőjére, aztán magukkal sodornak az álom tudattalanba ringató hullámai.

– Lányok, ti mit kértek? – kérdezem a gyerekektől. Fel sem néznek a telefonjukból.
– Anna, Kata! Anyátok kérdezett valamit! – rivall rájuk András. Nyaka, tarkója még vizes a tengertől, mellkasán az ősz szőrszálak szinte világítanak lebarnult felsőtestén.
– Tonhalsalátát sült krumplival. Meg kólát – mondja Anna.
– Én is – teszi hozzá Kata.
Megfordítom az egy lapból álló, laminált étlapot, végigfutom a kínálatot. Tom yum levest, sült rizst és pad thait már kóstoltam, ma inkább valami húsos fogást választanék.
– Te mit eszel? – kérdezem a férjemet. Kedvesen néz rám, tekintete lágy, elégedett. Mióta megérkeztünk Pattayába, minden éjjel szeretkezünk.
– Massaman curryt – mondja.
– Én is épp arra gondoltam.
Egymásra mosolygunk, a kezem után nyúl, megsimogatja.
– Tetszik nekem ez az ország. A mozgóbüfék, a Chang sör, az elefántháton lovaglás – mondja. – Esküszöm, a végén még kipróbálom a sült bogarakat is! Ahhoz képest, mekkora hülyeségnek tartottam karácsonykor elutazni, már sajnálom, hogy csak idén kezdtük el. Ki is javasolta neked ezt a szállodát?
– Gál Viktor – felelem. Hiába nem láttam két hónapja, olyan érzés kiejteni a nevét, mint szaunázás után elmerülni a jeges vízben.
– Jár még hozzád?
– Októberben lezártuk a terápiát. Egy szűk év alatt egyenesbe jöttek a dolgai.
– Kedveltem azt a pasast – mondja András. – Néha elbeszélgettem vele a lépcsőházban. Ha nem említi meg, talán sosem próbálom ki a funkcionális edzést.
– Ő vett rá?
– Azt túlzás lenne kijelenteni.
Alacsony thai férfi lép az asztalunkhoz, magamtól nem jönnék rá, tizenhét vagy negyvenöt éves. Mosolyog, angolul motyog valamit, kezében apró jegyzetfüzetet és tollat szorongat.

András megrendeli az ételeket, a lányok kóláit, magának sört és dupla whiskey-t. Jól áll neki, hogy lefogyott, megizmosodott, bár ennek nem sok köze van ahhoz, hogy újra kijövünk egymással. Kellett ez a két hónap, hogy le tudjam zárni magamban a péntek délutánokat a kliensemmel, aki minden héten utolsóként érkezett a rendelőmbe. Hiába vezettem a kezelését tankönyvi pontossággal, beszélgetéseink során inkább voltam nő, mint terapeuta. Az elején, mikor még attól is zavarba jöttem, ha hosszabban rám nézett, teljesen lefoglalták a problémái. Később viszont, mikor felfedte gyerekkori traumáit, és kialakult közöttünk a bizalom, már túl kézenfekvő volt, hogy idealizál engem. Megpróbált közeledni, de akkorra fontosabb volt számomra, hogy meggyógyítsam, mint a saját vágyaim. Mikor közöltem vele, hogy a terápia véget ért, megdöbbent. Kérte, hogy folytassuk, de nem vállaltam. Így utólag olyan érzés, mintha épp időben rántottam volna el a kormányt egy frontális ütközés elől. Persze néhányszor megpördült velem a világ, és szereztem zúzódásokat, a fájdalom majd elmúlik. Legalábbis ezzel nyugtatom magam.

– Dalma! Hallasz? Még nem rendeltél italt.

Zavartan nézek a férjemre. Leteszem az étlapot, kihúzom magam a széken, és a pincérhez fordulok:

– One vodkasoda, please. Beluga, if possible.

KÖTTER TAMÁS

SZÁMOKBA FOJTVA

– Minden a számokban rejtőzik – mondta komoly hangon az Angéla nevű nő, és belekortyolt az italába.

– Na ne mondja… – így a magas, barna férfi, aki Lang legnagyobb bosszúságára néhány perce csatlakozott a társaságukhoz. A férfit Kocsisnak hívták, és egy édesipari vállalattól érkezett „A vállalati kultúra alulról történő építésének problémája" címmel meghirdetett konferenciára. Habár Langgal más hasonló találkozókról már ismerték egymást, beszélgettek is, Lang most mégsem örült neki, amikor a vacsorát követő fogadáson, pohárral a kezében, Kocsis odalépett hozzájuk.

– Pedig nyilvánvalóan így van, ez tudományos tény – vágott Kocsis szavába a nő.

– Mindenki tudja, hogy a számok világa a rejtett tartalmak művészete – folytatta, miközben a szabad kezével Kocsis mellére bökött. – Egy embert legkönnyebben úgy elemezhetünk, ha az őt leíró adatokat számokká alakítjuk. Téged is, és… – nézett körbe, mintha megfeledkezett volna addigi partneréről, de aztán a tekintete megakadt Langon, és akadozva bár, folytatta. – És téged is, bármikor.

Langot egyre jobban bosszantotta, hogy Kocsis percek óta nem tágít a közelükből; határozott tervei voltak a nővel, és úgy érezte, jól is halad, amíg Kocsis meg nem jelent. Először is sikerült ezt az Angélát leválasztani a kollégáiról, aztán éppen annyira bekoktéloztatni, hogy ha úgy alakul, kis rábeszéléssel felvigye a szobájába. Langot

nem érdekelte a vállalati struktúra, sőt az a szivattyúkat gyártó cég sem izgatta, ahol már közel tíz éve dolgozott. Legalábbis nem ezen az estén. Aznap éjjel egyedül ez az Angéla nevű nő érdekelte, őt akarta. Ilyesmit máskor is csinált már, más konferenciákon, ehhez a mostanihoz nagyon is hasonlító hotelekben. Korábban nem volt nehéz dolga, jóképű, arányos testalkatú férfi volt, vörösesszőke hullámos haja aranylóan csillogott a fényben, és egyáltalán nem kopaszodott, ráadásul még választékosan is öltözött, amivel kitűnt a tömegből. A konferenciákon pedig hemzsegtek a facér fiatal lányok, az elvált nők és a férjük mellett unatkozó, egy kis kalandra mindig kapható feleségek. Így ment ez egészen negyvenéves koráig. Ám akkor szép lassan minden megváltozott. Ahogy teltek az évek, és közeledett az ötvenhez, egyre nehezebben tudott becserkészni egy-egy áldozatot. Már nem találta meg a hangot a nála fiatalabb korosztályokkal. Fogalma sem volt róla, milyen zenét hallgatnak, milyen filmeket néznek és mit olvasnak, vagy olvasnak-e egyáltalán. Előbb a húszasok maradtak el, aztán harmincasok mondtak egyre gyakrabban nemet a fejtetőn tenyérnyi foltban kopaszodó és egyre terebélyesebb pocakot eresztő Lang ajánlataira. Végül csak a negyven fölöttiek maradtak, de nagy részük már annyira lestrapált volt, hogy tőlük meg Lang húzódozott. Ínséges idők köszöntöttek rá, és tudta, hogy a helyzet már nem fog javulni.

És akkor bukkant fel Angéla. Nem lehetett több, mint harminc; magas volt, sudár termetű, csillogó, hollófekete haja a hátát verdeste. Combközépig érő, fekete koktélruhát viselt, csipkebetétes harisnyával, ami azt a fajta romlottságot kölcsönözte neki, amire a férfiak titokban mindig is vágynak. Lang úgy érezte, bármit, legalábbis nagyon sok mindent megtenne, hogy megkaphassa ezt a nőt. Szerencséje volt, beszélgetésük során sem filmek, sem zenék, sem az akkoriban divatos bulihelyek nem kerültek szóba. Úgy tűnt, Angélának aznap este annyi is elég, ha a férfi meghívja néhány koktélra, türelmesen meghallgatja a számokkal kapcsolatos fejtegetéseit, és időnként kérdéseket tesz fel, vagy némán bólogat.

Angéla a számmisztika megszállottja volt, és ahogy ezt Kocsis érkezésekor kifejtette Langnak, komolyan hitt benne, hogy egy ember adatai számokká alakítva nemcsak az ember személyiségét írják le, de ezen számok összegének segítségével életpályája, további sorsa, cselekedetei is megjósolhatók. Lang még Istenben sem hitt, nemhogy a számok bűvös erejében. Mérnökember volt, igyekezett a létezés minden kérdésére racionális magyarázatot találni; néha olyan érzése volt, hogy nem véletlenül dolgozik egy búvárszivattyúk gyártására specializálódott vállalatnál. De aznap éjjel, néhány koktél után és Angéla kedvéért félredobta az elveit, és megpróbált a figyelmes hallgató arckifejezésével érdeklődést színlelni.

– Vegyük például a te névszámodat! – bökött a nő mutatóujjával Lang mellére.

– Rendben, halljuk! – felelte Lang. Örült neki, hogy a nő újra vele foglalkozik.

– Öööö… hogy is hívnak?

– Lang. Lang Krisztián – felelte Lang, és kétségbeesetten nyugtázta, hogy bár vacsora óta az egész estét együtt töltötték, a nő képtelen volt megjegyezni a nevét.

– Szóval vegyük például a Lang Krisztián nevet – folytatta a nő, de már Kocsisnak címezve, aki mindezt egy néma bólintással nyugtázta.

– A névszám az értelmezendő név számjegyeinek összeadásából származik – kezdett bele a nő. – Az L száma a három, az A-é egy, az N ötöt, a G hetet ér. Ha összeadjuk, akkor a vezetékneved összpontszáma… három meg egy az négy… meg öt az kilenc… kilenc meg hét az tizenhat. Eddig világos, ugye?

– Igen – felelte szinte kórusban a két férfi.

– Na, akkor most kettébontjuk a tizenhatot egyesre és hatosra, és az így kapott egyjegyű számokat szépen összeadjuk.

– Hét – vetette közbe Kocsis.

– Hetes – ismételte meg Lang is az egyszerű számtani művelet eredményét.

– Úgy van! – rikkantotta el magát a nő. – A vezetékneved végszáma a hetes. De még nem végeztünk – emelte fel figyelmeztetőleg a mutatóujját. – Most jön a keresztnév.

– Krisztián – segített Lang, mert látta a nőn, hogy megint elakad.

– Krisztián – ismételte meg a nő Lang keresztnevét, miután lehúzta a koktél maradékát.

Angéla a Krisztiánnal is elvégezte ugyanazokat a műveleteket, amelyeket előbb a Langgal. A végösszeg huszonkettő lett, amit, hasonlóan a vezetéknévnél kapott tizenhathoz, a számot alkotó két egyjegyű számra bontott, majd a műveletsor végén összeadta a két kettest.

– Négy – mondta Angéla, majd lélegzetvételnyi idő után, talán hogy a két férfi megemésszen ennek az újabb bonyolult számtani műveletnek a végeredményét, a gyorsvonat sebességére kapcsolva, szinte hadarva így folytatta: – A vezetéknév névszámához hozzáadom a keresztnév esetében kapott négyes számot, ami azért fontos… aztán az így kapott számot… a tizenegyet felbontom és… és végül megkapom a név végső számát a… a kettőt. Érted? – fordult végül Langhoz Angéla.

– Igen – nyögte ki rövid, de annál kellemetlenebb csönd után Lang. Többre nem tellett tőle. Már a közepén elveszítette a fonalat. Az ital eltompította az agyát, képtelen volt követni a nő újabb és újabb nyakatekert számtani mutatványait. – Az eredmény kettő – mondta, ha lehet, még az előzőnél is fagyosabb csend után, teljesen értelmetlenül Lang.

– Jó! – kiáltott fel virgoncan Angéla. – Akkor nézzük meg, mit is rejt ez a szám!

Elővette a telefonját, és villámgyorsan beírt valamit a keresésbe. Még két-három gyors koppintás a képernyőn, és már meg is találta, amire kíváncsi volt; lassan, szóról szóra haladva olvasni kezdte a szöveget. Mialatt Angéla a telefonját nyomkodta, Lang agyában az enyhe bizsergést erős, hullámokban érkező lüktetés váltotta fel. Nem volt boldog a kettestől. Már iskolás kora óta utálta ezt a számot. Határozottan az volt a véleménye a kettes osztályzatról, hogy aki ezt kapja, az buta vagy lusta vagy mindkettő. Habár az egyes nyilvánvalóan rosszabb jegynek számított, abban legalább volt valami vagányság: az ember úgy ment neki a felelésnek, vizsgának, hogy nem tanult semmit. Lang számára ezért mindig is a kettes jelképezte a tanár előtt makogó kicsinységet, a megalázottságot és középszerűséget. Igaz, a hármasnak, a közepesnek, ahogy már a neve is mutatja, ugyanezt kellett volna kifejeznie osztályzat formájában, de a hármasról már egy órája megtudta Angélától, hogy misztikus szám. Maradt tehát a kettes. Úgy érezte, ha ezen az egy tetves számon múlik az estéje, amelyről annyi szépet és jót elképzelt már, nem számíthat túl sok jóra. Aztán mégis, mintha csoda történt volna.

– A kettes a dualizmus, a kettősség megtestesítője. Az egymást kiegészítő ellentétek száma… – olvasta már az elején sokat sejtető hangon Angéla.

De a nő hangja egy cseppet sem nyugtatta meg Langot. Az agya még mindig lüktetett, úgy érezte, mintha egy szűnni nem akaró szélvihar korbácsolta tenger hullámai csapódnának újra és újra az agykérgének. Lehunyta a szemét, és csak akkor nyitotta ki megint, amikor Angéla ahhoz a részhez ért, ahol finom ízlést, humort, beleérző képességet tulajdonít a számmisztika a kettes névszámú férfiaknak, akiket sokszor ösztönös, intuitív cselekvés jellemez. Aztán a szélvihar is csitulni kezdett, és amikor Lang azt hallotta, hogy ő, az igazi, a tökéletes kettes az ősi szexuális energiát hordozza magában, már fehér tarajú hullámok futottak ki az aranysárga színben tündöklő homokos tengerpartra, ahol Angélával kézen fogva, kacagva futottak a vörösen vibráló naplementében.

– Finom ízlés, humor. Ösztönös, intuitív cselekvés, hatalmas szexuális energiák, kérem szépen – foglalta össze Angéla, aztán még pajkos mosoly kíséretében hozzátette: – Te kis Casanova!

Ezúttal nem ereszkedett kínos csend Angéla és Lang közé, sőt, Lang úgy érezte, a helyzet megköveteli, hogy néhány pillanatig tartó csendes áhítattal tisztelegjenek a tulajdonságai előtt.

– Jó, most én jövök – törte meg a pillanat varázsát Kocsis, mielőtt Lang megszólalhatott volna.

– Rendben – mondott igent a legnagyobb természetességgel Angéla.

Lang a következő bő tíz percben összeszorított foggal hallgatta, ahogy a nő előbb kiszámítja a Kocsishoz, majd az Istvánhoz tartozó végszámot, aztán ugyanolyan zagyva módon, mint néhány perccel korábban nála, megállapítja Kocsis névszámát, amely az ő esetében a négyes lett. Első hallásra Langnak nem úgy tűnt, hogy a négyes különösebben jó szám lenne, de aztán eszébe jutott, hogy a kettessel is így volt, aztán tessék, mi lett belőle! A szél újra feltámadt a koponyájában, és a hullámok újult erővel ostromolták az agyát. Ám ezúttal felesleges volt az aggodalma. Azzal nemigen tudott mit kezdeni, hogy a négyes az örök körforgás végtelenségének a száma, de amikor olyasmiket hallott, hogy megbízható, nyugodt, kényelmes, aki nem kedveli a járatlan utakat, és a fantáziája sem szárnyal, ujjongani szeretett volna. Nyilvánvaló, állapította meg magában, hogy Kocsis, ellentétben, mondjuk, vele, nem egy Casanova.

– Hozok egy italt – mondta Kocsis, aki hasonlóan gondolkodhatott, mint Lang, mert savanyú képpel fogadta az eredményt.

Amint a pult körül tolongó tömeg elnyelte Kocsis alakját, Lang rögtön tudta, hogy nincs vesztegetni való ideje, cselekednie kell, mielőtt a másik visszatér. Mivel most már tudta magáról, hogy bizonyos esetekben ösztönös, intuitív cselekvés jellemzi, nagy nyugalom szállta meg, és éppen azon volt, hogy megtegye a végső lépést, s egy laza félmondattal felhívja magához a nőt, amikor Angéla ezzel a kérdéssel lepte meg: – Mi a szobaszámod?

– Hétszázkilenc – vágta rá gondolkodás nélkül Lang, miközben a szíve nagyot dobbant, és egész testét bizsergető vágy járta át. Lám, lám, gondolta magában, olyan ez, mint a lottó, elég néhány jó szám, és a nyeremény máris az ember ölébe hullik.

– Az jó helyet takar a feng shui szerint – mondta már a liftben Angéla.

– Ennek igazán örülök – felelte Lang, de nem tudta folytatni, mert mások is beszálltak melléjük. A tömeg beszorította őket a sarokba, a válluk, kezük összeért, s ez szinte áramütésként hatott Langra, tovább korbácsolva a vágyait.

A lift zajtalanul siklott emeletről emeletre.

– A hétszázkilences szoba egy igazi energiagyűjtő pont. Te nem érezted eddig? – szólalt meg újra a nő, amikor az utolsó utastársuk is kiszállt az ötödik emeleten, és ők újra kettesben maradtak.

Az biztos, hogy elég sok szexuális energia gyűlt ott össze, amióta itt vagyok, gondolta magában Lang, de mielőtt válaszra nyithatta volna a száját – ami az lett volna, hogy „de igen", vagy valami hasonló –, a lift apró rándulással megállt a hatodikon, és nő már ki is szállt.

– Hát akkor jó éjszakát! – villantott egy mosolyt búcsúzásként Angéla Langra, akinek fogalma sem volt róla, hogy a nő mikor nyomhatta meg a hatos gombot.

– Szia – nyöszörögte szinte magában, miközben kétségbeesetten és tehetetlenül nézte, ahogy a legszebb álmai egy szempillantás alatt semmivé foszlanak. De aztán az adrenalin váratlanul dolgozni kezdett benne, és eszébe juttatta az Angéla szerint rá jellemző ösztönös cselekvést.

– Van egy üveg francia borom – állította meg a folyosón távolodó nőt, miközben visszatartotta a liftet.

Sohasem bízta magát a négycsillagos szállodák minihűtőinek szerény készletére, és gondolva az ilyen helyzetekre, mindig vitt magával egy üveg márkás italt.

– Szuper! – nevetett vissza a nő Langra. – Megyek, és rendbe szedem magam – búcsúzott végül ezzel a Lang számára igennel felérő válasszal.

Lang gyorsan rendet rakott a szobában, kisimította az ágytakarót, megigazította a díszpárnákat. Elégedetten nézett végig a szinte steril tisztaságú szobán, aztán elővette az üveg bort, és töltött két pohárral. A poharakat a kisasztalra tette, majd egyetlen állólámpa kivételével minden világítást lekapcsolt. Leült az egyik fotelba, és a kellemes félhomályban szórakozottan maga elé meredt. Tapasztalatból tudta, hogy a nők nem sietik el a készülődést, így nem nyugtalankodott, hogy Angéla még tíz perc után sem kopogtatott az ajtaján. Felesleges aggódás helyett hagyta, hogy a képzelete, amelyet teljesen kitöltöttek az előtte álló éjszaka erotikus regénybe illő képei, szabadon csapongjon. Miközben ott ült, és a nőről ábrándozott, a fáradtság ostromolni kezdte a testét. Sokáig sikerült ellenállnia a kísértésnek, hogy lehunyja a szemét. Amikor végül mégis feladta a küzdelmet, és elnyomta az álom, egy emelettel lejjebb Angéla éppen befejezte a sminkelést, beparfümözte magát, új ruhát húzott, ami még az előzőnél is csábosabban állt rajta, aztán csendben kisurrant a szobából. Egyenesen a nyolcadik emeletre ment, és egy olyan szobába kopogtatott be, amelynek a száma semmilyen energiát nem jelzett. Két éve tartott a viszonyuk, de Angéla és a főnöke mindvégig nagyon óvatosak és diszkrétek voltak, társaságban sosem mutatkoztak együtt.

Lang erről mit sem tudott, ahogy arról sem, hogy Kocsis, aki éppen akkor érkezett vissza az italokkal, amikor a lift elindult velük, néhány percig még kereste őket a tömegben, aztán csalódottan feladta a kutatást, csatlakozott egy másik társasághoz, akikkel összevissza ivott mindenféle italokat; hajnalban, már az ágyában rosszul lett, összehányta magát, és reggelig a fürdőszoba hideg kövén feküdt hányadéktól mocskosan és büdösen.

Lang mindezt még csak nem is sejtette. Amikor reggel elgémberedett tagokkal felébredt a fotelban, mindössze annyit tudott, hogy egyedül van, és fázik.

MAROS ANDRÁS

VISSZATARTANI

Buli volt a neves építésznél. Vagy vendégség? Akkor mondanék magabiztosan bulit, ha mindenki egy tízessel fiatalabb lett volna. Inkább vendégség. Vagy összejövetel. Bitanggal érkeztem. Futólag ismerte a házigazda egyik ismerősének egyik ismerősét, rajta keresztül jutottunk be. Bitang akart jönni, én csak elkísértem.

Vadidegenek kezét rázogattuk, szervusz, mi újság. A vendéglátó rögtön felfigyelt ránk, neki csak biccentettünk. Valahányszor összenéztünk vele, elgondolkodott, kik lehetünk, ki hívott meg minket, ő nem; ilyenkor sűrű, fekete szemöldökét furán hullámoztatta, ettől szemüvegének ívelt szarukerete is furán mozgott. Aki bejuttatott minket, az építész egyik ismerősének ismerőse, hamar lelépett, csak azért jött, hogy betolja Bitangot meg engem. Csodálkoztam, hogy Bitang senkiről sem tudja, hogy

kicsoda, hiszen a neves építész nyilván más neves építészekkel vette körül magát, és elvileg Bitang követte az építészetet, olvasta a szakfolyóiratokat (ezt állította az úton), illett volna legalább látásból ismernie még valakit a házigazdán kívül – akit egyébként én is beazonosítottam, mert egy időben sokat szerepelt a tévében. Illetve volt még két ismerős alak a vendégek közt, az egyik egy professzor, aki feltalálta a pattanások ellenszerét, néhány éve sokat cikkeztek róla, a szabadalmát végül megfúrták, kiderült, a szer már létezik, lopta az ötletet, a professzor fatális pechre hivatkozva védekezett a sajtóban. A másik ismerős figura egy nő, nem tudom, hol láthattam, úgynevezett „közéleti személyiség" lehet, fénylő, világosbarna haját zilált kontyban hordta, a tarkóján rakoncátlanul széjjelcsapódtak a kimaradt hajfürtök.

Nem sokkal a vihar előtt jött az első fordulópont. Történt valami, ami elmosta a neves építész gyanakvását, egyúttal megakadályozta, hogy páros lábbal legyünk kirúgva a vendégségből. Egy hőstettet hajtottam végre, és ezzel nemcsak a vendéglátó, de mindenki más elismerését kivívtam. Onnantól mosolyogva néztek ránk az emberek. Köszönet gyanánt egy csinos ötvenes nő a kezembe nyomta az utolsó lazacos szendvicset, nekem mentette meg, engem illet. A hőstettre, ahogy mondtam, még a nagy zuhé előtt került sor, amikor a vendégsereg még javában a kertben iszogatott, eszegetett, beszélgetett, a neves építész három kisfia vendég gyerekek társaságában szintén az udvaron játszott, műanyag ütővel és szivacslabdával teniszeztek. Az egyik kölyök rosszul célzott, a labda a rózsabokor mélyén landolt. A gyerekek kétségbeesetten visítoztak, jaj, mi lesz, oda az egy szem labdájuk! A tenisz előtt sokféle játékba belekezdtek, de mindig akadtak zúgolódók, a tenisz volt az egyetlen elfoglaltság, amivel kapcsolatban vétó nélküli egységre jutottak; bajnokságot írtak ki, erre mindjárt az első parti első ütéseinek egyike a játék végét is jelentette. Összecsődült a vendégsereg, botokat hoztak, gereblyével, ásónyéllel próbálkoztak, egyénileg, csoportosan, de nem volt remény, a labda a bokor sűrűjében pihent. És akkor jöttem én. Szétnyílt a tömeg, utat engedtek. Csukott szemmel, tolató törpejárásban belegázoltam a rózsabokorba, a tüskék felszántották az arcomat, az alkaromon kiserkent a vér. Úgy jöttem ki a szivacslabdával, mint aki lángoló házból mentett ki túlélőt. A magasba tartottam a labdát (mindig is volt érzékem önmagam ünnepeltetésére). Megtapsoltak, hálálkodtak. Rá tíz percre kitört a vihar. Ezt nem láttuk jönni, mondta a neves építész, de nem esett kétségbe, higgadtan, mosolyogva beterelte a vendégsereget a házba, amely úgy nyelt el ötven-hatvan főt, mintha efféle alkalmakra épült volna, gondolom, maga a neves építész tervezte. Szinte ugyanolyan szellősen fértünk el odabent, mint a kertben. Én az üveg tolóajtóhoz léptem, és életem legfinomabb vörösborát kortyolva bámultam az esőt. Azt képzeltem, hogy Angliában vagyok. A hatalmas cseppek kegyetlenül verdesték a felpuhult gyepszőnyeget. Nem tudom, meddig bámészkodtam, utólag húsz percre saccolnám, jólesett egyedül lenni. Maradtam is volna még, ha meg nem hallom Bitang üvöltözését a másik szobából.

Gyerekkorunkban jó haverok voltunk Bitanggal (Bita Nándorral), egy házban laktunk, aztán elköltöztek, eltűntünk egymás szeme elől. Kábé öt éve bukkant elő a semmiből, bejelölt Facebookon, én is kerestem már ugyanitt, akkor még nem volt profilja. Az első lelkes levélváltás után megkért, hogy öntsek a fejemre egy vödör jeges vizet, a tettet rögzítsem kamerával, a videót tegyem ki, és kérjek meg öt másik ismerőst, hogy járjon el hasonlóképpen. Ez világakció, magyarázta cseten, az amiotrófiás laterálszklerózis nevű, végzetes bénulással járó betegségben szenvedők segítségére létrehozott szervezet támogatására szolgál, ezzel a betegséggel küzdött Bitang idolja, Stephen Hawking angol elméleti fizikus, Bitang őmiatta öntötte le magát, és őmiatta kért, hogy öntsem le magam én is. Langyos vízzel is lehet? Úgy nem.

Újabb évekig tartó csend után szombaton összefutottunk a piacon. Borzasztóan megörültünk egymásnak. Olyan közvetlen hangot ütöttünk meg, mintha utolsó személyes találkozásunk óta nem huszonöt év, hanem egy-két nap telt volna el. A jegesvödör-kihívás szóba se került. A nagyanyjának szedegette össze a hozzávalókat a bableveshez – emlékszem-e a nagyijára? Emlékeztem, naná, a világ legvagányabb nagyijainak egyike, már huszonöt éve sem volt fiatal. Még él, dicsekedett, és a bablevese évről évre javul. Menjek fel hozzá én is bablevesezni, örülni fog az öreglány, mondta, ebéd után sétálunk egy nagyot, késő délután pedig ellátogatunk egy exkluzív buliba, menő építészek közé, ő oda hivatalos. Bableves után buli? Hát, nem tudom… kuncogtam. Nem probléma, állította, tapasztalatai szerint, ha az ember kétszer-háromszor visszatartja a fingot, az inger magától megszűnik. Ez a társaságban visszatartott fing első (és utolsó) főtörvénye.

Bablevesezünk, beszélgettünk, röhögtünk, sétáltunk, kávéztunk a Bambiban, és eljöttünk a neves építészhez.

Néhány pillanattal az előtt, hogy meghallottam Bitang üvöltözését, a főtörvénye jutott az eszembe, mert épp akkor tartottam vissza a negyediket, és vártam, hogy a tétel ténylegesen hányadik eset után nyer bizonyítást. Az ordítozás hallatán átvágtattam a másik szobába, amelynek bálteremszerű méretét már odakintről, az ablakon bekukucskálva megcsodáltam. A falak halvány sárgára voltak festve. Az ízlésesen kevés bútoron kívül közepes méretű, cserepes növények követeltek maguknak némi helyet, de nem tolakodóan; csak afféle hangulatjavító díszletelemekként tartózkodtak a térben. Az egyetlen feltűnő bútor egy snookerasztal volt, emellett térdelt Bitang… a neves építész nyakán. Amikor beléptem a szobába, épp ezt kiabálta az építész arcába: „Megöllek, te szemét állat, hát nős vagy, vagy nem? Gyerekeid vannak, te mocsok! Miért nem hagyod békén a csajomat? He? Mi kell még neked? Minden? Ez a ház nem elég? A feleséged nem elég? A többi kurvád az irodában? He? Nem elég? Neked az én csajom is kell, te nyomorult féreg?! Ha még egyszer meghallom, hogy bepróbálkozol nála, akár az irodában, akár azon kívül, meggyilkollak, de előbb a kocsim után kötlek, és megyünk egy jó nagy kört a városban." Először ketten próbálták meg leszedni Bitangot a házigazdáról, aztán csatlakozott két másik férfi a „segítők" csapatához – azért az idézőjel, mert erős szándék jelét nem igazán láttam, hogy valóban le akarják hámozni Bitangot, mintha csak színlelték volna a segítséget; őszintén, négy embernek könnyűszerrel el kellett volna bírnia Bitanggal, kettőnek is, még úgy is, hogy a „segítők" nem tűntek nagy harcosoknak. Indokolatlan volt az a fokú teszetoszaság, amit láttam rajtuk: a *répamese* elnagyolt, alibiváltozatát adták elő. Kiabáltak, hőbörögtek, rángatták, ugyanakkor meg mintha hagyták volna Bitangot. Mintha egyetértettek volna vele. Dermedten néztem az ügyetlen birkózást. Közben három nő együttes erővel eltávolította a gyerekeket a szobából, a legellenállóbb kölyköt a hajánál fogva vezette el egy magas sarkú cipőt és több százezer forintos kosztümöt viselő, csinos negyvenes nő. Bitang lekent két pofont a neves építésznek, egyet jobbról, egyet balról. Felállt, intett, hogy mehetünk.

És távoztunk. Az ablakon át nézték, ahogy a szakadó esőben a kertkapu felé battyogunk, mi, a két hívatlan vendég, az egyik, aki kiszedte a gyerekek teniszlabdáját a rózsabokorból, és a másik, aki leteperte és felpofozta a házigazdát. Talpunk alatt tocsogott a nedves gyep. Éreztem a hátunkon a vendégek tekintetét.

Bitang nagymamájához mentünk. Már aludt. Lábujjhegyen belopóztunk a konyhába, Bitang feltette melegedni a maradék bablevest. Ettünk, és suttogva beszélgettünk, visszafojtva nevettünk, fingtunk. Merthogy Bitang visszatartott finggal kapcsolatos tétele megdőlt. Ezen is nevettünk. Elmeséltük egymásnak, kivel mi történt az elmúlt huszonöt évben. Éjjel kettő körül taxit hívtam.

MAJOROS SÁNDOR

A KÖNYVJELZŐ

Amikor Stephen Fenwick nagynénje jobblétre szenderült, hét személy között oszlott meg a hagyatékát. Egy kisebb összeget hagyott a házvezetőnőjére, egy valamivel nagyobbat a gazdasági intézőjére és egy kifejezetten csinos summát a Kilkenny melletti uradalom mindenesére, a fakószőke, lóképű Jonas Brickberryre. A hagyaték fő tételét a II. Jakab korabeli főépület és a hozzá tartozó kiterjedt legelők jelentették, amelyeken több száz birka élte a maga kényelmes életét. Stephen meg volt győződve róla, hogy Dorothy néni ebből a hajszál híján mesésnek mondható vagyonból neki juttat majd egy jelentős részt, amiből – mihelyst pénzzé teszi – hosszú távra megoldhatja anyagi természetű gondjait. Az asztalnál viszont ott terpeszkedett az öccse is, akinek arcára volt írva az idegesség, és talán nem is alaptalanul, mert az utóbbi húsz évben rá se nézett Dorothy nénire. Stephen két húga meg sem jelent, mert mindketten a tengerentúlon éltek, és Dorothy nénit kislány korukban látták utoljára. Nem várhattak sokat az örökségből, de mind a ketten jól mentek férjhez, úgyhogy hírből sem ismerték azokat a gondokat, amelyek Stephen bátyjukat mételyezték.

A gyászhuszárra emlékeztető magas, sovány ügyvéd gépies közömbösséggel ismertette, mi az ilyenkor szokásos eljárás, majd szertartásos ünnepélyességgel felvágta azt a borítékot, amely Dorothy néni végakaratát rejtette. A személyzetre vonatkozó rész után az következett, hogy az udvarházat, annak teljes ingóságaival és a hozzá tartozó földekkel, erdőségekkel a néni Donald öcskösre hagyta, aki a hír hallatán egy aprót horkantott. Stephen megvetően mosolyogta el magát, de hamar úrrá lett az érzésein. Arra gondolt, hogy az épület rozoga állapota miatt tetemes jelzáloghitel kellene a rendbehozatalához, a földek pedig soványak, és mintha valami pereskedés is zajlana miattuk a szomszéddal, aki kétségbe vonja a cromwelli időkből származó birtoklevél hitelességét. Bajlódjon ezzel az öcskös, mert mi tagadás, az ilyen örökség nemhogy nyugodalmat, hanem gyomorfekélyt és gutaütést vonhat maga után. Az igazi érték a birkanyáj. Minden bizonnyal ez lesz az övé, majd hétszáz kövérre hízott, egészséges merinói juh, amelyet azonnal és könnyen készpénzre válthat.

Az ügyvéd kicsit kivárt, mielőtt a birkák sorsát illető passzust felolvasta, ám innentől nem éppen Stephen szája íze szerint alakultak a dolgok. A hagyaték erre vonatkozó része a két lányt jelölte meg: Felicia kapta a piros, Lutécia a kék festékkel strigulázott állatokat.

Stephen úgy érezte magát, mint az a kisgyerek, aki a karácsonyi ajándékosztáskor egy gondosan becsomagolt fél téglát kap, miközben a testvére minden alkatrészében pompás játék autót. Ezt a fajta ugratást egyszer ő is átélte, és már majdnem sírásra görbült a szája, amikor észrevette, hogy a tégla csomagolópapírján egy négy számjegyű ajándékutalvány lapul. Megtörölhette a szemét, de az a nagyon őszinte és mély elkeseredettség, ami kis híján letaglózta, életre szóló nyomot hagyott benne.

Most is valami ilyen trükkről lehet szó, talán kötvényei vagy részvényei lehettek valahol Dorothy néninek, és ezeket szándékozott őrá hagyni. Mert azt eleve kizártnak

tartotta, hogy éppen őt, aki amellett hogy törődött vele, még a szellemi társának is mondhatta magát, puritán egyszerűséggel kizárja az örökségből.

Az ügyvéd is erre pemzlizett rá, mikor ezt olvasta fel a papírról: végezetül kedves unokaöcsémre hagyom a legnagyobb értékemet, amelyre hosszú és tartalmas életem során szert tehettem. Stephen izmai elernyedtek, és mintha Cork napfényes strandján egy kényelmes nyugágyban pihenne, lazán előbbre csúszott.

Az őt megillető rész pedig nem más, mint a kedves könyvjelzőm, amely értékadó talizmánként végigkísérte az életem, és társamul szolgált abban a nagy szerencsémben, hogy nyugodtan és békességben élhettem le az életem – olvasta tovább az ügyvéd szenvtelenül. Stephen azt hitte, nem jól hallott, de aztán fölfogta, hogy ez csakis egy értékes műkincs lehet, jobb esetben akár egy Rembrandt vagy egy Picasso, ami a maga nemében többet érhet, mint ez az egész hóbelevanc birkástól, mindenestől.

Nem volt kifejezetten biztató viszont az a jel, hogy a könyvjelzőt a jogász egyszerűen csak felvette az asztalról, mert végig ott hevert a paksaméta mellett. Fölvette, és nemes egyszerűséggel átadta Stephennek, aztán mindenkinek gratulált, majd fogta a kalapját, és távozott. Az épület állagát gondterhelten méregető Donald hamarosan ugyanígy cselekedett, és mert a személyzet is sietett a dolgára, Stephen egyedül maradt a tágas, ám a kora délelőtti napfényben még viharvertebbnek tűnő nappaliban. Szórakozottan forgatta, nézegette a könyvjelzőt, de sehol sem fedezett fel rajta szignót. Ez egy kissé kellemetlenül érintette, ám Dublinban az egyik barátja éppen ilyen ősnyomtatványokkal foglalkozott, majd ő könnyedén és csalhatatlanul meg tudja becsülni az értékét.

Csakhogy másnap, amikor a dublini O'Connell Streeten lévő alagsori üzletben meglátogatta a barátját, az csak egy pillantást vetett a könyvjelzőre. Ez, kérlek, egy 20. század eleji tucatáru, mondta. A vérmesebb gyűjtők ugyan húsz-harminc eurót is megadnak érte, de rengeteg van még belőle a piacon. Annak idején tonnaszám gyártották, mert ez volt a divat. Minden szerelmes kisasszony ilyennel jelölte meg, hol tart az éppen olvasott romantikus regényében.

Stephen ezek után végképp nem értette, Dorothy néni miféle értéket emlegetett. Ezt én nem tudom neked megmondani, biggyesztette le a száját a régiségkereskedő, talán valami magasabb szintű, netán titkos üzenete van ennek a tárgynak. Ha ennyire biztos vagy benne, hogy ez volt a nagynénéd számára a legfontosabb, miért nem vizsgáltatod meg egy régésszel, esetleg egy titkosírás-szakértővel? Abban a korban sokan írtak láthatatlan tintával, amit csak bizonyos vegyszerek segítségével lehetett olvashatóvá tenni. Nem akarok tippeket adni, de a nagynénid akár egy ilyen üzenetet is elrejthetett ezen a papíron.

Ezzel az útravalóval Stephennek nem maradt más ötlete, mint fölkeresni egy magánnyomozót, és megbízni az igazság kiderítésével. Hosszas keresgélés után egy régi, kipróbált szakemberre esett a választása. A nyomozó valaha a dublini rendőrség kötelékében szolgált, és miután nyugdíjba vonult, igyekezett minél jobban kamatoztatni a tapasztalatait, elsősorban a megcsalt házastársak válópereihez gyűjtve bizonyítékokat. Irodát nem működtetett – a mai időkben ez már fölösleges –, ezért egy csöndes beszélgetésekre alkalmas bárban fogadta Stephent. Az ablak mellett foglaltak helyet, ahonnét remek rálátás nyílott a Liffey folyóra és a Félpennys hídra. Az ellenfény azért is praktikusnak bizonyult, mert kellőképpen átvilágította a könyvjelzőt, fölfedve benne az esetleges vízjelet, ám a nyomozó semmi ilyet nem talált. Nem maradt más választás, mint a tényleges laboratóriumi elemzés, mert ha valóban láthatatlan tintával írtak rá, ezt abban a bárban semmilyen szaktudás nem deríthette ki.

Stephen majd' két hétig várt az eredményre, és közben egyre inkább eluralkodott rajta a kétségbeesés. Kiderült, hogy Donald talált egy gazdag külföldi befektetőt, aki úgy, ahogy volt, abban a lepusztult állapotában is hajlandó volt mesés összeget fizetni az ingatlanért. Mindkét húga lemondott a nyáj ráeső részéről, mégpedig a lóképű Jonas Brickberry javára, akire boldog gyerekkoruk legviccesebb figurájaként hivatkoztak. A könyvjelzőnek ezek után legalább a kincses sziget titkos térképét kellett volna rejtegetnie.

A nyomozóval ugyanabban a bárban találkoztak, ám a detektív most nem látta szükségesnek az ablak mellé telepedni. A könyvjelző ugyanis nem tartogatott semmilyen meglepetést, és ezt immár a laboratóriumi vizsgálat is alátámasztotta. Az viszont kiderült, hogy Bécsben nyomták, és az alapozásra használt fekete festék valamilyen vízálló lakk-keverék, a rajta lévő, egymásba fonódó szőlőkacsokat ábrázoló arany pedig csak utánzat. Pillanatnyi ára a nyomozó szerint negyven euró körül mozgott, ami valamivel kevesebb, mint a negyede volt a megbízási díjának.

Stephen mogorván fizetett, majd magához vette az örökségét, és feldúltan távozott. A Félpennys hídon áthaladva, mielőtt még rátért volna az Bachelor's Streetre, egy pillanatig az is megfordult a fejében, hogy ezt a vacakot egyszerűen beledobja a Liffey-be, ám a közelben ácsorgó rendőr miatt végül letett az elhatározásáról. Ekkoriban szabadúszó írásoktatóként próbált megélni, és mint az irodalmi hagyományokra építő szerencsevadászok többsége, ő is arra törekedett, hogy a nagy elődök nyomdokán haladva csábítson maga köré minél több naiv hallgatót. Már pusztán emiatt is gondosan ügyelt arra, hogy a belvárosban, a The Writers Museum közelében béreljen lakást, a találkáit pedig még véletlenül sem tette volna máshová, mint a Madigan bárba, amelyet James Joyce is szívesen látogatott. A kurzusaira jelentkező egyetemistákat nemegyszer kápráztatta el azzal, hogy a Madiganben bevitte őket abba a vizeldébe, amely Joyce óta változatlan állapotban fogadta a látogatóit, és miközben a fal felé fordulva csorgattak, elmondta, hogy most ugyanazt a felületet tisztelik meg, amelyet a világirodalom egyik hatalmassága, és nagyjából ugyanebben a pózban.

Az egyetemisták ettől a spirituális élménytől valósággal elaléltak, és bár ezt a trükköt a hölgyekkel nem tudta eljátszani, a Madigan légköre rájuk is hatott. Akármi volt is a folytatás, a cechet ilyenkor természetesen Stephen állta, és az, ismerve a dublini pubok árfekvéseit, komolyan megterhelte a pénztárcáját. Mivel Dorothy néni halálának idején már hónapok óta pangott az üzlet, Stephennek tetemes adóssága halmozódott fel, így létkérdésnek számított kihozni legalább néhány ezret abból az átkozott könyvjelzőből.

De valami nem stimmelt ebben a történetben. Dorothy nénitől semmi sem állt távolabb, mint ez a fajta alattomos gonoszkodás. Ha valami nem tetszett neki, azonnal megmondta, és mint régi vágású úri dáma inkább választotta volna a halált, mint hogy megalázzon bárkit is. A hagyatékát is aránylag rendben felosztotta, hiszen mindenkiről megemlékezett, aki így vagy úgy, de közel állt hozzá. Csak ez a könyvjelző nem illett a sorba, mert Stephen bárhogy is erőlködött, nem tudott visszaidézni olyan emléket, amivel valaha is okot adott volna a nagynénjének erre a csúf semmibevételre.

Végezetül arra jutott, hogy ha valaki, akkor talán a lóképű Jonas Brickberry tudhat valamit erről a rejtélyről, mert bár a szolgálók úgy öt-tíz évenként váltogatták egymást a háznál, Jonas kisgyerek kora óta ott élt a gazdaságban. Stephen így ismét kocsiba ült, és fölkereste az immár gazdag nyájtulajdonossá avanzsált Jonast, aki a tanyától öt mérföldre lakott egy napelemmel ellátott montázsházban, amelyhez kisebb mezőség is tartozott. A birkák

sosem érdekelték, ő a kézműves sörben látta a jövőt, és most, hogy ez a vagyon a nyakába szakadt, végre megvalósíthatta az álmát. Eddig a garázsában kísérletezett, de amikor Stephen meglátogatta, már ásta az alapot a tágas és modern sörfőző üzemének. Nem az udvariasságáról és a kifinomult ízléséről volt híres, de faragatlannak sem volt mondható. Illedelmesen végighallgatta Stephent, majd borostás állát vakargatva arra jutott, hogy ha ebben az ügyben valaki valamit is tudhat, az nem lehet más, mint az édesanyja, ám ő már betöltötte a kilencvenet, és néha kihagy az emlékezete.

Stephen halványan emlékezett az öreg Vilma nénire, mert régebben a tanya környékén is föl-fölbukkant mint afféle pletykákat, híreket közvetítő bizalmas barátnő. Amikor még mind a ketten egészségesek voltak, hetente legalább egyszer együtt teáztak Dorothy nénivel, de ezek a szeánszok az idő előrehaladtával megritkultak, és végül teljesen abba is maradtak. Kész csoda volt, hogy a Vilma még mindig életben volt, az pedig kifejezetten szenzáció, hogy Jonas állításával ellentétben a harminc, negyven, sőt a hetven évvel azelőtti eseményekre is tisztán emlékezett. Kérdezés nélkül emlegette föl azokat a régi, szűkölködős időket, amikor errefelé még csupa nyomorúság volt az élet, ám mikor Stephen megmutatta neki a könyvjelzőt, hirtelen elhallgatott. Erről nem beszélhetek, mondta, és az ablak felé fordult. Stephen ekkor feltárta előtte a teljes igazságot, hogy ki és mennyit kapott az örökségből, és hogy neki – hozzájuk képest – be kell érnie ezzel a vacak papírlappal, amiről fogalma sincs, mit jelentett Dorothy néninek.

Ez a kirohanás hatott, mert a néni ismét ránézett, és szigorúan, majdhogynem rendreutasítóan kijelentette, hogy az a papír nem vacak, hanem tényleg Dorothy legféltettebb kincse. Végül is most már mindegy, nem érdemes tovább takargatni az igazságot, mondta, hozzátéve, hogy egy író ebből a történetből még akár meg is gazdagodhat, amivel pedig a kör ismét bezárul, vagyis Stephen meg fogja kapni azt a vagyont, amit örökség gyanánt szeretett volna magához venni.

Eztán egy terjengősen szétfolyó mesébe fogott, amelynek kezdete a háborús évekre nyúlt vissza. Részletesen kifejtette, milyen szörnyű világ volt errefelé akkoriban, mert a német tengeralattjárók rengeteg hajót elsüllyesztettek, és az áramlatok rendszerint itt mosták partra a hullákat. Nem múlt el nap anélkül, hogy ne kellett volna temetniük valakit. Ráadásul a férfiakat bevitték Belfastba, ahol éjt nappallá téve gyártották a szállítóhajókat. A holtak begyűjtése és eltemetése így az asszonyokra maradt.

Dorothy néni tizennyolc éves lehetett akkoriban, és bár társadalmi pozíciója ezt nem indokolta, mégis részt vett ebben a nem éppen szívderítő munkában. Bezzeg ha tudta volna, mibe fog keveredni. Na de ne szaladjunk előre! Elég az hozzá, hogy egy borongós, esős márciusi napon éppen a rájuk bízott partszakaszon járőröztek, amikor egy halom törmelék között megláttak egy fiatalembert. Eszméletlen volt, de élt. Dorothy néni egészségügyi tanfolyamot is végzett, ezért föl tudta mérni a sérüléseit. Azt mondta, ebben az állapotban biztosan nem bírná ki a városig, de a tanyáig talán igen. Targoncát hoztak, és a fiatalembert elvitték a tanyára, ahol Dorothy egyedül lakott, mert az apját is a belfasti hajógyárban dolgoztatták, az édesanyja pedig az előző évben…, de hát ezt te is tudod, Stephen.

Szóval segítettem neki hazataligázni ezt a fiút, aztán magára hagytam, mert Dorothy megígérte, hogy a továbbiakat illetően mielőbb intézkedik. Csakhogy hetek múltak el, mire a fiatalember felépült. Eltelt néhány nap, mire megszólalt, akkor pedig legnagyobb meglepetésünkre törte az angolt, és bár a nyakában eredetileg egy mentőmellény lógott, nem volt nála semmilyen azonosító okmány vagy dögcédula. Ám a mellénybe varrva egy összeázott könyvet találtunk, amelyből egy láthatóan vízálló, kemény nyomatú könyvjelző

kandikált elő. Dorothy lassan, türelmesen megszárítgatta ezt a könyvet, és végül elérte, hogy szétnyíljanak előtte a lapjai. Ekkor derült ki, hogy egy gót betűs német Bibliát tart a kezében. Mindez egyértelművé tette, hogy a gazdája, a partra sodródott fiatalember egy elsüllyesztett német tengeralattjárón szolgált.

Nem vitatom, hogy Dorothynak azonnal jelentenie kellett volna az esetet, mert azokban az időkben mindenki a német diverzánsoktól és hírszerzőktől rettegett. Számtalan rémtörténet keringett arról, hogy a csónakkal érkező ellenség észrevétlenül megmérgezi a kutakat, meg aztán a háziállatokat, és ahogy jött, odébbáll. Nagy veszélynek tette ki magát, aki nem figyelt föl az intő jelekre, és nem értesítette a parti őrséget, ha valami gyanúsat észlelt. A fiatalemberrel kapcsolatban Dorothy ezt elmulasztotta, de én megértem őt. Fiatal volt, és szép, a legszebb korban, ami egy lány számára megadatik, így hát beleszeretett abba a szőke fiatalemberbe, aki – mint később kiderült – nem német volt, hanem osztrák. A bécsi egyetemen irodalmat és nyelveket tanult, legalábbis ezt állította magáról.

A többit nem részletezem, mert a lényeg az, hogy Dorothy egészen a háború végéig rejtegette ezt a férfit. Aztán, amikor negyvenöt tavaszán a férfiak visszajöttek Belfastból, bekövetkezett a tragédia. Az osztrák egyetemista is szerette Dorothyt, ezért meg sem próbált menekülni. Azt hitte, ha föladja magát, néhány év hadifogság után amnesztiát kap, és akkor egybekelhetnek. De nem így történt. Az ügyéből óriási botrány lett, és mert Dorothyra a kollaboráció árnyéka vetült, Johann – így hívták a férfit – azt vallotta, hogy valójában fogva tartotta a lányt. Csak így menthette meg. Engem tanúként hallgattak ki, és kénytelen voltam azt hazudni, hogy Johann valóban fogolyként tartotta sakkban Dorothyt. Sírva panaszkodtam, hogy nem tehettünk ellene semmit, mert nem volt férfi a háznál. Ez végül meggyőzte a vallatóinkat. Johannt ezután letartóztatták, és Dublinba szállították, de hogy onnét hova került, és hogy mi lett vele, az sosem derült ki.

Aztán valahogy minden lecsöndesedett, ám Dorothy nem lelt békességre. Az, hogy férjhez menjen, ezután szóba sem jöhetett. Itt maradt a tanyán, ezt rendezgette, igazgatta, és rejtegette azt, ami ebből a történetből titkolnivaló. A bécsi könyvjelző lett az egyetlen kézbe fogható emléke abból a boldog időszakból, ami egyszer adatik meg az ember életében. Emlékszem, az ötvenes évek közepén, amikor egy villámcsapás miatt leégett a főépület, ő csak arra törekedett, hogy ezt a papírdarabot valahogy kimenekítse a lángok közül. A jobb keze akkor annyira összeégett, hogy élete végéig kesztyűt kellett viselnie. És most, íme, a tiéd lett ez a nagy kincs. Mint íróember bizonyára tudod, hogy a vagyont nem a pénz és nem a birtok jelenti, hanem azok a történetek, amelyeket az őseinktől megörökölünk. Ezt hagyta rád Dorothy, az ő szomorúan tragikus, de mindenképpen tanulságos történetét, azért a boldogságért, ami épp oly nehezen érhető tetten, mint a felhők között bujkáló írországi napfény. Biztos volt benne, hogy érted és értékeled majd ezt a vagyont, és többre is mégy majd vele, mint azok, akik a birtokon osztoznak. Én is azt kívánom, amit ő: legyél te ennek a titoknak a hordozója, vagy legalább annak, ami belőle rád tartozik.

Stephen szólni sem tudott a meglepetéstől. Bármire számított, csak erre nem. Dorothy néninek egy német U-Boot matróza volt élete szerelme? Elképesztő, hogy ez a kifinomult, elegáns úrasszony ilyesmire volt képes! De hát ki érti a nőket? Vilma néni azt mondta: a matróz kék szemű, szőke volt, és az osztrákokra jellemző módon enyhén lóképű, neki például egyáltalán nem tetszett.

Ha úgy vesszük, hogy a könyvjelző egy metafora, és azt a törekvést jeleníti meg, ami a valódi boldogságot az anyagi haszonszerzés kínjától elválasztja, akkor minden a helyén van. Csak az a lóképű osztrák ne lenne része ennek az alapjában véve romantikusan régimódi

történetnek, mert vele együtt nehéz lesz piacképessé tennie, bár ki tudja, lehet, hogy most már ezt a fajta különlegességet igénylik az olvasók.

Ez motoszkált a fejében, amikor Vilma nénitől elbúcsúzva beült a kocsijába. A birtokról kifelé jövet még odaintett Jonasnak, aki egy pillanatra megállt a munkában. Levette fejéről a simléderes sapkáját, és a homlokát megtörölve agyőt intett a távozónak. Piszkosszőke feje búbja csak úgy világított a bágyadt kora esti napsütésben.



VÖRÖS ISTVÁN

A MÚLTMÁSOLÓ

A múlttaláló otthona a késő este.
Hamis képzetei meg nem szokott
világokra emlékeznek. Mégsem zokog,
a lehetséges megmérgezte.

Nem borral, kávéval, ajzószerekkel
érte el, hogy nem mosolyog.
Mi megtörtént, átlapozza. Sok könyvlapot
hiába forgat át a késedelmes ember,

űrporos átláthatóságából kilát,
vele mért nem történik semmi furcsaság?
A lejárt világok közé zuhan,

menekül, mint ahogy mindannyian
találunk a jövőben egy ijesztő pontot,
csakhogy nem fél, ő éppen ettől boldog.

AZ EMBER ÉS A FELHŐ

Te, géped elé odaláncolt ember,
a műholddal teli felhőket szereted,
szabaddá tesz a gépi képzelet.
A levegő információtenger.

A föntvaló bár újra érdekes lett,
nem Istent keresed már odafönt,
aki a gondjaidra rákösönt.
Sok titkot a magasban elhelyeznek,

sok aljasságot épp arra végeznek.
A szobádban fémes a levegő,
az űr lehelete érezhető.
Nem lesz semmi következménye ennek,

a csillagvert hullámok fölélednek,
a napszél belső partodra kicsap
valami internettől síkosat.
Egyszer majd ezt nevezik el életnek?

ALFRED NOBEL A POKOLBAN

Alfred Nobel a pokolba nem a szokott
úton jutott be, simán berobbantotta
a pokol kőegét, és bebukott
a gyűlöltbe és átkozottba,

mert Kháron a hajójáról elmenekült,
a lélekvivőt maga indította.
A túlsó partról sok háborús sebesült,
mi keze ügyébe akadt, a kompra dobta.

Messziről integettek a Nobel-díjasok,
az mondták, mindig legyen megbocsátás,
az ördögnek így is van gondja sok,
és félrelökték a rokkantak súlyos árnyát.

Jöttek a hírnév és vagyon kegyeltjei,
a szerencsések, akik bárkiért kiállnak,
míg túlvilági önvédelem létezik,
és az önmegértés a legnagyobb varázslat.

Múlt és jövő felől dőltek a hívei,
de ő büszkén bámult a kilyukasztott égre:
mert ott felszökhetnek a túlvilág szegényei,
ha ez sikerül, minden bűn megérte!

A SEMMI HIMNUSZA

Egy darabig még ezt-azt helyrehoznak
az emberek, bár régen itt a baj,
a megbocsátás esélye kipukkadt,
játszhatunk a világ labdáival.

És labdázhatunk az emberfejekkel,
az ég aljára zöld pecsét kerül,
és Atlantiszra ráborul a tenger,
egy gyáva csónak inog legfelül.

Bár különben sincs hová elevezni,
kultúra nélkül az élet mit ér,
mit ér egy tágas világűrnyi semmi?
És valamit kérni a semmiért?

A durva semmiben szinte tobzódni?
De emberek, már régen ez a baj,
az űr békéje finom szemű sót hint
a kor szemébe, s ez senkit nem zavar.

TOROCZKAY ANDRÁS

HOROGKERESZT A HÁRSON

Az újbudai Kuckó Bölcsőde,
a Hajvarázs fodrászat,
a Lustamacska és a 117-es posta.
Nagyjából így lehetne körbekeríteni
azt a fát, amelyen a horogkeresztet látom.
Vajon hány horogkereszt lehet most
a világon? Nézem, figyelem. Mióta lehet itt?
Eddig észre se vettem. Horogkereszt
a hárson. Ez lesz a címe a versnek,
amit írok. Jó, mi? Az utcát is
megnéztem, de mire a komputerhez érek,
elfelejtem. Imrédy rémlik, Imrédy tér. De
az nem lehet. Ő náci volt, a zsidótörvények
megalkotója, felesége Buenos Airesben
halt meg, róla csak nem neveznek húszhúszban
teret. A bölcsődéből gyerekzsivaj szűrödik ki,
galambok totyognak a nedves avaron.
Hatvanas években készített vasbika
vakarja a füle tövét, nem irigylem.
Irinyi lesz az, de az a merőleges utca.
Elképzelem, hogy egy külföldi
próbálja megtalálni a pecóját. Kabaré.
Irinyi fogalmazta meg a 12 pontot,
meg ő fordította a *Tamás bátya kunyhóját*
(vagy néger élet a rabszolgatartó
amerikai államokban, ez a pontos cím –
a keresztény szeretet legyőzheti
még a rabszolgaságot is, erről szól;
de most az abolicionista Harriet Beecher-Stowe
regényéről azt olvasom: „az utóbbi években
a regényhez kapcsolódó negatív asszociációk
elhomályosították a könyv érdemeit
a rabszolgaság elleni harcban").
Irinyi óta többször újrafordították magyarra.
Először a négert átírták szerecsenre,
majd rögtön vissza, de 1903-tól teljesen elhagyták
az egész alcímet, átvágva a gordiuszi csomót.
A horogkereszt a hárson elég magasan van
ahhoz, hogy óvodások csinálták volna,
de középiskolások már bőven lehettek.

Az alsó szárát kétszer is ráfújták.
Mintha számítana. Mintha nem értenénk.
Szívesen mondtam volna az elkövetőnek,
miközben fúj: Elég. Értjük.
Mikor nem látják, megkérdezem a fát,
mit szól ehhez az egészhez?
Csak hallgat. Közben nő egy kicsit.
Felhők vonulnak az égen. Szél fúj.
A gyerekekért sorra érkeznek szüleik.

SPÁRGA

A spárgával más is küzdött.
Persze, voltak ügyesebbek, és én is
ügyesebb voltam ebben-abban másoknál,
de aztán ez az egész mindig kiegyenlítődött.
Nincs jobb hullám vagy rosszabb hullám,
csak folyó van, tenger és óceán.
Mennyi szakkörre jártam!
Például balettra is. Arra miért?
Pingpongra tudom, miért,
szerettem pingpongozni,
még ha rettenetesen béna voltam is, de
azt akkor nem tudtam, vagy nem figyeltem rá,
hogy anya nagyon is jó pingpongos volt.
Mindenféle versenyekről oklevelek kerülnek elő.
Soha nem pingpongozott velünk.
Most már tudom, miért: ellenünk nem akart győzni.
Vajon összerakható a jellemem
ezekből? Magyarszakkör, hittan,
őrsi gyűlés, foci-, kosáredzés, pingpong,
balett, színjátszó, szerepjáték, rajz.
Mindenki azt hiszi, kívülálló,
miközben belülről néz befelé saját magára,
aki befelé figyel, és így tovább.
Mindenki azt is hiszi, egyedülálló.
Megalázó felismerni, hogy
lehet, hogy nincs belőlem másik,
de nem vagyok különleges.
X nem egyenlő x-szel, y sem egyenlő y-nal, stb.,
de voltaképp nem mindegy?
Keverem a kromoszómákat.
De ez is mindegy.
Azokra a szakkörökre más is járt,
azokon a délutáni elfoglaltságokon

más is részt vett, Istenhez más is imádkozott,
a spárgával más is küzdött,
másnak is meghaltak a szülei, más is lett rákos.
Persze, voltak ügyesebbek ebben-abban,
és én is ügyesebb voltam ebben-abban másoknál,
de aztán ez az egész mindig kiegyenlítődött,
az egész mindig kiegyenlítődik.
Nincs jobb hullám vagy rosszabb hullám,
minden nagyobb hullám átfut az egész vízfelszínen,
csak folyó van, tenger és óceán,
csak fodrozódások a téridőben.

BÉKÉT HAGYNAK

Ha odadobtak egy cipőfűzőt, cérnát,
spárgát vagy madzagot,
órákig elvoltál vele.
Pörgetted a levegőben,
hátha érdekes hangokat ad ki.
Magadra tekerted, összecsomóztad,
szádba vetted, öklödbe zártad.
Ha azt mondták, aludj, aludtál.
Ha menni kellett, mentél.
Ha mindezt csak azért csináltad volna,
hogy ne legyen baj,
feleslegesen tetted volna.
Mert így is mindig minden
megtörtént: Csernobil, AIDS,
Koszovó, szeptember 11. stb.
Nélküled is ugyanaz a világ.
Ugyanolyan jó, ugyanolyan rossz.
Nem számítasz, ahogy egy délibáb
sem számít igazán.
A vég elkerülhetetlen, mert
egyszer sivatag lesz az Alföldből.

És ha valaki azt mondaná:
mindezt azért csináltad,
hogy ne kelljen harcolnod,
akkor sem lenne igaza.
Sokat harcoltál így is.
Háborúztál játék katonákkal,
háborúztál fakardokkal,
megütöttek, és te is ütöttél meg mást,
elestél, felkeltél napjában százszor.
A harc elkerülése soha nem tett boldoggá,
ha le kellett mondanod közben
a szabad akaratról.
Csak akkor voltál olyankor boldog,
ha önszántadból tetted.
Az igazat megvallva talán azért
szeretted a cérnákat és madzagokat,
spárgákat és cipőfűzőket,
azért szerettél mindig is
békésen babrálni dolgokkal, mert
szeretted, ha békét hagynak.

FERDINANDY GYÖRGY

KATONÁSDI

„Van egy nóta, nem dalolja senki!" Egy idő óta minden éjjel katonanótákkal álmodom.

„Mikor engem beírattak katonának – éneklik álmomban a bakák –, / Aranyszélű kártyát írtam a babámnak. / Megírtam, hogy isten veled, szívem, Sára, / Nem megyek már többé hozzád vacsorára!"

Egy idő óta ezt fújtuk mi, gyerekek is. Az utcánk hosszában a kerítésbe kapaszkodtak a katonák. Bent a kertben, szemben velük, sírdogáltak a lányok. Nem úgy búcsúztak, mint a nóta mondja. Este már masíroztak a káplár úr szavára. Sem szívem, Sára, sem búcsúvacsora.

Mi az úttesten masíroztunk, elsőáldozó gyerekek. Ők a frontra, mi templomba menet. A sekrestye előtt már várt minket a hittantanárunk, Sárdy János. A plébános úr – már nem emlékszem a nevére – beültetett a padokba. Itt is énekeltünk.

„Péter, András, János, Tamás, / A két Jakab, a két Júdás. / Simon meg a vámos Máté, / Bertalan, Fülöp az Úré!"

Mind a tizenketten. Magamban mindig megszámoltam őket. Így gyorsabban telt az idő. Sárdy János nem volt olyan szép ember, mint névrokona, az operaénekes. Ma is magam előtt látom: a haja zsírosan tapadt a fejére. Névről ismert valamennyiünket. Várbírót, Vermes Lacit. Tiszteltük, és – ha lehet így mondani – még szerettük is.

A gyóntatófülke balra volt. Az oldalán még ma is ott vannak a háborús repesznyomok. Most behívott minket, egyikünket a másikunk után. Letérdepeltem én is, felmondtam az imakönyvben álló szöveget. „Gondolattal, szóval és cselekedettel." Azt, hogy „mulasztással", akkor még nem említette az imakönyv. Pedig ez lett volna a legfontosabb. Most utólag így gondolom. Aztán felolvastam még néhány bocsánatos bűnt. Pro forma.

Szerencsére Sárdy János segített. „Én vétkem" – mondta. „Én igen nagy vétkem..." Aztán keresztet vetett, és feloldozott. Mi tagadás, meg voltam illetődve. „És a te lelkeddel!" – dadogtam áldozás után. Valamit akkor is énekeltünk. Olyasmit, hogy „megjelentünk hajlékodban". Vagy hogy „harmatozzatok!"

És már indultunk is haza. Dél volt, veszettül sütött a nap. Siettünk, nemsokára kezdődtek a légitámadások. Riadó, zavaró repülés. Bácska, Baja, Pécs. Nem harmatoztak az „égi magasok."

Az utcánkban ilyenkor már nem ácsorogtak katonák. A lányok a postás bácsit lesték a kapuban. Hallgattuk a rádiót. „Soldaten sind immer Soldaten!" – fújták a szövetséges alakulatok. És hogy „die kennen keine Lumperei." Masíroztunk véges-végig az utcán. Elhittük nekik.

Pedig már csak a rádióból szivárogtak a katonadalok. „Oroszország közepén" – fújta például egy sebesülteket szállító különvonat. „Fogoly vagyok én egy bánya telepén." A folytatásban már nyüzsögtek az idegen szavak. „Gusztálom a zsenákat, ha megunom, nézem a barisnyákat!"

Szegény utcánkbeli lányok!

„Ha meglátok egy zsenát – folytatódott a nóta –, egyedül van, néki odakiáltok..." Hogy mit, azt mi már nem értettük, gyerekek.

Az utolsó nótámat még otthon tanultam, Radnaborbereken. Akkor már csomagoltunk, útnak indultunk mi is.

A Kárpátokat már átlépte a front.

„Jaj, de magas, jaj, de magas ez a vendégfogadó! / Van-e benne, van-e benne barna kislány eladó? / Ha nincs benne barna kislány eladó, / Dűljön össze ez a vendégfogadó!"

Álmomban belerúgtam ilyenkor a falba. De belerúgtam volna én az egész világba is! Nem volt már apám. Se házam, se hazám. Így lett vége a katonásdinak.

KISS NOÉMI

BARÁTNŐIM A GARDRÓBBÓL

Nem is tudom, melyikkel kezdjem. Nekem sosem voltak olyan baba barátnőim. Ruha barátnőim sem; nyitva a szekrény, itt lógnak a fogason a lányok, lehet választani, csukva a szemük, alszanak. Bármit csinálhatok velük, most először életemben, én húzom elő őket, én látom meg, én viszem ki őket az utcára. Szoknya, kagyló a blúzon, blézer csíkokkal, harisnya, kékfestő, körömcipő, ingpóló, bikini, magas szárú tornacipő, egészségügyi szandál, bot, rakott szoknya, garbó, sál. Esküvői menyecskedarabok. Budapest, Miskolc, Zürich, Berlin, Párizs, Szófia, Kolozsvár, Vásárhely. Mindenütt élnek ott barátnőim. Siófok és a Balaton.

Autókat lökdöstünk a zöld szőnyegpadlón kék pamutkötényben és pöttyös nejlonblúzban. Csak nézői voltunk egyik társunk Pillangó csoportbeli óvodai esküvőjének. Minket senki sem vett játékból feleségül, egyedül maradtunk. Egy pár, akik szilánkra léptek az óvodai udvaron, és mindenki szeme láttára lettek átöltöztetve a tornateremben. Barátnőm és én. Soha többé nem vetkőztem le szívesen. Nagy tenyerek tapiztak, cincogva nevetett a csoport. Még a cunád is vizes lett, szégyelld magad! Kaptam egy legyintést. A férjhez menésem teljesen kilátástalan volt, ha már háromévesen sem kellettem Szabolcsnak, sem az óvó néninek, mert a dadus is Szabolcsot szerette. A fiúk erősebbek, okosabbak, ügyesebbek, menjetek babázni, vagy fodrászkodjatok. Akkor majd játszanak veletek is, ha szépek vagytok, és pörög a szoknyátok. A szép lányt elkapják, pörgetik, feldobják, vonatra ültetik, és lesz párja mindig a körjátéknál. Az üveglány senkinek nem kell, az átlagos, a közepes, aki szótlan, és áll a sarokban, folyton olvas, vagy magában beszél.

Szép barátnőt szerettem volna, akkor én is megszépülök. Így lett a csúnya, szeplős Kati a legjobb barátnőm éveken át. Jószívű volt, éneklésben kiváló, apja disszidált, anyukája egyedül nevelte. Nem voltak különleges játékai, szegények, mondta anyám, szegény és még csúnya is, úgy sajnálom őt, szegény, szegény. Kati megelégelte a szegényt. Megtanult hencegni, hazudott, hogy anyukája pénztáros a Skoda-szervizben, és huszonháromezret keres. Így lett Kati a legeslegjobb fej nekem, hosszú haja nőtt harmadikra, trafikba jártunk matricákat gyűjteni, mindig igazoltam az esti kimaradásainkat, amikor a panelház átjárójában guggoltunk, és titkosat játszottunk. Kapott tőlünk egy Adidas cipőt, együtt úsztunk a Honvédban, apám úszószemüveget hozott nekünk Párizsból. Felső tagozatban az osztály legmenőbb csajai voltunk, akik vízilabdás fiúkkal mentek el szombaton egy Dohány utcai pincébe a Lépcsőház együttes koncertjére. Hazudsz.

Nem mondtam soha, te vagy a barátnőm, még a szótól is irtóztam. Csak amikor dolgozatot kellett írni, kit szeretek a világon a legjobban. Meg amikor neveket húztunk a karácsonyi ajándékozáshoz, és csaltunk, nehogy mástól kapjunk valami szenteskedőt, szalagot vagy sálat, amikor mi gumi tornacipőre gyűjtöttünk, és ruhafestékre.

Kati, elárultalak, mert a titokpapírra és a titokdolgozatra már Eszter nevét raktam be a mondatba, én Esztert szeretem a legjobban, mert akkor már Eszter volt a szép, és a szép volt a barátnő, mindenki Esztert akarta, mert Eszter sugárzott, verset tanult, énekelt, lenézte a sportolókat. Eszter színésznő szeretett volna lenni. Vonzó, és nem árnyéklány. Végül Katival mentem a Balatonra. Mert Eszter kidobott, neki Ági kellett, és Ági aludt náluk, és Ági Eszter barátja barátjának tetszett, én meg nem, úgyhogy Eszter ejtett, ezért lett megint a Kati.

Sunyi titok a barátság. Árulás, hallgatás, undor, menekülés. Irigység, hajak.

A barátnők babák. Mozog a lábuk, felszállnak sorban a fogasra, reggel felöltöznek, szoknyában rohannak a gyerekkel óvodába, a nagyobbal orvoshoz, a legnagyobbal felvételire. Munka, iroda, rossz kávé és üvöltő főnök. A barátnők ma érett asszonyok, autójuk van, házuk, vasalójuk és mosogatószivacsuk. Néha még egy százasuk sincs, hogy betolják a bevásárlókocsit. A barátnők szegények, mint a templom egerei. Éhesek, fáznak és rágnak. Menekülnek, futnak, nehogy elkapja őket valaki. A barátnőkkel mindent szabad csinálni, ez bennük a legjobb.

TAMÁS ZSUZSA

I regényrészlet I

SZAKADÉK

Már harmadszor nyomom meg a csengőt, a hangja már harmadszor repeszti meg a szeptemberi kora délután csendjét, de még mindig semmi. Anya nem jön, anya nem nyit ajtót. Dani már egy órája itt áll, neki csak öt órája volt ma. Nekem hat. Nemrég érkeztem, most tehát én nyomom a csengőt Dani helyett. De anya nem jön.

Fülelek, minden idegszálammal arra koncentrálok, hogy motozás neszeit halljam meg az elfüggönyözött ajtó mögül, de odabent minden moccanatlan.

Újra becsengetek. Danival nem beszélünk, a legszükségesebbet már megbeszéltük, tudom, hogy egy órája itt áll, tudja, hogy most én nyomom a

csengőt. A sírás kerülget. Nem szabad sírnom. Egyáltalán semmiféle jelét nem szabad adnom, hogy valami baj van. Itt *mindenki* lát. Gyűlölöm ezt az új lakást, bár azt hiszem, még nem mondtam ki magamban sem, annyit engedek meg magamnak, hogy nem szoktam még meg a körfolyosót. (Gyűlölöm.)

A régi lakásba egy gyönyörű lépcsőházon keresztül lehetett bejutni. Az a ház palota volt régen, egy igazi Andrássy úti palota, még akkor is, ha az Andrássy utat akkor Népköztársaság útjának hívták, és akkor is, ha a kapun belépve gyakran csapta meg az ember orrát a bal kézre sorakozó kukák bűze, keveredve némi macskaszaggal és az emberi vizelet orrfacsaró, összetéveszthetetlen szagával. Igen, a kapu környéke gyakran volt húgyfoltos, általában nem vettem levegőt az első pár méteren. De még ennek ellenére is megvolt a ház, a palota méltósága: kezdve azzal, hogy kapuját két roppant nőszemély őrizte, akik vak szemükkel mindent láttak, egyik kezükben koszorút, a másikban, kecses mozdulattal felcsippentve, saját tógájukat tartották, és arcukon egyszerre volt felismerhető a derű, a szigor és a rendíthetetlen nyugalom. Néha elképzeltem, hogy – feledve terhüket, a fejükre nehezedő egész házat, de a fejdíszükön nyugvó erkélyt mindenképp – lelépnek talapzatukról, és átruccannak a túloldalon lévő Operaházba. Megsimogatják a szfinxet, eltrécselnek a többi Andrássy úti kariatidával, akik mind részt vesznek a bálban, aztán még pirkadat előtt visszatérnek a helyükre. Nem látja őket senki, vagy talán csak Torma Öcsi, aki merev lábbal próbál hazatérni édesanyjához a házmesterlakásba, de annyira részeg, hogy meg-megáll, hogy aztán új lendületet véve ismét egészen merev lábbal lépjen, térdhajlítás nélkül, talán hogy össze ne rogyjon. Torma Öcsi talán látja a tógájukat igazgató, utolsót kuncogó asszonyokat, de nem hisz a szemének. Mikor belép a kapun, diadalmasan mordul egyet, s miközben kigombolja sliccét, talán azt is kimondja, hangosan, hogy ezt nem hiszem el. De lehet, hogy nem mond semmit, a saját szuszogását hallgatja, míg a vizelet a kukák közé csorog, és el-eltalálja a sugár a cipőjét is. Nem mond semmit. A hátralevő méterekre gondol, amiket még meg kell tennie a házmesterlakásig. Istentelenül nehéz merev lábbal. Kezében még érzi a nemi szervének langymelegét, pedig úgy volna illő, ha az Andrássy úti palota kopogtatójának fémes érintése volna az utolsó emlék a tenyerében, mielőtt megfogja a házmesterlakás kilincsét. De Torma Öcsi úgy lép be az Andrássy úti ház kapuján, hogy azt hiszi, a Népköztársaság útján lakik, és nem érinti, észre sem veszi a csorba kopogtatót, amely két egymásnak hátat fordító szárnyas és női keblű vízikígyóból áll. Nem látja azt sem, hogy az egyik kígyó sérült, ezért csorba a kopogtató, és végképp nem veszi észre, hogy a kígyók szárnyai közt tekergő indák úgy kunkorodnak, hogy azt egy gyerek könnyűszerrel két szemnek láthatja, egy bagoly mindent látó két szemének. Én mindig bagolynak láttam.

Ha beléptem a kapun, hevesebben vert a szívem. De lehet, hogy csak azért, mert már odakint befogtam az orrom. Nem igaziból, csak elkezdtem nem lélegezni. Ettől elég hamar elkezdődött a heves dobogás.

És magasak voltak az emeletek, a felnőttek legalábbis mindig ezt mondták. És kettesével szedtem a fokokat. A lépcsők mellett női keblű vízikígyók tekeregtek, szárnyuk és villás nyelvük is volt, ők tartották a korlátot időtlen idők óta. Ólomüveg ablakok színes fénye hullott rájuk, olyankor volt a legszebb a lépcsőház. Máskor csak sötét volt. De legalább nem volt körfolyosó.

Itt mindenki lát.

Állunk a bezárt ajtó előtt, nincs kulcsom, nincs lézerszemem, hogy átlássak a függönyön. Nem hallok semmit, rendben, de legalább lássam, mi van odabent. Nem, nem megy. Pedig amikor bent vagyok, mindig azt hiszem, hogy a szomszédok átlátnak a függönyön is, belelátnak az életünkbe, látják a pizsamám.

Valami különös szagot érzek, nem tudom azonosítani. Egyszer csak, teljesen vártalanul valóban megmozdul odabent valami. A függönyre vér fröccsen, és az ajtó még mindig nem nyílik ki.

Anya itthon van, ez jó. A függönyre vér fröccsent, ez baj. Valahogy kinyitja az ajtót, nehezen mozog, nem tud beszélni. A homlokán seb, a sebből szivárog a vér. Bekísérem a legközelebbi ágyra. A fürdőszobában jódot keresek, óvatosan letörlöm a sérülést. Nem súlyos, bár valószínűleg teljes önkívületben zuhant neki az ajtónak. Alszik. Körülnézek a konyhában: innen jön a szag. Odaégett kelkáposzta-főzelék, külön lábosban virsli. Elzárom a gázt.

Várom apát, remélem, majd megdicsér. Ebben később csalatkozom: apa nem veszi észre, hogy a sebet lekezeltem, anya pedig nem tud róla.



KARDOS G. GYÖRGY

BÉKE[1]

Hát szóljatok, papok, a béke csendjén,
A szentgotthárdi erdők végtelenjén,

Hol száz szikár levél, álmatag
Piros bogyók szorongva alszanak!

Sirok felől fehér ruhában, fent a
Felhő kereng, mint éji reverenda.

A kancsóhűvös kolostorba menvén
Csak szóljatok, papok, a béke csendjén!

Bronzhangotok sikongva, sírva messze,
Az árva lelket félni ne eressze.

Ki roppant fák közt fárad jámborul,
Az Úr irgalma rá is ráborul.

Az Úr irgalma olyan egyszerű,
Nem cicomás, papos, nem kegyszerű.

Az Úr békéje végtelen szelíd,
És ismeri bolyongó híveit.

És ismeri, kit erdők bokra fog,
És megbékélnek a magányosok.

Mert fenn vigyáz a fák fölött az érsek,
Ezüstös lelke súlyos és temérdek.

Szívét az esti szélbe szórja el,
… A béke csendjén barna őz fülel.

Jöjj, kecsketejjel tengő égi pásztor,
Te állj a dombra nyári virradáskor.

Te hószakállú Szent Gotthárd, beszélj!
… És tiszta béke kél, és tiszta éj.

1 Kardos G. György szövegét a mai helyesírási normához igazítottuk, a nyilvánvaló tollhibákat javítottuk.

BENEDEK SZABOLCS

A PAPA NAGYON SOKAT ÍRT

Beszélgetés Kardos Dániellel

Gyakran lehet találkozni vele különféle rendezvényeken, miközben nyakában ott lóg az elmaradhatatlan fényképezőgép. Most is néhány nappal a soron következő kiállításának megnyitója előtt beszélgettünk, hogy felelevenítsük az édesapjával, Kardos G. Györggyel kapcsolatos emlékeit.

– Sajnálom, hogy nem tudok ott lenni a kiállításod megnyitóján, Dani, pont aznap Pécsett lesz író-olvasó találkozóm. De ugye elmegyünk majd együtt, amíg tart, és végigkalauzolsz?

– Persze, végigvezetlek a tárlaton. Elmondom, ha nem tudnád, hogy melyik képen mi van.

– Egyébként mióta fotózol?

– Másodikos voltam, általános iskolás, amikor a papától megkaptam az első fényképezőgépemet. Az egy Zorkij márkájú, szovjet masina volt. A papa elsőre fekete-fehér filmet vett bele, pedig akkor már javában voltak színes filmek. Biztos úgy gondolta, gyakorláshoz megteszi. Aztán amikor a film betelt, a papa odaadta Szilágyi Lenkének, hogy hívja elő. Úgyhogy azzal büszkélkedhetek, hogy az első képeimet Szilágyi Lenke dolgozta ki.

– Megvannak még?

– Attól tartok, nincsenek.

– De arra emlékszel, mik voltak a képeken?

– Gondolom, olyasmik, amik mostanában is. Emberek, utcaképek… Ja, azért is gyere el megnézni a tárlatot, mert az egyik fotón te is rajta vagy, amikor Ungvári Tamás dedikál Kovács Zolinak, az ÉS főszerkesztőjének, te meg a háttérből nézed őket. Ungvárival egyébként volt egy közös könyve a papának, mármint úgy, hogy ketten írtak hozzá előszót. Első és második világháborús képeslapok voltak benne, az egyik bank adta ki a kilencvenes években. *Széttépett évszázad* a címe, és repiajándékként osztogatták az üzletfeleknek. Kereskedelmi forgalomba nem került. Nekem is csak egy példányom van belőle, pedig mindig figyelem az antikváriumok kínálatát, s megveszem a papa könyveit, hogy tudjak belőlük ajándékozni.

– Én is kaptam már tőled nem egyet… De úgy tudom, édesapád más fotóalbumokhoz is írt előszót.

– Igen, például Révész Tamásnak. Vagy Szebeni Andrásnak, aki nemrég halt meg. Az *Arctérkép* című könyvéhez ugyancsak a papa írta az előszót. Amikor eljött hozzánk megbeszélni, hogy mi lesz a könyvben, és mi legyen az előszóban, lefotóztam a Szebenit. Nézd csak, ezek a képek azok.

– Hány éves voltál?

– Kilencvenötös a könyv, szóval olyan tizenhét, de a fotó talán valamivel korábban készülhetett.

– Mindig lefotóztad, akik jöttek hozzátok?

– Nem. A papa néha rám is szólt, hogy ne fotózzak már. Emlékszem, egyszer nálunk járt Kertész Imre és Vámos Miklós, és akkor is előjöttem a fényképezőgépemmel, de a papa bezavart a szobámba tanulni. Elsős gimnazista lehettem, valamikor 1993 körül.

– Miért zavart be?

– Biztos bosszantotta, hogy ott lábatlankodok. Zavarta, hogy nem tud a vendégekkel rendesen beszélgetni, mert én kattintgatok a masinámmal. Általában megkérdeztem, hogy szabad-e. Spiró Gyurit vagy Bächer Iványt egy csomószor lefotóztam. Szinte napi rendszerességgel jöttek egyidőben. Nálunk lényegében tárva-nyitva volt az ajtó, jöhetett bárki. Jöttek is, előzetes bejelentés nélkül. Volt, aki arra járt, felugrott, beköszönt.

– És olyankor miről beszélgettek édesapáddal?

– Sztorizgattak, megbeszélték, mi történt aznap velük, mit olvastak az újságban, ilyesmi. De olyan is előfordult, hogy kéziratokat hoztak. Volt úgy, hogy felolvasták rögtön, máskor meg otthagyták, a papa elolvasta, és legközelebb elmondta, mit gondol róluk. A papa szerette ezt csinálni. Ő is így kezdte. Gimnazistaként Radnóti Miklóshoz járt föl, a Pozsonyi útra. Mondjuk, nem kellett messzire mennie, legalábbis földrajzi értelemben nem, mivel majdnem szomszédok voltak. Az egyik osztálytársának és barátjának, Bácskai Tamásnak, aki később bankigazgató lett, Radnóti a rokona volt, ha jól tudom, a nagybátyja, ő szólt neki, hogy itt van a Kardos Gyuri, aki verseket ír.

– Akkor még verseket?

– Hát, én úgy tudom, a prózaírók közül sokan kezdik versekkel…

– Megvannak még ezek valahol?

– A legrégebbiek nincsenek, de nekem még el tudta mondani egyiknek-másiknak egy-egy részletét. A tardoskeddi békákról szólóra emlékszem. Azt állítólag annak idején, gimnazista korában sok helyen el kellett mondania. Különféle rendezvényeken szavalta a verseit, de az Ujság című lapban is jelent meg egy, tizenhat éves korában. Ezek nem maradtak meg, viszont valamikor a 2000-es évek elején egy Giora Sándor nevű úr megkeresett Izraelből, hogy Kara Emília kérésére szeretné eljuttatni nekem a papa nála lévő verseit. Kara Emília a papa szomszédja volt Izraelben, és a papa valahogy nála hagyta nyolc versét. Ezeket aztán meg is kaptam. A papa Izraelben írta őket az 1940-es évek második felében.

– Radnótival meddig tartott a kapcsolata?

– A papát 1944. május 10-én vitték el. Pont a születésnapján. Nem sokkal előtte, áprilisban járt utoljára Radnótiéknál. Pont föntvolt náluk Sík Sándor is. Radnóti éppen Shakespeare-t fordított, úgyhogy arról beszélgettek Síkkal. A papa nem nagyon jutott szóhoz, aztán egyszer csak kis szünet támadt a beszélgetésben, mire a papa kihúzta magát, és azt mondta, szerinte Katona József nagyobb költő és drámaíró volt, mint Shakespeare. Döbbent csönd következett, majd Sík megkérdezte, miért gondolja a papa ezt. Mire ő, kabátján a sárga csillaggal, kijelentette: Azért, mert Katona magyar volt. Sík erre elővette a noteszét, meg-

kérdezte a papa nevét, és fölírta. Nem sokkal később a papa távozott, Radnóti kikísérte, de mielőtt becsukhatta volna az ajtót, a papa odatette a lábát a küszöbre, és megkérdezte, Miklós, mit gondolsz, én nagy költő leszek? Mire Radnóti nevetett, és azt mondta: Tudom is én, te hülye!

– Édesapádat hová vitték?

– Jugoszláviába, Borba. Ahová Radnótit, de nem ugyanabban barakkban voltak. A papa viszont megtudta, hogy ő is ott van, és írt neki egy levelet, amit eljuttatott egy fogollyal, akinek átjárása volt a barakkok között. Gyarmati Fanni, Radnóti özvegye később mesélte a papának, hogy Miklós meg is kapta azt a levelet. De ő aztán bekerült az első menetoszlopba, amelyet a németek elindítottak észak felé. A papát egy másikba osztották be, azt is elindították, viszont útközben jöttek a jugoszláv partizánok, és felszabadították a menetoszlopot is, meg a tábort is. A papa akkor a Vöröskereszt segítségével Bulgárián és Törökországon keresztül Izraelbe ment, és ott maradt 1951-ig.

– Eleinte Izrael még nem létezett, Palesztina volt...

– Igen, és a papa az angol territóriumon szolgált katonaként, aztán Izrael állam kikiáltásakor bevonult az izraeli seregbe. Harcolt is a háborúban. Mesélte, hogy egyszer egy, az ellenség által megszállt faluba mentek be, és az volt a parancs, hogy öljenek meg mindenkit, akit ott találnak. Volt ott egy vak fiú, aki a sebesült húgát cipelte. Amikor meglátták őket, a papa ráfogta a fegyverét a felettesére, és azt mondta, amennyiben parancsot ad a gyerekek kivégzésére, ő bizony lelövi. A kislánynak végül ellátták a sebeit, és útjukra engedték őket.

– Édesapád miért jött vissza Izraelből?

– Az édesanyja táviratozott neki, hogy megbetegedett, és ha életben akarja látni, jöjjön haza. A papa egyből jött is. Őt a nagymamám egyedül nevelte föl. Pollák Jolán gépírónő. Pár héttel azelőtt vette feleségül a nagyapám, hogy a papa megszületett, azért, hogy a papa törvényesen jöhessen a világra, de utána el is váltak. Nagyapám az Esti Kurír nevű lap szerkesztője volt, a színházi rovatot vezette, meg volt egy rövid életű színházi lapja is. Bohém, nagyvilági ember volt, nemigen értett a gyerekekhez. Amikor a papa ötéves lett, vett neki egy márkás tollat, hatéves korában meg egy lexikont kapott tőle. Egyszer, amikor a papa meg akarta látogatni a nagyapámat a Király utcai szerkesztőségben, a portás nem engedte föl, mondván, a Kardos úr (egyébként Kardos István) elfoglalt, most éppen „puncifikál és celebabrál".

– Mihez kezdett édesapád, miután hazajött?

– Próbált munkát találni, de nem sikerült, mivel úgymond kapitalista államból érkezett, politikailag megbízhatatlannak tartották, a régi barátai is elfordultak tőle félelemből. Pedig hát a hazatelepülésében a magyar követségnek is része volt, amely hirdetést tett közzé Izraelben, hogy az oda kikerült magyar zsidók nyugodtan térjenek haza. A papa valahogy elkeveredett Győrbe, ott dolgozott kőművessegédként. Közben elkezdett prózát írni, első írásai az Alföldben jelentek meg, álnéven, mert nem akarta, hogy a régi ismerősei ráismerhessenek, meg azt se, hogy a munkatársai annál az építőipari vállalatnál, ahol dolgozott, tudják, hogy a malter kavarása mellett mivel foglalkozik még.

– Erről Örkénynek az a novellája jut az eszembe, amikor a halászok keresik a Csillag című lap új számát, mire Örkény földerül, mert neki is van írása benne, és boldog lesz tőle, hogy itt is olvassák. Aztán kiderül, hogy a halászok a térdükre szokták tenni evés közben…

– Győrben volt a papának egy gyerekkori barátja, Földes Gábor, a színházban főrendező, és elintézte, hogy odavegyék a papát, hivatalosan dramaturgnak, de közben sok mindent

kellett csinálnia. Statisztaként is fellépett. Az első házassága is akkor köttetett. Rajtakapták a színház párttitkárnőjével, akit a kor erkölcsei szerint el kellett vennie, de amikor a friss felesége becsöngetett hozzá a bőröndökkel, a papa közölte, hogy oda ugyan be nem teszi a lábát. El is váltak nemsokára.

Földes Gábort viszont 56 után kivégezték, s a papának nem volt maradása Győrben, visszajött hát Budapestre, megnősült megint, de a második feleségétől is elvált, amikor a féltestvérem kétéves volt. Az operettszínházban és a bábszínházban lett dramaturg a papa. Darabokat újított fel, az egyikben Honthy Hanna volt a primadonna, és a papa minden színésznőnek vett egy szál rózsát, mire Honthy azt mondta neki: Gyurikám, maga csak ne verje költségekbe magát miattam. A bábszínházban meg dramaturg volt olyan darabokban, mint a *Fehérlófia*, a *Tündér Lala* vagy a *Misi Mókus vándorúton*. Utóbbi most is repertoáron van. Akkor barátkozott össze Tersánszky Józsi Jenővel, olyannyira, hogy neki a papa volt az esküvői tanúja.

– Ekkor már írta a regényét, ugye?

– Igen, és az volt az első munkája, amely Kardos G. György néven jelent meg, hogy megkülönböztessék a Magvető Kiadó akkori igazgatójától. Egyébként a Magvető adta ki az *Avraham Bogatir hét napjá*t 1968-ban. A papa igazából már Izraelben elkezdte írni. Ült a katonai teherautón, és lejegyzetelte, amiket látott, hallott, átélt. Gyűjtötte a sztorikat. Aztán a hatvanas években megírt egy hosszabb részt a regényből, és odaadta mindenféle kiadói embereknek, de sokáig visszautasították. A Magvető is majdnem. Kardos György, az igazgató odaadta az összes lektorának, és mindegyik azt mondta, hogy ne adják ki. Aztán a legjobb barátja, Berkes András győzte meg Kardost, hogy mégis adja ki a regényt, mert kasszasiker lesz. Igaza lett. Úgyhogy Kardos György beszélte rá Kardos G. Györgyöt a részlet alapján, hogy fejezze csak be szépen az *Avraham Bogatir hét napjá*t. Azóta többször megjelentették, és számos nyelvre le is fordították. A papa akkortól fogva csak az írásnak élt.

– De már előtte is benne forgott az irodalmi életben.

– Sok mindenkit ismert a színházi munkái miatt. Például amikor Örkény István elvált F. Nagy Angélától, két kofferrel jött el tőle, és a ruhákon kívül két márványszobrot hozott onnan el. Az egyiket a papának adta, mint közeli barátjának. Ma is megvan, ez a Platón-mellszobor az. Papa nagyon szerette az antikvitásokat. Képzeld, Madách Imre egyik szemüvege is nálunk van. Az meg ott talán egy biedermeier asztal. A BÁV-nál volt kirakva, rá volt írva, hogy eladva, de még nem fizették ki, úgyhogy a papa kifizette gyorsan, és elhozta. Rajongott ezekért a dolgokért.

– Akkor ezeket a hatalmas, régi festményeket is apukád vásárolta?

– Mindet. Volt egyébként festő barátja, Sváby Lajos, aki nemrég halt meg. Gyerek voltam, amikor egyszer elmentünk hozzájuk. A papáék beszélgettek, én meg unalmamban elkezdtem összevissza mászkálni a lakásban. Megtaláltam a műtermet, és összefestettem az oda kitett vásznat, amin Sváby épp dolgozott. De nem haragudott meg, azt mondta, ezt a festményt együtt csináltuk. Még az egyik katalógusába is betette.

– Az Avraham Bogatir hét napja *megjelenése után kezdett el édesapád lapoknál is állandó munkatárs lenni?*

– Akkor került először az Élet és Irodalomhoz. A kritikarovatot vezette. De szerkesztője volt például a nagyon népszerű Rakéta Regényújságnak. Dolgozott a Kurírnál és a halála előtt a Népszabadságnál.

– Az Élet és Irodalomnak később a prózarovatát is vezette. Ő közölte ott az első novellámat. Huszonkét éves voltam, kidobott az akkori csajom, amiről írtam egy novellát, betettem egy borítékba, és elküldtem az ÉS-nek. Még csak kísérőlevelet se mellékeltem hozzá. Pár hét múlva megjelent. Később Rentz Mátyás mondta nekem, hogy igen, a Kardos G. ilyen, azokra is odafigyel, akik az utcáról esnek be.

– Rentz Matyi? A papa sokszor emlegette.

– Igen, gyakran közölt nála. Édesapádról egyébként az a hír járta, hogy azért nem akarnak újabb könyvei megjelenni, mert minden idejét és energiáját a lapoknak szenteli.

– A papa tényleg nagyon sokat írt, a megélhetésért dolgozott. Az *Avraham Bogatir*nak viszont mindenképpen meg akarta írni a folytatásait, ezek meg is jelentek, a *Hová tűntek a katonák?* 1971-ben, *A történet vége* pedig 1977-ben. Utóbbinak *Sasok a porban* lett volna a címe, de a lengyelek érzékenysége miatt ezt módosították. A negyedik regényét, a *Jutalomjáték*ot, amely már Magyarországon játszódik az ötvenes években, a papa a győri élményei nyomán írta, Vámos Miklós préselte ki belőle. Műtét előtt állt a papa, és Vámos, aki akkor az Ab Ovo Kiadó vezetője volt, olyan összeget ajánlott, amire a papa nem tudott nemet mondani. A címet Vámos találta ki, mert a papa nem volt biztos benne, hogy túléli a műtétet. Egyébként a papa az *Avraham Bogatir* már nem tudom melyik folytatásáért is szép előleget kapott a Magvetőtől. Ötezer forintot, ami óriási pénz volt akkor. Amikor közölte Kardossal, hogy ennyit szeretne, épp az utcán sétáltak, és Kardos azt mondta a papának, hogy ha kiköpi a szájából a cigarettát, és még mielőtt az leesne a földre, csukott szemmel el tudja rúgni, megkapja ezt a pénzt. Hát, megkapta…

– A harmadik regény után megszülettél te. A szüleid hogyan ismerkedtek meg?

– Édesanyám, Kiss Anna Mária a Mafilmnél volt gyártásvezető-asszisztens, Szabó István, Koltai Lajos és mások mellett dolgozott, később pedig, Kardos Anikó néven, elismert jelmez- és díszlettervező lett színházaknál. A papát megkereste a rendező, Bácskai Lauró István, hogy csinálják épp a *Keménykalap, krumpliorr* filmes adaptációját, de elakadtak a forgatókönyvvel, kérte a papát, segítsen kicsit. A papa azt mondta, hogy nagyon sok melója van, egyébként tényleg mindig nagyon sok volt, viszont van a filmgyárban az a barna lány, ha Bácskai összehoz vele neki egy randevút, akkor besegít a forgatókönyvbe. Bácskai erre azt mondta édesanyámnak, hogy csak arra az egyetlen randevúra menjen el a papával. Esküvő lett a vége. És persze a film is elkészült.

– Mire emlékszel, hogy telt édesapád egy napja?

– Reggel, miután elmentem óvodába vagy iskolába, leült írni. Általában délelőtt végzett is a napi penzummal, ami többnyire cikket jelentett. Aztán főzött, közben felolvasta, vagy fejből elmondta, amit írt, hogy hallja, hogy hangzik. Ha otthon voltunk mi is, akkor nekünk mondta el. Az Irányi utcában laktunk akkor, a papa onnét járt át az Ibolya presszóba találkozni más írókkal. De Lázár Ervinnel például rendszeresen a Pepita Oroszlánban találkozott.

– Lázár Ervin is sokszor járt nálatok?

– Párszor igen. De én is voltam náluk. Előfordult, hogy a papa engem küldött el hozzájuk, hogy kérdezzek meg az Ervin bácsitól valamit. Hozzánk a legtöbbször Spiró és Bächer jöttek. Meg időnként Németh Gábor. Ők egyfajta mestert láttak a papában.

– Megkeresték kéziratokkal?

– Spiróval például úgy ismerkedett meg, hogy egy közös ismerősük ajánlott neki egy fiatal írót, akit fel kéne fedezni. A papa már ott ült a megbeszélt találkozóhelyen, amikor Spiró

Gyuri megérkezett. A papa megkérdezte tőle, hogy ő-e az a fiatal író, akit fel kell fedezni. Erre Spiró elnevette magát, hogy már föl van fedezve.

– És Bächer?

– Spirónak volt egy felesége, akivel elváltak. Ez a volt feleség egyszer megkérdezte a papát, hogy felhozhatja-e hozzánk az új barátját. Ő volt Bächer Iván, együtt tanítottak a Móricz Zsigmond Gimnáziumban. Aztán a papa beajánlotta Bächer írásait a különböző lapokba, előbb talán az Új Tükörbe, meg másokba is. Bächer eredetileg tanítani szeretett volna, aztán mégis író lett. De a papa egyengette Ménes Attila és mások útját is.

– A vele egyidős pályatársak közül kikkel volt édesapád közeli kapcsolatban?

– Volt egy asztaltársaság, Óbudára, a Siposba jártak alkalmanként ebédelni. A papán kívül Gyurkovics Tibor, Hernádi Gyula, Galsai Pongrác, Kormos István, Zelk Zoltán, Csoóri Sándor többek között. Meg Csurka István. Ő egyszer hajnalban részegen becsöngetett a papáékhoz, de nem nyitottak neki ajtót, ki akarták aludni magukat, mert reggel indultak a Balatonra. Úgyhogy a hoppon maradt Csurka ott heveredett le a kapualjban, a kukák mellett, és reggel a ház arra ébredt, hogy a házmesterrel veszekszik. Csurka magyarázta, hogy neki itt a házban barátai vannak, mire a házmester közölte vele, hogy kizárt, hogy egy ilyen alaknak, aki a kukák mellett ébred, ebben a házban barátai lennének. Csurka erre ráförmedt a házmesterre, hogy ne merészeljen vele ilyen hangot megütni, azzal a zsebébe nyúlt, és úgy csinált, mintha valami igazolványt villantana föl. A házmester meg berezelt. A papa szerint Csurka a lóversenyen vesztes fogadási cetlijeit villantotta meg.

– Mi lett később ezzel a társasággal? Gondolom, a rendszerváltás után szétesett…

– Hát igen, ment mindenki a maga útján. A politika egyeseket beszippantott, de amúgy is szétvert bizonyos régi barátságokat.

– Édesapád politizált?

– Nem igazán. Otthon el-elmondta a véleményét, de különösebben nem folyt bele. Néha mondogatta, már a rendszerváltozás után, hogy régebben Csurka, ha berúgott, mindig elkezdett zsidózni, úgyhogy most biztos állandóan ittas… Egyébként volt olyan, hogy Csurka a Kádár-rendszerben szilenciumra kényszerült, és hogy meg tudjon élni, a papáék összedobtak neki tizenháromezer forintot. Mindenki egy ezrest adott bele. Aztán elment a papával a Fészekbe ebédelni, a papa babgulyást evett, Csurka meg süllőt, abból a pénzből, amit kapott a többiektől. Amúgy Zelk is nagy lovis volt. Már halálos beteg volt, de Csurka rendszeresen fölment hozzá, és elvitte helyette a lóversenypályára Zelk fogadási szelvényeit.

– Épphogy leérettségiztél, amikor édesapád meghalt…

– 1997. november 22-én. Már a tanárképzőbe jártam. A temetésén Spiró mondott beszédet, azt mondta: Gyuri, csupa jóarcú ember jött el a temetésedre.

– Én a tévéhíradóban hallottam a halálhírt. Föl is hívtam Rentzet, mert tudtam, hogy édesapád milyen sokat jelentett neki. Elsírta magát a telefonban.

– Hm… Jut eszembe: egy másik temetés, valamikor a kilencvenes évek elején, már nem tudom, kié volt, de ott álldogált egyedül, magányosan, távolabb a gyászolóktól Aczél György is, aki ugye a Kádár-korszakban a kultúrát irányította. Senki nem állt szóba vele, kivéve a papát, aki észrevette, odament hozzá, és elkezdett vele beszélgetni. Aczél akkor azt mondta neki: Gyuri, téged mindig is jobban meg kellett becsülni. Aczélt egyébként sokan kérték, hogy nyilatkozzon nekik, mesélje el az életét, és akkor könyvet írnak belőle. De ő csak a papának lett volna hajlandó így megnyílni. A papa viszont szokás szerint nem ért rá,

tele volt írnivalóval, Bächert ajánlotta maga helyett, aki több kazettát végig is beszélgetett Aczéllal, de a könyv soha nem készült el.

– Én viszont kaptam tőled egy nagy elismerést, mondhatni, egy Kardos G. György-díjat, egy pakli magyar kártyát…

– Hát ezt a papa utazásokhoz vitte mindig magával. Szigligetre meg vonatutakra.

– Az 1986-os mexikói futball-vb előtt adták ki, a hátlapján a magyar színek mellett ott a Mexikó '86 felirat.

– Gondoltam, neked adom, elvégre passzol az új könyvedhez (*Benedek Szabolcs:* Ballada egy csapatról. A '86-os válogatott története – *a szerk.*). De nézd csak, ez meg a papa posztumusz könyve. *Csak úgy mesélek.* 2000-ben jelent meg. A borító fotóját én készítettem róla. Hát most ezt is neked adom. Cserébe viszont dedikálnod kell a Beatles-könyvedet.

HAÁSZ JÁNOS

MINDIG IS AZT GONDOLTAM, HOGY ÍRÓ VAGYOK

Beszélgetés Vámos Miklóssal

Vámos Miklós idén lett hetvenéves. Különleges limerickgyűjteménnyel ünnepelte az évfordulót, ami után fél évvel megjelent legújabb regénye, a Dunapest. Írói pályakezdetről, a regényírás folyamatáról, koronavírusról és válságokról, arról, hogy régen inkább sikk volt-e olvasni, mint most – interjú az emberrel, aki úgy érzi: az élete arra való, hogy szolgálatot tegyen az azonos nevű írónak.

– Fél-e, kérdezték öntől egy áprilisi interjúban a koronavírus-járvány elején. Ha nem is fél, de milyen a közérzete most, fél évvel később, egy sokkal súlyosabb járványhelyzetben?

– Szerintem nem lehet jó az ember közérzete egy világjárvány kellős közepén. Az igazi nehézség az, hogy a világ küzd valamivel, amiről igazán keveset tud.

– Sokan azt érzik, olyan idők ezek, mint amilyeneket a háború óta nem kellett megélnie a nyugati, fejlett világnak, így nekünk sem.

– Azért én '56-ban már hatéves voltam, majdnem lelőtték az apámat a szemem láttára, amitől sokkot kaptam, és dadogni kezdtem. Vagy gondoljunk arra, hogy kamaszkorom idején a szocializmus még olyan állapotban volt, ami, mondhatni, állandó bizonytalanságot jelentett. De ez a helyzet valóban leginkább a háborús időkre emlékeztet abból a szempontból, hogy katonák meg katonának látszó arcok átveszik a parancsnokságot, és megmondják, mit kell csinálni.

– Október végén beszélgetünk. Most úgy tűnik, hogy az elmúlt hetekben, hónapokban a társadalom még inkább atomizálódott, mint korábban, s mintha az egymás, illetve a közintézmények iránti bizalom teljesen elveszett volna.

– Én már nagyon régen mondom, hogy nem gazdasági válságok vannak a világban, hanem bizalmi és türelmi válságok. Az is lehet, hogy a gazdasági válságot is

ezek okozzák. Magyarországon az emberek nagyon bizalmatlanok, bizalmatlanabbak, mint az európai átlag, és most már nagyon türelmetlenek.

Tavasszal, amikor azt mondták, hordjunk maszkot, ne menjünk el otthonról, s az iskolákat is bezárták, mindenki betartott mindent vagy majdnem mindent. Persze voltak tülekedések a bevásárlóközpontokban, de nagyjából fegyelmezetten átevickéltünk azon az időszakon. Mostanra viszont elfogyott az emberek türelme, ami tulajdonképpen érthető. Nagyon sok minden nincs, ami tavasszal volt, például járnak a gyerekek iskolába, ami szerintem veszélyes, mert sem ők, sem a tanárok semmiféle szűrésen nem esnek át. Sürgősen be kellene zárni az iskolákat, és visszatérni a tavaszi szigorhoz, hogy érzékeljék az emberek: nagyon nagy a baj.

– A válságok, mint például egy ilyen világjárvány, hogyan hatnak az irodalomra, és hogyan hat személyesen az ön alkotói állapotára?

– Azt hiszem, a regényíróra más szabályok vonatkoznak, mint a többi szerzőre. A regény: hosszútávfutás. Az ember kezdetben dédelgeti a tervét, előveszi, félreteszi, megint előveszi, végül elkezdi manuálisan csinálni. A legújabb regényem, a *Dunapest* témája például 1979-ben jött szembe – nem lehet azt mondani, hogy a válság befolyásolta. De az biztos, hogy jó, ha az olyanfajta realista történetmesélő, amilyen én is vagyok, arccal a valóság felé fordul.

Ilyen alapon viszont nemcsak válság, hanem minden fejlemény erőteljesen hat arra, hogy egy munka hogyan alakul. Hat rá az is, hogy a többi kolléga világszerte mit csinál. Én nem hiszem, hogy érdemes egy munkát elkezdeni úgy, hogy nem tudjuk, mit csinálnak a többiek, mert akkor előfordulhat, hogy feltaláljuk a kereket.

– Volt erre példa?

– Előfordult, hogy egy regény közepén tartottam, ám másvalaki megírta ugyanazt a témát. Még gimnazista voltam, amikor a nővéremnek csapta a szelet egy hóhányó, aki jugoszláv diplomatának adta ki magát, jóllehet kábelgyári segédmunkás volt. Húszas éveim közepén nekiláttam ezt a történetet regénnyé alakítani, mert nagyon jellemzőnek éreztem. A harmadánál se tartottam, amikor megjelent Fejes Endrétől a *Jó estét nyár, jó estét szerelem*. Abban ugye görög diplomatának adta ki magát a csábító.

Az írók, bármennyire is tagadják, odafigyelnek egymásra, vagy legalábbis az értelmesebbje. Én készítettem a legtöbb magyar íróval kamerák előtti beszélgetést, és az derült ki, hogy a kollégáknak legalább a fele nem olvas, amikor ír, mert attól tart, hogy az rossz irányban befolyásolja a munkáját. Én ettől nem félek.

– A realista történetmesélés egyik legjelentősebb kortárs szerzője. Mikor fedezte fel önmagában azt a készséget, hajlamot, hogy jól tud történeteket mesélni?

– Ez egy visszatérő újságírói kérdés, és ha az igazat mondom, hüledeznek. Mert az igazság az, hogy én így születtem. Már négyéves koromban is történeteket fogalmaztam a fejemben. Mindenkinek, aki hajlandó volt meghallgatni, elmondtam, ami nem is lett volna baj. De többször is elmeséltem, mivel manuálisan nem tudtam írni, a többszöri elmondással javítgattam a történetet. Eléggé az idegeire mentem egyeseknek, még mindig van rá tanú. Sokszor meséltem a történeteimet óvodából hazajövet, vagy amikor kiengedtek játszani, egy jóindulatú rendőrnek, aki a lakásunk közelében, az akkori albán követség előtt állt poszton. Egyszer, már felnőtt voltam, szembejött az utcán, megismert. Kérdeztem tőle, milyenek voltak ezek a történetek, azt mondta, borzalmasak. Kérdeztem, hogy akkor miért hallgatta végig őket olyan sokszor, mire ő: tudod, milyen unalmas volt itt álldogálni a fakabátban? Akkor elhatároztam, hogy soha olyat nem fogok írni, amit a fakabátban posztoló rendőr csak azért hallgat meg, mert nincs jobb dolga.

– A pályája elején egyébként milyen szakmai impulzusok érték, milyen tanácsokat kapott?

– A fentiek jegyében én soha nem azt mondtam, hogy író szeretnék lenni, hanem mindig is azt gondoltam, hogy író vagyok. Ezzel az önérzettel vittem be minden irodalmi lapnak a rosszul megírt szövegeimet, és mindenhol visszaadták. Nem vettem a szívemre, biztos voltam abban, hogy nem az ő döntésükön múlik, én író vagyok-e. Három-négy évig, a gimnázium alatt szórakoztam ezzel, amikor egyszer olvastam, hogy az Új Írásnak új főszerkesztője van. Ekkor egy novellafüzért, amit pár évvel korábban már visszautasítottak, újra bevittem. Elfogadták, meg is jelent. Tizennyolc és fél éves lehettem.

Akkor nem olyan volt a helyzet, mint most, hogy a magyar irodalom nagyjai egymástól távol, igen zárkózottan éldegélnek, alig van kapcsolatuk. Az irodalom nagyjai összejártak, rendszeresen találkoztak a szerkesztőségekben. Meg az Új Írás Baráti Köre rendezvényein. Ez a valamikori Hungária, ma New York kávéházban volt, havonta egyszer. Meghívtak, ott ültek ezek a számomra isteneknek tetsző emberek. Akikre emlékszem: Illyés Gyula, Örkény István, Déry Tibor, Mándy Iván, talán még Ottlik is. Mindenki, aki akkor számított. A főszerkesztő, Jovánovics Miklós, mindenkinek bemutatott. Olyan szeretettel néztek, mint a kisfiút, aki megérkezett a templomba. Mindegyikkel lehetett beszélgetni, kíváncsiak voltak. Ezektől az emberektől nagyon sokat tanultam.

Később jöttem rá, hogy amit ők nekem átadtak, azt még a Kosztolányiék nemzedékétől hallották. Például egyikük szerint úgy kell novellát írni, hogy amikor az első gépelt oldal kész, azt összetépjük és kidobjuk, nem fog hiányozni. Azt nem tette hozzá, hogy ez Kosztolányi javaslata, meg is írta, csak akkor én még nem ismertem. Alapigazságokat mondtak el nekem, emellett bármelyik hajlandó volt a novellámat megceruzázni, a stilisztikai hibákat kijavítani benne. Én éretlen és készületlen voltam, kialakulatlan irodalmi elvekkel, csak írtam, ahogyan jött.

Két nevet kiemelnék. Sokat köszönhetek egy Gáll István nevű írónak, *A ménesgazda* szerzőjének, néhányan ismerhetik. Nem volt talán olyan nagyon nagy író, de nagyon nagy ember volt. Aztán még Mándy Iván segített sokat. Minden héten legalább kétszer találkoztunk cukrászdákban, ahol ő szeretett ücsörögni, és nem állítom, hogy beszélgettünk, inkább csak úgy közösen hallgattunk. De néha egy-egy mondat elhangzott, és azok fontos gondolatok maradtak számomra.

– Említette, hogy gyerekkora óta történeteket alkot, ha nem is manuálisan, de lényegében ír. És az olvasással hogyan került kapcsolatba?

– Bennem a könyvek imádata véletlenül alakult ki. Óvodáskoromban sokat olvastak föl nekem egy mesekönyvből, és addig nézegettem, amíg összeállt, hogy mi van odaírva. Ebből sok baj lett az iskolában, mert nekünk szótagolva kellett olvasni, az nem ment. Úgy olvasok, hogy ránézek egy betűcsoportra, és összeáll a fejemben a szó, aztán a következő betűcsoport, ma már egész mondatokat tudok így olvasni. Volt egy könyvtár az otthonunk közelében, oda jártam rendszeresen, akkortájt sikk volt olvasni. A gimnázium négy éve alatt szerencsésen fölhabzsoltam a magyar és a világirodalom jelentős részét, főleg azt, ami az én prózai törekvéseimet segítette.

Az is fontos, hogy amikor én gimnazista voltam, egy könyvhétre megjelent mondjuk harminc könyv, míg most háromszáz vagy háromezer. Az első kötetem 1972-ben jött ki, 18 forintba került. Tehát meg lehetett venni a könyveket, ez nem volt probléma egy közepesen kereső értelmiséginek. Mindent meg is vettünk, még aki albérletben lakott, annál is gyülekeztek a kötetek. Máig örömmel és gyorsan olvasok, meggyőződésem, hogy az írás és az olvasás testvérmesterségek. Aki jól olvas, az talán írni is tud, és aki jól ír, az jól tudhat olvasni.

– Említette, hogy fiatal korában az akkori írók közösséget alkottak, ma magányosan dolgoznak és élnek. Miért és hogyan alakult ez így, mi romlott el?

– Szerintem ez a természetes, ami ma van, és az volt különleges állapot. A nagyvilágban sem szokás az írók közösségbe tömörülése, részben persze azért, mert nagyobbak az országok. Az egyik amerikai író a keleti parton él, a másik a nyugatin, a harmadik a Midwesten, tehát már csak a távolság miatt se találkoznak rendszeresen. De a magyar irodalom Budapest-központú volt és maradt, bár persze voltak nagy vidéki íróink. Egy városban éltünk, ráadásul a szocializmus a sok kártékonysága mellett azt sugallta, hogy csináljuk a dolgokat közösen. Ezt érezhették meg az írók, na jó, akkor mi se lehetünk teljesen elmagányosodott kulturális figurák, néha találkozzunk, és csináljunk valamit közösen. Ez jó, mert az íróság elég magányos mesterség.

– Milyennek érzi saját helyét az írói közösségben? Volt a Töredelmes vallomások*ban egy keserűnek is, ironikusnak is érezhető mondata arról, akit a saját céhe se fogad be.*

– Az egy ironikus félmondat, nem kell komolyan venni. De kétségkívül tény, hogy én a korábban említett okból a saját generációm fölötti írói nemzedékekhez tartoztam. Mondhatnám, hogy magukhoz emeltek. Nagyon nagy írók írtak rólam dicsérő sorokat, általuk elfogadott és méltányolt voltam. Ha megkérdezték Déry Tibort, hogy kik a figyelemre méltó magyar írók, biztos, hogy engem is felsorolt. Emiatt, meg talán azért, mert túl fiatalon keveredtem a pályára, nem is vettem észre, hogy vannak nemzedéktársaim, s egy idő után nálam fiatalabbak is.

Azok a menő írók, akiket szerettem-tiszteltem, hirtelen meghaltak, pedig azt hittem, halhatatlanok. Ráadásul jött a posztmodern, amitől én távol állok. És ha céh nincs is, vannak bölcsészkarok, hivatásszerűen ezzel foglalkozó műítészek, lapszerkesztők, akiknek a köreit sose kerestem. Ráadásul elmentem több évre az Egyesült Államokba – volt olyan gondolatom, hogy talán haza se jövök –, szóval nemcsak kihagytam a saját nemzedékemmel való ismerkedést, hanem a meglévő kapcsolataim is megszakadtak. Mire hazajöttem – a rendszerváltozás örömére –, mondhatom, hogy nem ismertem itthon senkit. Tudtam rontani a helyzetet azzal is, hogy mivel itthon csődben volt a két kortárs szépirodalommal foglalkozó kiadó, alapítottam egyet a magam derűlátó módján. Ez is olyan furcsa volt, hogy egy író kiadót alapít, és nem siránkozik, hogy nincs kiadó. Amikor pedig egy véletlen folytán még televíziós műsorokat is készítettem, úgy tekintettek rám a kollégák, mintha korpa közé keveredtem volna.

– Említette korábban a fiatal korát, és hogy akkor sikk volt olvasni. Úgy érzi, hogy ma nem az? Hiszen több a könyv, több a könyves rendezvény...

– Most épp érzékelem az olvasás egyfajta reneszánszát, válsághelyzetben a könyvek mindig fontosabbá válnak. Ezzel együtt az olvasás természete megváltozott, kevesebben olvasnak regényt, novellát, verset, és többen olvasnak rövidebb szövegeket az interneten. De én emiatt nem zúgolódom. Állítom, hogy egy kamasz gyerek betűszámra ma sokkal többet olvas, mint régen, és aki olvas, az előbb-utóbb eljuthat a szépirodalomhoz.

– A posztmodern korszak, amit korábban említett, véget érni látszik, az irodalomban ismét történetmesélés dívik.

– Igen, világszerte, nem csak nálunk. A posztmodern szerintem csak egy kitérő volt, kis kunkor, hiszen hosszabb távon mindig a történetmesélés az irodalom fő vonala. Nekünk az a szerencsénk, hogy a posztmodern irányzatban egy olyan rendkívüli képességű író vitte a zászlót, mint Esterházy Péter. Hozzá hasonló világszerte nincs, nem volt, tartok tőle, hogy nem is lesz. Az ő életműve fantasztikus, a követői munkásságáról inkább nem ejtenék szót.

– Azt mondta, amikor kiment Amerikába, az is megfordult a fejében, hogy nem jön vissza. Miért jött mégis?

– Én a szocializmus karmaiból mentettem ki magam. A rendszerváltással ez aktualitását vesztette. Bárhogyan alakult, az egy izgalmas és csodálatos időszak volt, noha ezt már sokan elfelejtették. Látni, tapasztalni akartam.

– Amerikában mire csodálkozott rá?

– Röviden azt mondanám, hogy mindenre. Úgy kerültem ki, hogy egy színdarabomat véletlenül bemutatták. Szerintem én nem írtam jó színdarabokat, talán csak egyfelvonásosakat, de az egész estés darabjaim a saját ízlésem szerint nem jók. És én ezt nyugodtan mondhatom, nem sértődöm meg magamra. Az egyiket, méghozzá az első darabomat, mégis bemutatta egy színház, szép sikerrel is játszották.

Szóltak, hogy menjek le a pénztárba, ott a honorárium. Egy hölgy átadott egy téglalap alakú papírt. Mondom, jó, de hol a pénz? Erre ő, hogy ez a pénz. Kiderült, hogy egy csekket nyomtak a kezembe. Magyarországon csak olyan csekket ismertünk, amivel a villanyszámlát lehetett befizetni. Kérdeztem gyanakodva, hogy mit kell ezzel csinálni. Úgy nézett rám, mint anya a hülye gyerekére. Közölte, hogy a bankban beváltják. Biztos? Biztos. Melyikben? Ismét úgy nézett, aztán fejét ingatva: Bármelyikben. Lett bankkártyám is. Mondták, hogy ott az a doboz, bedugod a kártyát, beütöd a kódot, és kapod a pénzt. Oda is rohantam, kértem húsz dollárt. Jött a húsz dollár, felvettem, marhára örültem, zsebre gyűrtem, a kártyát meg otthagytam. Egy jóindulatú nő hozta utánam.

Emlékezetes volt az is, mikor Washingtonban sétáltam, és betértem egy templomszerű épületbe, ami halpiac volt. A feliratokat nézegetve feltűnt, hogy két sorban állnak az akváriumok, és kettőben ugyanolyan nevű halakat tartanak. Érdeklődtem az eladótól, miért van erre szükség, az is úgy nézett rám, mintha nem volnék normális, és mutatta, hogy itt vannak a csendes-óceáni halak, ott pedig az atlanti-óceániak.

A legérdekesebb talán mégis az, hogy amire hazaértem, azok a dolgok, amiket kint nem szerettem, például a gyorséttermek, már itt is itt voltak. De amiket szerettem, azok kint maradtak. Akit ez bővebben érdekel, a *New York-Budapest metró* című regényben elolvashatja.

– Írt regényt, novellát, színdarabot, volt dramaturg, jelent meg verseskötete. Melyik műnem, melyik irodalmi megszólalásmód áll legközelebb önhöz?

– Én egyértelműen regényíró és novellista vagyok. A többit, elsősorban a filmírást, még a szocializmusban, pénzkereseti célból műveltem. A jogi kar elvégzése után az egyik játékfilmstúdiónál, az Objektívnél lettem dramaturg. A próza az én Bakonyom, az a fontos nekem. Ezt nem cáfolja az, hogy például a *Csók, anyu* című filmet igazán nagy élvezettel írtam – az elég sikeres is volt –, és kivételesen magát a filmet is szerettem. Általában a munkáimból készült filmek és színielőadások idegenek maradtak tőlem.

– Egy interjúban, talán a tánc kapcsán, azt mondta: „az improvizáció bűvöletében élem az életemet". Íróként ez mennyire igaz önre?

– Száz százalékban. Pedig mint egy gondos mérnök, úgy készülök a regényekre. Hosszan jegyzetelek, anyagot gyűjtök, különösen a történelmi részekhez. Amikor az *Apák könyvét* írtam, még nem volt internet. Hét évig kellett ülni könyvtárban, levéltárban, bécsi múzeumban, mire összehordtam az alapanyagomat. A másik könyv, amire nagyon alaposan föl kellett készülni, az a *Hattyúk dala*, az kétezer év története (az *Apák könyve* csak háromszázé). De addigra volt internet, így csak három év kellett hozzá. A harmadik ilyen felkészülős könyv a *Dunapest*, de mivel annak 1979-ben született meg az ötletcsírája, rengeteg időm volt utánaolvasni.

– Mi volt ez az 1979-es esemény, ami az ihletet adta?

– A Pozsonyi út 38. szám alatti házban szerettem volna egy lakást „venni" – akkoriban bérlakások voltak, tehát a bérleti jogot megszerezni, fiktív cserével. Beléptem, megláttam a lépcsőházat, úgy nézett ki, mintha egy színház előcsarnoka volna. Észrevettem a feliratot, noha az aranyozott betűk lehullottak már, hogy ezt a házat a hatvani cukorgyár nyugdíjpénztára rendelte meg, tervezte Hofstätter Béla meg a társa.

Aztán fölmentem, a lakásban egy kicsi termetű bácsi és néni fogadott, mindkettőnek az alkarján ott volt a haláltáborok jellegzetes, sokjegyű tetovált számsora. Valami furcsa ellentmondást éreztem, hogy valakik túléltek egy haláltábort, és itt laknak ebben a házban, az épület szépsége és a történelem kegyetlensége összeszikrázott.

Sikerült a lakáscsere, huzamosabb ideig laktam abban a házban, gyakran gondoltam arra, hogy meg kellene írni a történetét. Egyébként is egy ház történetét megírni jó ötlet, másoknak is ajánlottam korábban, például Závada Pálnak, hogy írja meg annak a Ráday utcai háznak a történetét, amelyben lakik, részben meg is fogadta.

Rengeteg könyvet összegyűjtöttem, elolvastam, a *Dunapest* végén megnevezem a négy legfontosabbat. Ez a munkamódszerem, jegyzetelek, s amikor a vastag dosszié megtelik, mondhatni, már nem fér bele több papír, akkor magam elé húzom, és ha még mindig szeretem a témát, nekilátok. De abban a pillanatban az előre kieszelt szerkezetet és történetet próbálom elfelejteni, hagyom, hogy a tollam menjen, amerre akar – majd az átíráskor megrendszabályozom.

– Ezek szerint nem teljesen kész történettel a fejében ül oda írni?

– De. Gondosan kieszelt a történet, határozottan tudom, mit akarok írni. Eldöntöttem, mi lesz az eleje, mi lesz a vége, kik lesznek a figurák. Csak aztán másképpen alakul, amit megírok, nem is fog hasonlítani a tervre.

– A Dunapest*nél mikor jött el az a pillanat, hogy elkezdte írni?*

– Ezt a témát sokszor előhoztam a raktáramból, de mindig vissza is vittem. Végül két év alatt írtam meg, a pandémia kitörésekor már készen volt az első változat, csak az átírások, javítások maradtak hátra. Egy személyes élmény adta az utolsó lökést, egy tanulmányból valami kiderült a házról, pontosabban arról a kis lakásról, ami a mai napig az enyém. Ez annyira megrázott, hogy rögtön elkezdtem írni. De erről nem szívesen mondok többet, a regény érdekében, lelőnék egy poént.

– A Dunapest *előtt, szintén az Athenaeumnál, megjelent egy születésnapi verseskötete is, a* Hetvenkedő, *egy limerickekből álló gyűjtemény. Ennek hogy jött az ötlete?*

– Nem az én ötletem volt. A kiadó akkori vezetője, Szabó Tibor Benjámin, aki sajnos már nincs ott, és akit nagyon bírtam (bizonyos mértékig miatta mentem az Athenaeumhoz, félszavakból is megértettük egymást), szóval, ő jött azzal, hogy hetvenéves leszek – idén januárban voltam –, adjunk ki valami különlegeset, olyat, amit nem szoktam csinálni. Furcsa kérés volt, minden könyvemet különlegesnek vélem, amikor megjelenik, de értettem, mire gondol.

Körülbelül húsz éven át irkáltam limerickeket, csak úgy jókedvemből, nem gondoltam, hogy ez az irodalmi működésem része lenne. Akkor kezdtem, és itt most furcsa módon visszakanyarodunk a *Dunapest* című regényemhez, amikor a Dunapark kávéházban vártam. Én sokszor ücsörgök ott, interjúkat adok, vagy beszélgetek, valamiféle törzshelyem lett, mióta a házba költöztem. Sose vagyok pontos, mindig előbb érkezem, egyfelől mert tisztelem mások idejét, nem akarok tőlük időt elvenni, másfelől pedig mert szeretek ott bámészkodni, élvezem ezeket a lopott perceket. A várakozások perceiben kezdtem el limerickeket írni, az

elsőket papírszalvétára, s azokat ott is hagytam. Aztán szalvétát cserélt a kávéház, és az új itatóspapírszerűekre nem lehetett írni, mert töltőtollal szoktam, zöld tintával. Attól fogva füzetekbe körmöltem az ötsorosokat. Húsz év alatt összegyűlt olyan 1000-1200 darab.

Mondtam Tibornak, hogy ezekből válogathatok egy adagnyit, azt felelte, nagyszerű, csinálunk egy különleges borítót neki, olyat, mintha bőrből lenne, és különleges papírra, régi betűtípussal nyomtatjuk ki. Hálás vagyok neki, igazán szép kötet lett, és érdekes módon a versek ciklusai valamiképpen önéletrajzfélémmé álltak össze, tulajdonképpen maguktól. Erre én nem is gondoltam, csak amikor a ciklikus szerkesztésbe belefogtam, akkor alakult ki.

Kábé 350 limericket választottam, megkértem Szabó T. Annát, hogy jelölje meg a gyöngébbeket, azokat hagyjuk ki. Ő viszont azt mondta, hogy inkább még beletenne az általam már kihagyottak közül. Mondtam, hogy azt nem lehet. De beletettük azt a négyet, amit Anna még akkor írt nekem, amikor a 60. születésnapom volt, és Dragomán Gyurival nem tudtak eljönni, pontosabban egy másik helyszínre mentek, mint ahol voltunk.

– A Dunapest*nek van egy nagyon különös felépítése, az ábécé betűin megyünk végig négyes tagolásban. Ez az ötlet hogyan jött?*

– Amikor elkezdtem írni, csak azt tudtam, hogy négy cselekményszál lesz. Az egyik egy Angliában élő, 40 körüli francia nő története, aki idekeveredik Budapestre, a másik szál két harmincas jóbaráté, a harmadik egy huszonéves lányé, a negyedik pedig a ház története. Éreztem, hogy ezt a négyes tagolódást valahogyan jelezni kellene, és akkor jött az ötlet, hogy az összetartozó fejezetek címei legyenek AAAA, BBBB és így tovább. Ez azért is volt kedves nekem, mert első kötetem az *Előszó az ábécéhez* volt. Emiatt önmagamat beleírtam egy epizódfigurának, akinek ez az első kötete.

– Ha már önmaga beleírását említette: a realisztikus történetmesélés egyik érdekes kérdése, hogy a szereplők mennyire ismerhetik fel magukat. Önnél mennyire?

– Én úgy tartom, hogy az az írói gyermekkor, amikor valakinek a hőse mindig önmaga, illetve annyira létező mintákkal dolgozik, hogy azok magukra ismerhetnek. Már az *Anya csak egy van* című regényemre sem volt igaz, hogy annak főhősét anyámról mintáztam volna, mert bár anyám valóban mániás depressziós volt, én tucatnyi idős betegtársát is belegyúrtam a női főszereplőbe. Anyám se ismert volna magára, mégis megsértődött volna, ezért ezt a könyvet csak a halála után fejeztem be és adtam ki. A *Dunapest* jelenbeli szereplőinek nincs mintájuk, vagyis nem egy, hanem sok modell olvad össze. Csak Lindának, a negyvenes francia nőnek van valamiféle távoli élő hasonmásféléje, aki magára ismerhet, amint ez a könyv megjelenik franciául vagy angolul. De ettől még távol vagyunk.

Egyetlen esetet tudok felidézni, ami miatt lelkifurdalásom van. Volt egy regényem, amelyben szerepelt egy Jolanda Trabandt nevű karakter. És valóban ismertem egy keletnémet lányt, úgy hívták, Ilona Trabandt. Bár a szereplők nevét mindig megváltoztatom, de ez olyan ellenállhatatlanul találó név, amit képtelen voltam megváltoztatni.

– A realisztikus történetmesélés kegyetlen, szokta mondani. És magával is kegyetlen, az említett Dunapest*-epizódszereplőnek megírt önmagáról azt mondja, a nyugdíj és a halál között van.*

– Hát mit óhajt? Valóban a nyugdíj és a halál között vagyok. Nem baj. Úgy érzem, hogy az életem arra való, hogy szolgálatot tegyen az azonos nevű írónak.

ARBOR VITAE III.



HERVAY GIZELLA

ELŐSZÓ

Aki azt hiszi, hogy az irodalom irodalom,
az hülye.
Világos.
Ez a könyv nem könyv.
Íme:
Ma reggel kedvem volt énekelni
és énekeltem egész délelőtt.
Énekeltem és mosakodtam,
énekeltem és vertem a párnát,
énekeltem és papírt fűztem az írógépbe.
Nem ment az írás.
Gyötörni kezdett,
hogy mért nem tudtam élni eddig,
mért jöttem zavarba, ha telefonálni kellett,
mért féltem, hogy a manikűröslányok kinevetnek,
mért szégyellem repedezett ujjaimat,
mért hallgatok estéken át a barátaim között,
mi ez a görcs, ez a gombóc, ami elviselhetetlen,
ami miatt szájhúzva hívnak a barátok magukkal
– könnyen elronthatom a hangulatot –,
mért nem maradt mellettem senki?
Hát igen, hát igen, elviselhetetlen vagyok.

Mire ideértem, hol volt már a jókedv, az éneklés!
– Minek ez az egész? – vertem a gépet. –
Mit tudok még valakinek is mondani?

S ekkor egyszerre megértettem, hogy ami én vagyok,
ez a csupa-félelem, csupa-gátlás
a megalázottak, a kiszolgáltatottak ismertetőjegye,
s hogy többen vagyunk ilyen jeggyel szomorítottak a földön,
mint ahányan éheznek, vagy mint ahányan belehalnak.
Itt vagyunk, mi gyengék és kiszolgáltatottak
öröklött nyavalyáinkkal, a történelem mocskos ujjnyomaival.

Én a szabadságot cafatonként tépem ki magamnak.
Semmim sincs, ami eleve adott.
Szülőföldet, hazát, mindent magamnak kellett megszereznem,
míg más beleszületett.

És minden pillanatomat –
a jó szót, amiért leülök a parkban a padra,
és megcsodálom a ronda kézimunkákat,
a bögre vizet, amire rászolgáltam Gyímesközéplokon,
a barátaimat,
mindent, mindent,
és mindennap újra meg újra mindent ki kell csikarnom,
nincs, aki segíthetne,
ne is segítsen – konok vagyok,
csak teszem magam, hogy nem bírom,
mindig csak majdnem esek össze,
aztán újból és újból...

Ó, de hiába!
Látják a védtelenséget szemeden,
hallják hangodon,
látják zavarodon,
esett mozdulataidon.
Tudják, hova üssenek,
minden előző ütés cinkosuk.
Visszavágnak:
– Mért hagyod magad? –

Mért hagyod magad, kiszolgáltatottak menete,
gyűrű a föld körül?
Védd magad a földdel,
védd magad magaddal,
védd magad kicsikart szabadságoddal,
védd magad szerelemmel!

Ez a könyv nem könyv.
Egyetlen lehetőségem immár,
hogy szabadságom megteremtsem,
s minden ízét megízleljem.

Ebben a könyvben tehát mindenkit szembeköpök,
aki csak megalázott,
az élettől eltanácsolt,
sajnált,
ellökött,
becsapott.

Ez a könyv egyetlen nagy szembeköpés
mindazokért, akiket valaha is megaláztak,
és megaláznak.
És aki azt mondja, hogy van fontosabb ennél,
az nem tudja, hogy az irodalom nem irodalom,
az tehát hülye.

BALÁZS IMRE JÓZSEF

EZ A PIPA NEM PIPA

Hervay Gizella és a vésőkopogás

Szembesítő szöveg az *Előszó*, és rögtön próbára is teszi olvasóját: meddig hajlandó elmenni, meddig hajlandó követni a könyv gondolatmenetét. „Ez a könyv nem könyv" – olvashatjuk épp egy frissen kinyitott könyv hetedik oldalán, a negyedik sorban. Máshol, René Magritte művén egy pipa ábrája alatt ott láthattuk korábban: „Ez nem pipa". Sokat értelmezett, híres mondata ez a jelentésképzés elméleteinek, itt nem térek ki mindarra, amit implikál. De ha Hervay-változatba írnánk át a mondatot, ennek kellene ott állnia: „Ez a pipa nem pipa", csakhogy nem egy pipa ábrája alatt írná ezt, hanem magán a pipán mint tárgyon – ez fontos különbség. A Hervay által kínált paradoxon sebezhetőbb, mert ellentmondásra ingerlőbb a Magritte-éhoz képest – nemcsak az „ez" különül el a könyvtől a maga bármerre fordítható voltában, hanem az épp kezünkben tartott könyvről mondja, hogy az valami más. Hervay tárgyias költő, az ezzel kapcsolatos érveket igyekeztem összegyűjteni 2003-as Hervay-kismonográfiámban, és épp ide vezethető vissza a kiindulópont konkrétsága. Ha Gisèle Magritte-ot képzelem magam elé tehát, akkor egy kis véső kopogását is hallom, amint a tárgyba magába mélyül bele kalligrafikusan az írás.

De hogy itt másról van szó, mint Magritte-nál, azt onnan is érezhetjük, hogy két sorral feljebb már lehülyéztek minket ebben a könyvben. A „minket" persze ugyanúgy relatív, újra és újra kimozduló jelentésű szó, mint az „ez" – de tételezzük fel legalább egy pillanatra, hogy tényleg azt gondoltuk a könyv kézbevételekor, amit a vers első sora mond: „Aki azt hiszi, hogy az irodalom irodalom, / az hülye." Sokféleképp lehet elképzelni azt, aki számára az irodalom irodalom, Ady például azt mondta Kosztolányiról, hogy „irodalmi író", és nem szánta éppen dicséretnek. Kosztolányit ettől még sokan szeretik és szerethetjük. Élet és irodalom viszonyánál tartunk tehát, Hervay versében is, és itt már benne is vagyunk a közepében. Ady cikkének megírása óta arról is sokat tudunk, hogy ez az oppozíció nem eleve létező ellentét, hanem retorikai eljárás, amit valamilyen céllal, valamilyen összefüggésben használunk. Azt kellene tehát pontosabban tetten érnünk, hogy mit remél általa elérni Hervay.

Előbb azonban szükséges még egy kontextualizáló pontosítás. 1968-ban, egy Bukarestben magyarul kiadott verseskötetben önmagában is merész húzás a *hülye* szó

kiemelt használata – itt pedig kétségkívül kiemelt helyen van, a könyv első mondatában. A nyelvi regisztert tekintve van példa ugyan megjelenésére a korszak szövegeiben, az *Utunk* digitalizált változata több száz találatot jelez, de szinte mindig prózaszövegekben. A vers felütése pontosan illeszkedik Hervay versnyelvet köznapiasító törekvésébe, amiben ő kezdeményező szerepet játszik a korszak költői között. A nyelvi emelkedettségtől, bármiféle klasszikus és széplélek attitűd felől érkező szépségeszménytől rögtön eltávolodunk az *Előszó* kezdő mondatában, és ez a megírás pillanatában, egy ötven évvel ezelőtti korszak kontextusában nyelvileg is figyelemre méltóan radikális gesztus, ezt radikalizálja tovább az, hogy az olvasónak rögtön saját irodalomkoncepcióját kell hirtelen újragondolnia, ellenőriznie, hogy eldönthesse, hülyének tekintse-e magát, vagy sem.

Hervay gondolatvezetése a versben, ami iránt ezzel a felütéssel kétségtelenül kíváncsivá tesz, legalább két további konvencionális jelentéskört piszkál és bont meg. Az egyik az éneklés, a dal és a költészet közti automatikus összekapcsolás. Pontosan mutatja meg a szöveg, hogy Hervay számára saját privát szférájában máshol van az éneklés és az írás (versírás) helye: „Énekeltem és mosakodtam, / énekeltem és vertem a párnát, / énekeltem és papírt fűztem az írógépbe. / Nem ment az írás." Ha az énekléshez kellene ezekben a verssorokban jelentéseket társítani, akkor az önkifejezés és (mint később maga a vers is mondja) a jókedv, a felszabadultság kapcsolódna hozzá egyfelől, de fontos észrevenni azt is, hogy a teljesen köznapi cselekvésekkel válik egyenértékűvé – a mosakodással, ágyvetéssel, sőt az írás-előkészületek mechanikus gesztusaival is. De nem ugyanaz mégsem, mint maga az írás, épp ennek a különbségnek a nyomában indul el voltaképpen a vers további része.

A másik jelentéskör, ami megbomlik, a megalázottság és kiszolgáltatottság automatikus összekapcsolása az éhezéssel és nyomorral: „egyszerre megértettem, hogy ami én vagyok, / ez a csupa-félelem, csupa-gátlás / a megalázottak, a kiszolgáltatottak ismertetőjegye, / s hogy többen vagyunk ilyen jeggyel szomorítottak a földön, / mint ahányan éheznek, vagy mint ahányan belehalnak." Ezeket a sorokat most, évtizedekkel a megírásuk után talán tágabb összefüggések között érthetjük. Észre kell vennünk egyrészt, hogy az éhezés, a kizsákmányolás a korszak hivatalos, nagy narratívájának az eleme. Annak ellenére azonban, hogy ez benne van a jelszavak szintjén a közbeszédben, azt látszik mondani Hervay, hogy a megalázottak, kiszolgáltatottak történetei mégsem válhatnak részévé ennek a nagy narratívának. Női szempontú észrevétel ez, kétségtelenül – a példák, amelyekkel a vers körülírja a megalázottságot, megerősíti, hogy erről is szó van. Arról beszél Hervay itt, ami a létező szocializmusról szóló beszámolók alapján megerősíthető: hogy az a rendszer ugyanúgy létrehozta a maga hierarchiáit, kiváltságstruktúráit, mint a korábbiak vagy a későbbiek, és hogy erős szelekciót működtető nyilvánossága, mainstreamje egyszerűen nem adott hangot bizonyos tapasztalattípusoknak. Hervay költészete a későbbiekben, különösen utolsó három kötetében persze egyfajta fúzióját nyújtja majd a test, a fenyegetettség, a titkosrendőri megfigyelés mindent behálózó volta és az erőszak témáinak, de ehhez előbb ki kellett szabadítania, el kellett különítenie saját megközelítését attól a szajkózott, mázzal leöntött szolidaritásdiskurzustól, amelynek nem volt valós tartalma. Ezért folyamodik Hervay az *Előszó*ban sokkal nyersebb, sokkal zsigeribb tapasztalatokhoz: ezért a lehülyézés, ezért a szembeköpés: „Ez a könyv egyetlen nagy szembeköpés / mindazokért, akiket valaha is megaláztak, / és megaláznak."

Egyfajta terápiától indul tehát a vers alaphelyzete – észreveszi, regisztrálja a beszélő saját életében azokat a dolgokat, amelyekről eddig nem beszélt, talán mert nem volt illendő beszélni. Az éneklés még menne, de az írógépbe fűzött papír üresen marad: kit érdekelne a puszta önterápia?

Az áttörésnek köze lesz ugyan a magánszférához, abból bomlik ki, de az illendőség, a megszokottság kereteiből ki kell lépnie ahhoz, hogy rá tudjon mutatni: ez olyan tapasztalategyüttes, amelyben sokan osztoznak, ami sokak életét megkeseríti, de tabuk kapcsolódnak hozzá, és a társadalom az erősek, magabiztosak eszköztárát ajánlja a kezeléséhez: „Mért hagyod magad?" – ismeri és mutatja fel Hervay azt a viszonyulásmódot, ahogyan a sérelmek, a köznapi erőszak kapcsán újra és újra a gyengét és az áldozatot hibáztatja a rendszer. Ebből a logikából kellene kilépni valahogyan.

Hervay költészetének karakterét a továbbiakban egyre sűrűbben szövi át ez a problémakör. El kell szakadnia első két kötetének felszínibb, a korszak szlogenjeihez szorosabban illeszkedő társadalmiasságától, az értelemelvbe kapaszkodó optimizmushittől, és kritikusabbá kell válnia önmagával, környezetével, emberi viszonyokkal szemben. Mindenekelőtt pedig meg kell teremtenie egy nyelvet, amely alkalmas az emberi tapasztalatok tárgyszerűbb, pontosabb, zsigeribb megragadására – ezen azonban dolgozni kell, a lecsupaszítás tudatos munka eredménye Hervaynál, amelyre újra és újra reflektál is. A *Tőmondatok* és az *Űrlap* azok a kötetek, amelyekben ez a versnyelv kiérlelődik, és amely számos remekműben szólal meg e könyvekben. Lecsupaszított és tárgyias nyelv lesz ez, de mégis szenvedélyes marad, robbanásra kész feszültségeket hordoz. Ezekkel a jellegzetességekkel együtt és a szembeköpés-kiindulópont továbbiakra is érvényes implicit vállalása miatt lesz sajátosan Hervayé.

Az irodalom sokféleképpen mutathat túl önnön irodalmiságán, és persze tudjuk, érezzük, hogy a túlmutatás akkor is ott van, ha épp az önálló irodalmiságot hangsúlyozzuk olyankor, amikor valakik épp nagyon harsányan és kizárólagosan akarják megmondani, *hogyan* és milyen társadalmi utópiák vagy ideológiák nevében mutasson túl az irodalom saját irodalmiságán. Hervay verse egyfelől egy evidenciát mond ki tehát, javaslata pedig egyértelműen az irodalom relevanciakörének tágítására vonatkozik, nem annak leszűkítésére. Nemcsak azért csatlakozhatunk rá arra, amiről beszél, mert nem akarjuk, hogy hülyének nevezzenek bennünket, hanem mert az az életmű, amely ennek a gondolatnak a jegyében továbbépült, valóban hitelesíti, működés közben mutatja meg azt, ami a javaslat lényege.

BALLA ZSÓFIA

EGY VERSRE

(Hervay Gizella: *Előszó*)

Kedves Gizi! Most már értelek.
Harc, visszavétel,
honfoglalás a vers neked.
Sok megaláztatás után: pöröly,
vered a vasat, nehogy összetörj
az életed sűrű csapásai alatt.
Ünnepeled, hogy élsz!
Míg rád kilenc halál szakadt.

Hajadban téboly hamuja, szemed
a sötét tóval versenyt feketedik, s a
tested lötyög, ez a túl bő harisnya
lelkeden. S mondd, ott benn felismered
a horzsolt verset, mandulamagot,
melyet sok isten beléd vetett? Mondd, megeredt?

Elbírod-e a tehetségedet?
Elviseled a sorsod, hogy fejed-
hajad tépi, szádból nyelved, a dalt.
Vagy a szenvedés erőt ad, kitart?
Minden jelképes, a nyelv, a dal, magas
eszme. S hideg, akár a vas.

De nem arra való a vers,
hogy szembeköpd azt, ki az életed
fojtogatta, kiebrudalni próbált.
A vers nem pallos, pellengér, nem íj.
A versed nem lehet olyan.
Nem tőr, lesben egy fordulónál.
Nem lehet kés a szenvedés.
Nem alázhat meg senkit dühöd tébolya.

Könyved te vagy, szavad nem átok.
Idézd a szenvedőt: *Nem én kiáltok!*
Bent minden szó kikötve imbolyog.
Tengertől tengerig visznek majd ismeretlen
dühös hajók. Hordoznak s elsodornak
a habzó, szétnyílt verssorok.

Neked nem volt gyógyír a vers, a kép.
Pest s a pezsgés sem némította el
sok veszteséged – benned tűz telel.
Nincs alak, ki megholt fiad helyére lép.

Emlékeink keresnek téged,
élet-halálod sava éget:
betűk felelgetnek a sorsnak.
Elhullt szépség a porban.

MARKÓ BÉLA

MASZKOK

Aki azt hiszi, hogy az irodalom irodalom,
az hülye.
(Hervay Gizella: *Előszó*)

Igen, így van, *az irodalom nem irodalom.*
Ütni-vágni kell vele, beverni egy szeget
a falba, vagy főbe lőni a zsarnokot végre.
A szó sohasem szó, a múlt sohasem múlt,
a jövő sohasem jövő. Kérdés, hogy van-e
ennek az egésznek logikája. Vagy olyan
a világ, mint a hagyma, rétegesen egymásra
helyezett maszkok, és végül nincsen arc?
Értem én, és nem csupán értem, hanem
megértem, vagyis nyilván én is megértem
azt a kort. Megérte-e? Ma sem tudom.
Kiért nem volt az irodalom irodalom?
Érted? Értem? Értünk? Elértünk-e vajon
valahova? De ennél is sokkal fontosabb,
hogy persze a vers nem vers, nem is volt az
soha, és a szabadság sem szabadság, de
a diktátor diktátor-e? Mert ha igen, van egy
repedés valahol. A hazugság hazugság-e
tényleg? Ha igen, meg kell változtatnunk
ezt a sommás ítéletet, és részleges lesz
minden, amit teljesnek hittünk. Ugyanis
ezek szerint a rossz rossz, de a jó nem jó.
A rossz a cél, a jó csak eszköze a rossznak.
Utoljára 1978-ban találkoztunk Budapesten.
Egy hét alatt kétszer is összefutottunk
az utcán. Jöttél fel éppen az aluljáróból,
én mentem lefelé. Te fel, én le. Megálltunk
egy pillanatra. Váltottunk néhány szót.
Aztán tovább felfelé, lefelé. Ez sem az volt,
ami volt. Se fel, se le. Micsoda hatalmas
magány összefutni valakivel egy nyüzsgő
metropoliszban kétszer is. Másodszor
talán egy könyvesbolt előtt. Akkor most
nem magány a magány sem? Nem szerelem
a szerelem? Nem gyűlölet a gyűlölet?
Vagy mégis? Nem élet az élet, hiába is
próbálkozunk? Minden másképpen van?

Nem könny a könny? Az árnyék sem árnyék
az arcon? Sötét árkok közt napsütötte
fűcsomók? Találni kellene egy verset,
ami csak vers. De attól félek, nincs ilyen.
A választás nem választás. Bármit választasz,
úgysem az lesz. Egyszer volt igaz minden.
A legvégén. Mert éppen az lett, amit akartál.
Nem újabb ablak kifelé. Nem újabb ajtó befelé.
Nem felfelé. Nem lefelé. A halál csak halál.

HÁY JÁNOS

A VESZÉLY BÉRENCE

Nincsenek nagy érzelmeim,
nem történnek velem nagy dolgok,
nem vagyok hőse az életemnek,
bár mindennap én szerepelek benne.
Főszereplő vagyok,
mert mások nem szerepelnek.
Az a dolgom, hogy írjak,
bár a társadalom számára annak,
hogy írok, nincs haszna.
Valakik megállapodtak,
hogy szükség van
arra, hogy írjak,
holott nincs szükség,
senkire nincs szükség, aki ír.
Az írás társadalmilag teljesen
haszontalan.
Nem csak kenyéren él az ember,
de már épp elég olyan van,
ami nem tekinthető kenyérnek.
Azzal, hogy írok, ezektől
vonom el a figyelmet.
Akik most ezt olvassák,
nem tudnak mást olvasni,
nem tudnak olyat olvasni,
ami megerősíti például a hitüket,
amiből fontos ismereteket nyerhetnek,
hogy ezáltal megmentsék a munkájukat,

hogy elkerüljenek katasztrofális eseményeket,
például felismerjenek egy kígyót,
aminek a marása életveszélyes,
vagy tudják, hogy mit tegyenek,
ha egy medve közeledik feléjük,
pedig a medvék rendkívüli módon
elszaporodtak az utóbbi időben.
Akik ezt olvassák, kígyómarás
és medvetámadás áldozatai lesznek.
Ha többet írok, egyre több
áldozatot szed a fel nem ismert veszély.
A veszély egy gonosz lény,
valószínű az ördög vagy inkább a sátán,
az ördög olyan kedves elnevezés,
ördög egy plüssállatka, mondjuk,
és soha nem tudna kigondolni
olyat, mint a veszély.
De a sátán, az ördög másik neve,
életet adott a veszélynek,
a veszély pedig felbérelte az írókat,
hogy tereljék el róla a figyelmet,
mert csak úgy tud hasznos lenni.
Az ő munkája is eredménycentrikus,
mondhatni, teljesítménybéren van.
És a veszély az irodalmon óvatlan
szülői és tanári segítséggel
nevelkedett áldozatokra a legkülönbféle
módokon lecsap.
Minden olvasót veszélybe
sodor az irodalom.
Az olvasó potenciális áldozat,
az olvasó fizet azért,
hogy áldozat legyen.
Az olvasó kétszer is rajtaveszt.
Először a pénzét veszti el,
utána az életét.
Az író részt vállal az olvasópusztításban,
a szorgalmas írók, amilyennek
magamat is tartom,
kiemelt szerepet vállalnak
ebben a munkában.
Az író azzal, hogy haszontalan,
hogy elfogadja azt a társadalmi
ajánlatot, hogy irodalomra szükség van,
és feladja ezért a szabadságát,
a tiszta gondolatokat átváltja

érdekvezérelt gondolatokra,
a hasznosság látszatát fenntartva,
módszeresen irtja az emberiséget
ráadásul olyan, mint a sorozatgyilkosok,
nem különbözik a környezetétől,
jól öltözött, családban él,
nem folyik a tenyerén vér,
nincs kilógó szemfoga,
mint a vámpíroknak.
Fehérgalléros gyilkos,
sőt fehérgalléros sorozatgyilkos.
Úgy kel fel, mint más,
úgy kezdi a napot, mint más,
fürdés, fogmosás, borotva,
kávé, vitaminok, különösen a D,
kinyitja a gépét, és
elkezdődik az eszeveszett
öldöklés vagy gyilkolás.
Melyik rímel? Attól függ.
Egyik sem és mind a kettő.
Akkor elkezdődik mind a kettő,
az öldöklés és gyilkolás.

HORVÁTH BENJI

MAGYAR ÁTIRATOK: ELŐSZÓ

(Hervay Gizella: *Előszó*)

Aki megszólal, az hülye.
Ami nem blaszfém, az nem igazi irodalom.
Szóval kezdhetünk köpködni.
Milyen jogon is emlékezem meg azokról, akikről,
milyen jogon írom át, kit akarok becsapni.
Ki vagyok én, hogy kiálljak a megalázottért.
Ez a könyv se világos.

Nem ugyanaz a szabadság,
nem ugyanazok az ízek,
ez a kétségbeesés nekem kicsit távoli már,
nem ugyanaz a kilátás, a lehetőségek.
Másfajta gyűrű az, ami köröttem tekereg.
Más amulettekre hantoltam földeket.

Egyszer meginnék valamit veled, Gizella.
Sok hangulatot elrontottam én is már.
Vizionáltam kiszolgáltatottak menetét,
ajánlottam könyvet az öngyilkosoknak,
akiket szerettem. „A dicstelen halottaknak"
– ez is ott áll az elején. Tudod: bögre víz,
haza, görcs, bombatölcsér. És a maradékok.
Mindent a maradékokért.

Hogy is mondjam. Nem tudom, mit érzel.
Tudom, mi az a cafatolás. Falakat építettem,
hogy megvédjem magam, elneveztem őket
szerelemnek, szabadságnak, magamnak és a földnek,
csak kiszolgáltatottabb lettem. Egyedül álltam, a falak mögött,
és aki közel akart jönni, azt megharaptam vagy szembeköptem.
Így énekeltem.
Végül annyira féltem mindentől, hogy mindent el kellett engednem.
Bontani kezdtem őket, kőről kőre, falból föld lesz.
Csak amikor újra fájni kezdett,
akkor gondoltam arra, hogy végül is, Gizella,
a kiszolgáltatottság: erő – egyetlen lehetőségem,
hogy újra emberek között lehessek. Így énekeltem.

Azt fogják mondani: Látod, itt ez a sötétség,
ebből lettél. Látod, itt vannak az öngyilkosok,
ebből. Látod, ma újhold van megint, gyűrűzünk
megint, ütnek, cinkoskodunk, kompromittálunk megint.
Látod, ez a föld, már nem a régi, ebből lettél. Átlátok rajtad.

Ki fogunk halni, Gizella, úgy tűnik. Pedig mennyit cafatoltunk
(vagy túlélünk, csak tesszük magunk, csak majdnem, újból, ugye, újból...),
mennyi ronda kézimunka, mennyit vártunk a padon a parkban,
mennyi lehúzott bőr, mennyi teletömött hamuzó, rozsdás szögesdrót.

Nem akarok bosszút állni irodalomból. Falból föld lesz.
Nem akarok nagyobb érvényt adni az én kérdéseimnek.
Konok voltam – most már kérem a segítséget.
Nem ismerek olyat, akin a történelem mocskos ujjnyoma
ne foszforeszkálna este.

Nem csak a foszfor vagyok, nem csak a csupa-félelem,
nem csak az a megalázott, veszett kutya. Erre már rájöttem,
nagy nehezen. Arra is, hogy még mindig, minden pillanatomat...,
szóval, nagyon zavaros valami az, amibe beleszülettem,
és csak egyre zavarosabb. Mit tudok még valakinek is mondani?
Ugyanazt. Mást. Irodalom? Könyv? Gyűrű? Föld?
5 billió évnek meg se kottyan 8 billió kicsi menekült.

De aki azt hiszi, hogy te nem vagy a föld,
hogy nem vagy ez az újhold is te,
hogy nem te szuszogsz bele a kagylóba, amikor kicseng,
hogy árnyként nem sietsz át ezeken az utcákon,
hogy nem a te kicsikart szabadságod az,
amiből nekem is jutott...

Nagy, vergődő madárnak képzellek a szélviharban.
Ma reggel kedvem volt énekelni.
De nem tudtam élni, nem úgy, ahogy kellett volna,
mindig zavarba jöttem, szégyelltem, hogy hallgatok,
hogy üvöltök, hogy dühöngök, hogy megalkuszok.
Hogy tehetetlen vagyok. Így énekeltem.

Mégis, ez nem irodalom,
nem ugyanazok a súlyok,
nem az a fájdalom,
nem azok a cafatok,
látod, itt ez a madár.
Ebből lettél.

Aki nem szólal meg, az húzza a száját.
Aki húzza a száját, az csak irodalom.

KALI ÁGNES

VISSZHANGOD

Hervay Gizellának

Katonák jönnek mirhaillatú férfiak helyett
Nincsen őrültebb annál mint aki hazatalál
Idegen ruhákban idegenek
A visszhangodat húzom magam után

Pókhálóba szőtték gyerekkorunk
Négyéveskislány-égdarabot hordunk fejünk felett
Méhünket születésünk előtt megvámolták
Úgy szaladunk mint akik tél közepén idegen folyót gázolnak át

Két üldözött menekülő méhkirálynő vagyunk
és el kellett hagynunk a tátongó kaptárt
Egy marék zsongást őrzünk még a tenyerünkbe rejtve
egy marék zsibongást őrzünk még nyelvünk alatt

Okosan menekülünk a tántorgó fájdalom elől
A leckét megtanultuk
Akit nevétől megfosztanak az Lót felesége lesz
és könnybe fúlt sóbálványként a férfikönyv lapjai közé ragad

Neveket keresünk ugyanazt a nevet adjuk egymásnak
amit csak mi ismerünk
amit nem vehetnek el
amit nem felejtünk el

Hajnalt verő sugár-szárnyú madaram
Szaladunk kiszaladunk a fájdalomból
és nem nézünk vissza soha már
Hiába halljuk az időzítő hangját
Égre szegezzük a tekintetünk
Amikor a holnapot ránk robbantják a katonák

SZABÓ T. ANNA

SZEMBEKÖPÉS HELYETT

„Hanem aki a nagyobb közöttetek, legyen a ti szolgátok. Mert aki magát felmagasztalja, megaláztatik; és aki magát megalázza, felmagasztaltatik."

(Máté 23,11–12)

Nézd a gőgösök száját,
ahogy élvezik,
ahogy megvetően,
megátalkodottan,
fensőbbségesen, magabiztosan,
pökhendien és diadalmasan
belerúgnak
a gyengébe,
szelídbe –

a hatalmuk, pénzük, túlerejük
kéjes tudatában elveszik
a szegénytől a kunyhót,
elesettől a jó szót,
öregektől a méltóságot,
gyerekektől a szabadságot,
testet és lelket magukénak tudva
istennek
képzelik
magukat –

kéz kezet mos, és egyre mocskosabb
a ragacsos tenyér, a zsíros száj, a nyelv,
összekacsintanak a kiválasztottak,
a kíméletlenség felkentjei,
önzéstől részeg telhetetlenek –
és magasztalást várnak és malasztot.

Mit veszíthetnek? Mi nekik az üdv?
Nincs boldogságuk, csak a boldogulás,
bírvágy öröme, mohóság íze,
a sosehalunkmeg megélhetés,
a kárörvendő összeröhögés
a megalázottak feje felett.

Pedig az erő nem övék, a hit
nem övék.
A győzelem azé,
aki éjjel a csecsemőhöz felkel,
aki ápolja demens édesapját,
aki a beteg kezét simogatja,
aki imára nem csapatban térdel,
aki gerincét nem parancsra hajtja,
aki nem rúgja: szolgálja a gyengét.

A gőg nem tudja, mi az áldozat,
másoktól mégis kikényszeríti.
A gőg nem érzi, mi a szeretet,
másoktól mégis kiköveteli.
A gőg csak harcot és parancsszót ismer,
csak eszmét hirdet emberség helyett,
és megrettenti az őszinteség,
elborzasztja az önálló tudás.

Uralni akar halált, életet,
és emberségét istenvágyra váltja,
földi hatalmát éginek hiszi,
de, mert több akar lenni:
kevesebb.

Aki önmagát meg sosem alázza,
hiába vár felmagasztaltatásra,
aki bírvágyán uralkodni nem tud,
nem uralkodhat az
senki felett.

FEKETE VINCE

HALÁLGYAKORLATOK

(Terápia)

„nincs, aki segíthetne"
H. G.

Teszi-veszi, babrálja, rendezgeti a tárgyakat,
a szobában, majd az ágyon, az asztalon, úgy
jár-kel közöttük, mint egy idegen tájon, székekbe
ütközik, szőnyegbe botlik, függönybe, abroszba
kapaszkodik, húzzák-vonják, tépik, megakasztják,
elgáncsolják a tárgyak, a székek, az asztal, az ágy,
minden, minden, ami körülötte van, bizonytalan,
tétova mozdulatokkal jár-kel közöttük, idegen
hely, veszélyes vidék, fenyegető terep, a szoba
berendezésének darabjai között cirkál idegesen,
nem találja a, mit is, mit is keresett eddig, és hova
is tette, amit, ami az előbb még itt volt, itt, valahol,
ezen a helyen, de nincs a dolgoknak jelentőségük,
ezeknek a dolgoknak nincs, amelyekből amúgy is
egyre kevesebbet észlel, a szavakat sem figyeli,
már nem, csak érzékeli a változó erejű zörejeket, a
kisilabizálhatatlan beszédfoszlányokat, nem érti ezt
a grammatikát, az övéket, a szobában levőkét, kik
is vajon ők, és ők sem értik, amit ő mond, mert
szokatlan összefüggésben szólal meg, hirtelen és
szaggatottan, szétforgácsolva a szavakat és a
mondatokat, amelyek olyanok, mint egy nagy-
nagy lufiban szakadatlan vergődő, áramló hangok,
amelyből időnként kifut a széllel egy-egy kósza
b vagy k, majd visszazárul újra, lehunyt szemmel,
imbolyogva vonul át a szobán, ahogy az életén
is, nem érdekli az ezernyi apró részlet, a milliónyi
parány észlelet, ami szétszórja figyelmét, csak az,
hogy közelebb érezze magát, mihez is, vajon mihez,
talán – egy kicsit még – magához a létezéshez.

BÁNKI ÉVA

UTÓSZÓ

Most már elmondom.
Látni sem bírom a szenvedést.
Ezért menekültem a kisvárosból nagyvárosba,
külvárosból a kertvárosba. De nincsenek sehol
igazán biztonságos helyek. A haza már csak ilyen:
túl sokat tudsz róla. A kertünk végében ott áll a lépcső,
ahonnan az orosz katonák 1944 végén leszivárogtak
a Szépvölgyi útra. Ha éjjel felriadok, és elhúzom a függönyt,
látom is Kolját vagy Andrjusát, ahogy csendben dülöngélnek
a gyümölcsfák között. És én nem tudom eldönteni:
gyilkosok-e vagy részeg tinédzserek. No de mit számít,
ha reggel úgyis megölnek. Ám mért nem futok el?
Talán mert nehéz lenne tökéletesen megtanulni
egy másik nyelvet. Mikor rájöttem, hogy soha
nem fogok álmodni portugálul, a magyarságommal is
gyorsan kibékültem. Annyira ciki volt az ilyesmi
a kilencvenes években, hogy már-már jól is esett.
No és a szerelem?! Annyira… igen, igen, persze…
De vajon mennyire? Tizenöt éve rabolni akartam
a játszótérről egy kisgyereket. Gondoltam, pár órára
hazaviszem, utána pedig megölöm magam, ha nekem
úgysem lehet. Vajon szerelmes voltam-e egy férfiba annyira,
mint egy sokáig meg nem született, titkos gyermekbe?
És ezzel a titkos tudással foglalkozom a szerelemmel.
Trubadúrok? Nem tudja? Leülhet. Egyes.

Kedves igazgató úr! Kedves hallgatók!
Kedves szerkesztő úr! Kedves Marika néni!
Írom én is. Mintha nem unnám őket. Mintha lenne kedvem
bármelyik kedveshez. Éjszaka fiatal gyilkosokról olvasok.
Settenkedve lopakodnak kisvárosból nagyvárosba,
aztán föl a hegyre. És csöndben összesúgnak.

Mennyi mocsok! Mennyi hazugság! Mennyi kedves!
Kedves kedves! Mi mind szolidárisak vagyunk mindenkivel,
zengi a tévé, hirdetik az újságok. Kedves igazgató úr!
Kedves hallgatók! Kedves rákom! Kedves halálom!
Hogy itt mindenkinek mindig milyen jó a kedve!
És csak kerülgetik egymást, mint a hajnal csendjében
óvakodó katonák. Az irodalom nem irodalom.
Nem a sok kedves, áttetszővé csiszolt mondat szövevénye.
Hanem a kijelentések azon része, ami nem fér el
sem a rádióban, sem a tévében. Sem a levelekben.

A többi… a többi… A torkunkban ragadt mondatok.
A gyalázat és a félelem. Amiről örökké álmodunk.

KETTEN I.



DÉRCZY PÉTER

AZ ELBESZÉLŐ HAZATÉR

Jászberényi Sándor: A varjúkirály. Nyugati történetek. *Kalligram Kiadó, Bp., 2020*

Régen volt, tán igaz se volt, hogy 1988 tavaszán a *Hitel*ben Esterházy Péter azt írta: „Magyarországon ma Bodor Ádám után a legjobban novellát írni Tar Sándor tud", aztán Magyarországot elöntötték a jobb és rosszabb regények, pályakezdőket is arra ösztönöztek kiadók és szerkesztők, hogy regénnyel kell ledönteni az irodalmi falakat, regényt esznek az olvasók, úgy jön a siker, míg végül alig maradt, aki megengedett magának egy kis falat novellaszeletet a tortából az elkövetkező tizenöt-húsz évben. A rossz beidegződés néha még ma is érezteti hatását, példa rá Jászberényi első novelláskötete (2013), mely mellett olvasó és irodalomkritikus szépen csendben elosont (tisztelet a kivételnek), hogy aztán második könyvével már komoly sikert érjen el, amihez talán az is hozzátartozott, hogy tematikájában és formavilágában is különleges műveit elkezdték hasonlítgatni nagy, ráadásul nem is magyar elődökhöz; így lett belőle (részben újságíróként) Hunter S. Thompson követője, s pláne a magyar Hemingway (amint az mostani könyve „fülén" is szerepel). S persze nyilvánvaló, hogy Jászberényi Thompsontól és főleg Hemingwaytől tanult/tanulhatott, de ezzel az erővel megemlíthetjük Raymond Carvert is, magam tovább is mennék, mert néha egyes mondatain érzem, mit sajátított el Hajnóczy Pétertől, s bizony a novelláiban megjelenő világnak sok ponton van érintkezése a Tar Sándor által megjelenített pusztuló szegényvilággal. Ezek lehetnek ugyan érdekes dolgok, de nem biztos, hogy Jászberényi olyan nagyon örül ennek, mert persze mindenki tanul mindenkitől, az irodalom nagyjából így épül fel, nincs is ezzel semmi baj, de az alkotó bizonyára arra kíváncsi, hogy ő maga micsoda is (ezért lehet hátborzongató „magyar Hemingwaynek" lenni…).

Jászberényi márpedig az utóbbi évek különösen érdekes, par excellence novellistája; azért érdekes többek közt, mert elsőre úgy tűnhet, valóban csak az angolszász prózában találhatjuk előzményeit, abban is a short story, a rövidtörténet műfajában, aminek – és így Jászberényinek is – egyik sajátos jellemzője a történetmondás kiemelt jelentősége. A főleg a Közel-Keleten, afrikai helyszíneken játszódó, háborús tematikájú írások is arról tanúskodtak, hogy ezt a történetre való koncentrálást társítja a novellaformán belül is kivételes erejű metaforikus sűrítési technikájával: szövegeinek nemcsak a látható mondatszerkesztése különleges (nagyon sok a tőmondatszerű megfogalmazás, a csak a bővített mondat struktúráját elérő vagy épp alig meghaladó mondatsor, az alig néhány szavas párbeszéd), hanem az is, amit nem ír le. Szövegeinek alapja ez az elhallgatás, nem kimondás, csak érzékeltetés a „mesélésben", azaz nagyon erősen elliptikus, kihagyásra épülő szinte minden szövege. A korábbi művekben ehhez rendelődtek hozzá a különleges, ha nem lenne némileg blaszfémia, azt írnám, egzotikus helyszínek, furcsa figurák, az alkohol, a kábítószer által fölrajzolódó szürreális elemek, melyek alig különböznek egyébként a valóságos jelenetek és helyszínek „valószerű" szürrealitásától. Új könyve azonban, mely tizennégy novellát és egy „kisregényt" tartalmaz, Jászberényi olyan epikusi

sajátságaira is rávilágít, melyek talán korábban nem látszódtak ilyen tisztán, és ezeknek egyik külsőleg is jól észrevehető vonása, hogy Jászberényi – utalok ezzel a kötet egyik kitűnő írására – hazatért. A helyszínek, a figurák, melyek novelláiban megjelennek, immár főleg nem az „egzotikus" világból származnak (még ha a magyarországi szegény- és cigányvilág sokak számára még ma is „egzotikus"), hanem a történet konkrét magyarországi díszletek között játszódik, méghozzá az elbeszélő/főhős életének meghatározó városaiban, vidéki helyszínein. A *Nyugati történetek* összefoglaló cím alatti novellák ráadásul lényegében egy novellafüzért képeznek, amelynek főhőse a néha névtelen vagy a néha – korábbról is ismert – Maros névvel jelölt beszélő, aki hol első személyben, hol – távolítottan – harmadik személyű narrátorként meséli el az éppen terítéken lévő történetet. Jászberényi mindezt összeköti azzal, hogy a tizennégy novella első darabja még a szokásos közel-keleti helyszínen és körülmények között pereg le (*Egy kis szívesség*), s ezzel szoros kapcsolatot teremt a korábbi könyvek világával is, mintegy hangsúlyozva, hogy az elkülönült rövidtörténetei valójában egy nagyobb teljességbe, egy átfogóbb egészbe is tartoznak, illetve arra utalnak. A füzéres forma mögött így egy sajátos regény lehetősége is megbújik, sajátos azért, mert nyilvánvalóan szűkszavúságukban a rövidtörténetek nem lehetnek képesek egy regény szerteágazó világát megjeleníteni, felvázolni viszont igenis képesek. Innét tekintve a *Nyugati történetek* novellavilága valójában egy klasszikus fejlődéstörténet „meséje", olykor szinte megdöbbentően megidézve annak egyes klasszikus, bevett formáit. Így aztán végre megismerjük a már ugyan valamelyest ismerős főhős, Maros életének nemcsak jelenét (a háborúkkal, halállal dús „egzotikus" részét), hanem azt is, hogyan vált Maros olyanná, amilyenné korábbi történeteiből megismertük. Jeleneteket láthatunk így a némileg mitikussá növelt születéséről, és édesapja, édesanyja kapcsolatáról, tehát a gyerekkorról (*Nyugati történet*; a novella – amelyik az egyik legjobb a könyvben – indítása lehetne akár egy XIX. századi dickensi regényé is: „Vadállatnak születtem. Darabokra szaggattam anyámat a szüléskor"), az elbeszélő visszanyúl a még korábbi nemzedék, a nagyapa és a nagymama kapcsolatának, házasságának történetéhez (*Szerelem*; újabb kiváló darab), és aztán láthatjuk a kamaszodó Marost vicces helyzetekben (*Rá se ránts*; talán a leghalványabb írás a kötetben), míg aztán már főleg a fiatal felnőtt történetei következnek (*Hazatérés, Verébfióka, Nem könnyű, A szobrok, Pehelysúly, Keresztelő* [talán a kötet kiemelkedően legszebb írása], *Kifelé a Pokol-völgyéből*), sűrűn tarkítva kudarcokkal, vereségekkel, melyeknek talán az lehetne a zanzásított tartalma/üzenete, hogy: „Nem győzni kell, csak állni még kicsit." (*Pehelysúly*). Egy valóságos életrajzot kapunk tehát a Maros nevű főhősről, aki persze helyenként és időnként erősen emlékezteti az olvasót egy Jászberényi Sándor nevű íróra (s lám, Maros is író, mint ezt majd megtudjuk például a *Nem könnyű* című rövidtörténetből, ráadásul, mint az a *Nyugati történet*ből kiderül, mindketten 1980-ban születtek). Mindezt összevetve azt is mondhatnám, hogy Jászberényi kitűnő novellái valójában autofikciós termékek, melyekben a valóságos szerzői életadatok, események és helyzetek keverednek a fikció és a teremtett/képzelt világ figuráival, körülményeivel. S az egészből aztán a már említett fejlődéstörténe-

ten (tehát a főhős egyszemélyes történetén) túl kirajzolódik egy nagyon visszafogottan, a beszéd helyett sokszor a hallgatásra és érzékeltetésre épített nagy családtörténet is. A könyv első részének kifejezetten megkapó feszültsége ezekből a sokszor egyébként ellentétes töltetű részekből fakad: a *Nyugati történetek* nagy része (kivéve talán a *Rá se ránts* és a *Hosszú hétvége* című írásokat) jobbnál jobb novellákat tartalmaz, de mint láttuk, lehetséges egy másfajta olvasatuk is, és akkor kapunk, nem a Jászberényi által utált posztmodern mintára, egy különös Bildungsromant, sőt családregényt is. Arra, hogy a szerző a klasszikus (nemzetközi, de főleg angol/amerikai) hagyományokon túl mennyire támaszkodik a magyar elbeszélői tradíciókra is, azt épp ebből a könyvből és ezekből a történetekből ismerhetjük föl. A korábban vázolt epikai struktúra, a szerkesztés stb. valóban nem igazán jellemzője a magyar prózahagyományoknak, nemcsak Mikszáth vagy Krúdy, de Kosztolányi prózája sem ismeri közelebbről azt a struktúrát, melyben a történet szinte tőmondatokban képződik meg, s nem ismeri a klasszikus lélekrajzot sem, s náluk a valóságos történet hiányát gyakran az indázó mondatszerkesztés, a többszörösen összetett mondat fedi el. Azonban Jászberényinél is tetten érhető az a tradíció, melyben a szerzők előszeretettel éltek a rövidforma csattanóval, poénnal való bezárásával, amely nyilvánvalóan az anekdotikus hagyományokból ered (ez még Krúdy esetében is igaz, pedig nála éppen e szerkesztés teljes szétírásáról van szó). Jászberényi így egyfelől szembemegy az „előírt" tradícióval, ugyanakkor nagyon finoman mégiscsak visszakapcsolódik hozzá ebben a nem éppen aprócskának nevezhető „fogásban". Hogy mennyire és miként, azt a kötet legkevésbé sikerült *Rá se ránts* szövege (amelynek amúgy kifejezetten helye van a kötetszerkezetben) példázza: a katolikus iskola kamasz fiúinak vicces/parodisztikus önkielégítési versenyéről van szó, és arról a nemzedékeken áthúzódó katolikus fenyegetésről, hogy ugyanis a sok önkielégítés az egészség rovására megy, sőt mi több megvakuláshoz vezet (ettől retteg Maros). Maros barátja, Jenci azonban egyszer csak bevallja Marosnak, hogy ő közben nem „a pinára", hanem „a faszra" gondol. Egy bukolikusnak indult (majd úgy is záródó) sztoriban belefutunk hirtelen, csupán pár mondat erejéig egy (Kelet-Európában különösen, de a világ más tájain is könnyen) tragikussá válható helyzet/állapot fölvillanásába. Jászberényi azonban ezzel éppen meg is elégszik, s a novellát azzal zárja, hogy Maros elsiklik a vallomás felett, sőt némileg bosszankodik is: „Egyszerűen nem értette, mit hisztizik. Nem ő vakul meg." Ez a zárás a könnyed humorával, várható csattanójával tökéletesen illeszkedik a magyar anekdotikus tradícióba, miközben alig néhány mondattal korábban Jászberényi (gerillaharcos, háborús díszleteihez stílszerűen alkalmazkodva) gyújtóbombát is elhelyezett a szövegben. Érdekes módon így aztán egy nem a legjobbak közül való Jászberényi-történet összességében mégiscsak arra sarkallja olvasóját, hogy alaposabban gondoljon bele abba: mi is tárult elé, mi is lehet majd Jenci története a továbbiakban, miért is költözik el Jenci családja a városból, ahol eddig élt? A zárás anekdotizáló humora visszatekintve egy tragédia vagy szenvedéstörténet kezdete is lehetne, de ezt Jászberényi jó érzékkel nem írja meg, csak egy pillanatra belevakítja a reflektort az olvasó szemébe (a *Nem könnyű* ugyanezzel az eszközzel él Maros és az amerikai transzvesztita fiú történetében). A humorra még egy pillanatra visszatérve: a legsötétebb tónusú szövegekben is mindig megvillan egy-egy ironikus/önironikus mondat, verbális humorfoszlány, ami érdekes módon soha nem lazít a történet tónusán, bármennyire is várható volna. Talán egyedül *A varjúkirály* című nagyobb lélegzetű műre nem érvényes ez, mert ott sem az anekdotikus zárás és humora, sem a közbevetett, néha párbeszédekben megnyilvánuló szarkazmus nem bukkan föl. De erről egy picit később.

Az a kérdés, az új kötetből milyen világ és világkép bontakozik ki? Egy mozaikos kirakón, melynek hiányzó részleteit magunknak kell kitöltenünk, a leginkább az tűnik föl, hogy – ellentétben egyes értelmezőivel – Jászberényi szövegei nem lökdösik befogadójukat egyfajta erkölcsi értelmezés irányába. Ha csak úgy lapozgatunk/olvasgatunk a könyv novellái közt, akkor szinte nem is látszik, hogy Maros valójában nem egy „grállovag", elég hazudós, néha beszari és a többi, de valahogy éppen e tulajdonságai révén „bírjuk a csávót". Szorosabb olvasatban aztán előtűnik, hogy minden, ami a szövegekben megjelenik – helyzet, esemény, szereplő –, nagyon sokféleképpen érthető etikai szempontból. *A szobrok* tényleges, a történet valós idejében már halott főszereplőjét Maros fölmagasztosítja az anyja előtt, mondván, védteleneket akart menekíteni, de valójában csak az értékes fotóapparátusát akarta visszaszerezni, s eközben halt meg. Ugyanakkor, ahogy Maros is, a géppel dokumentálta, hogy mi történik a megalázottakkal és megszomorítottakkal. A szövegek sugalmazása szerint tehát csak az lehetséges, hogy bemutassuk, ki milyen helyzetekben hogyan viselkedik; s ez néha azt eredményezi, hogy az egyik jelenetben jónak látszó figura egy másik helyzetben rossz: azaz nem az amerikai filmekből megszokott, a Jó és a Gonosz (pláne nem a Sátán) harca áll elénk, hanem épp ellenkezőleg, az, hogy a Jó miként válik Gonosszá, és fordítva, hogy milyen keskeny az a mezsgye, ahol biztonsággal járhatunk e tekintetben (hogy van-e ilyen egyáltalán). De nem is a posztmodern viszonylagossága a mérvadó a novellákban, mert a Jászberényi-szövegek abban egyértelműek, hogy a dolgok megítélhetők, hogy Orbán Ottót idézzem: van egy szilárd mag, ahonnét nézzük azt, ami történik velünk, csak éppen az emberi történetekben szereplők nem mindig ilyen egyértelmű jelentéshordozók.

Röviden emlékeznék meg *A varjúkirály* című kisregénynek minősített szövegről. Kétségtelen, hogy ez Jászberényi legnagyobb vállalkozása, de novelláival szemben (melyek gyengébb darabjai is kikezdhetetlenek) ez a mű többféle, a szövegben részben megoldatlan problémát is felvet. Nyilván nem kisregény (ez valami őrült beidegződése a 60-as évekből a szerkesztőknek), hanem egy hosszabb elbeszélés (mint ilyen is kuriózum Jászberényi pályáján). De ez most egy mellékkérdés. A szöveg megképzéséből egyértelműnek látszik az a feltevés, hogy Jászberényi tényleg novellista. *A varjúkirály* tulajdonképpen novellisztikus jelenetekből fölépülő szöveg, melyben az egyes jelenetek többek, mint a sugalmazott egésznek a jelentése. Tar Sándor szociografikus pontossággal beszélt anno arról a szegényvilágról, amely itt is megjelenik, bár mindig volt a szövegeiben valami empatikus líraiság is. Jászberényi nem engedi meg magának ezt, könyörtelen annak a világnak a bemutatásában, amelyben egy intézetből kikerülő fiatalember a szegénység, a kilátástalanság és az élni akarás szorításában egyre mélyebbre merül morálisan; ahogy a cigány mitológia varjúkirálya felfalja. Jászberényi – nyilván újságírói, haditudósítói tapasztalatai alapján is – egy teljesen valóságosnak tűnő léthelyzetből – a 2015-ös úgynevezett nagy magyarországi menekültválság idejéből – vett történettel illusztrálja ezt. A probléma szerintem itt van, hogy részben illusztrál: a nacionalista/fasiszta hazavédő magyar betyárcsapatok brutális ténykedése a menekültekkel szemben, a befejezésben elmaradó erkölcsi felelősségre vonás helyett a gyilkosok állami kitüntetése nekem némileg didaktikusnak tűnt (miközben értem, és egyet is értek a szerzői dühvel), és még azt is elismerem, hogy Jászberényin kívül senki nem mert ebbe az egészbe még belegondolni se. Sajnos nem éreztem a mitologikus részek, a szürreális álmok, az alkoholos/kábszeres víziók és a brutális szegénységrajzok között a tényleges átjárást, ezért éppen ez utóbbiak, a szegénységből eredő fizikai szenvedések tűntek meggyőzőeknek; nagyon primitíven, hogy ez lehetséges

ma és itt. Az elbeszélés így aztán számomra inkább novellák vagy még inkább novellatöredékek sorozata, s ezek – az egésztől elkülönítve – nagyszerűek, mindjárt a szöveg indítása Jászberényi legszebb, legjobb szövegei közé tartozik. De egészként kevésbé sikerült, ami arra utal, hogy Jászberényi Sándor igazi novellista, a kisformák biztos kezű teremtője, aminél szerintem egyáltalán nem kell több.

Tar Sándor sajnos már rég halott, Bodor Ádám meg regényeket vagy miket ír néha.

Van hely, amit betölthet.

IMRE ESZTER

MÉLYRŐL BÚGNAK AZ ELMÉNEK HARANGJAI

Szilágyi István: Messze túl a láthatáron. *MMA Kiadó, Bp., 2020*

Szörnyű kínokat kell kiállnia annak, aki a törvénybe kapaszkodva, azt egyetlen legitim uralkodójának elfogadva a „minden okkal történik" elvnek rendeli alá az életét úgy, hogy mindeközben meggyőződése: az ok minden esetben fel- és megfejthető, csodák és bűbájok pedig nincsenek – az élet, a háború, a béke és az ember utóbbi kapcsán érzett tanácstalansága maradéktalanul magyarázható a racionalitás dimenziójában. A józan ész emberét a történelem során mindenkor úgy fonja körül a kétség, mint hínár a tó által elnyelt világot. A megmagyarázhatatlan, az érthetetlen, a megannyi kérdőjel újra meg újra rátapad elcsigázott elméjére, és az igazság és bizonyosság keresője megrémül: a láp hínárral, élőlényekkel és holtakkal, valamint a bosszantó nádi pajkosokkal együtt egy napon mindent elnyel. Mindezt pedig egyetlen tekintet képes egészében belátni, a téren és időn túl szemlélődő, a láthatáron messze túl látó, rejtélyes Nagyidejű.

Tompay Wajtha Mátyás úr a Rákóczi-szabadságharc során a fejedelem legfőbb bizalmasa, aki úgy tesz eleget a fejedelem kéréseinek és parancsainak, hogy közben maga sem érti, mire miért kérik, és mivel mi a célja. Ahová küldik, elmegy, amit feladatául osztanak, megteszi mindazonáltal, hogy minden útja és ténykedése okát és célját sűrű homály fedi. Asszonyától, családjától távol, lehetetlennek és olykor értelmetlennek tűnő küldetéseket teljesítve teszi, amivel megbízzák, bizonyos lévén afelől, hogy minden valami végett van. Szilágyi István új, *Messze túl a láthatáron* című regényének első felében, az *Emlékirat* lapjain így ismerjük meg Tompay Wajtha Mátyás urat, aki talán kissé csalódott, amiért kirekesztődni látszik a fejedelem bizalmi köréből, és úgy tesz eleget benderi diplomáciai küldetésének, hogy nem biztos sem abban, hogy mikor fogja újra látni a családját, sem pedig abban, hogy visszakerül-e valaha az áhított bizalmi körbe. Az *Emlékirat*ban a Rákóczi-felkelésnek a trencséni csatavesztés utáni időszakát látjuk, a kilátástalanságot, és Tompay Wajtha Mátyás úr olykor csapongó, máskor szaggatott feljegyzéseit a folyamatosan fenyegető pestisjárvány szította félelem és általános bizonytalanság hatja át. A kétségek és a jövő kapcsán érzett kiszámíthatatlanság napjaiban a fejedelem egykori fő bizal-

masa újra meg újra hangsúlyozza feljegyzéseiben, hogy minden okkal történik, és ahogy a háborús időszak nyomorúsága találkozik az elbeszélő személyes családi drámájával, úgy győződik meg az olvasó afelől, hogy Wajtha Mátyás nemcsak történelemszemléletében, hanem az ember egyéni életével kapcsolatosan vallott nézeteiben is váltig józan, racionális ember. Ebben az első ránézésre olajozottan működő racionalitásban okoz törést Orsolya asszony eltűnése, amikor is a hosszas diplomáciai küldetésből visszatérő főhős szembesül a ténnyel, hogy valaki hamisan őrá hivatkozva elcsalta otthonról a feleségét, akinek azóta nyoma veszett. Már a kezdeteknél tanúi lehetünk annak, ahogyan Wajtha Mátyás kétségbeesetten kapaszkodni próbál azon hitébe, miszerint minden okkal történik, és minden magyarázható, ahogy keresi a feleségét, és közben magyarázza magának a lehetséges okokat, amiért az asszony esetleg elhagyhatta – soká volt távol, sosem volt igazán jelen az asszony életében, aki emiatt egyszeriben megunta a várakozást –, vagy keresi a lehetséges rosszakarókat, akik különböző okoknál fogva túszul ejthették a feleségét. Ám az emlékezést már itt áthatja a kétség, a bizonytalanság hangulata, és ezt egy erős töréssel ugyan, de fokozza a jóval hosszabb, *Amerre a világ* című második rész.

A regény epizodikus, párbeszédes jellegű második része évtizedekkel a trencséni csatavesztés után játszódik, vélhetőleg mindössze pár nap leforgása alatt. Tompay Wajtha Mátyás úr idős korára a beszédes nevű Tipród vármegye főbírájaként kutatja az igazságot és annak legmélyebb bugyrait, a lehetőt és nem lehetőt, és újra meg újra megkísérli megérteni az emberi ítélkezés határait. Mindeközben pedig végig a rejtélyes Nagyidejűre hivatkozik, mint téren és időn felül/kívül álló entitásra, aki képes egységesen belátni a történelmet és a világ dolgait.

Nem tudunk semmit arról, hogy a főbíró hogyan élte meg a felesége fölött érzett gyászt, és miként fogadta el, dolgozta fel Orsolya asszony eltűnésének és halálának rejtélyét. A regény második részét alkotó párbeszédek legelején nem egy megtört embert hallunk megszólalni, hanem egy – a többiek szemében – kiegyensúlyozott, bölcs bírát, akinek nap nap után az a dolga, hogy mérlegeljen, majd ítéljen. Nem kényszerít ki vallomásokat „tortúrázással", és nagyon határozott elképzelései vannak az igazságról és igazságtételről. Boszorkányperek, babona és bűbájok idejében járunk, és egy olyan ember áll előttünk, aki mindezekről ugyan nemes egyszerűséggel kijelentené, hogy nem léteznek, ám mint az később kiderül, ennek a bizonyos nem létezőnek ő maga is áldozatául esik. A rideg szellem embere, miután vélhetőleg rabul esett a boszorkányságnak, ugyanolyan racionálisan közelíti meg az őt körülvevő valóságot – ám mégis merőben más szemmel nézi a világot, mint az a korban megszokott. Csűri-csavarja a dolgokat, újra meg újra elodázza az ítéletmondást, és amikor már úgy tűnik, egy gondolatmenet végére ért, újra fordít egyet az egészen, semlegesítve mindazt, amit korábban felvázolt. Egyrészt határozottan kijelenti, hogy a boszorkányság nem létezik, és a legtöbb babona csupán annak köszönhető, hogy az ember mindenáron okot keres a történéseknek, másrészt pedig sajátos cirkalmas asszociációival, gondolatmeneteivel újra meg újra arról tesz tanúbizonyságot, hogy ő maga sem olyan biztos a tényállásban, mint ahogyan azt gondolni szereti magáról.

Van csoda, vagy nincs csoda? Folyamatosan búgnak az elme harangjai, a főbíró úr emlékezetének vizein újra meg újra hullámokat vet a tó elnyelte világ. A láp és a tó alatt sejtett vagy odaképzelt – vagy ott tudott – harangok sötét múltra utalnak, és vészterhes jövőt jósolnak. Tompay Wajtha Mátyás idős bírát nem ereszti a tó gondolata, és mindaz, amit az a jég alatt rejthet: a felesége emléke, és az egész életében a tó vize alatt sejtett harangok. Az embert, aki mindenekfelett a törvény erejében hisz, aki többször is nyomatékosan kijelenti, hogy

egyetlen urat ismer el, az pedig a törvény, mégis folyamatosan gyötri a törvénykezéssel és ítélkezéssel kapcsolatos megannyi kérdés, kétség. Újra meg újra megkérdőjeleződnek az emberi ítélkezés határai, és felmerül az a kérdés is, hogy a morál és a törvény mennyire kerül átfedésbe az igazságszolgáltatás és törvénykezés keretein belül. A boszorkányperek és a padlóból felbugyogó vér történeteit és Wajtha Mátyás elmélkedéseit olvasva az is felmerül, hogy adhat-e a törvény egyáltalán biztos kapaszkodót egy végletekig elbizonytalanodott világban, jelenthet-e a törvény bármiféle biztos talajt, vagy ez csupán illúzió. Az *Emlékirat*-ban elhangzott mondat juthat eszünkbe, miszerint a háborút az emberek azért nem hagyják abba, mert a békével nem tudnának mit kezdeni. Ezek szerint a háború egy jó kapaszkodó, szusszanásnyi illuzórikus bizonyosság a bizonytalanság közepette – mert a világot, akár tetszik a benne lakozó embernek, akár nem, márpedig a bizonytalanság határozza meg. És ameddig háború és pestisjárvány van, addig van a félelemnek egy kézzelfogható oka, jól tapintható tárgya. Békeidőben viszont csak az ember mélységes kiszolgáltatottságából fakadó bizonytalanság és talajvesztettség van, azzal pedig nem tudunk mit kezdeni. A bizonytalanság elfogadásának a terepe nem a törvény – az délibáb csupán. A bizonytalanság elfogadása és megélése ott kezdődik, ahol az ember ki bírja mondani, hogy *nem tudom, nem értem*.

Az asszony testén rés van, ott tud beléköltözni a csoda, a bűbáj, a boszorkányság, a vajákosság, bármi, ami nem magyarázható. A tó alatt nemcsak harangok, hanem egy egész világ pihen. Az ember lefelé néz, mélyre ás, észveszejtve kutat, abban a tévhitben, hogy minél mélyebbre ás, annál többet fog megtudni és megérteni. Ám függetlenül attól, hogy törvénybíró, hétköznapi ember vagy akár bűnöző, a megértés, az igazság nem odalent van számára. Nem ásás, kutatás és nem is megszállott keresés fedi fel az igazságot. Az embernek talán akkor van esélye tetten érni azt, ha egy pillanatra felemeli a tekintetét, felfelé néz: oda, ahová egy asszony kiszabadult a tó mélyéről, és ahol magasra emelt egy szánt az emlékezet. Az elme harangjai mélyről búgnak, az igazság pedig messze túl van a láthatáron.

SZALAI ZSOLT

SZAGGASS KI DIMENZIÓTLANSÁGOMBÓL, PAPÍRURAM!

Zalán Tibor: Papírváros – egy lassúdad regény, négy, szétszaggatva. *Kortárs Kiadó, Bp., 2020*

A lassúdad regényfolyam negyedik részét olvasva a Zalán Tibor által a *Papírváros* keletkezése köré épített mítoszban rejlő játék (erősebben szólva: félrevezetési szándék), még ha szimpatikus, és a művek magas színvonala miatt könnyen megbocsátható is, egyre inkább arról győz meg, hogy a szerző még nem döntött a nihilizmus abszolútságának elfogadása mellett, hanem a befejező részig meghagyja a lehetőségét annak, hogy mégiscsak lehetséges valami el-, kimozdulás a semmiből az egyén önmagához való eljutása, valódi énné válása révén. Mindez talán abból a Thomas Mann *Tonio Kröger*ből származó, éppen a mottóban idézett szövegrész előtt álló

mondatból is következhet, miszerint: „Visszanézett az évekbe, akkortól kezdve egészen máig." Vagyis Zalán *Papírváros*a úgy épül, ahogy a szerző egy alkalmas pillanatban megírja a következő részt. Ahogy maga is mondja az interjúkban, nem olvassa újra az előző köteteket, ami erősítheti, hogy miért módosul(hat) az amúgy mindvégig depresszív világ alaptónusa némiképp, miként árnyalhatja mégis az amúgy végérvényesnek tűnő nézőpontot. Jóllehet a mottóban idézett és az egyes részek alcímeiként szolgáló állapothatározók (kimerülve, eltévedve, letarolva, szétszaggatva, betegen), illetve a szövegben előforduló hasonlók is (pl. lefedve, elfullasztva stb.) érzékletesen jelzik a szereplők elveszettségét, és a korábbi kötetek végérvényesen tragikusnak tűnő szituációi következetesen tagadni látszanak mindenféle elérhető és akár kitűzhető célt, követhető értéket, most mégis úgy tűnik, mintha lenne/lehetne valamiféle végpont, amely talán egyúttal kezdet is. A felismerések által a valóságból való fokozatos kiábrándulás, elhatalmasodó félelem a regény reménytelennek és változtathatatlannak tűnő világában a késleltetés, a lassúdadság eszközével egy olyan összeomlás felé vezet, ami szükségszerű ahhoz, hogy meghaladni lehessen minden kényszert, és az én önfelismerése, ezáltal szabaddá válása lehessen a nem szenvedésnek tekintett élet alakításának érvényes útja.

Az ötkötetesre tervezett *Papírváros* regénysorozat negyedik darabja folytatja a korábbi három kötet fő történetszálát. A név nélküli építész belső monológokban elemzi-értelmezi saját létezésének kérdését, vizsgálódásokat folytat az élet vagy halál, halál vagy álom, illetve bármelyik állapot és a delirium tremens viszonyáról, de feltűnik Máté és a fekete nő alakja is, mint ahogy folytatódnak a hetvenes évek pártállami romlottságát és kegyetlenségét feltáró jelenetsorok is. A recepció a korábbi kötetek kapcsán is megemlítette, hogy a (főbb) szereplő(k) világfelfogása, a világ leírásának módszere a heideggeri filozófiához áll közel, de legalábbis egzisztencialista talajon áll, amit e részben a filozófiai esszé(töredékek)ben előkerülő semmi fogalmának a körbejárása kapcsán Sartre *A lét és a semmi*jében megfogalmazottakra emlékeztető, a szorongás és a szabadság összefüggésének az analízisbe való bevonása is alátámaszthat. A mindenből visszavonuló, önmagát el-, kiszakító, önpusztító ember épp ezáltal éri el a szabadságot. Sartre szerint „[a] szabadság semmi más, mint akaratunk vagy szenvedélyeink egzisztenciája, amennyiben ez az egzisztencia a tényszerűség (fakticitás) semmítését, vagyis egy olyan lét semmítését jelenti, amely az »annak kell lennem« módján saját létem."

Ennek a kozmológiai-ontológiai alapszituációnak irodalmi allúziójaként Dosztojevszkij mellett Weöres Sándor *Rongyszőnyeg* ciklusa szövegszinten több helyütt is felsejlik: „egy rohadt rongyszőnyeg sincs ebben a kibaszott odúban". (22) Az építész főszereplő esés közben, illetve valószínűsíthetően ennek és az alkoholnak köszönhető kómában analizálja magát, a szövegáradat sodrában pedig megidézi a hagyományt. Ahogy Ujlaki Csilla Zalán két korábbi verseskötetéről írt alapos kritikájában (*A romantika szétírása, avagy a léttelenség örökös szélzúgása*. [Zalán Tibor: Szétgondolt jelen, Fáradt kadenciák], Műhely, 2013/1, 63–68) is megemlíti, hogy „egyes verscímek kötet-, ciklus- és műcímeket evokálnak", itt hasonlóképpen címek, szövegrészek, motívumok által szövődik a világ megértésére irányuló fejtegetés. Felidéződik például Petri *Körülírt zuhanás* kötetéből a *T. D.-höz* című vers zárlata is: „Tükörmélybe ilyen soká zuhanni?"

Zalán módszere a film nyelvétől kölcsönzött lassítás, kockázás itt most szövegszerűen is megjelenik: „a tükrökben is láthattad volna zuhanásodat, ha csak egy pillanatra is, mert olyan gyorsan kerültél a kövezetre, hogy csak a lassított film vagy film-kikockázás tudta

volna nyomon követni az elvágódásodat". (22) A tükör mint az igazsággal való szembesülés motívuma is hangsúlyos, hiszen az idézet folytatása („ráadásul te kerülöd a tükröket") a hamisság, a tagadás, a nemlét, a semmi felé mozdítja az ént, még inkább efelé mozdul az önmagát a világból kiilleszkedni, kiszakítani akaró alany, a társadalmon, közösségen kívülre kerülésben szabadságot remélő egyén. Ebben az összefüggésben kapunk magyarázatot a regény címére is: „mert ami van, azt nem lehet értelmezni, csak tudomásul kell venni, papír, papír, papír, és ha odamennél, és ököllel belecsapnál, akkor beszakadna a fal, és előgomolyogna mögüle a semmi (…) ott a semmi lakik (…) és papírból van a város, és papírból van az ország (…) és papírból van a mindenség és papírból van a végtelen űr fölött lakó rettenetes Isten is". (235–236)

A *Papírváros* több kötetére is jellemző többszálú vagy inkább kisregény terjedelmű epizódok közül az egyik egy filmrendező alászállása. Szerepeltetése a regényfolyam előző részeinek filmszerű, kimerevített, lassított jelenetei miatt sem váratlan. A szintén névtelen szereplő a meg nem értettség ellenére való sikeresség ellentmondásos helyzetében vergődik magányában, elidegenedik környezetétől, kiábrándul a fesztiválok, fogadások sznob, arisztokratikus közegéből, és elindul azon a lejtőn, mint a többi szereplő. Ugyanakkor mégis vele kapcsolatban, illetve a vele történő események miatt érzékelhetünk valamit, ami talán egyfajta feloldáshoz, megoldáshoz vezethet a befejezésben. Egy egyetemista lánnyal eltöltött, átivott-átjózanodott éjszaka során a problémák felszínre hozása, elősorolása egyre kevésbé az önigazolást célozza, inkább a megoldáshoz való eljutás részeként, terápiás panaszkodásként fogható fel, ami ráadásul társas közegben történik. Az élettől és a haláltól való rettegés közös élmény, különösen, ha ehhez még hozzávesszük a hozzájuk csapódó zenész alakját, aki bár provokatívan gyengeséggel vádolja a rendezőt, maga törik meg, és kihátrál a beszélgetésből. Mintha a fenyegetettségben a rendező mégis a 2x2 józanságába hullana, és a lánnyal való kapcsolatának az éjszaka utáni lényege (ellentétben az ebben a részben is sok helyütt előforduló nyers szexualitás, abúzus eseteivel) kezdi el érdekelni. Gondolhatjuk azt, hogy benne látja a lehetőséget, és ugyan még nem tud dönteni, de mintha adna egy esélyt az életnek. Ebben (lehet) partnere a lényegében ismeretlen lány, aki naivitása ellenére, a benne működő segítő ösztön, a valahová/valakihez tartozás vágya, a legyek valakié, vagy legyen valakim szükségének reflexiója mögött mintha már olyan felismeréseket feltételezne, ameddig a rendező még nem jutott el. Hiszen célok nélkül nincs valódi kezdet, és nincs megérkezés sem: „indulni akkor tudunk, ha van iránya az elmozdulásunknak, ő pedig nem ismer az életében irányokat, csak a menés kényszerét ismeri, a rohanását". (275) Azonban a könyvben ez nyitott kérdés marad, „a pincér nem nézett nevetve utánuk, és az eső reménytelenül esett csak tovább". (373)

Ugyanígy egyfajta kiútnak, az újrakezdés lehetőségének tűnik fel a rendező részéről egy, a hospice-ok világáról forgatott film ötlete is. Mintha értelmet, célt találna egy hospice-házban átélt élmény hatására egy empatikus gesztus révén, és mintegy saját sorsa előrevetítésével, amikor egy demens idős hölgy saját fiának nézve a rendezőt, kéri meg, hogy etesse meg, és ő, belehelyezkedve a szerepbe, teljesíti a kérést.

Egy másik mellékszálban Bandika tragédiájának epizódjait követhetjük, vagy inkább fejthetjük vissza. Szökés az állami intézetből, gyilkosság, egy hajléktalan felgyújtása, menekülés a Párizsban élő, pedofil kéjgyilkos franciatanárrá lett egykori *nyóckeres barát*tól, és a vágyott, de csak vásárolni gondolt szerelem okozta halál.

A *Papírváros* önpusztításig, önfelszámolásig jutó figuráinak züllő, züllött világa korántsem

homogén mikrovilág, nem meghatározható társadalmi rétegek szociografikus látlelete. Legfeljebb a posztmodern kor sajátos spleenje válik egyre általánosabbá, a társadalom minden szintjén észlelhetővé, viszont a problémák többféleképpen jelentkeznek, tudatosultan vagy tudat alatt, genetikusan vagy kulturális mintázatokban, ennek megfelelően a reflektáltságuk természete is különböző.

Ez indokolja egyúttal a több szálon futó cselekményt, a különböző műfaji eszközök kimerítésig való használatát, az ismétléseket, a prózai szöveg versvariációit, a dramatikus szövegbetéteket vagy akár forgatókönyvvázlatokat is, mint ahogy a narrációban a nyelvtani személy vagy akár az idő váltogatását is.

A regény időkezelése, még inkább időfelfogása is különösen izgalmas, hiszen a történetben való lineáris előrehaladás mellett Zalán a lényegi mozdulatlanság állapotát is hangsúlyozza. Az idő elvesztése, a mozgás megszűnése úgy értelmezhető, „hogy nem váltott át változatlanságba, de a történés, az idő elvesztésével egyidejűleg vagy azzal párhuzamosan, és itt nem idő- vagy térbeli elmozdulást értünk a szó jelentésén, elveszti a kiterjedésben létezhetőségét is, az álom tehát nem a kauzális logika időleges felmondását jelenti, hanem a dimenziók elveszítését, feloldódását, estlegesen a más, ismeretlen dimenziókba átlépést, az abban valóságot képezi meg". (284) A látszat és valóság, mozgás és mozdulatlanság ellentétét tehát nem a kauzális kényszerek, törvények, normák, hanem a személyiség szabadságának megteremtése, valamiféle feloldódás, dimenzióváltás szüntetheti meg. Az egyén túlélési stratégiáira, lehetőségeire vonatkozó asszociációk néhol álomképekben fogalmazódnak meg: „nekem kell összekötnöm a haladáshoz a háló szemeit a következő lépéshez (…) És egyszerre megértem sorsomat, megértem azt, ha rosszul kötöm a háló következő csomóját, akkor lezuhanok a mélységbe, de ha jól, akkor a szakadék peremét elérve a pókok állkapcsai végeznek velem." (354)

Zalán Tibor *Papírváros*ával, annak műfaji kérdéseivel, szövegvilágának összetettségével az utolsó, következő rész megjelenése után még többet lehet és kell majd foglalkozni, de az már kijelenthető, hogy a regényfolyam amellett, hogy az utóbbi évtizedek döbbenetes részleteket és összefüggéseket feltáró állapotrajza, prózapoétikailag is jelentős teljesítmény. A klasszikus és avantgárd nyelvi-formai gazdagságot, hagyományrendszert rendkívül produktívan alkalmazó szerző filozófiai mélységekig jutó, az érzékek és az értelem útjait egyaránt bejáró művének lényegére éppen egy ironikusnak tekinthető ars poetikus kiszólás mutathat rá: „költő vagy, azoknak nincs egy fia gondolatuk sem, csak rakják a szavakat egymás mellé, ahogy eszükbe jut, ezzel érve el azt a hatást, hogy másoknak így nem juthat eszükbe egymás mellé tenni a szavakat, és az így van itten a lényeg, rakod a snitteket egymásra, és nem használsz kötőanyagot, azt majd a nézők és a kurva kritikusok belerakják helyetted a nagy művekbe." (85–86)

SIMON FERENC

LAKOZÁS AZ OTTHONTALANBAN

Filip Tamás: Nulladik nap. *Magyar Napló Kiadó, Bp., 2020*

Filip Tamás tizenegyedik kötetének címe paradoxon, látszólagos ellentmondás. A köznyelvben is elterjedt nulladik nap azt jelenti: még el sem kezdődött, ami pedig már tart. A fesztiválszervező reklámpszichológusok később ezt is fokozták, megjelent a mínusz 1. és a mínusz 2. nap is. Miért? Az idő miatt. Hogy ne teljen olyan gyorsan. Alapvető vágyunk, hogy tovább tartson, amit szeretünk. A fesztivál, a buli, a szokatlan, a nem hétköznapi. Összességében – legalább abban a néhány napban – az életünk. A nulladik nap elnevezés, mintegy ráolvasásként, le akarja győzni az időt. Ezért retorizálja az elmúlást. Késlelteti a kezdetet, így azt reméli, elhalaszthatja a véget. De mindez csak megnevezés, ha úgy tetszik, önbecsapás. A rendezvény, akárhogyan számozzuk is a napokat, azonos ideig tart. Ez azonban csak matematikailag igaz, lélektanilag nem. A költészet is ilyen: a valóságot másképpen nevezi meg. Pontosabban egy másik, csak a nyelvben létező, tisztán képzeleti, „virtuális valóságot" állít a látható helyébe, ami azonban igazabb és lényegibb az eredetinél. Ahogyan Arany János is mondja: „Költő, hazudj, de rajt' ne fogjanak" (*Vojtina ars poeticája*, 1861). A kötet címadása jellegzetesen Filip Tamás-i, akinek jó érzéke van a hétköznapi nyelv poétizálására, mert a szövegkörnyezet megváltoztatásával „helyzetbe hozza" a készen talált nyelvi kliséket, így azok átvitt értelmű jelentésekkel telítődnek. Jó példa erre néhány korábbi kötetcíme is: *Fékezett habzás, Rejtett ikonok, Kő, papír, olló.*

Filip Tamás új könyvének alapkérdése: „De hát az én, az mégis / ki lehet?" (*A sípszó előtt*). Elsődlegesen a személyiség meghatározhatósága, önazonosságának kifejezhetősége foglalkoztatja. Lényegében mind a százöt versben – amit hét ciklusba osztott – erre a kérdésre keresi a lehetséges válaszokat. Az első verscsoportban – *Saját kötél* – mintha az öngyilkosjelölt eszközét idézné fel, de a ciklus címadó darabjában a kifejezés a kötéltáncosra vonatkozik. „Pedig mióta megmenekültél, / saját kaszkadőröd vagy; ha / zuhannál, igazid nem zúzza / szét magát. Másikadra pedig / tolonganak a jelentkezők." A „saját kaszkadőröd" kifejezés megkettőzi a személyiséget. Az „igazid" azért nem zúzza szét magát, mert akkor épp a kaszkadőr szerepel helyetted, jóllehet az is te vagy. Miképpen a „másikad" is, aki pedig a képzeletben bárki lehet, és ráadásul még híres is, ezért sok rá a jelentkező. A vers először aláássa az „én" rögzíthetőségét, majd az utolsó sorban megsokszorozza azt. A szöveg egésze csak a költői nyelv által létrehozott képzeletiben létezik, hiszen már az elején is – noha nagyon is képszerűen, de – olyan képtelenséget állít, ami a valóságban soha nem jöhet létre. „Lerombolt tornyok közé / feszített acélkábelen / találtad hirtelen magad…" A sorhoz sokféle hozzáértett jelentés társítható Nietzsche Zarathustrájának kötéltáncosától a World Trade Center 2001-es katasztrófájáig. „Kötél az ember, kötél az állat és az embert fölülmúló ember között – szakadék felett feszülő kötél. Veszélyes átkelés az ember, veszélyes úton levés, veszélyes visszatekintés, veszélyes borzongás és megtorpanás. Attól nagy az ember, hogy híd ő és nem cél: hogy

általjutás ő és *alábukás* – szeretni azt lehet benne csak." (Nietzsche: *Így szólott Zarathustra*, 1883–85, Kurdi Imre fordítása.)

Az első ciklusban csak egyetlen paronomázia, vagyis hasonló hangzáson alapuló szójáték szerepel, noha ez a kötet leggyakrabban alkalmazott retorikai alakzata. Ráadásul éppen kitüntetett helyen, a záró vers utolsó sorában fordul elő. „Avatar előttetek, avatar." (*Előttetek*) Ahol a költő avatarja, vagyis lírai énje – tragikus iróniával – egy kis vakonddal azonosítja önmagát, akit mindig feketelistára tettek. (Jellemző, és bizonyára nem véletlen a motivikus kapcsolódás, hogy a hátsó borítóra kiemelt költeményben is egy vakondtúrás mögött megy le a „nulladik nap".) A hasonló hangzás szójátéka egyszerre sok jelentést generál. Elsődlegesen James Cameron 2009-es, teljes egészében 3D-s amerikai sci-fijét idézi fel, amelyben az avatar olyan hibrid lény, virtuális személyiség, aki egy élő emberből és egy humanoidból jött létre. Általános értelemben az avatar a klónozott én, a self másolata a digitális térben. A hasonló hangzás szójátéka metaforát alkot, amikor az r hang a szó végéről előre jön, és a helyére l kerül: Ravatal előttetek, (r)avatar(l). A másolat létezése az eredeti én látszólagos halálát is jelenti, aki eltűnik, feloldódik a virtualitásban. Ugyanakkor az avatar mindig „halott én", hiszen csak látszólagos; a biológiai én holttestének avatarja a halotti maszk, de a két avatar nem azonos, hiszen az egyik az élő másolata, a másik pedig a halotté. A ravatal ismétlődése a saját halálra is figyelmeztet, mert ez egy létösszegző búcsúvers, amelynek a beszélője már hamarosan nem él: „Igyatok több fényt, igyatok / az én emlékezetemre." Az „előttetek" pedig kettős jelentésű: 'én állok előttetek, vagyis veletek szemben, mint eredeti énem vakondmásolata', és időhatározóként pedig 'ez áll majd előttetek, ez vár majd rátok is a jövőben'. A jelentéslehetőséget tovább bővíti, hogy a sor Ady Endre *Üdvözlet a győzőnek* (1918) című versét idézi meg, amely így már nemcsak az egyén, hanem a nemzet halálát is az értelmezési keretbe vonja.

A második ciklus – *Szellemhíd a ködben* – nyitó verse önértelemző ars poetica, amelyben folytatja avatarjai körülírását. „A hőseim mind én vagyok, / de ők egymásnak nem ismerősei." Jellemző a finom és rejtett utalás a Facebookra, az arckönyvre, ahol az én sok, egymástól független arcra sokszorozódik. Őket bízza meg költői programjának megvalósításával: „vájd ki / a szavak titkos ércét, izzíts ki / belőle egy olyan nyelvet, / amelyet mindenki ért." (*Hangoskönyv*) Felszólítja őket a világ megismerésére, az ezt érzékeltetni képes nyelv megalkotására, amely a metafora szerint ércből olvasztással nyert vegyület, vagyis több, a köznyelvtől eltérő elemből is állhat, mégis érthető, és őrzi a nyelvbányászat és a költői megformálás nyomait. A szerző különböző lírai énjei írják az egyes verseket, de lényegében mind ugyanazt mondják, így a cselekmény metatörténetté válik, ami nem más, mint ahogyan a költő alakoskodik. „Bábokat küld ki az utcára, / hogy éljenek helyette", és a tapasztalatokat összegyűjti egy nagy dobozba, ami a költői képzelet. (*A nagy doboz*)

A ciklus további darabjaiban új tematikát nyit, elmarad az avatar kifejtése, csak a tapasztalatokat írja meg, a virtuális én a versszöveg mögé rejtőzik. „Íme, az ásó, mely / Yorickot te-

mette. / Rozsdás és sáros, (…) És itt a másik, a / csorbátlan, fényes, / mely a koponyát / napvilágra hozta (…) // S a kettő ugyanaz." Miért? Mi ebben a *Felismerés*, ahogyan a vers címe állítja? Az, hogy ugyanaz van fent és lent, miképpen Hérakleitosz is tanítja. Az eltemető ásó elfedte, a másik azonban fölfedte a metafizikai igazságot, az elrejtetlenséget. A huszonhárom év után kiásott koponya kék éggel megtelő szemgödre megmutatta, felismerhetővé tette a halált. A fizikai szemmel nézett ásó rozsdás és sáros, megette az idő vasfoga, hiszen már huszonhárom éve temették el vele az udvari bolondot. Ugyanaz az ásó azonban metafizikai szemmel nézve fényes és csorbítatlan, mert a koponya kiásásával fölfedi a halál igazságát. Yorick szemgödre kék éggel telik meg, újra él, ezért beszél hozzá Hamlet. Ennek meglátása a felismerés maga. A metafizikai látás, a metafizika látása tisztítja meg az ásót. A rozsda és a sárosság ebből a szem- és sírgödörszögből már nem látszik, mert innen nézve – miképpen Yorick koponyája számára sem – már nem értelmezhető az idő. Motivikusan ugyanezt a tematikát írja meg *A sípszó előtt* című, Kormos Istvánra emlékező versében.

A harmadik ciklus – *Zápor hangjára* – a párkapcsolati eseményeket értelmezi finoman és rezignáltan, ezek a kötet legvalóságközelibb darabjai, noha itt is tetten érhető az én elbizonytalanítása. Az emlékezés, a köszönet és a búcsúzás gesztusai hatják át az elégiába hajló költeményeket. Az érzelmi skála a titokzatostól, a képzeletbelitől tart a nehezen megfoghatón keresztül a konkrétig. „Neved még biztonságos jelszavam. / Sokszor kilépek, csak hogy újra leírhassam. / Előre félek attól a naptól, amikor megváltoztatom." (*Romváros*)

A negyedik verscsoport – *A leghosszabb óra* – összes költeménye a halálról szól, ahol a vers vége egyben az élet vége is. Hangnemük változatos, olykor tragikusan fájdalmas, de leginkább groteszk és ironikus módon abszurd. „Nem tudják, hogy a ló meghal [Kassák], / és a romlásnak virágai [Baudelaire] nőttek." A hatást, mint látható, Filip Tamás az egyre gyakrabban alkalmazott szöveg közötti utalásokkal és a hasonló hangzáson alapuló szójátékokkal éri el. A ciklusban jelöletlen allúziókkal szerepel többek között Pilinszky, Balzac, Kassák, Baudelaire, Goethe, Muszorgszkij, Beethoven, Ady, Kosztolányi és Csehov. „a megilletődött / csöndben egy nikkel szamovár [Kassák] a / fekete zongorára [Ady] száll. / Mire vártok? / Valaki öntsön végre egy csésze / langy teát [Kosztolányi] a beteg idegennek…" (*Ha már idehívtuk szegényt*) Aki nem más, mit a tüdőbeteg Csehov, aki negyvennégy éves korában halt meg. A ciklus szürreálisan abszurd zárlata a *Fekete origó* (*origó* – S. F.), amely – mintegy fordított kezdetre – fütyül a halálra. A vers megszólítottja a temetésén kibújik a koporsóból, és élőnek tetteti magát: „Mi ez a szép zene? / Lassúzni szabad?"

Az ötödik ciklus – *Félbevágott léggömb* – már címével is jelzi a képtelenséget. A kötetben előrehaladva egyre jobban lehetetlenné válik a referenciális olvasás. Először a beszélő személyét bizonytalanítja el a költő, mondván, hogy az „én – az mindig valaki más". Így a versek jelentése a szövegek közötti térben képződik meg. Nincs objektív, külső világ, csak szövegvilág van, ahol az utalások hálózata hozza létre a vers világát, tehát Filip Tamás költészetében szövegszerűen lakozik az ember. A költő és az olvasó is beköltözik a tiszta fikcionalitásba. A nyitó vers a betűk városában játszódik, ahol Tennessee Williams utazik *A vágy villamosá*n, addig, ahol az Arany-omnibusz megáll: „Apropó, van-e ott folyó, / s a folyón részeg hajó?" Talán éppen Rimbaud-é?

Gazdag a József Attila-allúziók tárháza is, a hasonló hangzás szójátékában arra tesz javaslatot, hogy a *Tiszta szívvel* című verset Nietzsche felől olvassuk el. „Engem ma elengedtek az őrszobáról, / de előbb jól megszorongattak / a Nietzsche-apám versemért. / Most kiszellőztetem a fejem, / aztán megyek, és felmondom a / Ça Ira' utcai albérletem." (*Felmondom*) A felforgató, isten- és hazatagadó, az ördöggel szövetséget kötő, anarchista beszélő

helyzetébe képzeli magát, de később szakít forradalmiságával. Ezt a fordulatot József Attila is megteszi, hiszen versének balladai zárlatában már áldottnak, vagyis Istentől áldottnak nevezi a földet, ahol megélheti tragikus szabadságát, meglelheti hazáját.

Filip Tamásra jellemző, hogy minden kötetében van legalább egy talált vers, amelyben közismert nyelvi képződményekből építkezik. A *Kaleidoszkóp*ban filmcímekből alkot szöveget. „Az édes élet nagy ábránd. / Úrvacsora a nagy zabálás. / A nap vége: csend. / A zsarnok szíve kígyótojás." Aki látta őket, annak emlékképei alkotják a kontextust, így számukra teljesen mást jelent a vers, mint aki csak a szavak eredeti értelmét ismeri. Látható, itt a konstrukció és a dekonstrukció egyszerre érvényesül, amely groteszk, ironikus és profán hatást eredményez.

A hatodik ciklus – *Nyelvemlékek* – címében nem a szó elsődleges jelentését vonja be a nyelvjátékba, hanem itt inkább a művészetnek és az irodalomnak mint az emberiség emlékezetének nyelvi környezetéről, a bennünk élő szöveghagyomány idézettömegéről van szó. A ciklus címadó darabja lényegében egy ilyen gyűjtemény, amelyben különböző korokból és nyelvekből származó mondatokat rendel egymás mellé, így montázsversről is beszélhetünk. „Cogito ergo sum, / Allegro barbaro, Csernobil, / Atomkraft? Nein danke. Szamizdat. / Tacepao. Szálem alejkum. / Mené tekél ufarszin. / À la recherche du temps perdu." (*Nyelvemlék*) [Gondolkodom, tehát vagyok, latinul, Descartes; Erősen, gyorsan, barbárosan, olaszul, Bartók Béla; Atomerőmű? Nem, köszönöm, németül; Magánkiadás, oroszul; Hivatalos falragasz, kínaiul; Béke veletek, arabul; Megmérettél és könnyűnek találtattál, arámiul Dániel próféta könyvében; Az eltűnt idő nyomában, franciául, Proust.] A vers megalkotott alanya önmagában beszél, így az énelvesztés mellé még a nyelvfelejtés szörnyű tapasztalata is társul. Ezért kéri a költő a zárlatban az olvasót, jelezze, voltaképpen ki is a költemény szereplője.

Az utolsó ciklusban és címadó darabjában – *Haza a fantomvárosba* – biblikus és metafizikus távlatra futtatja ki a bizonytalanság ürességét. „Egy fantomvárosba indulok. / Fölülök az összes villamosra. // És leszállok minden megállóban. / Hátha valahol ott lakom." Az *Esti séta* című versben a személy feloldódik a betűkben, és szétszóródik a művekben, és miként Mallarménál, mintha minden csak azért lenne a világon, hogy egy könyvben érje el célját. Jóllehet ez a könyv üres lapokból áll, így szerzői cselekvésnek már csupán a címadás marad, amivel megnevezheti a semmit, nevet adhat a pusztulásnak. A beszélő látszólag hazaérkezik, de ennek ellenére lakozása az otthontalanban, a képzeletiben, vagyis magában a fantomvárosban történik, ami természetesen lakhatatlan. Ezért a versekben eltűnő lírai én tiszta fájdalommá alakul át. „Mondd, mit érlel annak a Rorschach, / kit végleg letepert már a sorsa? (…) És akkor hirtelen minden összeér, / fáj az utolsó korty víz, falat kenyér." (*Fosztóképző, Sziveri János emlékére*)

A hátsó borítóra is kiemelt versben – *Dobjátok elém* – szerepel a kötet címe. A szövegkörnyezet egy fesztivál nulladik napjára utal, ahonnan fellépése után a világsztár csupa megfoghatatlan dolgot – tapsot, füttyöt és nevetést – visz magával. A vers második fele azonban lebontja előzményeit, és ezzel teszi sokféleképpen értelmezhetővé a szöveget. A Géniusz lehet a teremtő Isten, aki még a világ kezdete előtt visszavonja az összhangot, a Szimfóniát, de mivel a zenekar ezt nem tudja, mégis elindul a folyamat, és Isten – mint a mindenséget létrehozó fekete lyuk – csillagokkal táplálkozva fénylik föl: ez maga az ősrobbanás. Az értelmezés kulcsa, hogy a harmadik versszak egyes szám első személyű beszélőjét kivel azonosítjuk. Lehet tehát Isten vagy a teremtő Géniusz, a világsztár, a zeneszerző, a művész, aki megéhezik saját szerzeményétől, és ezért költői túlzásként csillagokkal is táplálkozik, és művészetének zsenialitásától sugárzóvá válik. De mondhatja ezt a megszemélye-

sített nulladik nap, és akár a vers olvasója is, aki a visszavont, de mégis hallható muzsikától belső fényre tesz szert. Ez a sokértelmű bizonytalanság teremti meg a kötet szemléletének és beszédmódjának egyetemességét.

A Filip-vers egy dekonstrukciós folyamat eredményeként jön létre. A megformált beszélő csak azért építi föl minden egyes művében különböző módon önmagát és világát, hogy utána – még ugyanazon a költeményen belül – lebonthassa. A szövegben egyszerre két irányú mozgás érvényesül: először képtelenségekből építkezik, majd szinte ugyanazzal a gesztussal önfelszámoló módon érvényteleníti is korábbi kijelentéseit. A sor, a mondat és a versegész eredőjét a semmire futtatja ki, részletesen írja körül az ürességet, a csöndet, a hallgatást, a láthatatlant. Úgy lesz valóság fölötti, hogy üzenete a semmi szorongását érzékelteti, a lakozást az otthontalanban, ami a megidézett festők és írók, költők műveiben is tetten érhető. Ezeket értelmezi újra, írja át, egészíti ki. A vers, a kitalált történet, a megjelenített kép lényege nem az, amit látunk, amit ábrázol, hanem amit elhallgat, amit eltakar, amit csupán sugall. A lényegi üresség és a csönd szavakkal elmondhatatlan. A szavak csak a vers teste, de lényege, megfoghatatlan lelke a szavakon túliban van. A kötet címe is ezt jelenti: a *Nulladik nap* a címlapon kör alakban szerepel, tehát égitestként jelenik meg. A nulladik nap az origó, az eredet, az arché, a kezdet kezdete, amikor még nem kezdődött meg a „van", amikor a lét lehetőségként csak önmagában áll, úgy, hogy még nincs létező. Ez az összetettség Filip Tamás költészetének igazi értéke. A költő utolsó mozzanatként a rögzített jelentéslehetőséget is elvonja a szövegtől, így az végtelenül nyitottá válik, és egyben teljesen önmagára is záródik, hiszen lezárt egészként modellezi a teljességet, az egyedül a műalkotásban megtapasztalható határolt végtelenséget.

SZŰCS SÁNDOR

TUDÓSÍTÁSOK A FRONTRÓL

Kötter Tamás: Férfiak fegyverben. *Kalligram Kiadó, Bp., 2020*

Az irodalomnak vannak örök témái, mint például a szerelem, élet, halál, de ilyen örök téma a háború is. Az írásbeliség hajnalán, a nagy eposzok korában ez a tematika már az elsők között van. Gilgames háborút visel, az Iliász hősei a háborúban élik meg a rájuk rótt sorsot, de még az Ószövetség történeti könyveiben is előkelő helyen szerepelnek a zsidóság által vívott háborúk. Azután a középkorban a lovagi eposzok, később a barokk eposz megint csak a háborús tematikát állította középpontba. A háború e világképek szerves része volt, lényegében a világ értelmezésének, elbeszélésének ha nem is kizárólagos, de mindenképpen meghatározó módja.

A fenti (és a későbbi) háborús alkotások sajátossága, hogy alapvetően emberléptékűek voltak. Bár megjelenhettek az apokaliptikus felhangok, a borzalmak naturális ábrázolása, a szenvedés, kín, halál, a hősök valamennyire mégis egy elfogadott, sokszor tudatosan felvállalt sorsképlet alanyai voltak. Sőt! A háború akár a megdicsőülés kerete is lehetett, gondoljunk csak „Krisztus vitézére", Zrínyire.

A háború szinte napjainkig kifejezetten férfiügy volt (férfiak fegyverben), s úgy a 20. század elejéig sztereotípiaszerűen minősítette a férfiakat, mintegy megmérte őket erkölcsben, bátorságban, hitben, kitartásban, hűségben. Az, hogy a háború borzalmas, aljasító, dehumanizáló, az az I. világháború éveiben és az azt követő időszakban vált irodalmi témává. Ennek jól körülírható oka van: a második ipari forradalom gépesítette a háborút, megjelentek azok a tömegpusztító fegyverek, melyekkel szemben az embernek már nem volt esélye. A hősiesség és a többi „háborús erény" értelmüket vesztették, az ember egyre inkább passzív elszenvedője a Babits által csak „géphalálnak" nevezett vérfürdőnek.

Kötter Tamás frontnovellái már a háború új arculatát ábeázolják, ugyanakkor megpróbálják felmutatni azt, ami általános, azt, ami minden háborúban közös. A kötetet nyitó McCarthy-idézet megadja a novellák alaphangját: „Háború mindig volt. Ember se volt még, de a háború már akkor itt várta a földön." A háború tehát örök, s mint ilyen végső soron csakis mitikus keretben értelmezhető. A másik, legalább ilyen fontos idézet (Beremányi Géza – Cseh Tamás: *Lee van Cleef*) azonban tökéletesen demitizál: „Egy utcasarkon megdögleni, / hogy előreküldesz négy másikat, hej". Igen, a háború az a hely, ahol ember módra meghalni sem lehet, csak megdögleni.

Kötter novellái a második világháború magyar szempontból meghatározó helyszíneit pásztázzák végig, ez a Dontól a Dunáig terjedő hatalmas terület, időben pedig az 1942-től 1945-ig tartó időszakot ölelik fel az események. Mind a helyszínek, mind pedig a történések ideje leírható a történelemkönyvek objektív, száraz, talán mindenki által jól ismert tényeivel. A közelítőleg kétszázezer főből álló 2. magyar hadsereg 1942 nyarán elfoglalja állásait a Don Voronyezs alatti kanyarulatánál. 1943 januárjában megindul a Vörös Hadsereg ellentámadása, amely áttöri a németek és szövetségeseik védelmi vonalát, s innentől kezdve hol szervezett visszavonulás, hol pedig fejvesztett menekülés történik. 1944-ben a szovjet csapatok Magyarország területére lépnek, decemberben körülzárják Budapestet. A két hónapig tartó ostrom soha nem látott szenvedéseket hoz a főváros lakóira, csakúgy, mint az orosz katonák ostromot követő brutalitása. Általában ennyi fér egy történelemkönyvbe, Kötter novellái azonban személyessé teszik ezt az időszakot (már csak a novellák nagyapjának történő ajánlása miatt is). Minden, ami történik, hús-vér emberekkel történik, akiknek vágyaik, céljaik vannak, akik gondolnak valamit a háborúról, az oroszokról, a németekről, akik hazavágynak, akik dicsőséget akarnak szerezni. Van, akit a bosszú hajt, s nem érdekli a halál, van, aki retteg a haláltól, s csak egyet akar, túlélni.

A háború határhelyzetek sokaságát hozza, s ezekben a végletekig kiélezett szituációkban olyan tulajdonságok törnek fel, amelyeknek létezéséről addig a szereplőknek nem volt tudomásuk. Ilyen novella a *Hosszú az út hazáig.* A két főhős: a történetet egyes szám első személyben elmesélő narrátor és Angyal. Angyal művészlélek, civilben bárzongorista volt. Mindketten híradósok, még soha nem öltek embert, sőt „még a puskánkat sem sütöttük el addig". Az elbeszélés a scsucsjei áttörést követő napokban indul, amikor mindenki tervszerűtlenül menekült, mentve életét. Nemcsak az előretörő oroszok, de a kegyetlen tél is próba elé állítja a visszavonulókat. A túlélés feltétele a megfelelő ruházat, beleértve a megfelelő lábbelit is. Erre a célra az oroszok által viselt nemezcsizma a legalkalmasabb, aki ilyet szerez, megsokszorozza túlélési esélyeit. Angyal számára ez a lehetőség egy T–34-es kilövése után érkezett el. Megmenti, hóval szórja le a lángoló orosz katonát, de csak azért, hogy megmentse a tűztől a nemezcsizmákat. Ezután kíméletlenül kivégzi a magát megadó katonát. A novella váratlan fordulata számtalan kérdést vet fel. Vajon Angyal személyisé-

gét megváltoztatta a háború, vagy pusztán előhozta valódi énjét? Fontos kérdés, de nem kapunk rá választ. S itt bizony ki kell térnünk az elbeszélések hitelességének kérdésére is. A szerző láthatólag nagyon komoly hadtörténeti előtanulmányokat végzett, hiszen a harci eszközök részletes megismertetése, használatuk aprólékos bemutatása, a harcterek vagy egy-egy orosz falu leírása imponálóan pontos, s kétségkívül a novellák hitelességét erősíti. A lélektani hitelesség, a személyiség attitűdjeinek ábrázolása ezekben a kiélezett helyzetekben nehezebb feladat, már csak azért is, mert a narráció szándékoltan távolságtartó. A harmadik személyű elbeszélésnél ez egyértelmű, de az egyes szám első személyűnél is hiányzik a mindentudó, omnipotens elbeszélői sajátosság. A szerző megpróbálja kivonni az érzelmi tényezőket, a legborzalmasabb tetteket is tárgyilagosan, szenvtelenül próbálja az olvasó elé tárni. Egyfajta tudósítás jellegük van a novelláknak, ahol a tudósító a tényekre próbál támaszkodni, mert a háború, akárcsak az élet, tények sorozata. Igen, de a háborút emberek vívják, akiknek érzéseik vannak, akik hol logikusan, hol logikátlanul reagálnak az őket körülvevő világ eseményeire. Egy haditudósító azonban erre nem lehet figyelemmel. Az író számára viszont ez az igazán lényeges, mert ez, ami a megtörtént eseményeket irodalommá formálja. Ebben az esetben viszont szükségképpen is absztrahálódik, dekonkretizálódik a front, a háború világa, hiszen így formálódik annak feltétele, hogy a háborúról hitelesen, pontosabban esztétikailag, irodalmilag hitelesen lehessen beszélni.

Ez persze roppant nehéz feladat, sokkal nehezebb annál, mint amilyennek elsőre tűnik. Mert a történelmi hitelesség és az esztétikai hitelesség nem feltétlenül esik egybe. Jó példa erre a kötet második novellája (*A film forog tovább*). A narrátor haditudósító (ez az elbeszélői szerep többször is visszatér), aki a hátországot informálja a front eseményeiről képekkel (film) és a filmet illusztráló, értelmező szöveggel. Egyértelmű, hogy a végeredmény egy olyan tudósítás lesz, ami manipulált és hazug. Pedig minden egyes filmkocka a fronton készült, valóságos helyszíneket, embereket, tárgyakat mutat be. Úgy gondolom, hogy az ilyen típusú novellák erősen önreflexívek, és rávilágítanak az elbeszélés nehézségeire. A narrátor mint haditudósító szerepeltetése nem véletlen. A novellák szorosan kötődnek a filmhez, kitűnő forgatókönyv-alapanyagul szolgálhatnak. A sokkolóan erős képek, a kiélezett dramatikus jelenetek szinte követelik a filmvásznat.

Mindenképpen szólni kell a novelláskötet egészéről is. Összesen tizenhat novellát tartalmaz, ebből tizenöt valóságos „frontnovella", egy pedig életben maradt katonatársak visszaemlékezése a múltra. Tíz novella helyszíne a keleti front, öt novella pedig már a magyarországi harcokat, kiemelve Budapest ostromát, állítja középpontba. Megfigyelhető tehát egyfajta folyamatos térszűkítés: a végtelen orosz harcterektől Budapest szűk térségeiig terjed a novellák világa. Az elbeszélések általában más-más szereplőkkel dolgoznak, a budapesti novellák között azonban vannak visszatérő alakok.

A novellák közül egyébként a budapesti elbeszélések a legsikerültebbek. Sűrítettebbek, lélektanilag megformáltabbak. Nemcsak a katonák világa jelenik meg bennük, hanem azoké a budapesti civileké is, akik óvóhelyeken, pincékben bujkálnak, menekülteket bújtatnak, betegeket ápolnak, szerelmet keresnek (*Klári*). Itt bukkannak fel a legösszetettebb figurák is, Adorján, Hites, Halász.

És végül az utolsó novella, a *Régi szép idők*. Három egykori katona, Király, Ajtai és Vassy egy kávéházban emlékeznek háborús éveikre, egyúttal fiatalságukra, a „régi szép időkre". A visszaemlékezők jelen idejű dialógusát az elbeszélő múltat felidéző, külső nézőpontú leírásai, az eddigi tárgyilagos narrációt pedig ironikus, groteszk hangok tagolják („– Mennyi vér és

halál! – jegyezte meg Vassy, amikor kifogytak a közös emlékekből. Éjfél felé járt az idő, alig néhányan ültek már csak a kávéházban, a pincérek leszedték az asztalokat, készültek a zárásra. – De akkor még legalább egyenesen tudtam pisálni – törte meg végül a túl hosszúra nyúló csendet Király"). S ezektől a mondatoktól válik igazán hitelessé Kötter Tamás kötete. Mert az élet valóban ilyen paradox módon működik. A múlt a folyamatos életveszély, szenvedés, vér és halál: és mégis szép, „mert akkor voltunk fiatalok", „nekünk mégiscsak azok maradnak a szép idők". A jelen pedig: öregség, betegség. Bár a fronton folyamatosan a halál árnyékában jártak, mégis volt remény, mert fiatalok voltak, hittek valamilyen jövőben. Öregen azonban egyetlen kilátás van, a halál. Erre készülnek az utolsó novella szereplői: felidézve fiatalságukat, búcsúznak az élettől.

BALOGH RÉKA

HÉTKÖZNAPI TRIPTICHON

Tamás Zsuzsa: Tövismozaik. *Magvető Kiadó, Bp., 2020*

Tamás Zsuzsa első felnőtteknek szóló prózakötete, a *Tövismozaik*, olyan szorosan kapcsolódik a képzőművészethez, hogy írott triptichonnak is nevezhetnénk. A kisregény három közel azonos hosszúságú részre tagolódik, és mindegyikben központi szerepet kap egy-egy alkotás (kép, installáció). Ezek egy huszonnyolc éves nő részben kényszerű, részben önként vállalt, hétköznapi passiótörténetének állomásai.

A fiatal képzőművésszel akkor találkozunk, amikor egy kiteljesedést ígérő, alkotással teli élet reményében otthagyja tanári állását, elhagyja férjét. Az új utat jelentő férfi viszont épp szakít vele. A névtelen főhős stabil megélhetés nélkül, koplalva, szerelmi bánattal kezdi meg majd egyévnyi szenvedéstörténetét, saját bevallása szerint haldoklását. Útja anyja elvesztésén és egy halálközeli élményen keresztül vezet a mélypontig, és Krisztus életével épp ellentétesen húsvét előttől karácsonyig tart. Ezekre az eseményekre viszont az elbeszélő sok év távlatából, már családanyaként tekint vissza, így végig remélhető egyfajta feltámadás.

A visszaemlékezés nemcsak izgalmas színezetet ad a narrációnak, hanem spontánnak álcázott, precíz szerkesztettséggel mutatja be a traumafeldolgozás folyamatát. A kisregény ugyanis végig a halott anyához szóló, törvényszerűen monológgá váló kísérlet a párbeszédre. A történet egyharmadáig nem egyértelmű, hogy a szöveg címzettje már nem él (ha eltekintünk a fülszövegben fellelhető információktól). Eleinte hasonlóképpen keveset tudunk arról is, hogy a narrátor hány év távlatából idézi fel a történeteket, és hogy milyen ekkor az élethelyzete. A szöveg ezen szakaszában a szerelmi bánat a hangsúlyos. Hosszú bekezdéseken keresztül nem esik szó az anyáról, majd egy-egy hozzá intézett kiszólás emlékeztet arra, hogy mégiscsak neki magyarázza el a történteket az elbeszélő.

Majd épp csak említésként felmerül az anya halála, és apránként az is kiderül, hogy ez az elbeszélt eseményekhez időben igencsak közeli időben történt. Az ominózus

év felidézése közben a narrátornak mind több apróságról az anyja jut eszébe, lassan rajzolódik ki a legkevésbé sem mintaszülő alakja, sűrűsödnek a felszínre törő gyermekkori és kamaszkori sérelmek. A kisregény elér az anya haláláig, a temetésig, és az igazi traumával szembenézésig, ami nem is feltétlenül a szülő elvesztése, hanem a vele rendezetlenül maradt viszony.

Ez tekinthető a szöveg csúcspontjának is, ahol Tamás Zsuzsa bravúrosan pár oldalba tömörít egy teljes családregényt. A nagymama, Nana lényegre törő feljegyzései felvázolják az anya élettörténetét, amit a narrátor az anya nézőpontjával egészít ki. Közben felszínre törnek a főhős ezen nőalakokhoz kötődő emlékei, feltárul a narrátor kapcsolata Nanával, az anyjával és saját kislányaival. Így négygenerációnyi tapasztalat gabalyodik menthetetlenül össze. Ezen a ponton a huszonnyolc éves lány szemszöge helyett a sok év távlatából visszaemlékező elbeszélő hangja erősödik fel.

A családi csúcspont után apránként visszatér a figyelem a szerelmi szálra. Az emlékezés ritmusát az időkezelés is követi, hol teljesen lelassulnak, hol viszonylag gyors ütemben pörögnek az események. Az időkezeléshez hasonlóan fontos eszköz annak érzékeltetése, hogy pontosan mikor játszódik a történet. Eleinte csupán egy kagylótelefon, a feltöltőkártyák és a napjainkhoz képest megdöbbentően alacsony árak sejtetik, hogy a kétezres években járunk. A kisregény vége felé viszont az évet is beazonosító események türemkednek be a szöveg eddig külvilágtól viszonylag elzárt terébe. A nagy augusztus huszadikai vihar és az őszödi beszéd jelzi, hogy 2006-ot írunk. Az elbeszélőt, amennyire lehet, ugyan hidegen hagyják az események, de a korra utaló kapaszkodók megjelenésével egyidőben érezhető, hogy a főhős is kezd kikecmeregni furcsa remeteségéből.

A narrációnak nem a visszaemlékezés átgondolt, a szöveghez jelentésrétegeket adó használata az egyetlen érdeme. A gondolatritmus-váltások érzékeltetik az érzelmi állapot változását. A kötet ugyan komor témákat jár körbe, az elbeszélői stílus viszont könnyed, jó humorú marad. A gyors asszociációk folyamatosan fenntartják a figyelmet, hitelessé és emberivé teszik a monológot. Mindeközben fundamentális gondolatoknak úgy ágyaznak meg, hogy azok egy pillanatra sem válnak didaktikussá. Talán csak néhány, a szakmaiságot túlontúl megalapozni kívánó szövegrész van első olvasásra a kisregény terhére, de ezek is fontos szerepet játszanak: a festékfajtákról folyó elmélkedés annak az indikátora, hogy az alkotáshoz való viszony megváltozott.

A *Tövismozaik*nak erőssége az apró gesztusokból, részletekből felépülő karakter- és kapcsolatábrázolás is. A szövegben főként a művészvilág tipikus alakjai vonulnak fel, viszont elég kidolgozottak ahhoz, hogy elkerüljék a sztereotipikusság vádját. Ilyen például a hűvös, galériás apafigura, Nándor vagy a már befutott barátnő, Niki, akinek a „karrierje egészen fiatalon kezdődött, mert megtette a világnak azt a szívességet, hogy hamvas szűz leányként festett egyébként gyönyörű aktokat önmagáról, és úgy tudta kiejteni vörösre rúzsozott száján a »kurátor« szót, hogy attól az összes kapuzárási pánikon innen és túl lévő műértő azonnal izgalomba jött".

A baráti viszonyok egyenlőtlenségei néha olyan apróságokban ütköznek ki, hogy ki veszi fel többször a másiknak a telefont, vagy kíséri el barátnőjét a temetésre. Máshol a gyermekkori emlékekhez képest túl drága sonka jelzi, hogy az egymáshoz való közeledésnek, megértésnek a legjobb szándék mellett is megvannak a határai.

A színes karakterek gyakran egy-egy, a főhőst is foglalkoztató problémát új szemszögből mutatnak be, vagy épp a főhős életének potenciális alternatíváit ábrázolják. A kríziskezelés

és a szülő-gyermek viszony mellett a *Tövismozaik* központba állítja az alkotás és a magánélet viszonyát. A főhős a magánéleti válságainak köszönheti, hogy friss, számára elismerést hozó műveket tud létrehozni. Ezek lesznek a regény triptichonjának darabjai, válaszok szerelmi bánatra, magányra és gyászra. Van olyan ismerős, aki feladja a művészetet a családjáért, és hogy a férje kiteljesülhessen színészként. A főhős szerelménél, Jánosnál a magánélet és az alkotás határai összemosódnak: az iránta epekedő lány tövismozaikba öntött vallomásában a közös munka lehetőségét fedezi fel, és a legtöbb személyes megmozdulása tulajdonképpen a híres festő képét hivatott építeni. Ani néni viszont a művészettörténetet látja eltérően, saját tragikus élete miatt. Régi ismerősök pedig az alkalmazott művészetben találják meg a számukra ideális utat.

A másik, szereplőkön keresztül is körbejárt téma a hithez és valláshoz való viszonyulás, amit a történetnek keretet adó ünnepek felerősítenek. Az isten(ek) és a túlvilág tematizálása (a pakoláshoz, szortírozáshoz és az álmokhoz hasonlóan) a gyászmunka fontos eszköze lesz. A legösszetettebb hozzáállás az útkereső elbeszélőnél mutatkozik, aki az alkotói folyamatot igyekszik szerzetesi munkaként megélni, de az alázatosságot nem tudja fenntartani. Az egyiptomi hiedelemvilág és a vigasz nélküli istenhit mellett feltűnik extrém alternatívaként a magát „átjárónak" tekintő, saját bevallása szerint angyalokkal beszélgető családanya is.

Néha nem a szereplők közötti különbségek, hanem épp a hasonlóságok helyeznek új megvilágításba egy-egy problémát. Két kapcsolat közötti párhuzam felismerése indítja el a továbblépés folyamatát. Niki anyjának megkopott fénye vetíti előre, hogy hova vezet Niki életstílusa, amelyet akár a főhős is választhatna magának. Bár az elbeszélőben ez nem tudatosul, az anya és János között is sok a hasonlóság. Így nem meglepő, hogy a kettőjükhöz kötődő gyászfeldolgozás összekapcsolódik. Mindketten függők, emellett kizárólag magukkal vannak elfoglalva. A halott anyához szólás pedig sokban emlékeztet a narrátor és szerelme közti kommunikációra. János gyakran eltűnik, nem veszi fel a telefont, vagy épp a következő üzenettel válaszol: „Nincs rá szó." A narrátor így arra jut, mint az anyjához szóló kisregénnyi monológ: „ha nincsenek szavak, akkor párbeszéd sincs."

A könnyed, mégis átgondoltságról tanúskodó elbeszélésmódon, a precíz szerkesztettségen, az egymás mellé rendezett életutakon keresztül a krízisfeldolgozás komplex folyamatai rajzolódnak ki. A mesterien összeillesztett, nemegyszer eltérő színezetű mozaikdarabkák segítségével a gyász, a szülő-gyermek viszony, a hit eltérő formái teljességükben bontakoznak ki. Mindeközben az egyéni életutakon túlmutató kérdéseket vet fel a kötet. A szenvedés az alkotás előfeltétele-e? Feloldhatók-e teljesen a családi traumák? Az egy kisregényre jutó összetett témák száma elsőre ugyan soknak tűnhet, de Tamás Zsuzsa olyan könnyedséggel zsonglőrködik ezekkel a kérdéskörökkel, hogy nem terheli túl a szöveget.

MEGALKUVÁS NÉLKÜLI EMLÉKEZET

Kiss Noémi: Balaton. *Magvető Kiadó, Bp., 2020*

Kiss Noémi legújabb prózakötete, a *Balaton* borítóján a vidám hullámok és piktogramok kellemes Kádár-korszak-nosztalgiát ígérnek. És a könyv lapjain valóban a nyolcvanas évek Magyarországával találkozhatunk. A novellák világát Trabantok, honeckerpapucsok, kőkoptatott farmerek, moncsicsik, a nyugatot mímelő bukszuskerítések díszletezik, és a kánikulában is kötelező rántotthús-szag lengi be. Ám Kiss Noémi most sem köt kompromisszumot, nem szépíti meg az emlékeket. Az elsőre talán idillinek tűnő, Balaton köré szőtt történetek természetesként ábrázolt tragédiákat, traumákat vonultatnak fel, miközben kíméletlen társadalmi körképet festenek.

Kiss Noémi a tőle megszokott módon számos érzékeny, akár tabusított kérdést feszeget. Az író már az elbeszéléskötetében, a *Trans*ban is felbukkanó, de főképp a Sovány angyalok című regényében fölvetett problémákhoz tér vissza ezekben a novellákban. Megjelenik az iskolák romlott, eltussolásokkal teli világa, az edzőtáborok visszássága, a szocializmus zártságából elvágyódás, kiútkeresés. A szerző nem retten meg a mélyszegénység aprólékos bemutatásától sem, és többször érinti az alkoholizmust, annak családra gyakorolt hatásait is.

A szövegek központi motívuma a nemi identitásképzés. A *Balaton* novelláiban ezt a folyamatot elsősorban kora serdülőkorú gyermekek szemszögéből láthatjuk. A természetes szexuális kíváncsiság például a jól ismert üvegezős játék formájában jelenik meg. A történetekben végbemenő identitáskeresés, felfedezés folyamata viszont gyakran kisiklik. Nem szokatlan eset a szexuális visszaélés, kihasználás. Máshol, például a *Piócák*ban, a nemiséghez társított szégyenérzet jár súlyos következményekkel. Miután az anya szerint „a bugyi titok. Koszos, mocskos kis titok", a kislány mindent megtesz, hogy megszabaduljon a nővé válás jeleitől, például a fanszőrzetétől. LMBTQ-témák is felmerülnek a kötetben. Ilyen például a transzneműség és a melegek helyzete a gulyáskommunizmusban. Az utóbbi társadalmi csoport megítélését és az ebből következő veszélyeket kimondottan találóan sejteti *A stég*.

Előfordulnak olyan témák, amelyekhez a sokszori visszalátogatás már nem tud újat hozzátenni. Különösen igaz ez a szocializmus sportvilágának (önéletrajzi ihletésű) bemutatására. Néhány történet pedig túlságosan is hasonlít egymásra. Ebből ugyan azt érezhetjük, hogy hőseink esete nem egyedi, de ez helyenként fölöslegesen repetitívvé teszi a kötetet. A legtöbb esetben viszont megéri visszatérni a korábban is érintett területekre. A legtöbb problémakört az eltérő hátterű, főleg serdülői és gyermeki nézőpontok már önmagukban frissé teszik. A szexualitás felfedezése mellett a disszidálás és az elvágyódás is számos új színezetet kap.

Az újrahasználhatóság kétségei mellett felmerül, hogy az érzékeny, súlyos kérdésekből mennyit bír el egy szöveg. Életszerű, hogy egy-egy karakter identitását számos aspektus határozza meg, nem egyetlen probléma foglalkoztatja csupán. De míg az egymásra ható elemeket a *Sovány angyalok*ban fel tudta fejteni az író, a pár oldalas novellákban erre nincs elég tér. Emiatt egy-egy történet túlzsúfolttá válik. Általában maradandóbbak a *Balaton* azon darabjai, amelyek egyszerre kevesebb megrázó vagy tabutémára koncentrálnak, mint például *A stég*.

Az érintett kérdéskörök mellett a stílus is jelzi, hogy kétségkívül Kiss Noémi-kötettel van dolgunk. A szerző egyedi, szokatlan, a maga módján mégis sodró erejű hangja kíséri végig a novellákat. A szövegekbe ugyan néha becsúszik egy-egy erőltetettebb, közhelyes szószerkezet (például „a semmi üres tekintete"), a gondos szerkesztéshez összességében nem

fér kétség. A csapongó, benyomásszerű, spontán hangulatot a gyors váltások, a széttördelt, mégis egymáshoz precízen illesztett történetdarabkák teremtik meg. A kozmetikázatlan közeget, a szereplők hátterét érzékletesen jellemzik az elvétve fölbukkanó nyersebb megnyilvánulások, például a *Piócák* „kurva kis picsák" felkiáltása vagy elmélkedése a sirályfosról. Másutt a kegyetlen komikum válik a szövegek javára.

A kötetben az én- és őelbeszélő, a múlt és jelen idő szövegenként, néha pedig egy novellán belül is váltakozik. Az elbeszélésmód így helyenként húsbavágóan élénk, máshol távolról láttatott, elhalványuló emlék benyomását kelti. A nézőpontokkal kísérletezés pedig tovább fokozza a visszatekintés érzetét. A gyermeki szemszögre többször is (például *A stég*-ben vagy a *Horgok és démonok*ban) rávetül a felnőtt narrátor tudatosabb perspektívája.

A párhuzamos szemlélés különösen jól működik annak köszönhetően, hogy Kiss Noémi bravúrosan mutatja meg a gyermeki, serdülőkori világérzékelés sajátosságait. A fiatal szereplők saját tapasztalataikat természetesként élik meg. Nem kérdőjelezik meg környezetüknek, a velük történő eseményeknek, szüleik, nagyszüleik, unokatestvéreik, tanáraik bánásmódjának normálisságát. Legtöbbször pusztán örülnek a feléjük irányuló figyelemnek. Az olvasóban és a visszaemlékező narrátorban viszont folyamatosan ott motoszkál, hogy ez így nincs rendben. A gyermekeket gyakran felnőttként kezelik. Nem óvják őket a hulla látványától. Nem játszhatnak gondtalanul, mert pénzt kell kunyerálniuk. Jogokból és döntési lehetőségekből viszont lényegesen kevesebb jut nekik. Ide-oda költöztetik őket, és senki sem kérdezi, ők szeretnének-e disszidálni. Naivitásukat kihasználva akár saját testük felett is elveszthetik az irányítást, majd a szexuális visszaélést apránként feldolgozva próbálják visszaszerezni a kontrollt.

Az írónak viszont nem ez az egyetlen (emlékekkel és nézőponttal való) játék a tarsolyában. A *Tornászok*ban például egy mindentudó elbeszélővel találkozunk. A helyszínek és szereplők sokaságából kialakuló körkép mégis inkább olyan, mintha a sportüdülő közösségének egyik tagja járná végig gondolatban a szomszédságot, és összesítené fejében a pletykákat. Előfordul, hogy több szereplő szemszöge is megjelenik egy-egy novellában. A *Fagy*ban a tanár és az igazgató gondolatai az őelbeszélő távolságtartásával tárulnak fel, a kamasz lány sokkal közelibb perspektívája viszont egyes szám első személyben bontakozik ki. *A rajzoló*-ban pedig a hasonmások és az áldozat sorsa és hangja folyik alig szétválaszthatóan egybe.

A *Kanálislány* krimiszerű eseményei közel hetvenéves nyomozati dokumentumok darabkáiból, vallomásokból, halottkém és elmeorvosi szakértő szakvéleményéből állnak össze. De a halott kislány történetének leválaszthatatlan része lesz a gyilkosságnak a narrátorra gyakorolt hatása. A hajdani halottkém nagypapa meséje utáni gyermekkori rettegés és a felnőtt nő kutatása a nagyszülő esetei után. Így a kanálisban holtan talált kislány összekapcsolja két, teljesen más rendszerváltást megélő nő életét: a hirtelen szocializmusba csöppenő cselédlányét és a szocialista gyermekkorból a demokráciába cseperedő narrátorét.

Nemcsak egy szövegen belül, hanem novellák között is izgalmas párhuzamok születnek egy-egy karakteres szó vagy motívum elegáns újrahasznosításával. A kötet első történetében például az „idegenek" szó még a külföldieket jelöli, pár oldallal később viszont már a piócákat. A pléhkrisztus a *Piócák*ban a szocializmus és a vallásosság magánéletbe is beszivárgó ellentétének jelképe lesz. Míg az anya a párna alá rejtett kereszttel igyekszik megvédeni gyermekét, a lány undorodik a büdös kegytárgytól, hiszen olvasásórán megtanulta, hogy „nincs Isten". A *Horgok és démonok*ban viszont már a kapitalizmus és a vallás ellentétét

képviseli ugyanaz a kereszt. A vasfüggönyön túlra disszidálva értékesítési tanácsadóvá váló katolikus pap állapítja meg, hogy „azért az új autónak jobb illata van, mint a pléhkrisztusoknak".

A szövegeket így nem csupán a Balaton és a körbejárt témák kovácsolják egységbe, hanem a felsorakoztatott emlékek is párbeszédbe lépnek egymással. Ezt a társalgást erősíti fel, hogy a szereplők is gyakran újra felbukkannak. A *Piócák* szereplői később egy megjegyzés erejéig törölközőt csennek a háttérben. A (szintén önéletrajzi ihletésű) halottkém nagypapa több novella központi figurája. Az elbeszélő is több történetben feltehetően azonos, a nagypapás emlékek felidézője például *A fagy*ban Anikó nevű barátnőjének vívódásait mutatja be.

Így a kötet egy tragédiákkal és hallgatásokkal teli, korszakokat összemosó, zárt világgá olvad össze. Ennek a világnak a központjában a szocializmus utolsó évtizedének fojtott feszültsége, kiutat és identitást kereső, esendő alakjai állnak. A korántsem idilli időszak emlékei pedig egy másik politikai érán és életkorban is nyomot hagynak. Ugyanilyen csendesen, a háttérben motoszkálva kísérik és kísértik az olvasót a *Balaton* gyakran kényelmetlen történetei a kötet elolvasása után is.

DIÉTÁS DEBÜTÁLÁS

Bakos Gyöngyi: Nyolcszáz utca gyalog. *Magvető Kiadó, Bp., 2020*

Bakos Gyöngyi első kötete, a *Nyolcszáz utca gyalog* egy számos művészeti ágat felvonultató kisregény. A főhős filmelméletet tanul, filmkritikákat ír, így a mozgóképek világa a narráció fontos része. A szövegbe beszivárog a zene többek között ikonikus előadók és bakelitlemez-gyűjtemények emlegetésével. A költészet és a festészet is felbukkan egy-egy gondolat erejéig. Így az sem meglepő, hogy a *Nyolcszáz utca gyalog* különböző művészeti ágakat képviselő alkotások elegye. A kisregény és az azzal egy időben megjelenő *Tövismozaik* (Tamás Zsuzsa prózakötete) által felvonultatott témák között sok az átfedés, bár a súlyozás és a megközelítés eltér. Az elbeszélő emlékeztet Mucha Dorka *Puncs*ának sodródó főhősére. A hangulat viszont Szeder dalának, a *Feri fenek*ének és Reisz Gábor *Van valami furcsa és megmagyarázhatatlan* című filmjének egyedi keveréke.

A kisregény egy húszas, a történet bizonyos pontjain valószínűleg már kora harmincas éveiben járó nő tudatfolyama, ami pár bekezdésnyi szakaszokra töredezik. A darabkákból négy, egymást folyton váltogató történetszál alakul ki, ebből három egy-egy férfi, pontosabban egy-egy másként sikertelen párkapcsolat köré csoportosul. Bár ezeket a Déneshez, Göröghöz és Béhez köthető jeleneteket mind jelen időben taglalja az elbeszélő, egymástól eltérő időben és térben játszódnak. A nem lineáris sorrendben felidézett események körülbelül egy bő évtizedet ölelnek fel. A látszólag véletlenszerűen elszórt gondolatkupacokból viszont nagyrészt rekonstruálható egy-egy teljes történet, kirajzolódik a kapcsolatok íve.

A párkapcsolati egységek közé ékelődnek a családi viszonyokat bemutató szövegrészek. Ezek főként múlt időben elbeszélt emlékek a gyerekkor és kamaszkor különböző szakaszaiból, de az aktuális anya-lánya viszony a jelen időbe is áttör. A családi történeteken kívül van néhány, csak a felnőtt főhősről szóló rész is. Ezek az esetleges kiúttalálással egy időben, ahogy az elbeszélő figyelme maga felé fordul, sűrűsödni kezdenek.

A családról és gyerekkorról szóló bekezdések jellemzően a kisregény legerősebb darabjai. Amíg a férfiakhoz kapcsolódó szövegrészek gyakran elvesznek a „baszások", beígért szo-

pások és elélvezések unásig ismételt tengerében, a családi szekció végig változatos marad. Jelentéktelennek tűnő emlékekből és gesztusokból komplex viszonyrendszerek és állandó titkolózások sejlenek föl. Pár mozzanatból megismerjük a korán elvesztett apát a maga önzőségeivel és a hozzá kötődő szép emlékekkel együtt. Előtűnnek a túlsúllyal küzdés terhei, és az anya nem épp áldásos hatása az önértékelésre. Láthatjuk a nagyapa és veje között húzódó ellentéteket. Találkozunk az apácák nevelte nagymamával, aki behozza a mindent látó Istennel együtt az önhibáztatást is a főhős életébe. Ezek az emlékezések viszont korántsem öncélúak: segítenek megérteni a főhős felnőttkori hozzáállását a világhoz és környezetéhez.

Ez a viszonyulás pedig egyáltalán nem problémamentes. Az elbeszélő gondolatainak jelentős részét a kalóriaszámlálás köti le, olyannyira, hogy az étkezési zavarok gyanúja is felmerül. A kisregény szinte egészéből a teljes céltalanság érződik. A főhős már-már a depresszió jeleit mutatja, két ízben még a saját halálát is elképzeli. Érdeklődése majdnem minden iránt elkopik, még a filmekről is egyre kevesebb hévvel szól. A kötet végén viszont pislákolni látszik némi reménykeltő lelkesedés – amit nem véletlenül Stockholm vált ki az elbeszélőből, hiszen a névtelenül maradó főhős Ingmar Bergman rajongója, belőle írja a szakdolgozatát. (Bergman fontosságát hivatottak jelezni a fejezetcímek is, amelyek az ikonikus rendező filmcímeit vonultatják fel rögtön két nyelven is. Ez viszont kissé öncélúlag hat, tekintve, hogy nem kapcsolódnak szervesen a fejezetekhez.)

A külvilág részletei, egy-egy külsőség, például a körömlakkok színe, ugyan gyakran megragadja az elbeszélő figyelmét, embertársai viszont ritkán gerjesztenek benne hasonló érdeklődést. Többször nyugtázza, hogy nem figyel oda beszélgetőtársára. Azt viszont elvárja, hogy őt akár a testtartásából, a megváltozott lélegzetvételéből is megértsék. Másra nem is nagyon ad lehetőséget, mert a kommunikációja hagy kívánnivalót maga után. A tudatfolyamból kiderül, hogy képes kimondottan precízen fogalmazni, hiszen a szavait megválogatja, pontosítja, szükség esetén cserélgeti. Ennek ellenére másokkal nem mindig tud arról beszélni, amiről szeretne, egyes kérdésekre pedig előre gyártott válaszokkal készül. Nem egyszer előfordul, hogy mismásol, elhallgat vagy terel. Mindezt tetézi, hogy szélsőséges konfliktuskerülő, így inkább kirak egy ötezer darabos puzzle-t, minthogy szóljon, gyűlöli ezt a tevékenységet.

Nőkkel nem tud megfelelő kötődést kialakítani. Amíg az apjáról szeretné tudni, hogy milyen ember volt valójában, hasonlított-e az ízlése az övéhez, az anyjával kapcsolatban ezek az információk hidegen hagyják. Az anyából csupán az az érdekes számára, hogy milyen volt az apával a kapcsolata. Nővérei létezésére csupán egy-egy mellékes megjegyzésből derül fény. A barátnők mind névtelenek és jellegtelenek maradnak, pedig számukra a narrátor koszorúslányi fontosságú.

Ezekből a problémákból keveset fogalmaz meg önmagának a főhős, sokkal inkább ügyes, ám gyakran túlhasznált narratív technikáknak köszönhetően ismerjük meg a fiatal nő nehézségeit és gyengeségeit. A tudatfolyam alapvetően hitelesen csapongó, a történetdarabkákat csupán egy-egy motívum, asszociáció kapcsolja össze, amikor van egyáltalán kötőelem. Az érzések, önismereti, párkapcsolati felvetések hétköznapi gondolatokkal, aggodalmakkal keverednek. Izgalmas, ahogy a legfontosabb traumák csupán egy-egy mondat erejéig merülnek fel, mert ahelyett hogy ezeket megélné az elbeszélő, inkább eltereli figyelmét a sminkeléssel, a mosdóba járási szokások elemzésével vagy a bürokrácia részletekbe menő ismertetésével. A szöveg viszont menthetetlenül belefullad a körömlakkok és a ruhaválasztásról szóló elmélkedések tömkelegébe, de legfőképp a kaják folytonos elemzésébe, elkészítésük részletezésébe.

Ezen témák hosszadalmas újra- és újralátogatása azért sem szerencsés, mert ezen kívül is akadnak igen gyakran ismétlődő motívumok. Ilyen például a szex és egyéb, tabunak számító természetes folyamatok, a pisilés, izzadás tematizálásának normalizálása. Vagy épp a változó városok, a gyaloglás, a folytonos utazás. Utóbbiak jelentését pedig egy kissé közhelyes mondatban nyomatékosítja is az elbeszélő: „Azon gondolkodom, hogy mit keresek Párizsban, miért jövök folyton Párizsba. Egyszerűen csak Párizsba utazom, mint azok az emberek szoktak, akik teljesen reménytelenül új életet akarnak kezdeni." Nem ez az egyetlen klisés gondolat a kötetben, az első oldalon például rögtön felvetődik, hogy a férfiak miért nem veszik észre sosem az új frizurát. De az ehhez hasonló, általánosító kijelentések illenek a főhős karakteréhez. A túlhasznált képek mellett viszont helyet kapnak a mértékkel kezelt, egészen meglepő motívumok is. A viza és egyéb halfajták vagy akár a bambuszok a Dénessel közös nyelv részévé válnak, és a párkapcsolat változásainak találó indikátorai lesznek.

Nemcsak a témák ismétlése feltűnő a szövegben, hanem a karakter önmagával való vitába szállása is. Gyakran előfordul, hogy a főhős kijelent valamit, aztán leszögezi annak épp ellenkezőjét is: „Zavarban vagyok, igazából semmi okom rá. Minden okom megvan rá. Azért vagyok zavarban, mert tetszik, ahogy néz." Ez a stratégia szemléletesen jelzi, hogy számos kérdést most először fogalmaz meg az elbeszélő, a tudatosítás folyamatának kellős közepén érjük őt tetten. Van, hogy rájön, az állítása nem fedi teljesen a valóságot, ezért pontosít. Máskor önámításon kapja magát, ezért korrigál. Ez a fajta szövegszerkesztés, akármennyire hatásos is, egy idő után szintén repetitívvé teszi a szöveget.

Kár ezekért a túlkapásokért, hiszen a stílus alapvetően jó humorú, gördülékeny, kellően önironikus. Bakos Gyöngyi pár vonásból mulattatóan hús-vér karaktereket teremt. Ilyen például Marika néni, Dénes tipikus nevű nagymamája, akinek szimpátiája abban csúcsosodik ki, hogy legalább részben hajlandó lenne eltérni a megszokott csirkepörköltrutintól. Hasonlóan sikeresen vázolja fel az író a sorsfordító pillanatok pátosztól mentes, esendő oldalát. Ennek legjobb példája talán az apa temetése, ahol többek között azon mélázik a főhős, hogy hogyan kell az urnát helyesen tartani, egyáltalán, mit is jelent, ha osztozik vele valaki a fájdalmában.

Emellett a kisregény Szeder dalához hasonlóan izgalmas játékot űz a feminista elméletekből jól ismert „male gaze" (férfitekintet) jelenségével. A főhősnő adaptálja azt, ahogy a heteroszexuális férfi nemi vágyainak tárgyaként tekint a nőre, és megfordítja a szerepeket. Szemrebbenés nélkül mustrálja a gíroszos fiút vagy épp Bé fenekét a kilences buszon, találgatja a „farkának" méretét. A Görögöt gondolatban pedig bútordarabként kezeli, azon tanakodik, hogy a férfi mennyire nem illik a fal színéhez vagy a kanapéhoz. A kapcsolat és a szexuális aktus során viszont gyakran alárendeli magát a partner vágyainak. Előfordul, hogy nem tudja eldönteni, hogy élvezi vagy csak elviseli a másik fél furcsa játékait. Azért érzi szerencsésnek magát, mert Dénesnek sok év után is jó vele lefeküdni, nem pedig azért, mert neki potenciálisan kielégülést hoz az együttlét. Utóbbi szempontot olyannyira nem tartja fontosnak, hogy erről szót sem ejt.

A jól eltalált mozzanatoknak hála a *Nyolcszáz utca gyalog* a hozott mintázatok miatt krízissé alakuló fiatal felnőtt női lét precíz és hiteles manifesztuma. Így különösen sajnálatos, hogy az állapotok érzékeltetésére használt elemek – például kaják, kalóriák és piperecuccok – a kötet jelentős részében elorozzák a figyelmet.

FÜZI LÁSZLÓ

A POLITIKÁBAN SOK MINDEN LEHETSÉGES, KEDVES ERNŐ

Spiró György: Sajnálatos események. Két tragédia közjátékkal Kádárról**.** *Scolar Kiadó, Bp., 2020*

Az írásom címében idézett mondat Spiró Györgynek a történeti hűséget erősen őrző tragédiájában hangzik el. Nagy Imre, az 1956-os magyar forradalom elhurcolt miniszterelnöke mondja Walter Romannak (Neuländer Ernőnek). Neuländer Ernő Nagyváradon született, és ahogy mondani szokták, a nemzetközi munkásmozgalom harcosa volt, Nagy Imrével Moszkvából, a kominternes időszakukból ismerhették egymást. Pályájuk egymásétól különböző ritmusban formálódott, az 1956 körüli időszakban éppen Walter Roman volt felül, de kapcsolatuk személyes jellegét ekkor sem tagadták meg. Említett beszélgetésükre Snagovban került sor, Nagy Imrét számos társával itt tartották felügyelet alatt. Walter Romant, aki korábban a román hadsereg tábornoka volt, aztán tájékoztatási miniszter, ötvenhatban rehabilitálták, és a „sajnálatos események" idején Budapesten tartózkodott. A két politikus helyzete a beszélgetéskor meghatározó módon különbözött egymástól, Nagy Imre valójában rab volt, Walter Roman pedig a helyi és nemzetközi kommunista hatalom képviselője, ennek ellenére, igaz, mindketten célirányosan, mégis majdhogynem meghitten elemezték az ötvenhat októberében s az azt követő időszakban történteket. A beszélgetés során Walter Roman megkérdezte Nagy Imrét, lehetséges-e, hogy sorsukkal kapcsolatosan Tito kétkulacsos játékot űzött. Erre a kérdésre válaszolva hangzik el Nagy Imre mondata, „a politikában sok minden lehetséges, kedves Ernő…".

Ennek az egyetlen, s talán nem is meghatározó jelentőségű mozzanatnak a felidézése önmagában is jelzi, hogy Spiró György két tragédiából és egy közjátékból álló munkája alapvetően történeti kérdéseket érint. Még a szövegformálás legapróbb mozzanataiban is megfigyelhető a történeti pontosságra és hitelességre törekvés. Nem véletlen, hogy a szerző maga is jelzi, a drámák szövegének jelentős része szó szerinti idézet eredeti jegyzőkönyvekből, levelekből és memoárokból. Az első darab (*Főtitkárok*) első jelenete a magyar kommunista párt Tisza Kálmán téri nagy-budapesti pártközpontjának egyik irodájában játszódik 1946. június 27-én, a jelenet szereplői: Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Szőnyi Tibor és Rajk László. A második tragédia (*Sajnálatos események*) utolsó olyan jelenete pedig, amelyikben történelmi szereplők jutnak szóhoz, 1989. május 11-én, szereplői: Kádár János és felesége, Tamáska Mária. Kádár ekkorra már elveszítette hatalmát, elméje zavarodott, úgy gondolja, a házat, amelyikben laktak, elveszik tőlük, felesége nehezen győzi meg ennek az ellenkezőjéről. A két jelenet időpontja között majdnem negyvenhárom év telt el, negyvenhárom olyan év, amelyikben Kádár végig politikai szerepet töltött be, megjegyezve, hogy az 1951 és 1954 közötti börtönéveit is a politikából következőnek kell tartanunk. (Nem hagyhatom említetlenül azt sem, hogy ebben a több szakaszra tagolódó közel fél évszázadban az ország vezetői meglehetősen szűk körből kerültek ki, s jócskán voltak közöttük olyanok, akik az egyik szakaszból a másikba egyszerűen csak átléptek.) A darabok szövege, a szerző több kiemelése, Kádár nevének az al-

címben való szerepeltetése és az, ahogy Kádár rövid életrajzát az életrajzi jegyzetek élén szerepelteti, egyértelműen jelzi, hogy Spiró György valójában Kádár Jánosról írt drámát. Igaz, a két, már jelzett tragédia és a közöttük helyet kapó közjáték (*Brioni közjáték*, ez Hruscsov 1956. november másodikáról november harmadikára átnyúló, Titónál tett látogatását tárja fel) a magyar történelem számos fontos mozzanatát elénk tárja. Mi több, folyamatrajzot is ad a jelzett közel fél évszázad magyar történelméről. A három drámát mégis Kádár életének alakulása, másképpen, ha mondhatjuk így, az egyes időszakok kapcsán adott állapotelemzések kapcsolják össze. A felidézett pillanatok: a Rajk-per előkészítése, Rajk Farkas Mihály és Kádár János általi kihallgatása, a Rajk-perhez és az ítélethez kapcsolódó különböző szintű ülések, Péter Gábor letartóztatása, Kádár János elítélése, Kádár szabadulása, Rákosi és Kádár „beszélgetése", az 1956-hoz vezető történések bemutatása, a brioni közjáték, az újabb tragédiában Kádár és felesége találkozása a parlament lépcsőjén, aztán Snagov, az elhurcoltak elemzései-meditációi, a tárgyalás, az ítélet és a rádióbemondó hangja ugyanúgy, mint Rajk László kivégzése után, aztán pillanatok hatvannyolcból, a reformközgazdász Péter György öngyilkossága, majd a nyolcvankilences eseménysor, a 301-es parcella feltárása, Kádár erkölcsi megsemmisülése és megzavarodása.

Mondhatnánk persze, hogy Kádár előtérbe állítása teremti meg annak a lehetőségét, hogy a szerző a háttérben magát a zajló történelmet megjeleníthesse, s ehhez a megállapításhoz hozzátehetnénk azt is, hogy a történelmi események középpontjában az ezerkilencszázötvenhatos forradalom áll, noha annak történéseiről csak az utólagos meditációkból értesülünk. Spiró György munkája azonban nem ezt a logikai rendet követi, a szerző legfőképp Kádárt állítja munkája középpontjába. Pár ide köthető utalást említettem már, mellettük a drámák szövegéhez kellene fordulnom, hogy ezt az állításomat igazolni tudjam, a részletek idézése helyett azonban csupán pár szövegrészre utalhatok. Arra, hogy Kádár aktív részt vállal a Rajk-per előkészítésében, eljátssza azt, amit ennek kapcsán el kell játszania, s szerepet vállal Rajk erkölcsi megsemmisítésében. Emlékszem Hajdu Tibornak a Társadalmi Szemle ezerkilencszázkilencvenkettő áprilisi számában megjelent *Farkas és Kádár Rajknál* című tanulmányára, ami a megőrződött dokumentumok alapján azt mondja el, hogy Farkas Mihály és Kádár János jó egy héttel a letartóztatása után meglátogatták Rajk Lászlót, s mintegy politikai kihallgatásnak vetették alá. Van valami mondanivalód?, kérdezte Kádár Rajk Lászlót. Ezzel az egyszerű indító mondattal jelképesen vád alá is helyezte Rajkot. „Neked van valami mondanivalód számunkra?", kérdezi Spiró drámájában Kádár a letartóztatott Rajk Lászlót, úgy, hogy ezzel az egyetlen mondattal önmagáról is bizonyítványt állít ki. Szőnyi Tibor kihallgatásánál is ott van Kádár Farkas Mihály és Péter Gábor társaságában. Kádár kínvallatását már csak Farkas Mihály és Péter Gábor hallgatják. Mintha mindig mindenben meglenne a folyamatosság, csak éppen egy-egy ember mindig hiányzik a körből, az, akit megsemmisítenek, vagy az, akinek éppen szétveretik a fejét. Az előzőekhez hasonlóan nagy jelenet az, amelyikben Rákosi fogadja a börtönből kiengedett Kádárt, aki még az elszenvedettek terhe alatt is alázatos maradt. „Óriási hibának tartom, amiről a kijövetelem után értesültem, hogy tavaly Nagy Imre eltávolíttatta Rákosi elvtárs képeit a gyárakból, a hivatalokból, az iskolákból. (…) Ezt a hitet a munkásosztályban vétek, bűn és hiba megingatni." Aztán következett a forradalom és a forradalom elárulása. Emlékezetes pillanat a parlamentből távozó Kádárné s az oda Szolnok érintésével Moszkvából szovjet katonák kíséretében érkező Kádár találkozása. Mondhatnánk, Kádárné el, Kádár be, de a felesége is maradt a rendszerben, akkor hangzott el a feleség szájából: „Már megint mit műveltél, te

szemét?! Ezt a szart is te vállaltad?" Majd jön a terror, valamint a kierőszakolt szovjet engedéllyel lefolytatott Nagy Imre-per, és jönnek az ahhoz kötődő kivégzések. Úgy tűnik, Kádár az erőszaktól később sem távolodott el, építő korszakában. A második tragédiában tolmácsa, Erdélyi Károly mondja el, hogy a Csehszlovákiába való 1968-as bevonulást már jóval annak megtörténte előtt eldöntötték. „Az Öreg volt az első, aki felvetette, még az elején… 56-os tapasztalat… Mindig előre értesítettük Brezsnyevet, hogyan és miről fogunk tárgyalni Dubčekkel, mit fogunk javasolni neki. Hétszer találkoztunk Dubčekkel, és hétszer mondtuk meg előre… Az Öreg már tavasszal azt javasolta, hogy végeztessen ki néhány embert, de Dubček nem vette komolyan… Álmokban élt, reménykedett, gyáva volt… Ő maga is mondta, nem neki való az első titkárság, csak hát őt tolják előre."

Spiró György darabja, ahogy már korábban is jeleztem, Kádár Jánossal, Kádár cselekedeteivel foglalkozik, s könyörtelen ítéletet mond róluk. Mondandójához a magam hasonló tartalmú tűnődéseit tudom hozzákapcsolni. Nyilvánvalóan nem tudható, hogy mit érzett Kádár a sokat emlegetett döntő pillanatokban, mondjuk akkor, amikor szembetámadta Rajk Lászlót, s amikor elárulta ötvenhatot, de ezt nem is gondolom fontosnak, a cselekedetei fontosabbak ennél. Később a társadalom fölé emelte magát, s a különböző táborok, lehetőségek között egyensúlyozott. Nem egyensúlyozó szerepet töltött be, hanem egyensúlyozott, hogy felszínen maradhasson. Nem a kompromisszumok, hanem a hatalom robotosa volt, minden irányba mindig addig ment el, ameddig azt hatalma megtartása még megengedte. Ennek a gyakorlatnak szerves részét alkotta a folytonos engedés és a folytonos szorítás, a valóság tényeinek tudomásul nem vétele és az ideológia uralmának fenntartása, ami a társadalmi méretű hazugság uralomra jutását eredményezte. Ugyanakkor tudni kell azt is, hogy a kompromisszum és alku, ha ugyan használhatjuk ezeket a kifejezéseket, még nem feledteti a korábbi árulásokat, főképpen pedig a kivégzéseket. Nem véletlen, hogy az alaphazugság, ötvenhat ellenforradalomként való emlegetésének megszűnte után, s persze számos gazdasági, politikai ok következtében maga a rendszer is összedőlt.

Visszatérve Spiró György drámáihoz: az elmondottak ellenére ezeknek a végső tétje valójában mégsem Kádár János alakjának a megítélése, hanem annak fölmutatása, hogy az örök emberi típusok miképpen jelennek meg újra és újra a történelemben.

S akkor még pár szót a műfaji kérdésekről. Spiró a tragédia kifejezést használja a két nagyobb terjedelmű dráma kapcsán. Használhatnánk a dokumentumdráma kifejezést is, hiszen a drámákban leírt mondatok mögött forrásokban, emlékezésekben előforduló mondatok állnak, nem egy esetben a drámai jelenetek is megelevenednek (a Rajk „kihallgatása" kapcsán jelzett dokumentumközlésre magam is utaltam), de a szövegek drámai erejét nyilvánvalóan egy előadás bizonyíthatná. Nem tudom, lesz-e valamikor vállalkozó a három darab egy előadáson belüli bemutatására; ennek nyilván időbeli korlátai is lehetnek. A jelenetek megformáltsága, a bennük felszínre törő ellentétek, s az, hogy valóban tétje (az ország és az egyes emberek életét, létét meghatározó tétje) van minden itt felmerülő kérdéskörnek, nagy drámai erőt ad a kötet darabjainak. Mindezzel együtt magam esszéként is tudtam olvasni ezeket a szövegeket, dokumentumesszékként. Sokat segítettek számos történelmi esemény, de még az időrend megértésében is.

HAKLIK NORBERT

VÉSZTERHES NOVELLÁK

Kontra Ferenc: Lepkefogó. *Magyar Napló Kiadó, Bp., 2020*

Ha egyetlen szóval kellene Kontra Ferenc legújabb, *Lepkefogó* című novelláskötetének hangulatát jellemezni, az a szó a baljós volna. A kötet tizenhét novellája között ugyanis egyetlen sem akad, amelynek a végén hepiend várna – és ha már itt tartunk, az is gyakran megesik, hogy befejezésük nincs, csak végük ezeknek a szövegeknek. Megjósolják a vészt, hogy aztán annak részleteit az olvasóra bízzák.

És ez egyáltalán nem baj.

Kontra ugyanis itt előre megfontolt szándékkal, módszeresen és következetesen nyomasztja az olvasót. Hogy miként, arról szóljon maga az alábbi idézet. A kötetet záró írás (*Az író csontjai*) főszereplője-elbeszélője így fogalmazza meg saját szerzői stratégiáját egy könyvbemutatón: „A misztikus történetek általában valamilyen kifürkészhetetlen, eredendő gonoszsággal kezdődnek: egy idegen nem virágot szorongat a háta mögött, hanem kórót; a jelenethez elengedhetetlen, hogy a gyanútlanság vélelme eleve fennálljon; a cselekmény során végig gyanakodnunk kell, tudjunk tehát valamit előre, amit a földbe markoló kéz nem is sejthet, mert a mi tudásunk csak akkor válik az ő sejtésévé, amikor már késő, addigra kiderül, hogy a föld a gonosznak a sírjáról származik, amely persze jelöletlen, éppen ezért alkalmas virágföld gyűjtésére. A földből serken egy hosszú szárú, páratlan levélállású szobanövény a főhős kedvére, a gyanútlanság harsányan zöldül tovább az ablakban, hiszen a napos párkányra helyezte, mígnem egy éjszaka elszabadulnak a növény által feltámasztott démonok, bekebelezik a szunnyadó álmait, és egészen más lesz belőlük másnapra, mint amire gondolni lehetett. Erről szól a könyvem, és nem akarok úgy tenni, mintha nem én írtam volna. Nem tudom elfogulatlanul, egy kívülálló szemével láttatni." (164)

Ez a közel bekezdésnyi részlet félig-meddig a *Lepkefogó* ars poeticája is lehetne – ám csak félig. Az eredendő gonoszság ugyanis valóban ott van ezekben a történetekben, de csak nagy ritkán kifürkészhetetlenül. A kötet novelláinak többsége ugyanis éppenséggel a készülőben lévő tragédiák eredőjét fürkészi, azt a pillanatot, amelyből szárba szökken az a bizonyos növény, amely később feltámasztja a démonokat. A kötet *Redőny* című nyitó darabja például Gion Nándor *Izsakhár*jából is ismerős helyzet köré szerveződik: főszereplője arra lesz figyelmes, hogy a szemközti háztömb egyik ablakából valaki távcsővel leselkedik. A novella javarészt a gyermekeit a lehetséges pedofil kukkolótól féltő apa, valamint felesége párbeszédeiből épül fel. Ezekből a dialógusokból szépen nyomon követhető, hogyan növekszik a férfi gyanúja addig a pontig, amíg végül elszánja magát a cselekvésre, és elindul, hogy szembesüljön a kukkolóval. Kontra pedig ott hagyja abba a novellát, ahol egy kevésbé bátor szerzőnél a befejezés kezdődne: a feleség várja, hogy a férj visszatérjen, mi pedig, az olvasók, elgondolkodhatunk azon, mi is történhetett itt valójában, annak nem volt ki a négy kereke, aki a szemközti ablakból hesszelte a gyerekeket a játszótéren, vagy pedig az apa paranoiája fordult valamiféle tragédiába, amiről nem tudunk meg semmilyen

részletet a szerzőtől. És ez így van jól, ezek a szövegek ugyanis éppen amiatt hatnak, hogy nem mondanak el mindent.

Mint ahogyan a szereplők sem mondanak el mindent egymásnak, és gyakran éppen ezek a ki nem mondott titkok, a véletlenül felfedett igazságok válnak a későbbi gonosztettek eredőjévé. A kötet második novellája, a Csáth Géza emlékének ajánlott *Elátkozottak* például három féltestvér és szüleik történetét villantja föl. Egyikük az anya házasságon kívüli kapcsolatából született, és amikor a nővére erre rájön, közös fiútestvérüket használja fel arra, hogy bosszút álljon az anyja szeretőjén – az öccsét teszi eszközzé annak a tragédiának az előkészítésében, amely majd csak azon a ponton túl történik meg, ahol Kontra elvágja a novellát.

Tehát az első szöveg esetében sejtjük, hogy valami rettenetes történt, de nem tudunk meg semmi biztosat a motivációjáról – sőt még az is homályban marad, ki a tettes és ki az áldozat –, míg a második szöveg mindent elárul a gonosztett indítékairól és előkészítésének részleteiről, de véget ér, mielőtt maga a bűntény bekövetkezne. Íme: két írói receptváltozat ugyanannak a fogásnak az elkészítéséhez.

Ezeket használja következetesen Kontra a *Lepkefogó* tizenhét novellájában, és ez a stratégia képes is arra, hogy végig működtesse a kötetet. A hiány az, ami sohasem hiányzik ezekből a szövegekből – vagy a motiváció van aprólékosan kifejtve, hogy aztán a végkifejlet maradjon homályban, mint például a *Lee Annácska*, a *Boldog almafák* vagy a *Boldog szárnyasok* esetében, vagy pedig a szereplők cselekedetei mögött megbúvó traumák maradnak bővebb részletezés nélkül, mint *A két fogoly* vagy a *Névtelenek rozettája* című szövegekben.

Persze tévedés azt hinni, hogy a *Lepkefogó* amolyan huszonegyedik századi balladáskönyv volna, amelynek mindegyik darabja a tragikus végifejlet felé halad. Nem. A kötet novelláinak némelyike ugyanis a tragédia és a trauma utóéletét mutatja föl. A *Hó hull a madárra* rezignált nyugalma mögül éppúgy félreérthetetlenül kisötétlenek a múltbéli traumák, mint ahogyan a *Boldog leszek* apa-fiú története is azoknak az elhallgatásoknak a felszámolásáról és azon titkoknak a feloldásáról szól, amelyek korábban lehetetlenné tették az effajta beszélgetéseket. Az, hogy a kötet közepét alkotó ciklus hat, egymással motivikus kapcsolódásokat is ápoló novellájának mindegyike a boldog szót hordja a címében, csak ráerősít erre a baljós, sötét hangulatra: a boldogság ugyanis ezekben a történetekben rendre olyan perspektívából látszik annak, hogy az olvasónak esze ágában sem lesz megirigyelni – olyannyira, hogy a *Boldog almafák* című darab, talán a címadó novellával holtversenyben, okkal pályázhat a kötetben szereplő legnyomasztóbb írás címére.

Ami azt illeti, erős mezőnyben versengenek a *Lepkefogó* novellái ezért az elsőségért. A kötet darabjai ugyanis csak elvétve merészkednek odáig, hogy vegytiszta horrornovellák legyenek, mint a *Lepkefogó* vagy a *Boldog almafák*, és ezek a szövegek is éppen visszafogott, tárgyilagos előadásmódjuknak köszönhetően kólintanak fejbe (a *Boldog almafák* hullamegtalálós jelenete például kiválóan alkalmas arra, hogy a fizikai rosszullét határáig juttassa az olvasót). Ezekben a szövegekben többnyire az a legnyomasztóbb, ami a háttérben marad. Félig-meddig vagy teljesen kimondatlan vészektől terhesek ezek a szövegek, bizonyíték-

ként arra, hogy Kontra Ferenc mindent megtanult Poe-tól, Csáthtól és Ambrose Bierce-től, hogy nyomdokaikon járva kifejlessze a saját módszerét arra, miként komponáljon szikár, takarékos, súlyos mélységekre nyíló novellákat a sötét különféle árnyalataiból.

Olyannyira sikerült, hogy a *Lepkefogó* utolsó oldala után bizonyára nem egy Kontra-olvasó nyúl majd a *Gimnazisták*ért a könyvespolcon, hogy az életmű korábbi darabjaihoz visszatérve lopjon némi napfényt a szerző legújabb novelláinak egyensötétjébe.

ÚJRADŰLŐZNI A HATÁRT. BÚCSÚAJÁNDÉK TÉREYTŐL

Térey János: Boldogh-ház, Kétmalom utca**.** *Jelenkor Kiadó, Bp., 2020*

Két olyan passzus is szerepel a tragikusan fiatalon elhunyt Térey János *Boldogh-ház, Kétmalom utca* című kötetében, amely mottóként kívánkozna a töredékben maradt önéletírás elé. „Huszonéves koromtól érdekelt a saját múltam rommá válása. Szeretek a nyomokból olvasni, legyenek azok bármilyen csekélyek." (104) Ez volna az egyik. A második pedig a következő: „Az a kérdés, hajlandó vagy-e lemenni az őseidért a kútba, vagy sem, és kibírod-e, amit felhozol." (268)

Az elmúlt pár évben irodalmunkban olyannyira megszaporodott memoároknak, valamint önéletrajzi ihletésű, gyakorta a gyermekkor emlékei által inspirált műveknek ahhoz, hogy működőképesek legyenek, óhatatlanul önmaguk metaszövegeként is muszáj fellépniük. Az önéletrajz, illetve az emlékirat mint műfaj kihívása ugyanis abban rejlik, hogy a szöveg a valóságábrázolás igényével lép fel, azonban ez a valóság, amint egyre inkább távolodunk a jelentől a múltba, egyre nehezebben rekonstruálható. Extrém példa szemléltetés végett: kisfiam, aki, amikor ezt a szöveget írom, éppen kétnapos, még – legalábbis az érzések szintjén – biztosan emlékszik saját születésére. Amikor viszont majd képes volna már beszélni róla, addigra elfelejti. Tehát már önéletrajzunk első mondata – születtem itt és ekkor – is másodkézből való információ. Na de vissza Téreyhez, pontosabban először az irodalomhoz általában. A működőképes emlékezetirodalom attól az, hogy megtalálja a csakis őrá jellemző, egyedi választ arra, miként lehetséges hitelesen rekonstruálni a múltat. Ettől a saját korlátaival való tudatos szembenézéstől is hiteles például Balogh Ádámtól a *Nyers*, Jenei Gyulától a *Mindig más*, vagy a prózából is szemezgetve pár címet: Nádas Pétertől a *Világló részletek*, valamint Konrád Györgytől – a *Boldogh-ház, Kétmalom utcá*hoz hasonlóan posztumusz mű – az *Ásatás*-trilógia.

Az, hogy Térey tisztában van vele: az önéletrajz szükségszerűen fikció is, rögtön a kötet elején kiderül, például ebből a részletből: „Szeretném azt hinni, hogy ropogós hóban léptünk ki a házból, de az igazi hóesés a nyolcvanas évek elején ugyanolyan ritkaság volt, mint manapság, legalábbis karácsony első napján; általában januárig kellett rá várni." (7) Nem tesz úgy, mintha vegytisztán fikciós szöveget írna, amelynek történetesen ő maga a főszereplője, hanem nyíltan felvállalja az olvasó előtt, amikor feltevésekkel dolgozik, vagy kétségei támadnak afelől, saját emlékeiből merít-e, vagy pedig a mások által elmondottakat éli meg akként: „Csupán néhány szaggatott epizódra emlékszem egész kisgyermekkoromból, s az első mindjárt az, hogy anyám karján ülve, kinézve a bejárati ajtónk nyitható kisablakán, egy balkáni gerlére mutatok a napsütötte, áprilisi kertben, s azt mondom ujjongva és ka-

cagva, hogy 'Ga-ga!'. Ez volt az első, szinte értelmes megszólalásom. Első emlékem mindjárt az első szavam is, de az is lehet, hogy csak anyám utólagos elbeszélése alapján rakom így össze. Galamb, első törmelékszavam tehát mintha mindjárt a békéé lenne, hogy aztán annyi haragos szó tolakodjon a számra. Az emlékeim sohasem tudtak annyira elhatalmasodni rajtam, hogy fokozatosan kibomló folyamatként lássam a gyermekkoromat. Mert a következő pillanat már az, hogy anyám otthagy az óvodában, én meg bömbölök a mézsárga hullámtető alatt." (54) Térey számára nem ciki azzal kezdeni mondatot, hogy „Nagyapámnak pedig sokszor mesélte az édesapja" (199), és ez így van jól, ettől hiteles a szöveg.

Mindemellett ez az – ide illő jelző, még ha nem is irodalmi kategória – őszinte szerzői hozzáállás nyitja meg a szöveg egy másik dimenzióját: önnön keletkezésének történetét. A kötet legelső, *Etelka-Földöv* című része – amely az öt egység közül a leginkább kidolgozott – nemcsak családtörténet, hanem annak a rekonstruálásnak a krónikája is egyben, bőséges forrásmegjelölésekkel, sőt olykor forráskritikával is megspékelve. Talán a Kijevben született, de Németországban élő, németül alkotó Katya Petrovszkaja *Talán Eszter* című műve koncentrált annyira saját keletkezésének részleteire, valamint a múltnyomozás folyamatára, mint Térey munkájának ezen első része, amely kendőzetlen nyíltsággal vall saját korlátairól is: „Aki ismeretlen, arról mindent el tudok képzelni, és ez vérpezsdítően jó nekem. Csak az ismeretlen képes ennyire meglódítani a fantáziámat. Természetesen lékre futásokra, hatalmas tévedésekre is módot ad a kutakodás. Ámítom magam, hogy kapiskálok valamit, két adat váratlanul stimmel, jön egy e-mail a levéltárból, majd egy másik a családból, segít a véletlen is, az egyik tény hirtelen egybevág a másikkal, az új adat erős fáklyafényben mutat föl egy házat és benne bizonyos arcokat, nem biztos, hogy jó nyomon megyek, de izgat a végkifejlet, utána akarok járni, csak ne legyen még vége." (133) Nem ódzkodik a szerző attól, hogy megvallja, amikor nem százszázalékosan biztos kutatásai végkövetkeztetésében – „Óvatos volnék tehát annak sulykolásával, hogy itt a mi ősünkről van szó. Bár a sztori önmagában finom, és ha regényt írnék, talán meg is venném" (136) –, és a múltba vezető útvonal újratervezéséhez is van bátorsága: „Voltaképpen elvagyok én bármilyen ősökkel, csak jobban szeretem tudni, mivel foglalkoztak, mint nem tudni.

Maradt tehát saját sorsunknak a saját sorsunk: a föld. A puszta. Vissza a pásztorokhoz.

Kezdhetjük újradűlőzni a határt." (155)

És ha már a bátorságnál tartunk: a *Boldogh-ház, Kétmalom utca* nagyon kemény könyv. Legalábbis attól a ponttól kezdve, hogy a család őstörténetén túljutva Térey elkezd önmagáról beszélni. Arról, hogy milyen súlyos terheket cipelt otthonról hozott batyujában fél évszázadnyira sem szabott élete során. Jóval az ő születése előtt elhunyt nővérkéjéről, akinek a tragédiája nemcsak a család egész további sorsára nyomta rá sötét bélyegét, hanem minden bizonnyal Térey maximalizmusához, bizonyítási vágyához és kitartásához is hozzájárult: a késztetéshez arra, hogy bebizonyítsa, nemcsak másvalaki pótlékaként, hanem saját jogán is értékes. Ez a memoár töredékességében és lezáratlanságában is igazi fejlődésregény. Középpontjában pedig a viszontagságos apa-fiú kapcsolat áll. A saját kudarcait fia folyamatos kritizálásával, képességeinek és érdemeinek kétségbe vonásával ellensúlyozni igyekvő apafigurával való viaskodás mintha fájdalmas, de hathatós edzésprogram lett volna arra, hogy Térey végül azzá az elhivatott, saját korlátait és horizontjait mindig tovább tágító, ambiciózus és sziklaszilárd munkamorállal bíró emberré váljon, akivé lett. Aki tudta, mitől akar elszakadni: például a panaszkultúrától, valamint a család egykori dicsőbb múltját már-már tragikomikus placebótevékenységekkel újraalkotni próbáló attitűdtől – lásd a vámospércsi

kiskertet mint a hajdani százötven hold utódját, benne „Jánoska pajtájával". Térey aprólékosan és hitelesen, öniróniától sem mentesen tárja fel önnön fejlődéstörténetét. Például amikor az első fizetéséből vett Energolux mosógépet emlegeti, amiről tüstént megjegyzi: „az is Hajdú, nem baj" (12), hogy aztán odabiggyessze a Depeche Mode első albumáról vett idézetet, amely itt és így egyszerre bájosan és ironikusan emeli az önállósodás szimbólumává a hajdani szocialista háztartásigép-ipar említett termékét: „Operating, generating New life, new life." (13) A kötetből ugyanis a jellegzetesen téreys, önironikus humor sem hiányzik, ami jól ellenpontozza azokat a passzusokat, ahol a szerző néhány hajszálpontos, kopogós mondatba képes sűríteni súlyos emberi tragédiákat, például amikor édesanyja betegségét idézi fel így: „Azt álmodtam a szállodában, hogy hátulról közelítek az anyámhoz. Átkarolom. Megérintem, vannak-e még mellei. 1987 telén" (375), vagy amikor apjáról szólva megjegyzi: „Egyszer úgy megégette a lábfejét, hogy bekerült a klinikára, tetanuszoltást kellett neki adni, majdnem el is veszítettük, kicsit drukkoltam is, hogy hátha." (117)

És az élettörténet hátterében mindvégig ott van a hetvenes években születettek közös generációs tapasztalata, például a Csillagok háborúja-kultusz, beleértve a magunkfajta hajdani úttörők csalódottságát amiatt, hogy „a Mókus őrsöt, bár szerettük volna, sohasem sikerült Luke Skywalkerre átkeresztelnünk". (96) Na meg a zene, a Sexepiltől a Depeche Mode-on át a Cure-ig. Ahogyan Térey Dave Gahan és Martin Gore zenekaráról ír, azt az együttesről szóló monográfiák okkal és joggal idézhetnék, olyannyira átélhetően fogalmazza meg, miért volt forradalmi, és miért hat mindmáig a *Black Celebration* vagy a *Music for the Masses*, vagy hogy miért válhatott oly sokak elementáris zenei élményévé a Cure 1987-es *Kiss Me, Kiss Me, Kiss Me* albumának pompázatos eklektikája.

Végezetül egy személyesebb hangú bekezdés. Ennek a kötetnek az elkészültét alkalmam volt viszonylag közelről követni. Térey olykor elímélezte némelyik, késznek ítélt fejezetét, valamint amikor kremsi ösztöndíjasként éppen ezen a könyvön dolgozott, feleségemmel a csehországi Brnóból átruccantunk hozzá egy hétvégére, és miközben végigautóztuk az osztrák Dunakanyart, meglátogattunk néhány Heurigert – mivel én voltam a sofőr, Jánosra maradt a borok kóstolásának és kiválasztásának feladata –, és megmásztuk a dürnsteini várhegyet, a *Boldogh-ház, Kétmalom utca* szerzője nemcsak barátságunk kezdeteinek emlékeit elevenítette fel – többek között az első házasságomat követő lakodalom egyik jelenetét, amelyet bele is írt a kötetbe –, hanem gyermekkorának azon eseményeiről is beszélt, amelyek meghatározták azt, akivé lett. Ezt a könyvet olvasnom tehát kissé olyan érzés, mintha másfél éve halott barátom a síron túlról küldött palackpostán folytatná beszélgetésünket, amelynek 2019. június 3-án oly váratlanul vége szakadt. A szerzőt személyesen nem ismerő közönség pedig személyes, átélhető képet alkothat belőle az emberről, aki negyvenkilenc évesen csatlakozott már nem élő klasszikusaink sorához.

Talán ezen olvasók nevében is mondhatom: köszönjük ezt a búcsúajándékot, Térey János.

KETTEN II.



SZERZŐINK

BAKOS GYÖNGYI (Bp., 1985): író. Első kötete: *Nyolcszáz utca gyalog* (2020).

BALÁZS IMRE JÓZSEF (Székelyudvarhely, 1976): költő, kritikus, irodalomtörténész. Legutóbbi kötete: *Üvegfej és homokóra. Déry Tibor korai műveiről* (2019).

BALLA ZSÓFIA (Kolozsvár, 1949): költő, író, esszéista. Legutóbbi könyve: *Az élet két fele. Gyűjteményes verseskönyv* (2019).

BALOGH RÉKA (Jászberény, 1990): kritikus, szövegíró.

BÁNKI ÉVA (Nagykanizsa, 1966): író, költő, irodalomtörténész. Legutóbbi könyve: *Telihold Velencében* (2020).

BENEDEK SZABOLCS (Bp., 1973): író. Legutóbbi könyve: *Ballada egy csapatról* (2020).

DARVASI LÁSZLÓ (Törökszentmiklós, 1962): író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Magyar sellő* (2019).

DÉRCZY PÉTER (Bp., 1951): irodalomtörténész, kritikus. Legutóbbi kötete: *Között. Esszé Orbán Ottó költészetéről* (2016).

FEKETE VINCE (Kézdivásárhely, 1965): költő, író, a Székelyföld szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Szárnyvonal (*2018).

FERDINANDY GYÖRGY (Bp., 1935): író, kritikus. Legutóbbi könyve: *Könyv a világ végén* (2020).

FILIP TAMÁS (Bp., 1960): költő. Legutóbbi kötete: *Nulladik nap* (2020).

FÜZI LÁSZLÓ (Lövő, 1955): kritikus, irodalomtörténész, a Forrás főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Az idő keresése* (2017).

HAÁSZ JÁNOS (Gyula, 1974): költő, író, újságíró. Legutóbbi kötete: *Felnőtteknek nem* (2017).

HAKLIK NORBERT (Ózd, 1976): író. Legutóbbi kötete: *Tom Hanks a vizek felett* (2017).

HÁY JÁNOS (Vámosmikola, 1960): költő, író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *A cégvezető* (2020).

HERVAY GIZELLA (Makó, 1934 – Bp., 1982): költő, író, műfordító.

HORVÁTH BENJI (Marosvásárhely, 1988): költő, író, fordító, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *A Dicsőséges Európa* (2018).

IMRE ESZTER (Marosvásárhely, 1990): író, műfordító. Kötete: *Luca-napi mesék* (2019).

IRLANDA KRISTÓF (Miskolc, 1996): költő, slammer, kritikus.

IZSÓ ZITA (Bp., 1986): költő, író. Legutóbbi verseskötete: *Éjszakai földet érés* (2018).

JÁNOKI-KIS VIKTÓRIA (Tiszaföldvár, 1982): író, építészmérnök. Megjelenés alatt álló kötete: *Cukros víz*.

KALI ÁGNES (Sepsiszentgyörgy, 1996): költő, dramaturg. Kötete: *Ópia* (2018).

KARAP ZOLTÁN (Kunhegyes, 1984): író, esztéta, zenész.

KARDOS G. GYÖRGY (Bp., 1925 – Bp., 1997): író, újságíró, dramaturg.

KISS NOÉMI (Gödöllő, 1974): író, kritikus. Legutóbbi kötete: *Balaton* (2020).

KONTRA FERENC (Darázs, 1958): költő, író, műfordító. Legutóbbi kötete: *Lepkefogó* (2020).

KÖTTER TAMÁS (Csorna, 1970): író. Legutóbbi kötete: *Férfiak fegyverben* (2020).

LACKFI JÁNOS (Bp., 1971): költő, író, műfordító. Legutóbbi könyve: *Hogyan írjunk verset?* (2020).

MAJOROS SÁNDOR (Bácskossuthfalva, 1956): író. Legutóbbi kötete: *Az ellenség földje* (2017).

MAROS ANDRÁS (Bp., 1971): író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Két-három dán* (2020).

MARKÓ BÉLA (Kézdivásárhely, 1951): költő, író, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *Egy mondat a szabadságról* (2020).

PAPP-FÜR JÁNOS (Hajdúböszörmény, 1976): költő. Legutóbbi kötete: *árnyék-apa* (2016).

PETŐCZ ANDRÁS (Bp., 1959): költő, író, esszéista. Legutóbbi könyve: *Idegenek-trilógia* (2020).

RENTZ MÁTYÁS (Mezőtúr, 1963): író. Fegyverneken él. Legutóbbi könyve: *Sajátidő* (2001).

SIMON FERENC (Hódmezővásárhely, 1961): kritikus, könyvtáros-tanár. Könyve: *A „Columbo-módszer". Tanulmányok és kritikák* (2020).

SZABÓ T. ANNA (Kolozsvár, 1972): költő, műfordító. Legutóbbi kötete: *Szabadulógyakorlat* (2020).

SZALAI ZSOLT (Győr, 1979): költő, kritikus. Legutóbbi kötete: *sem.rendszer. A nyelv színe-változása Vass Tibor költészetében* (2018).

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY (Bp., 1958): író. Legutóbbi kötete: *Székelyek* (2018).

SZŰCS SÁNDOR (Szolnok, 1966): kritikus, a szolnoki Verseghy Ferenc Gimnázium tanára.

TAMÁS ZSUZSA (Bp., 1978): író, meseíró, költő. Legutóbbi kötete: *Tövismozaik* (2020).

TOROCZKAY ANDRÁS (Bp., 1981): író, újságíró, kritikus. Legutóbbi verseskötete: *A labirintusból haza* (2015).

VARGA MELINDA (Gyergyószentmiklós, 1984): költő, az Irodalmi Jelen szerkesztője. Legutóbbi kötete: *A Pacsirta és a Sas utca sarkán* (2020).

VEREBES GYÖRGY (Zenta, 1965): festő- és grafikusművész, a Szolnoki Művésztelep vezetője. Legutóbbi könyve (Jenei Gyulával közösen): *Légszomj* (2020).

VÖRÖS ISTVÁN (Bp., 1964): költő, író, irodalomtörténész, esszéista. Legutóbbi kötete: *A szabadság első éjszakája* (2018).

ZALÁN TIBOR (Szolnok, 1954): költő, író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Papírváros – négy, szétszaggatva* (2020).



HEGYEK SZÜLETÉSE, OLAJ, VÁSZON, 120x80 CM

AZ ESŐ MEGJELENÉSÉT TÁMOGATJA:

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTÉRIUMA

nka Nemzeti Kulturális Alap

SZOLNOK MEGYEI JOGÚ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

ABA-NOVÁK AGORA · SZOLNOK ·





500 FT

9 771419 798000 20004